

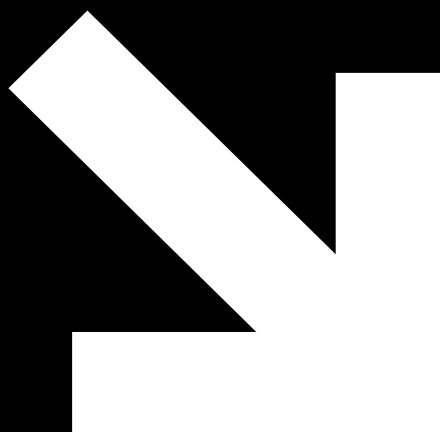

Analysereport

Danmark i forandring

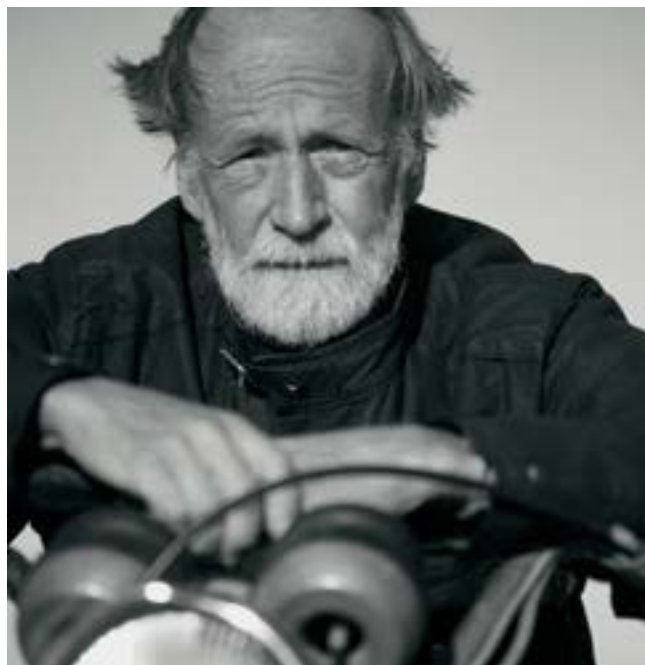
Udvikling i lokal balance

INDHOLD

1	Befolkningsudvikling og demografi	22
2	Bosætning og bolig Produktivitet, arbejdspladser og mobilitet	58
3	Produktivitet, arbejdspladser og mobilitet	92
4	Beskæftigelse og offentlig forsørgelse	130
5	Dagtilbud, folkeskole og ungdomsuddannelse	162
6	Social og Sundhed	192
7	Økonomi og indkomst	238
8	Urbaniseringen i et globalt perspektiv	284
	Litteraturliste	306

1 Befolkningsudvikling og demografi

	Sammenfatning	24
1.1	Befolkningsudviklingen 1980-2014	24
1.2	Befolkningsfremskrivning	30
1.3	Befolkningens aldersfordeling	34
1.4	Kønsfordeling	44
1.5	Fertilitet	46
1.6	Demografisk sårbarhed i kommunerne	47
1.7	Befolkningsudvikling indenfor kommuner	52

2 Bosætning og bolig

Sammenfatning	60
2.1 Den geografiske mobilitet i Danmark	61
2.2 Tilbageflytninger	65
2.3 Bosætningspræferencer	68
2.4 Boligmassen	78
2.5 Prisen på ejerboliger	82
2.6 Boligejernes økonomi	84
2.7 Ubeboede boliger	89

3 Produktivitet, arbejdspladser og mobilitet

Sammenfatning	92
3.1 Vækst og produktivitet i Danmark	95
3.2 Danmarks internationale metropol og væksten	97
3.3 Tabte arbejdspladser i krisens kølvand	99
3.4 Flest private job i land- og yderkommuner	110
3.5 Pendlingsoplande	
3.6 Iværksætter	112
3.7 Vækstiværksættere	128
3.8 Udenlandske investeringer	129

4 Beskæftigelse og offentlig forsørgelse

Sammenfatning	132
4.1 Beskæftigelsesfrekvens	134
4.2 Bruttoledighed	141
4.3 Langtidsledighed	148
4.4 Andel udenfor arbejdsstyrken	149
4.5 Kommunernes rammevilkår	154
4.6 Førtidspensionister	156
4.7 Udenlandsk arbejdskraft	158

5 Dagtilbud, folkeskole og ungdomsuddannelse

Sammenfatning	164
5.1 Dagtilbud	165
5.2 Folkeskolen	170
5.3 Ungdomsuddannelse	180
5.4 Befolkningens uddannelse om 25 år	184
5.5 Bosætning for unge med en videregående uddannelse	190

6 Social og Sundhed

Sammenfatning	194
6.1 Risikofaktorer og social ulighed i sundhed	196
6.2 Udviklingen i sundhedsvæsenet	216
6.3 En aldrende befolkning	222
6.4 Flere og flere ældre har god økonomi	223
6.5 Hjemmehjælp	226
6.6 Udsatte børn og familier	228
6.7 Hjemløse i Danmark	236

7 Økonomi og indkomst

Sammenfatning	240
7.1 Kommunernes udgiftsbehov	241
7.2 Kommunernes serviceniveau	245
7.3 Tilpasningsproblemet	248
7.4 Kommunernes beskatningsgrundlag	249
7.5 Kommunernes beskatningsniveau	252
7.6 Kommunernes skat/serviceforhold	257
7.7 Kommunernes udgifter til service	261
7.8 Kommunernes udgifter til forsørgelse	264
7.9 Kommunernes anlægsudgifter	268
7.10 Kommunernes langfristede gæld	269
7.11 Borgernes disponible indkomst	272
7.12 Indkomstfordelingen – andelen af fattige i kommunerne	277
7.13 Borgere registreret i RKI	281

8 Urbaniseringen i et globalt perspektiv

Sammenfatning	286
8.1. Stigende urbanisering - en global tendens	288
8.2 Den europæiske urbanisering	290
8.3 Nordiske befolkningsforskydninger	294

Litteraturliste

306

Indledning

↓ Danmark er i hastig forandring. Som i hele verden flytter folk i Danmark fra land til by, og arbejdspladserne koncentrerer sig i vækstcentre omkring de største byer. Sammen med Sverige, er Danmark et af de lande i EU, som de seneste år har oplevet den største relative flytning fra land til by. 22 pct. af den danske befolkning bor i storbyområder, og siden 2007 er det tal steget med godt seks pct. Som land er vi ikke karakteriseret ved, at vi bor i megabyer, men ved, at vi bor i store og mellemstore byer. 71 pct. af befolkningen bor i store og mellemstore byområder.

Som land er vi også økonomisk set stærkt internationaliseret. Danmark er en lille åben økonomi med en erhvervsstruktur, der domineres af små og mellemstore virksomheder. De seneste år er vores økonomiske vækst i stigende grad udfordret, bl.a. af lav vækst i produktiviteten, og finanskrisen, der har ført til tab af arbejdspladser i 90 af landets 98 kommuner.

I moderne internationale samfund, er metropolerne knudepunkter i forhold til de globale markeder. Stærke metropoler er centrale for de enkelte landes vækst og evne til at tiltrække internationale investeringer. I Danmark skabes 43 pct. af landets BNP i metropolområdet København (hovedstadsområdet og dets arbejdskraftopland). Men i international

sammenhæng ligger hovedstadens BNP pr. indbygger ifølge OECD lavt sammenlignet med andre metropoler, bl.a. Stockholm, Helsinki og Hamborg. Metropolområdet København er med andre ord ikke i front i kapløbet om at blive dynamoen i Nordeuropa.

Både befolkningsforskydningerne, de lave vækstrater og den lave jobskabelse har betydning for kommunernes muligheder for at skabe vækst og opretholde bæredygtige lokalsamfund. Både kommuner med befolkningstilbagegang og kommuner med befolkningsvækst mærker udviklingen.

Med et faldende folketal følger vigen af skatteindtægter, og en opgave med at tilpasse serviceudgifterne. Det er typisk de erhvervsaktive, der forlader kommunen. Med befolkningsafgangen ændres også bybilledet. Flere huse og butikker står tomme, og realkreditinstitutterne er i stigende grad tilbageholdende med at give lån til boligkøb. For kommuner med befolkningstilvækst betyder udviklingen, at efterspørgslen på offentlig service stiger.

Befolkningsforskydningerne fra land til by og den lave vækst og jobskabelse er derfor rammevilkår, som påvirker og udfordrer kommunerne på en lang række områder. Formålet med analyserne i denne rapport er at afdække ændringerne i

de strukturelle rammebetingelser og den afledte betydning for den kommunale service og økonomi.

På det strukturelle plan belyses befolkningsudviklingen og demografien i kapitel 1. Befolkningens bosætningspræferencer og flyttemønstre i kapitel 2. Ændringer i den økonomiske vækst og erhvervsstruktur i kapitel 3 og betydningen for beskæftigelse og offentlig forsørgelse i kapitel 4.

For så vidt angår udviklingens betydning for den kommunale service belyses dagtilbud, folkeskole og ungdomsuddannelse i kapitel 5 og social- og sundhedsområdet i kapitel 6.

I kapitel 7 sættes fokus på den kommunale økonomi, og kapitel 8 tegner udviklingen i et globalt, europæisk og nordisk perspektiv.

Analyserne viser et Danmark i forandring. Men det er et nuanceret Danmarkskort, vi ser. Det er forskellige udfordringer, kommunerne står med, og den stigende urbanisering splitter ikke Danmark i en øst/vest akse.

Hovedtendenser

BEFOLKNINGEN FLYTTER TIL BYERNE

De største byer i Danmark, uddannelsesbyerne, oplever i disse år en stor vækst i folketallet. Samtidig flytter borgerne inden for kommunegrænserne fra land til by og skaber lokale vækstcentre.

URBANISERINGEN TAGER FART I DANMARK

I europæisk sammenhæng har Danmark en relativt lille andel af befolkningen bosat i de største byer. Men Danmark er sammen med Sverige et af de lande i EU, som de seneste år har oplevet den største relative flytning fra land til by.

DE UNGE (KVINDER) FLYTTER EFTER UDDANNELSE

Især de unge under uddannelse og kvinder flytter sig. Der bliver relativt færre med længere uddannelse uden for byerne og relativt flere inden for.

ERHVERVSSTRUKTUREN ER UNDER FORANDRING

De erhverv, der trækker på højtuddannede samler sig omkring byerne. Siden 2009 har 90 ud af landets 98 kommuner mistet arbejdspladser. De er især forsvundet inden for industri, byggeri og anlæg samt handel.

LAV VÆKST OVER HELE LANDET

Siden midten af 90'erne har vi været blandt de lande i OECD, der har haft den laveste produktivitetsvækst. Det er en udfordring for alle landsdele.

ET NUANCERET DANMARK – MEN NOGLE OMRÅDER ER HÅRDT UDFORDRET

Kommunerne i det vestlige og sydlige Sjælland, Lolland og Falster og Nordvestjylland er udfordret på en meget stor del af de sundheds-, arbejdsmarkeds-, social og uddannelsesparametre, rapporten belyser. Omvendt placerer en række af kommunerne i den vestlige del af Jylland sig relativt stærkt på uddannelse og beskæftigelse. De største uddannelsesbyer og kommunerne omkring dem har en gunstig udvikling på stort set alle parametre.

DE SOCIALE OG SUNDHEDSMÆSSIGE PROBLEMER ER FLYTTET PÅ LANDET

De danske kommuner med en høj middellevetid findes primært i de kommuner, hvor borgerne har høje indtægter, er veluddannede og i beskæftigelse, mens borgere med de laveste middellevetider findes i de kommuner, hvor det omvendte gør sig gældende. På det sociale om-

råde er der især kommet flere udsatte børnefamilier i land- og yderkommunerne, mens bykommuner i hovedstaden har fået færre. Tilsvarende viser sundhedsdata, at rygning og overvægt er en udfordring for yderkommunerne.

Befolkningsudvikling og demografi

– BYERNE FÅR FLERE INDBYGGERE

Siden 1980 er der blevet næsten 10 pct. flere borgere i Danmark, og i 2014 udgør befolkningen godt 5,6 millioner. Befolkningen er især blevet større i de områder, som i forvejen har høj befolkningstæthed.

I de senere år er befolkningen hovedsageligt steget i og omkring de fire største byer, samt i Vejle, Herning, Randers og Ringsted Kommuner. Stigende befolkningstal i byerne er en udvikling, Danmark ikke er alene om. Det er en global trend, som vores europæiske nabolande også oplever.

Som en konsekvens af at flere flytter til byerne, så falder befolkningstallet i en række kommuner i det nordvestlige og sydlige Jylland, på Fyn, i Vestsjælland og på Lolland-Falster samt i ø-kommunerne.

Befolkningsudviklingen for den enkelte kommune kan dække over store forskydninger inden for kommunen. For en række kommuner, som oplever tilbagegang i befolkningstallet, sker der samtidig en befolkningstilvækst i de lokale bycentre. Således sker rykket mod byerne også internt i kommunerne.

Man kan derfor tale om, at der sker en dobbelt urbanisering hvor der både sker tilflytning til de største byer og fraflytning fra landområderne til lokale bycentre.

Øget demografisk sårbarhed

Befolkningens gennemsnitsalder er steget i alle kommuner med undtagelse af København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner. Ø-kommunerne og enkelte kommuner i det nordlige Sjælland og Nordjylland har den højeste gennemsnitsalder.

Den stigende gennemsnitsalder skyldes en kombination af flere ældre og færre unge. Der er således færre i den erhvervsaktive alder til at understøtte forsørgelsesbehovet i de fleste kommuner.

Samtidig udgør kvinder en større andel af befolkningen i byerne end i de tyndt befolkede egne. Det gælder især for unge i begyndelsen af 20'erne, hvor kvinderne i enkelte af yderkommunerne kun udgør hver tredje. Det betyder, at der bliver født relativt flere børn i byerne. Det skal dog bemærkes, at kvinder i byerne gennemsnitligt føder færre børn, end kvinder i andre dele af landet.

I takt med en aldrende befolkning stiger kommunernes udfordringer og deres demografiske sårbarhed. For kommuner, der også oplever befolkningsnedgang, som følge af forskydningerne fra land til by, forstærkes disse udfordringer. Det skyldes, at det især er de unge, der flytter fra land til by for at uddanne sig. Pågældende kommuner oplever at

have flere ældre, færre erhvervsaktive og lavere fødselstal. Tyndtbefolkede områder har derfor ofte flere demografiske udfordringer, mens mere urbaniserede områder har færre demografiske udfordringer.

Bosætningspræferencer og flyttemønstre

– DE UNGE ER MEST MOBILE

Den geografiske mobilitet blandt unge i Danmark er relativt høj, mens den for resten af befolkningen er relativt lav. Unge flytter efter muligheder for uddannelse og job, mens langt de fleste øvrige flytninger sker lokalt. Hver fjerde flytning foregår inden for den samme by eller det samme sogn og to ud af tre flytninger sker inden for en afstand på under 10 kilometer.

Tilflytningen til de tætbebyggede områder er hovedsageligt domineret af unge enlige uden børn samt få ældre. Tilflytninger sker ofte i forbindelse med uddannelse, pardannelse og skilsmisse. Personer, der flytter til byerne er oftere i beskæftigelse, har en højere uddannelse og har en gennemsnitlig lidt højere indkomst sammenlignet med det totale antal flytninger.

14 PCT. FLYTTER TILBAGE TIL OPRINDELSESKOMMUNEN

Der er store forskelle kommunerne imellem, når der er tale om, hvor stor en andel af de unge, der flytter tilbage til oprindelseskommunen, når de først er flyttet væk. To ud af tre flytter fra oprindelseskommunen typisk for fx at uddanne sig eller arbejde. Af dem bor ca. hver syvende igen i oprindelseskommunen, når de er i begyndelsen af 30'erne. Det svarer til, at over 14 pct. flytter tilbage.

BOLIGPRISERNE VARIERER

Priserne på ejerboliger er højest i Hovedstadsområdet og Aarhus, og lavest i yderområderne. Ejerboligmarkedet i Danmark er karakteriseret ved en relativt høj gældsætning. Realkreditbelåningen udgør gennemsnitligt godt halvdelen af ejerboligernes værdi. Nogle steder er det et stigende problem, at realkreditgælden overstiger den grænse på 80 pct. af ejendommens handelsværdi, der er maksimum, når lånet indgås. Det betyder, at der i nogle områder af landet reelt bor mennesker, som er økonomisk stavnsbundne til deres bolig eller meget dårligt stillet økonomisk, hvis det lykkes at sælge huset.

FLERE TVANGSAUKTIONER

I nogle af de samme kommuner fylder tvangsauktioner en stor del af det samlede boligsalg. Værst ser det ud i Lolland Kommune, hvor 37 pct. af de handlede boliger kommer til salg som tvangsauktioner. De kommuner, som er hårdest ramt af tvangsauktioner, har typisk også et vist overskud af tomme og ubenyttede boliger. Den største andel findes i en række ø-kommuner, i nogle Nordvest- og Nordjyske kommuner samt i Tønder og Lolland Kommuner. Det medvirker typisk til at forstærke en i forvejen negativ udviklingsspiral og stiller de berørte kommuner over for relativt store udfordringer – også økonomisk.

Produktivitet, arbejdspladser og mobilitet

– LAV ØKONOMISK VÆKST

Danmark er en lille åben økonomi uden store naturressourcer og med høje mindstelønninger internationalt set. Det er forhold, der stiller store krav til innovation, effektivitet og tilpasningsdygtighed. Danmark har længe været blandt de rigeste lande i verden, men vores vækst og velstand er under pres. Siden midten af 90'erne har vi været blandt de lande i OECD, der har haft den laveste produktivitetsvækst.

METROPOLEN KØBENHAVN ER INTERNATIONALT UDFORDRET

Metropolen København (hovedstadsområdet og dets arbejdskraftopland) udgør Danmarks internationale metropol. Knap halvdelen af Danmarks BNP skabes her. 100 nye job i hovedstadsregionen skaber 20 job i resten af landet. På globalt plan står hovedstaden dog over for en del udfordringer. BNP pr. indbygger og produktiviteten er markant lavere her end i alle andre større nordeuropæiske metropoler, herunder Stockholm, Helsinki og Oslo.

TABTE ARBEJDSPLADSER

Finanskrisen har haft betydning for de danske arbejdspladser. Fra 2009 til 2013 har 90 ud af landets 98 kommuner mistet arbejdspladser. Kun otte kommuner: Herlev, Billund, Allerød, Vallensbæk, Gladsaxe, Frederiksberg, Dragør og

København har ikke oplevet et fald i antal arbejdspladser efter finanskrisen.

Det er især inden for landbruget, industrien, bygge og anlæg samt handel og transport, at der er forsvundet job. Godt hver fjerde og knap hver tredje stilling i henholdsvis landbruget og industrien er forsvundet på ti år. Tabet af danske industrijob og deres koncentration i land- og yderkommunerne kan, sammen med koncentrationen af de videtunge erhverv i de større byer, være med til at forklare befolkningsforskydningerne fra land til by.

STATSLIGE ARBEJDSPLADSER

En stor del af de statslige arbejdspladser ligger i København, Aarhus, Aalborg og Odense Kommuner, men også mindre kommuner har relativt mange statslige arbejdspladser. Fx har Allerød, Haderslev, Slagelse, Hjørring og Viborg Kommuner en relativ høj andel af statslige stillinger.

STIGENDE PENDLING

Arbejdskraftsoplandene bliver større, og pendlingen er stigende. Øget pendling og forbedrede pendlingsmuligheder er med til at forbedre matchningen på arbejdsmarkedet, og det bidrager også til flere muligheder for bosætning i forskellige dele af landet. Men der pendles typisk ikke over en time om dagen. Den

gennemsnitlige danske pendlingstid målt pr. arbejdsdag er 53 minutter. Pendlingstiden har stort set været uændret de seneste 100 år. DTU har i transporttidsstudier vist, at pendlingstiden mellem hjem og arbejde, én vej, i 1911 og igen i 1945 var 19 minutter. I 2002 var den på 21 minutter.

FÆRRE DANSKE IVÆRKSÆTTERE

Iværksættere og særligt vækstiværksættere har stor betydning for skabelsen af nye danske arbejdspladser. Nye virksomheder, der kommer ind i et vækstforløb er karakteriseret ved høj produktivitet og innovation, og de skaber en tredjedel af alle nye job i Danmark svarende til ca. 86.000 i gennemsnit om året. Finanskrisen har haft stor betydning for iværksætteraktiviteten i Danmark. Krisen har reduceret antallet af selvstændige med 10.000.

FÅ UDENLANDSKE INVESTERINGER I DANMARK

Trods et stort potentiale for vækst og beskæftigelse tiltrækker Danmark relativt få udenlandske investeringer i sammenligning med de andre nordeuropæiske lande. Kun én procent af virksomhederne i Danmark er udenlandsk ejede, men de beskæftiger 20 pct. af den private arbejdsstyrke, og står for 27 pct. af eksporten.

Beskæftigelse og offentlig forsørgelse

– FÆRRE SKAL FORSØRGE FLERE

Andelen af beskæftigede i kommunen har væsentlig betydning for indkomstskattegrundlaget i kommunen samt for udgifterne til indkomsterstattende overførsler. Jo flere borgere, der er beskæftiget, desto højere vil skattegrundlaget alt andet lige være, og desto færre personer skal modtage offentlig forsørgelse. Det er derfor vigtigt for en kommune at have en høj andel af beskæftigede.

47,5 pct. af den danske befolkning er i beskæftigelse. Færre skal derfor forsørge flere, og med et stigende antal ældre og en fortsat relativ stor arbejdsløshed, kan denne skævdeling tippe endnu mere. Det udgør en væsentlig fremtidig udfordring for kommunerne.

FORSKELLIG BESKÆFTIGELSESFREKVENS

Beskæftigelsesfrekvensen, opgjort som andelen af befolkningen mellem 16-64 år i beskæftigelse, er meget forskellig kommunerne imellem. Der tegner sig et billede af, at kommunerne med de laveste beskæftigelsesfrekvenser findes i de vestlige kommuner på Sjælland, landets sydlige kommuner, enkelte vestegnskommuner, de fire storbykommuner, København, Aarhus, Odense og Aalborg, og de små ø-kommuner. De højeste beskæftigelsesfrekvenser er i dele af Vestjylland og i omegnen af København, Aarhus og Aalborg.

En af forklaringerne på de forskellige beskæftigelsesfrekvenser på tværs af kommunerne er et forskelligt uddannelsesniveau i kommunerne. Jo længere uddannelse, des højere beskæftigelsesfrekvens. Inden for alle uddannelsesgrupper, fra grundskole til de videregående uddannelser, er beskæftigelsesfrekvensen i mellem-, land- og yderkommunerne højere end i bykommunerne. Men mellem-, land- og yderkommunerne har en relativ lav andel af personer med videregående uddannelse, hvormed deres beskæftigelsesfrekvens samlet set er lavere.

STØRST BRUTTOLEDIGHED UDEN FOR BYKOMMUNERNE

Krisen er slået kraftigst igennem i mellem-, land- og yderkommuner, hvor bruttoledigheden er steget mest. Der tegner sig et billede af, at ledighedsprocenten er højest på Fyn, de små ø-kommuner, på Lolland, i vestegnskommunerne og i Københavns Kommune, hvorimod den er lavest i Vestjylland og i omegnen af København og Aarhus.

LANGTIDSLEDIGHED I BYKOMMUNERNE

En høj ledighedsprocent er et økonomisk problem for kommunen. Problemet bliver endnu større, hvis kommunen har en høj andel af langtidsledige - dvs.

personer der er ledige i mere end ét år, da personen får risiko for helt at miste fodfæstet på arbejdsmarkedet. I december 2013 havde knap 31 pct. af de bruttoledige i bykommunerne været ledige i mere end ét år. Samtidig havde 23 pct. af de ledige i yderkommunerne været ledige i mere end ét år, hvilket gør at yderkommunerne har den laveste andel af langtidsledige. Det er især de jyske kommuner, der har relativ få langtidsledige, mens langt flere kommuner på Fyn og Sjælland har en høj andel langtidsledige.

NYLEDIGE HURTIGST I JOB I YDERKOMMUNERNE

Andelen af de nyledige, der kommer i job efter 3, 6 og 9 måneder er størst for yderkommunerne. Efter 12 måneder er andelen stort set ens for alle fire kommunetyper. Det indikerer, at ledighed er mere kortvarig i yderkommunerne, mens alle kommunetyper har problemer med de længerevarende ledige.

FLEST UDEN FOR ARBEJDSSTYRKEN I YDERKOMMUNERNE

Andelen af personer i de erhvervsaktive aldre uden for arbejdsstyrken har i perioden 2009-2012 været stigende for forskellige typer af kommunetyper. Mellemkommunerne har den laveste andel af personer uden for arbejdsstyr-

ken, mens yderkommunerne har den højeste andel.

Selvom yderkommunerne under ét år har den største andel af personer uden for arbejdsstyrken, er det ikke ensbetydende med, at alle yderkommunerne har en høj andel. Flere af de vestjyske kommuner har en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken. Kommunerne i Midtjylland og Nordsjælland har ligeledes en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken, mens de sydlige kommuner i landet har de højeste andele. De fire storbykommuner, København, Aarhus, Odense og Aalborg har også en relativ høj andel af personer uden for arbejdsstyrken.

UDENLANDSK ARBEJDSKRAFT

Det er kommunerne tæt på Sverige og Tyskland, der har flest udenlandske arbejdstagere. Hertil kommer, at knap halvdelen af nytilkomne udenlandske arbejdstagere arbejder i de fire største byer, bl.a. fordi universiteterne tiltrækker både internationale medarbejdere og internationale studerende med arbejde.

Dagtilbud, folkeskole og ungdomsuddannelse

– STORE KOMMUNALE FORSKELLE

Befolkningsforskydningerne og den demografiske udvikling slår også igennem på dagtilbuds- og folkeskoleområdet, og i de unges valg af uddannelse. Kommunerne udfordres forskelligt. For kommuner med befolkningstilvækst betyder udviklingen, at udbuddet af daginstitutionspladser og skoler skal tilpasses i opadgående retning. For kommuner med befolkningstilbagegang betyder et faldende børnetal, at der skal nedlægges daginstitutionspladser og foretages skolelukninger og skolesammenlægninger.

Der er store forskelle på dagtilbuds- og folkeskoleområdet i landets kommuner, både målt på, hvor mange børn, der går i dagtilbud, skolernes størrelse, elevernes gennemsnitlige afgangskarakterer fra folkeskolen og andelen af børn, der modtager i specialundervisning.

I de store byer er andelen af børn indskrevet i dagtilbud (dækningsgraden) høj, hvorimod andelen er lav i yderkommunerne. Nogle af forskellene skyldes forskelle i børnenes sociale- og familiemæssige baggrund. Fx har forældrenes arbejdsmarkedstilknytning betydning for, om deres børn er i daginstitution.

SKOLERNE ER STØRRE PÅ SJÆLLAND END I JYLLAND

Den gennemsnitlige folkeskolestørrelse er 414 elever pr. skole. De helt små

skoler findes primært i yderkommunerne. I bykommunerne er skolerne relativt store på 500 – 700 elever. De kommuner, som har de helt store skoler på over 700 elever, er spredt ud over landet. Det gennemsnitlige antal elever pr. skole er typisk højere på Sjælland end i Jylland og på Fyn.

LINJEFAGSDÆKNING UAFHÆNGIG AF GEOGRAFI

Der er forskel mellem kommunerne på andelen af undervisningstimer, der varetages af linjefagsuddannede lærere. Der er dog ikke et klart billede af særlige geografiske områder af Danmark, som er præget af enten en høj eller lav linjefagsdækning. Yderkommunerne synes derfor ikke at have særlige udfordringer i forhold til at kunne rekruttere lærere med de rette fagkombinationer set i forhold til bykommunerne.

SOCIAL BAGGRUND SLÅR IGENNEM PÅ KARAKTERER I FOLKESKOLEN

Elevernes sociale baggrund slår stærkt igennem på deres karakterer i folkeskolen. Elevernes gennemsnitlige afgangskarakterer i folkeskolen er højest i og omkring Aarhus, i et bånd nord for København og vest for Storkøbenhavn samt i Dragør. De laveste afgangskarakterer findes i en del yderkommunerne

og på den københavnske vestegn. Der er næsten tre karakterpoint i forskel mellem eleverne i Hørsholm Kommune, hvor eleverne får de højeste afgangskarakterer og Brøndby Kommune, hvor de gennemsnitlige afgangskarakterer er lavest.

AFGANGSKARAKTER AFGØRENDE FOR FULDFØRELSE AF UNGDOMSUDDANNELSE

Der er en sammenhæng mellem at få en god folkeskoleeksamen og at fortsætte på en ungdomsuddannelse. Blandt de elever, som ved afgangsprøverne dumper i dansk læsning, har hele 42 pct. ikke påbegyndt en ungdomsuddannelse to år efter. Og blandt de elever, som dumpede i matematisk problemløsning er det 30 pct., der ikke er kommet i gang med en ungdomsuddannelse efter to år.

FLERE TAGER EN ALMENGYMNASIAL UNGDOMSUDDANNELSE

Ca. halvdelen af de unge mellem 18 og 25 år fuldfører en ungdomsuddannelse. Andelen er forblevet uændret mellem 2004 og 2012. Lidt flere går dog i gang med en ungdomsuddannelse end tidligere. De senere år, er der relativt flere, som tager en almen gymnasial uddannelse end en erhvervsuddannelse. Mens næsten hver tredje havde gennemført en erhvervsuddannelse i 2004 er tallet faldet til hver fjerde i 2012.

Kvinderne vælger oftere de almene gymnasiale uddannelser end mændene. Blandt unge kvinder, som har fuldført en ungdomsuddannelse end tidligere, har 64,9 pct. valgt en almen gymnasial uddannelse. For de unge mænd er den tilsvarende andel 43,5 pct. Især erhvervsuddannelserne vælges af de unge mænd.

UDDANNELSESINSTITUTIONENS PLACERING AFGØRENDE FOR FASTHOLDELSE

Det kan have betydning for at tiltrække og fastholde veluddannet arbejdskraft, at uddannelsesinstitutionerne er placeret i nærregionen. En væsentlig større andel af de unge bosætter sig i nærregionen, hvis de også har taget en videregående uddannelse der, fremfor at have uddannet sig andetsteds.

Social og sundhed

– STOR FORSKEL I MIDDEL- LEVETID

Der er store forskelle i middellevetiden i de danske kommuner. Den højeste middellevetid findes primært i Nordsjælland og Østjylland. De kommuner med de laveste middellevetider primært skal findes i Vestsjælland, Lolland-Falster og omkring København. En stor del af denne forskel mellem kommunerne kan forklares med forskelle i borgernes uddannelsesniveau.

RYGNING, ALKOHOL OG FYSISK INAKTIVITET MINDSKER LEVETID

Det er særligt rygning, som reducerer danskernes middellevetid. I 2010 svarede 21 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover, at de ryger hver dag. Bag dette gennemsnit gemmer sig store forskelle mellem kommunerne. Den største andel af daglige rygere findes i Lolland Kommune med 30,6 pct. Den mindste andel findes i Furesø med 13,1 pct.

Problematisk stort forbrug af alkohol er en anden livsstilsfaktor, som bidrager negativt til den danske middellevetid. På landsplan var der 15,1 pct. af personer på 16 år og derover i 2010, som udviste tegn på et problematisk alkoholforbrug. Forekomsten af personer med tegn på et problematisk alkoholforbrug er især høj i det nordsjællandske område. Samtidig er der en klar tendens til, at andelen generelt er højere på Sjælland og Fyn end i Jylland og på

Lolland-Falster. Det geografiske mønster for alkoholforbrug er således modsat billedet for rygning.

Fysisk inaktivitet har også negativ effekt på borgernes generelle helbredtstilstand og medfører et tab af levetid. Særligt i enkelte vestegnskommuner og i den nordlige del af Jylland er der en relativt høj andel borgere med stillesiddende fritidsaktivitet. Kommunerne i den modsatte ende af skalaen findes især i Nordsjælland.

FLEST OVERVÆGTIGE I SYDVEST-SJÆLLAND OG NORDJYLLAND

Ses der i sammenhæng hermed på borgere, som er svært overvægtige, har kommunerne på Sydvestsjælland, og i Nordjylland generelt en større andel borgere med et BMI på over 30. Mens kommunerne i hovedstadsområdet - med få undtagelser - generelt har den laveste andel af borgere med et BMI over 30, og det gør sig ikke kun gældende blandt de voksne. Der er også en klar forskel i, hvor stor en andel af overvægtige børn, der er i de enkelte kommuner.

TRIVSEL OG MENTAL SUNDHED MINDST I DET SYDLIGE DANMARK

Trivsel eller mental sundhed hænger sammen med en lang række af de faktorer, som generelt knytter sig til

social ulighed i sundhed. Billedet er ikke entydigt, men der er en tendens til, at de der ofte føler sig nervøse/stressede bor i det sydlige Danmark samt i storbyerne.

UDFORDRINGER FOR ALMEN LÆ-GEPRAKSIS

Der gennemføres i disse år en gennemgribende ændring af det danske sundhedsvæsen, som bl.a. omfatter en ny sygehusstruktur med færre og mere specialiserede sygehuse. Ændringerne i sygehusvæsenet gør, at flere indsætter til bl.a. mennesker med kronisk sygdom og til patienter med komplekse pleje- og behandlingsbehov, når de udskrives fra sygehus, skal varetages i det nære sundhedsvæsen i kommuner og hos alment praktiserende læge. Det er derfor vigtigt, at kapacitet og tilgængeligheden af almen praksis overalt i landet følger med udviklingen af opgaverne i det nære sundhedsvæsen.

Der er problemer med lægedækningen i yderkommunerne. Omvendt er der områder, især omkring de store byer, hvor det er nemt at få tildelt læge. Denne udvikling forstærkes af, at de praktiserende læger bliver ældre. Udviklingen rammer især øer og yderkommuner, som allerede slås med lægemangel.

EN STØRRE ÆLDREBEFOLKNING

En anden udfordring er, at andelen af ældre i den danske befolkning vil stige. Det bliver en økonomisk udfordring for alle kommuner. Udviklingen rammer nogle kommuner særligt hårdt, da andelen af ældre fordeler sig skævt på landsplan. Den seneste udvikling tyder imidlertid på, at behovet for ældrepleje ikke vil stige i samme takt som antallet af ældre. Forbedringen i de ældres levevilkår og helbredtstilstand trækker i en positiv retning, men kan dog ikke helt demontere den økonomiske udfordring for kommunerne.

UDSATTE BØRNEFAMILIER FLYTTER OFTERE

Der er de seneste årtier sket en ændring i, hvor de udsatte børnefamilier er bosat. Der er kommet forholdsmæssigt flere udsatte børnefamilier i land- og yderkommunerne, mens bykommuner i hovedstaden har fået færre. I perioden 1993-2007 blev antallet af børn og unge i forebyggende foranstaltninger mere end fordoblet. Samtidig er yder- og landkommunerne overrepræsenteret for både anbragte børn og børn i forebyggende foranstaltninger.

Udsatte børnefamilier flytter meget mere, end øvrige familier. De udsatte familier flytter ofte til kommuner, der minder om den de kommer fra – fx fra yderkommune til yderkommune.

FLEST HJEMLØSE I DE FIRE STØRSTE BYER

Den seneste hjemløsetælling fra 2013 viser, at 70 pct. af landets hjemløse borgere befinder sig i de fire største byområder. Antallet af hjemløse over de sidste fire år er steget med 16 pct. Det gælder først og fremmest i hovedstadsområdet. Hovedårsagen til den stigende hjemløshed er en tiltagende mangel på boliger med en husleje, der modsvarer de hjemløse borgeres betalingsevne.

Økonomi og indkomst

– VÆSENTLIGE FORSKELLE I KOMMUNERNES ØKONOMISKE SITUATION

Befolkningsforskydningerne og den lave danske vækst udfordrer også den kommunale økonomi. Det viser sig på en række udvalgte simple indikatorer for forskellige sider af den kommunale økonomi. Det drejer sig bl.a. om kommunernes udgiftsbehov, skattegrundlag, skat/serviceforholdet og udgifter til service og forsørgelse. Med hensyn til borgerne drejer det sig bl.a. om den disponible indkomst.

Det generelle indtryk er, at der både i 2007 og i 2013 er væsentlige forskelle på de enkelte kommuners økonomiske situation. Målt på de viste indikatorer, er forskellene mellem kommunerne på nogle af indikatorerne blevet større og på andre mindre i perioden. Endvidere fremgår det, at kommuner med mærkbare fald i folketallet har en væsentlig udfordring, når udgiftsbudgettet skal tilpasses som følge af et reduceret bidrag fra de generelle tilskud.

Omvendt har kommuner med vækst i folketallet også en væsentlig udfordring, når eksempelvis kapaciteten på skole- og dagpasningsområdet skal udbygges i takt med i folketallet. Det overordnede billede tyder på, at kommunerne med vækst i folketallet typisk også har høje anlægsudgifter.

Det er især borgere i kommunerne på Vest- og Sydsjælland, Lolland-Falster samt i enkelte Vestegnskommuner, der har problemer med at få økonomien til at balancere, og derfor står i RKI.

DISPONIBLE INDKOMSTER HØJEST OMKRING AARHUS OG KØBENHAVN

Med hensyn til borgernes økonomi, er det borgerne i kommunerne omkring København og Aarhus, der har de højeste gennemsnitlige disponible indkom-

Urbaniseringen i et globalt perspektiv

– URBANISERING ER EN GLOBAL TREND

ster. Omvendt er det typisk borgerne på Lolland-Falster og i Sønderjylland, der har de laveste indkomster.

Der bor flest fattige i landets store byer, men koncentrationen af fattige i byerne er i de senere år blevet mindre markant end tidligere. Endvidere er fattigdommen steget klart hurtigere på Sjælland end eksempelvis på Fyn og i Jylland.

Danmark er ikke alene om, at befolkningen flytter mod byerne, og Danmark er langt fra at være blandt de lande, hvor den største andel af befolkningen bor i byområder. Urbaniseringen er en tendens, der ses globalt og generelt tager fart. Den økonomiske vækst sker i byerne, som tiltrækker højt uddannet arbejdskraft og produktive virksomheder. Stigende økonomisk aktivitet øger urbaniseringsgraden. Drivkræfterne er den stigende internationalisering, som betyder, at de store byer får en større trækraft, fordi de bliver knudepunkter for international kapital/investeringer og tiltrækker højtuddannet arbejdskraft.

FN's prognoser peger på, at befolkningen i byerne vil stige med 72 pct. fra 2011 til 2050. Tilsvarende vil befolkningen i landområder falde. I europæisk sammenhæng er Danmark

et af de mindst urbaniserede lande. Ifølge Eurostat, boede 21,9 pct. af danskerne i 2012 i meget tætbefolkede byområder. Hvis man ser bort fra småstater som Liechtenstein, Cypern og Luxembourg, er Danmark det land i Vesteuropa, hvor den laveste andel bor i storbyer. Der skal dog tages højde for, at Eurostat og FN anvender to forskellige opgørelsesmetoder, og at tallene derfor ikke direkte kan sammenlignes.

Kun en række østeuropæiske lande er mindre urbaniseret end Danmark. Danmark kommer ind på en 10. plads blandt 34 europæiske lande i forhold til, hvor andelen af befolkningen i storbyområder er lavest. Andelen af byboere er langt større i eksempelvis Frankrig (35,0 pct.), Tyskland (41,5), Spanien (59,2), Holland (72,4) og Storbritannien (73,8).

Urbaniseringen tager fart i Danmark

Selv om Danmark er relativt lidt urbaniseret i et europæisk perspektiv, er Danmark et af de europæiske lande, hvor rykket mod byerne er gået stærkest i de senere år. Andelen af danskere, der bor i storbyområder, er steget med 6,3 pct. fra 2007 til 2012. Det svarer til en mervækst i forhold til befolkningsudvikling i resten af Danmark på 3,8 pct.. Dermed er vi nummer syv ud af 33 lande på den målestok. Den danske udvikling overgås kun af fire østeuropæiske lande, Sverige og Norge.

Hvis Eurostats definition på mellemområder medtages, som i Danmark især består af de større provinsbyer, så bor 70,8 pct. af den danske befolkning i byområder. Det er relativt højt i EU. Danmark er ikke karakteriseret ved store meget tætbefolkede byområder eller deciderede megabyer, men derimod ved, at størstedelen af befolkningen bor i store og mellemstore byer.

OGSÅ BEFOLKNINGSKONCENTRATION I DE ØVRIGE NORDISKE LANDE

I alle de nordiske lande er befolkningen i stigende grad blevet koncentreret i og omkring de største byer. Udviklingen fra 1990 til 2011 viser, at væksten i Danmark især er sket i og omkring Aarhus og København. I Sverige er væksten især sket omkring de tre største

byer; Stockholm, Göteborg og Malmö. I Finland har der især været vækst i og omkring Helsinki (inkl. Espoo og Vantaa), Tampere og Turku. I Norge har der bl.a. været kraftigst vækst i Oslo og de øvrige større byer; Bergen, Stavanger og Trondheim. Endelig har væksten på Island især koncentreret sig omkring Reykjavik.

1

BEFOLKNINGSUDVIKLING OG DEMOGRAFI

Sammenfatning

Den demografiske udvikling i Danmark har medført en række demografiske sårbarheder. Det gælder især for en række af kommunerne udenfor de store byer. Flere ældre, færre erhvervsaktive og lave fødselstal præger mange kommuner. Fraflytning og skæv kønsfordeling præger tilmed en række kommuner beliggende i yderområderne. Samlet set oplever kommunerne, at de demografiske udfordringer bliver flere og flere.

Siden 1980 er der blevet knap 10 pct. flere borgere i Danmark, og i 2014 udgør befolkningen godt 5,6 millioner. Befolkningen er især blevet større i de områder, som i forvejen havde høj befolkningstæthed.

I de senere år er befolkningsvæksten i byerne taget til. Den største vækst er sket i og omkring de fire største byer, og i Vejle, Herning, Randers og Ringsted Kommuner. Samtidig falder befolkningstallet i en række kommuner i det vestlige Jylland, det sydlige Danmark og det vestlige Sjælland samt i ø-kommunerne.

Befolkningsfremgangen i byerne og tilbagegangen i yderområderne forventes at fortsætte ifølge befolkningsfremskrivningerne fra Danmark Statistik. Man skal dog tage fremskrivningerne med et vist forbehold, da forventningerne til befolkningsudviklingen ændrer sig fra år til år.

Befolkningens gennemsnitsalder er steget i alle kommuner med undtagelse af København, Frederiksberg og Gentofte kommuner. Ø-kommunerne og enkelte kommuner i det nordlige Sjælland og Nordjylland har den højeste gennemsnitsalder.

Den stigende gennemsnitsalder skyldes en kombination af flere ældre og færre unge. Der er således færre i de erhvervsaktive aldre til at understøtte forsørgelsesbehovet i de fleste kommuner. Undtagelsen fra denne udvikling findes især i København, Frederiksberg og Aarhus Kommuner samt flere andre større bykommuner.

Der er en større andel kvinder i byerne end i de tyndt befolkede egne. Det gælder især for unge i begyndelsen af 20'erne, hvor kvinderne i nogle af yderkommunerne kun udgør hver tredje. Der bliver således født relativt flere børn i byerne, da der her bor flere kvinder i 20'erne eller 30'erne, som er de højfertile aldersgrupper. Det er et relativt nyt fænomen, da der tidligere blev født relativt flere børn i de mindre byer og på landet, sammenlignet med de større byer.

For en række af de kommuner, som oplever tilbagegang i befolkningstallet, er der tale om forskellige udviklinger indenfor kommunen. Således er der om-

råder indenfor pågældende kommuner, som oplever befolkningsfremgang, mens andre dele af kommunen har befolkningsstilbagegang. Det kan være enkelte byområder, der har øgede befolkningstal, mens landområderne og de små bysamfund har tilbagegang i befolkningstallet.

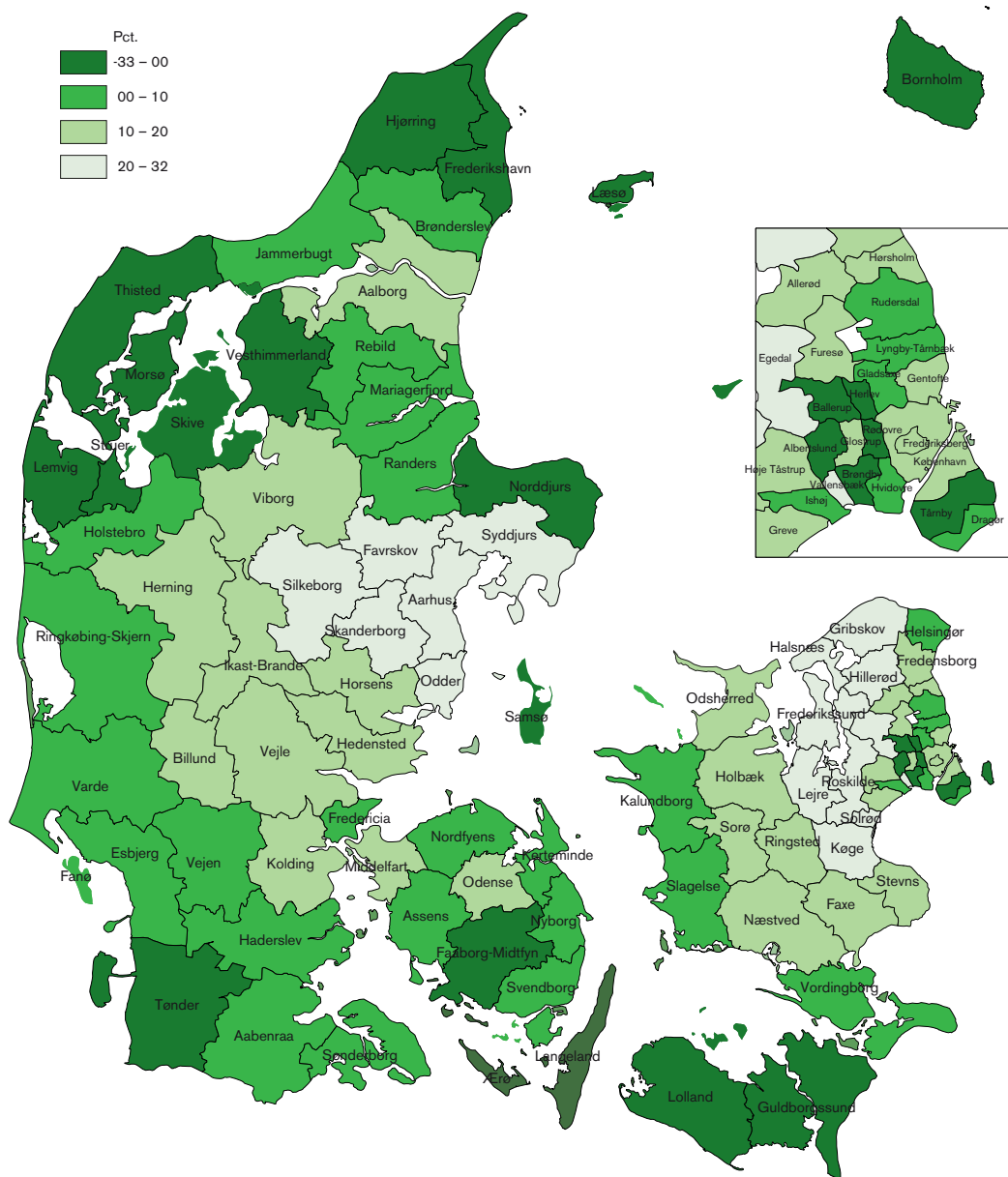
1.1 Befolkningsudviklingen 1980-2014

I Danmark bor der godt 5,6 millioner mennesker (primo 2014). Det er 9,9 pct. flere end i 1980, svarende til en gennemsnitlig årlig befolkningsfremgang på 0,28 pct. Befolkningsfremgangen skyldes både flere fødsler end dødsfald, og en større indvandring end udvandring (Danmarks Statistik, 2013).

Udviklingen har været meget forskellig på tværs af kommunerne. Især i kommuner, der i høj grad er præget af bymæssig bebyggelse, og kommuner i oplandet hertil, er indbyggertallet steget betydeligt, *jf. figur 1.1*. Kommuner præget af land- og naturområder og en lavere befolkningstæthed har oplevet en nedgang i befolkningstallet i samme periode.

Figur 1.1 Befolkningsudviklingen i perioden 1980-2014

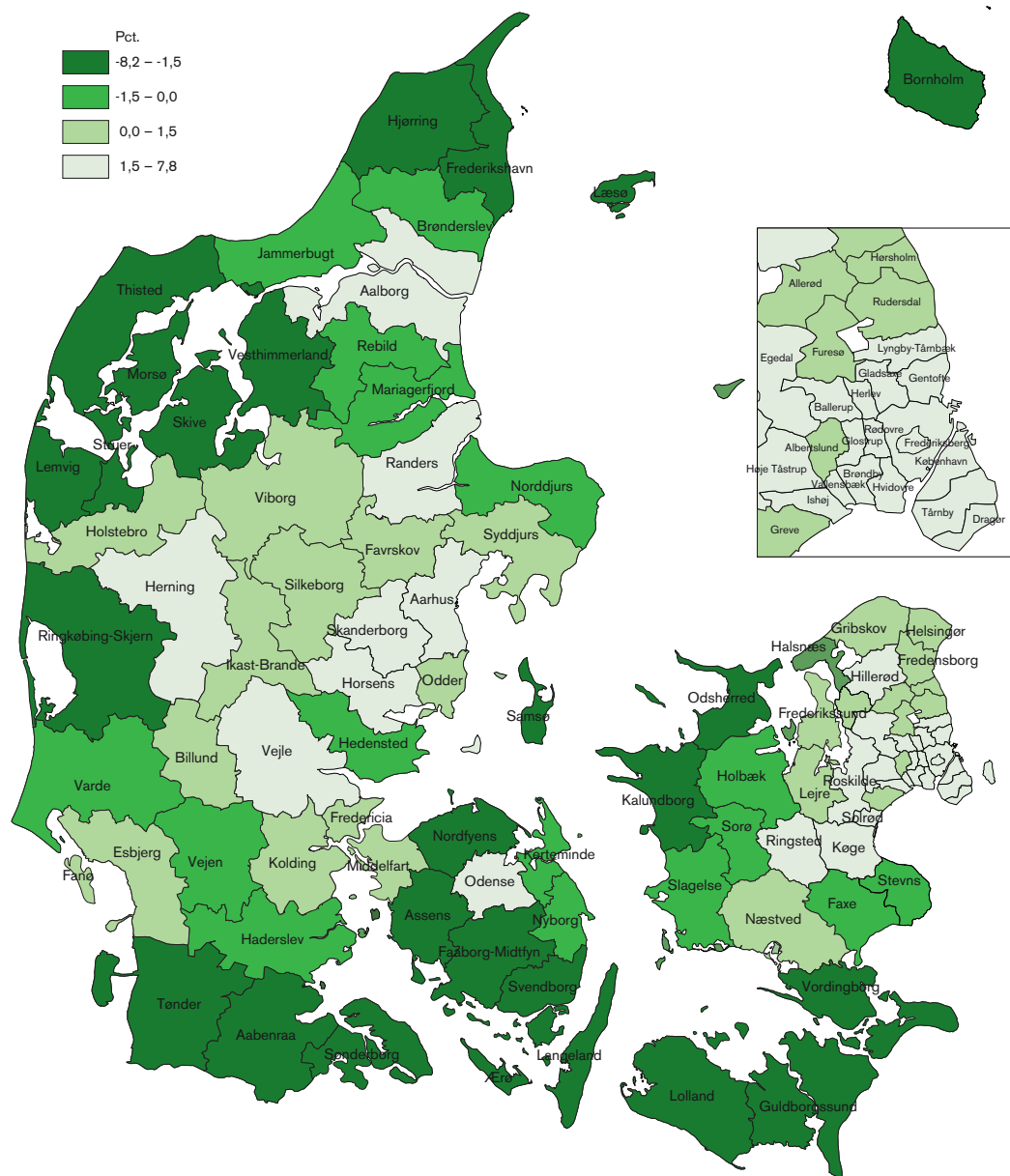
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1 og Bef1a.

Siden 1980 er den største relative befolkningsfremgang sket i Aarhus, Solrød og Skanderborg Kommuner, og det største fald er sket på Læsø og Ærø og i Lolland Kommune.

I de senere år er befolkningen hovedsageligt steget i og omkring de fire største byer – København, Aarhus, Odense og Aalborg – og i Vejle, Herning, Randers og Ringsted Kommuner, *jf. figur 1.2.*

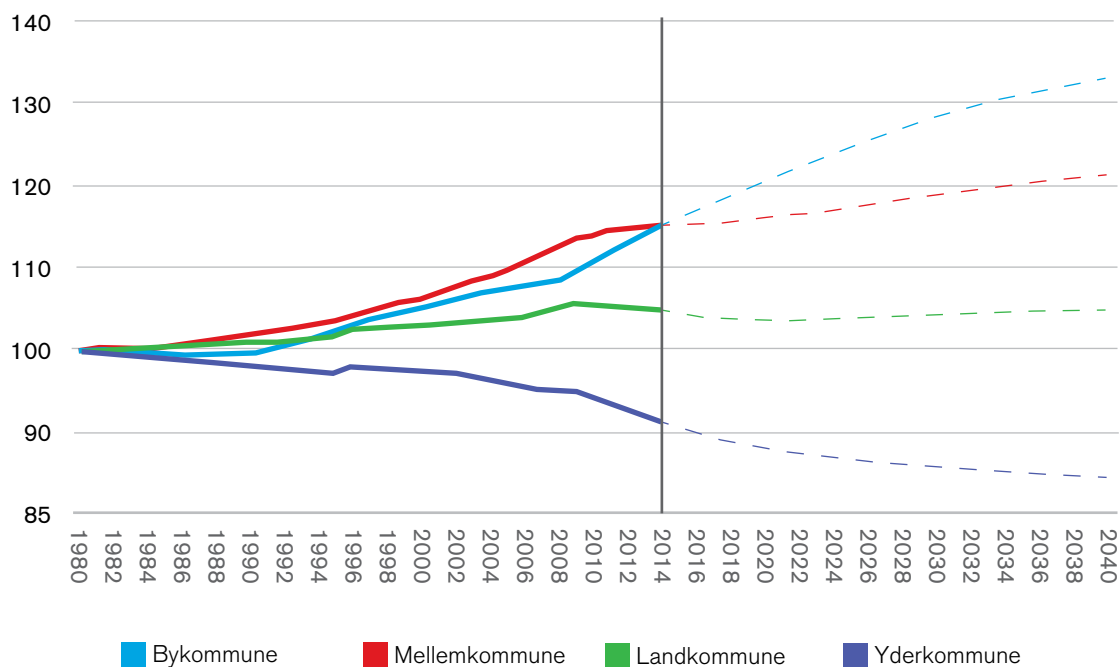
Figur 1.2 Befolkningsudviklingen i perioden 2010-2014

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1. Primo året.

Hvis kommunerne grupperes efter den nøgle, som Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter anvender, *jf. boks 1.4*, viser det sig, at befolkningsfremgangen hovedsageligt har fundet sted i bykommuner, mellemkommuner og i mindre grad i landkommunerne, *jf. figur 1.3*.

Figur 1.3 Befolkningstal og fremskrevne udviklinger

Anm.: Fremskrivningerne bygger på en række demografiske parametre for de seneste 4 år.

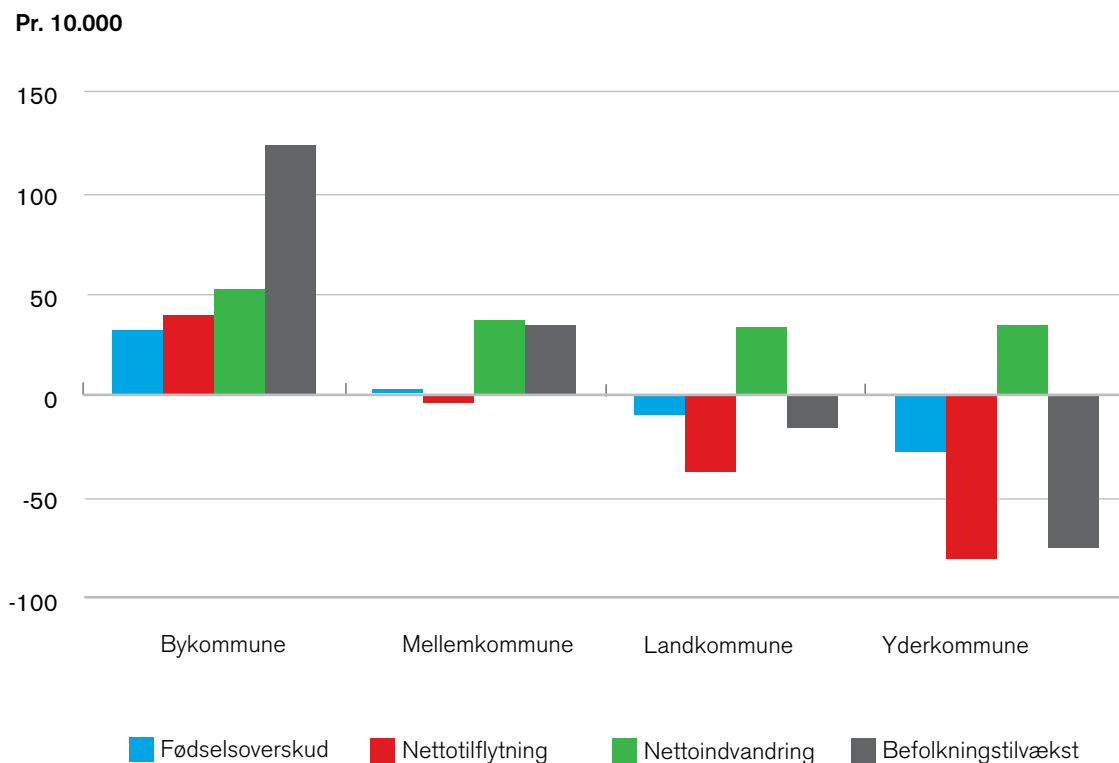
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1, Bef1a og Frkm113. Primo året.

Frem til 2009 var stigningen størst i mellemkommunerne og mindre i by- og landkommunerne. I samme periode har yderkommunerne oplevet et konstant fald, som imidlertid er taget til i styrke siden 2009. Samtidig er befolkningsfremgangen i bykommunerne taget til i styrke, mens befolkningsfremgangen i mellemkommunerne er

taget af i styrke. I landkommunerne er befolkningsfremgangen afløst af et lille fald i de senere år.

Bykommunernes høje befolkningsfremgang de senere år er drevet frem af både et fødselsoverskud, nettotilflytning fra andre dele af Danmark og nettoindvandring fra udlandet, *jf. figur 1.4.*

Figur 1.4 Befolkningsregnskab fordelt på kommune type, 2013

Anm: Fødselsoverskud er defineret som antallet af levendefødte fratrukket antallet af døde. Nettotilflytningen er defineret som antallet af tilflyttere fratrukket antallet af fraflyttere. Nettoindvandring er defineret som antallet af indvandrede til Danmark fratrukket antallet af udvandrede fra Danmark. Befolkningsstivæksten er summen af de tre parametre. **Kilde:** Danmarks Statistik, Statistikbanken, Bev107.

1.2 Befolkningsfremskrivning

Befolkningsnedgangen i yderkommunerne bundes i et fødselsunderskud og nettofraflytning, som overstiger en positiv nettoindvandring fra udlandet. Nettoindvandringen er med til at dæmpe befolkningsnedgangen i yderkommunerne, *jf. figur 1.4*.

Befolkningsfremgangen i mellemkommunerne skyldes nettoindvandring fra udlandet, da der samlet set hverken er et fødselsoverskud eller nettotilflytning. For landkommunerne skyldes befolkningsnedgangen nettofraflytning.

Befolkningsfremskrivningen fra Danmarks Statistik viser, at tendenserne i de senere år ventes at fortsætte i årene fremover, *jf. figur 1.3*. For Danmark som helhed ventes en årlig gennemsnitlig befolkningsvækst på 0,28 pct. frem mod 2040, hvilket er den samme gennemsnitlige årlige vækst, som der har været i perioden 1980-2014.

Fremskrivningen tilskriver bykommunerne størsteparten af væksten. Denne udvikling skal ses i lyset af, at de nuværende indbyggere er yngre med flere i de fødedygtige aldre og færre ældre samt både nettotilflytning fra andre dele af Danmark og en positiv nettoindvandring fra udlandet. Den høje nettoindvandring i bykommunerne skyldes, at indvandrere ofte bosætter sig omkring de større byer, hvor der er flest beskæftigelses- og uddannelsesmuligheder, *jf. Danmarks Statistik (2012)*.

Det forventes fortsat, at befolkningen i mellemkommunerne stiger, men med en lavere vækstrate end hidtil. For landkommunerne ventes der et stort set uændret befolkningstal frem til 2040. For yderkommunerne ventes det fald, der har været i befolkningstallet siden 1980 at tage til i styrke. Fremskrivningerne for befolkningsudviklingen viser kraftigst udvikling i begyndelsen af fremskrivningsperioden.

De kommunale befolkningsfremskrivninger er behæftet med stor usikkerhed især mht. de fremtidige til- og fraflytninger mellem kommunerne, og usikkerheden er stigende over tid, *jf. boks 1.1*. Derfor skal fremskrivningerne tages med forbehold.

BOKS 1.1

Danmarks Statistik befolkningsfremskrivning i perioden 1980-2014 fordelt på kommuner

De kommunale befolkningsfremskrivninger bygger på gennemsnittet af en række fremskrivningsparametre over de foregående fire år:

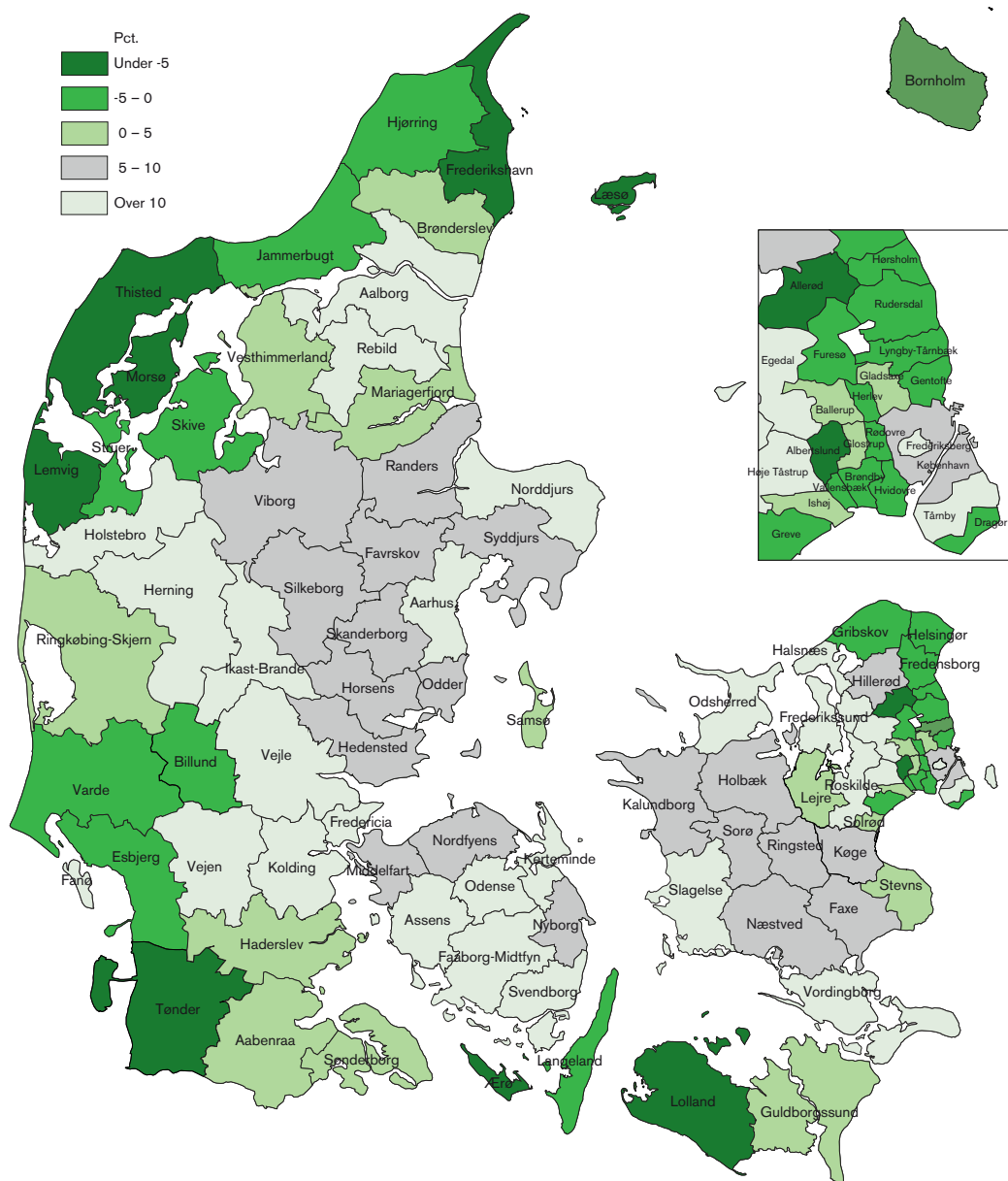
- **Befolkningstal**
- **Fertilitetskvotienter**
- **Dødelighed**
- **Fraflyttede**
- **Tilflyttede**

Dermed bygger befolkningsfremskrivningen på en videreførelse af observerede demografiske tendenser og strukturer. Ændringer i disse parametre vil medføre afvigelser mellem fremskrivningen og den faktiske udvikling. Fx. kan politiske beslutninger påvirke parametrenes udvikling. Fremskrivningen skal dermed ikke ses som en prognose af, hvordan Danmarks

befolkning faktisk vil se ud i fremtiden, men som en fremskrivning af hvordan befolkningsudviklingen vil forløbe, hvis de samme tendenser fortsætter.

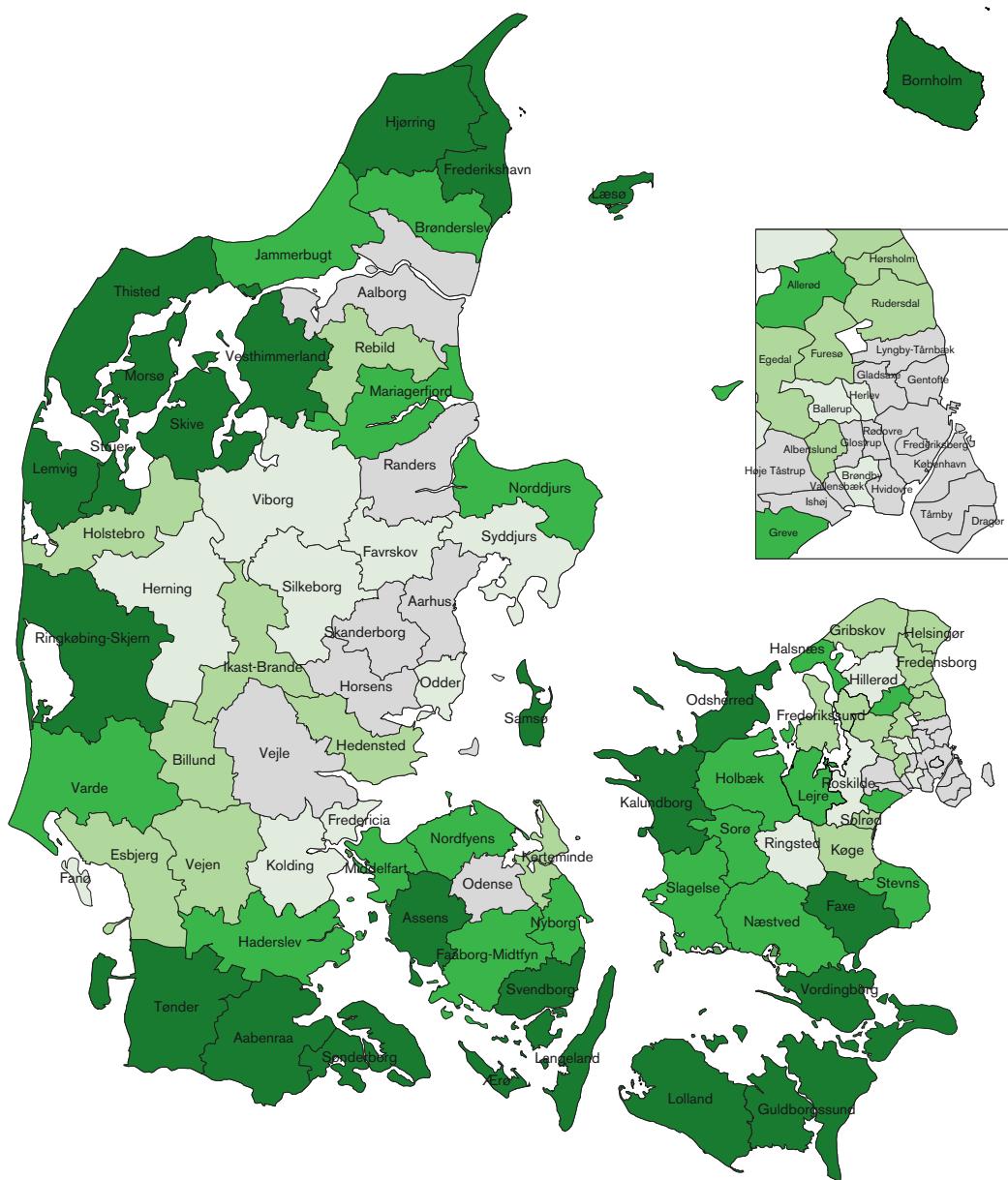
På grund af den store usikkerhed kan befolkningsfremskrivninger ændre sig på få år. For fem år siden så Danmarkskortet over de kommunale befolkningsfremskrivninger helt anderledes ud for nogle kommuner end den nuværende fremskrivning. I 2008 forventede Danmarks Statistik, at kommunerne i Vestsjælland og på Fyn ville opleve en befolkningsvækst på over 5 pct. frem til 2030, *jf. figur 1.5 (næste side)*. I 2013 viser den nye befolkningsfremskrivning et helt andet billede for disse områder. Danmarks Statistik forventer nu, at kommunerne i Vestsjælland og på Fyn vil have en negativ befolkningsvækst frem til 2030, *jf. figur 1.5*.

Figur 1.5. Befolkningsfremskrivning for 2008-2030 fra 2008 og fra 2013 (modstående side)

Kilde: Danmarks Statistik (2008), og Statistikbanken, Folk 1 og Bef1a.

1.3 Befolkningens aldersfordeling

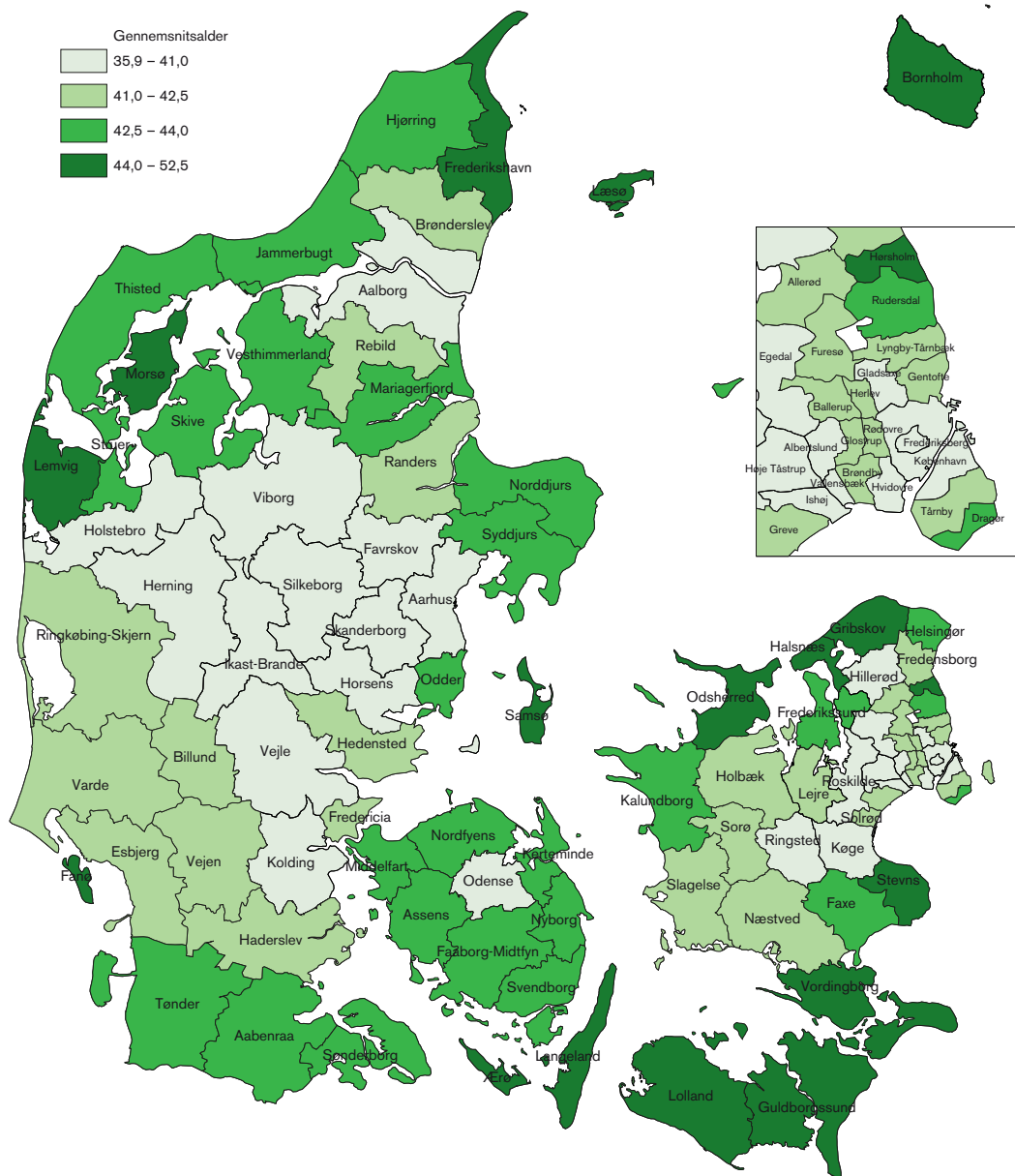
Befolkningens gennemsnitsalder er i de seneste godt 30 år steget med over fire år fra 36,7 år i 1980 til 40,9 år i 2014. Gennemsnitsalderen er steget i alle kommuner på nær i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner.

Der er store forskelle på gennemsnitsalderen fra kommune til kommune. Storbykommunerne København, Frederiksberg, Aarhus, Odense og Aalborg, er blandt de kommuner med

den yngste befolkning. Ligeledes har befolkningen i Midtjylland og de københavnske omegnskommuner Ishøj, Albertslund, Vallensbæk, Høje-Taastrup, Gladsaxe og Egedal en relativ lav gennemsnitsalder. Ø-kommunerne – Bornholm, Læsø, Ærø, Samsø, Langeland og Fanø – er sammen med Lolland, Odsherred, Guldborgsund, Hørsholm og Vordingborg de kommuner med den højeste gennemsnitsalder, *jf. figur 1.6.*

Figur 1.6 Gennemsnitsalder for befolkningen 2014

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Galder.

For nogle kommuner har der været en markant udvikling i befolkningens gennemsnitsalder. Enkelte har haft en faldende gennemsnitsalder, mens andre kommuner har haft stigende gennemsnitsalder. Det største fald de seneste

årtier findes for Københavns Kommune og den største stigning for Læsø Kommune, *jf boks 1.2.*

BOKS 1.2

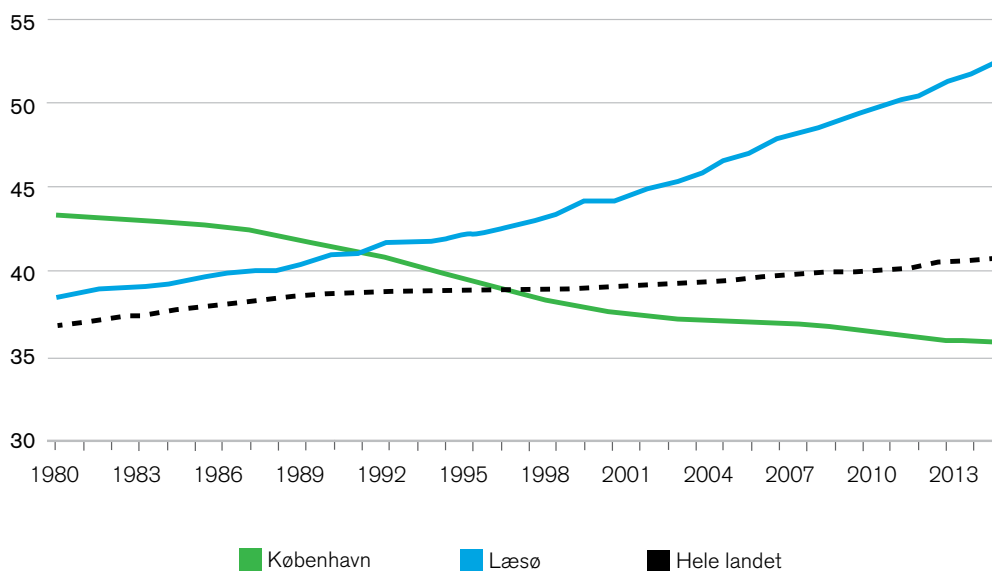
Gennemsnitsalderen

Københavns Kommune har i perioden 1980-2014 haft et fald i gennemsnitsalderen på 7,5 år, mens Læsø kommune i perioden har haft en stigning i gennemsnitsalderen på 14,2 år. I 1991 havde befolkningen på Læsø og i København

samme gennemsnitsalder. I perioden er Københavns kommune gået fra at have den ældste befolkning i landet til i 2013 at have den yngste, mens det er gået den modsatte vej for Læsø.

Figur 1.7 Gennemsnitsalderen for København (største stigning), Læsø (største fald) og hele landet i perioden 1980-2014

Gennemsnitsalder

En af udfordringerne med en aldrende befolkning er, at stadigt færre personer i de arbejdsdygtige aldre skal forsørge stadig flere udenfor de erhvervsaktive aldre. Den såkaldte ældrekvote, som udtrykker antallet af personer på 65 år og derover pr. 100 personer i den ar-

bejdsdygtige alder (15-64 år), var i 2014 på 28, hvilket er fem personer flere end for ti år siden, hvor ældrekvoten var 23. Ifølge befolkningsfremskrivningen fra Danmarks Statistik stiger ældrekvoten frem til 2040 til 43 ældre pr. 100 i de erhvervsaktive aldre, *jf. tabel 1.1.*

Tabel 1.1 Børnekvoten og ældrekvoten, antal børn hhv. ældre pr. 100 i den erhvervsaktive alder 15-64 år.

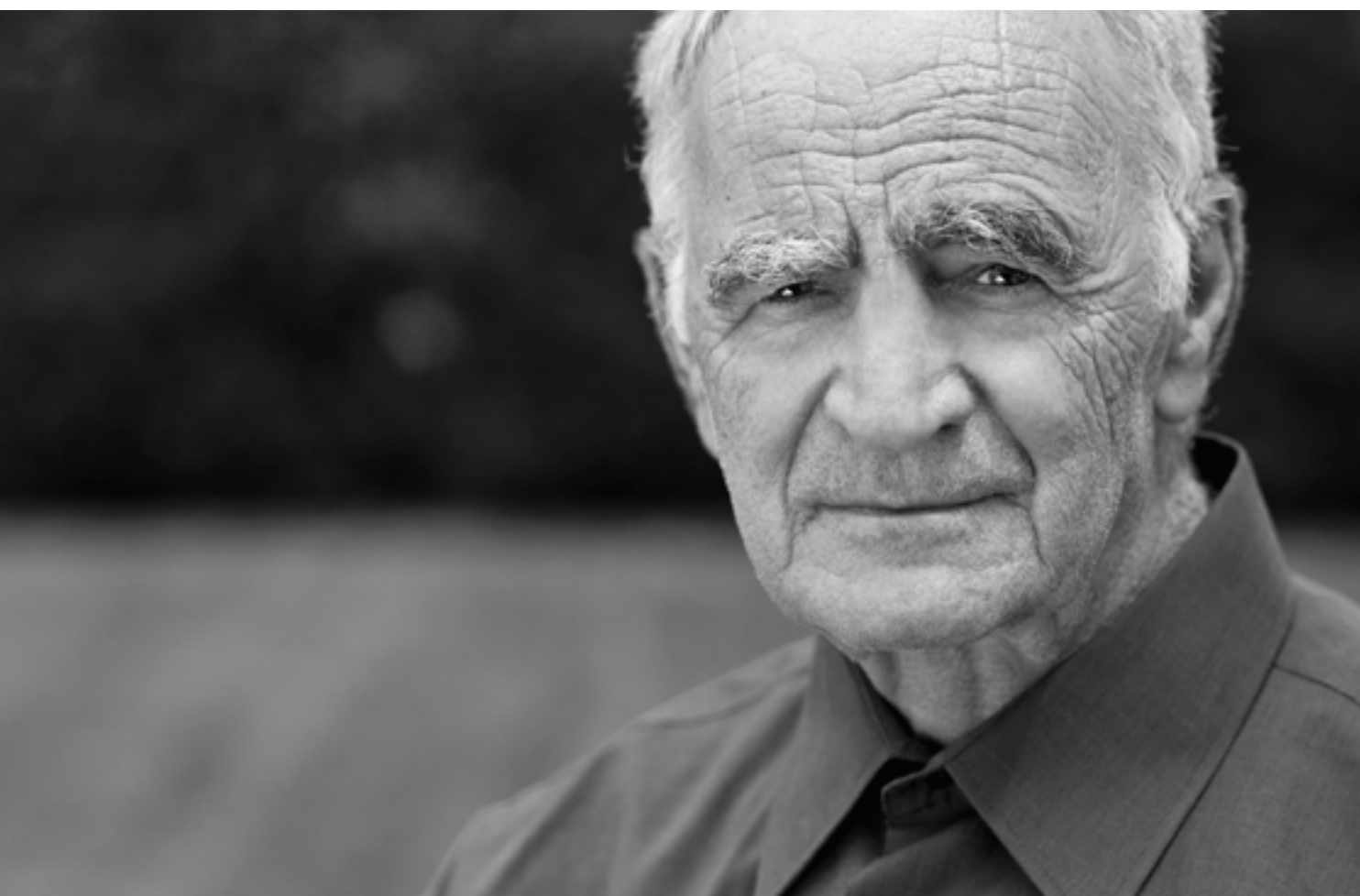
Erhvervsaktive alder 15-64 år			
	2004	2014	2040
Børnekvoten	28	27	30
Ældrekvoten	23	28	43

Anm.: Tallene for 2040 er baseret på befolkningsfremskrivninger. Især børnekvoten er usikker, idet den er baseret på forventninger til fremtidige fødselstal.

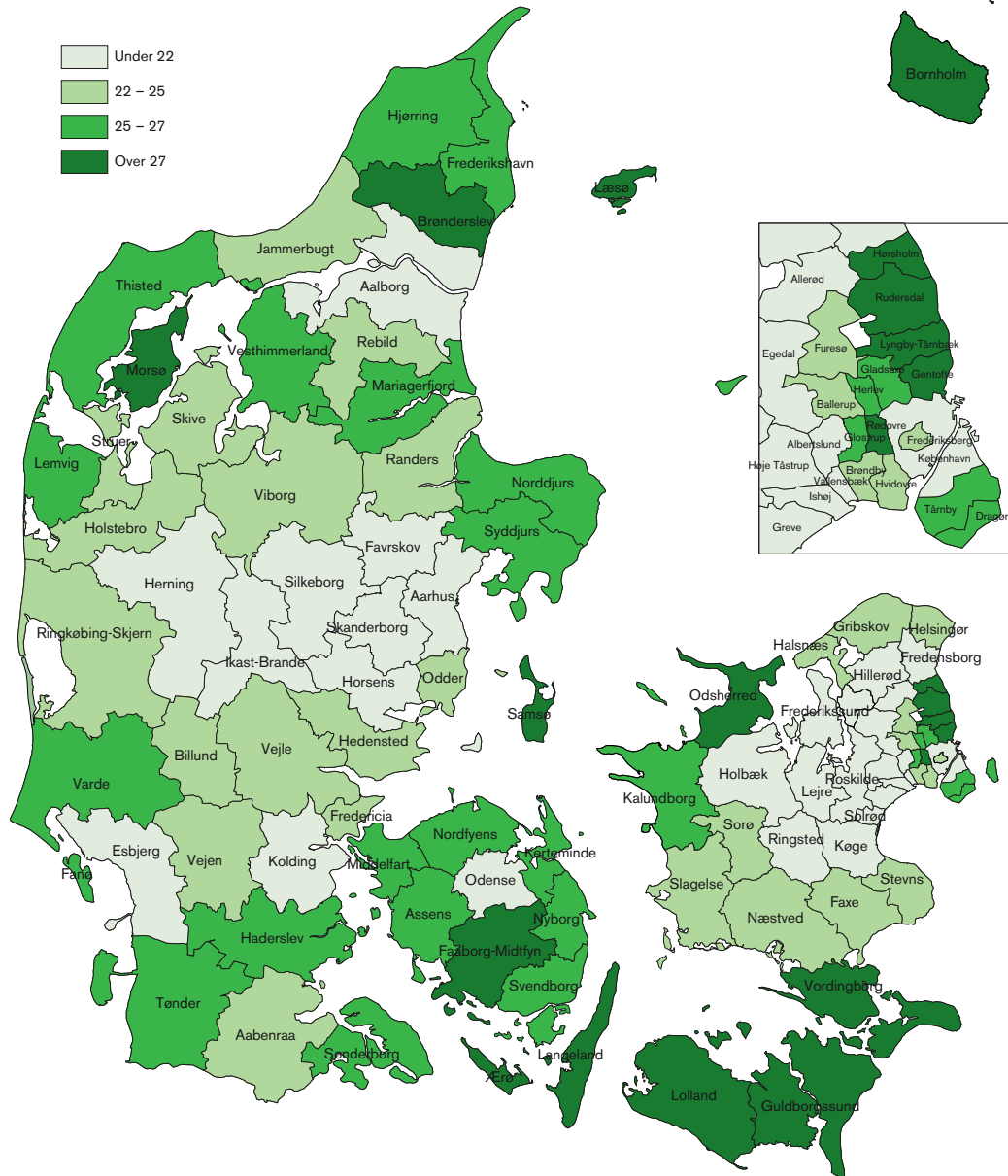
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Bef1A, Folk1, Frdk113. Primo året og Frkm113. Primo året.

Udfordringerne, med flere ældre i forhold til personer i de erhvervsaktive aldre, er vokset i perioden 2004 til 2014 for næsten alle kommuner. I 2014 har størstedelen af kommunerne en relativ høj ældrekvote sammenlignet med niveauet for 2004, *jf. figur 1.8*. Kun de to største

bykommuner, København og Aarhus, har i 2014 en lavere ældrekvote sammenlignet med 2004. Læsø, Fanø, Gribskov, Ærø og Greve er de kommuner, der har haft den største stigning i ældrekvoten fra 2004 til 2014.

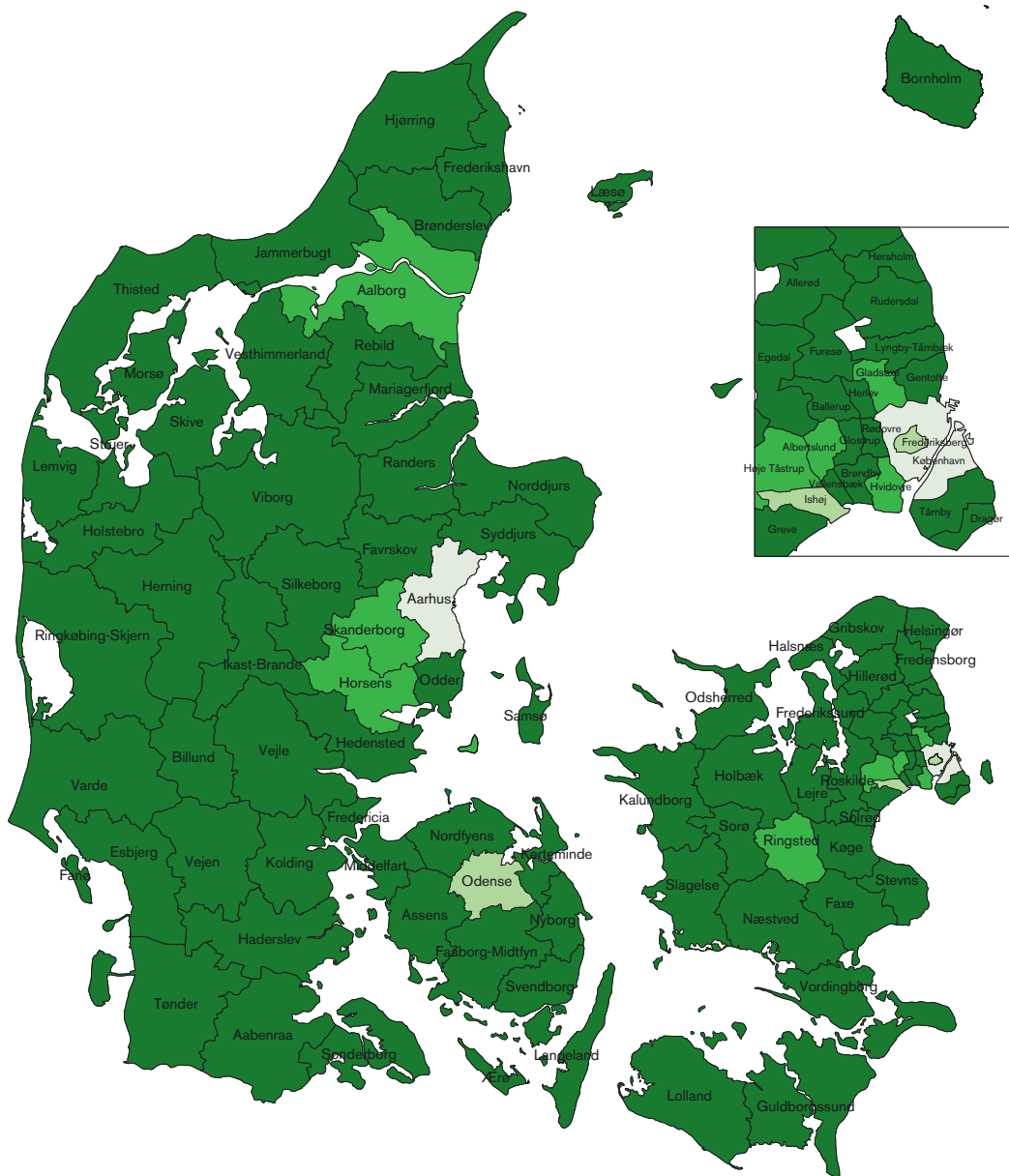
Figur 1.8. Ældrekvoten 2004 og 2014 (modstående side)

Anm.: Ældrekvoten angiver antallet af personer på 65 år og derover for hver 100 personer i den arbejdsdygtige alder (15-64 år). I kortet for 2004 er kommunerne fordelt med lige mange i hver af de fire grupperinger.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1, Bef1A og Bef1A07. Primo året.

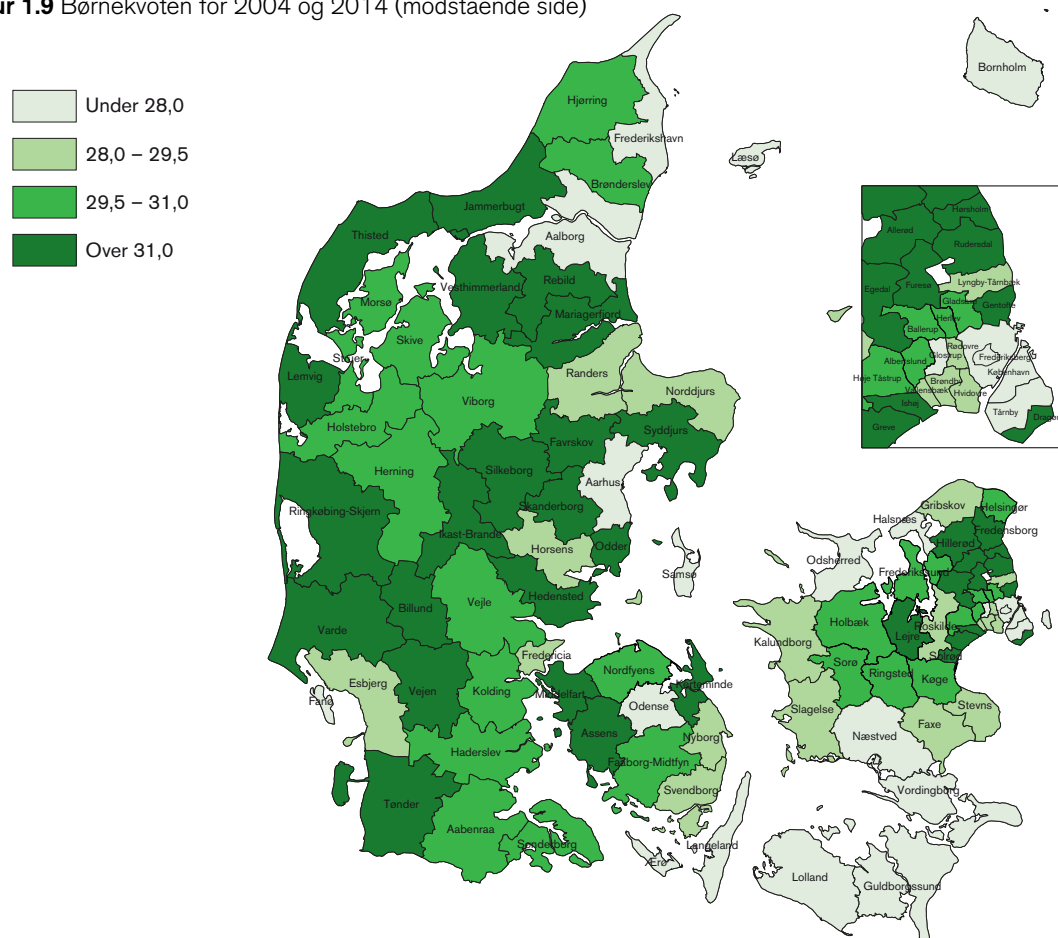

Et tilsvarende mål er børnekvoten, der udtrykker hvor mange børn, i alderen 0-14 år, der skal forsørges pr. 100 i de erhvervsaktive aldre. Kommunernes højere gennemsnitsalder skyldes udover en højere ældrekvote, også en lavere børnekvote. Der har de seneste ti år været et mindre fald i børnekvoten fra 28

i 2004 til 27 i 2014, *jf. tabel 1.1*. Ifølge befolkningsfremskrivningen fra Danmarks Statistik stiger børnekvoten frem til 2040 til 30 børn pr. 100 i de erhvervsaktive aldre. Tallet er dog behæftet med stor usikkerhed, da estimatet for antal børn i 2040 er baseret på forventninger til de fremtidige fødselstal.

Det mindre fald i børnekvoten på landsplan fra 2004 til 2014 dækker over et fald i 87 kommuner og en stigning i 11 kommuner. I 2014 er børnekvoten relativt høj i kommunerne i periferien af hovedstadsområdet og Aarhus samt i Rebild og Horsens Kommuner, *jf. figur 1.9*.

Figur 1.9 Børnekvoten for 2004 og 2014 (modstående side)

Anm.: Børnekvoten angiver antallet af personer under 15 år for hver 100 personer i den arbejdsdygtige alder (15-64 år). I kortet for 2004 er kommunerne fordelt med lige mange i hver i de fire grupperinger.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1, Bef1A og Bef1A07. Primo året.

1.4 Kønsfordeling

Der er en tendens til, at jo mere tætbe-
folket en kommune er, desto lavere er
børnekvoten og ældrekvoten, *jf. figur 1.8
og 1.9*. Det indikerer, at tætbefolkede
områder har en højere andel af befolk-
ningen i de erhvervsaktive aldre. Det
skyldes, at der blandt den yngre del af
befolkningen i de erhvervsaktive aldre
indgår en stor del uddannelsessøgen-
de, for hvem bosætning i storbyerne er
særligt attraktiv.

I den danske befolkning er der flere
kvinder end mænd. På landsplan udgør
kvinderne 50,4 pct. og mændene 49,6
pct. af befolkningen. Kønsfordelingen har
været nogenlunde uændret i de seneste
årtier. Samtidig har andelen af kvinder
været højere i de mere tætbefolkede
kommuner end i de øvrige kommuner.

Det skyldes dels, at kvinder og mænd har
forskellige flyttemønstre. Unge kvinder
flytter i højere grad mod byerne end unge

mænd. Hertil kommer, at i kommuner
med relativt mange ældre, vil der være
flere kvinder end mænd, da kvinder i
gennemsnit lever længere end mænd.

De kommuner, som har den laveste
andel kvinder er Lemvig, Norddjurs,
Mariagerfjord, Rebild og Hedensted.
Kommunerne med de højeste andele
af kvinder er Hørsholm, Frederiksberg,
Gentofte, Lyngby-Taarbæk og Rudersdal,
som alle er bykommuner, *jf. tabel 1.2*.

Tabel 1.2 Kønsfordeling 2014 – 5 højeste og 5 laveste andele

Kommune	Andel kvinder
Lemvig	49,0
Norddjurs	49,0
Mariagerfjord	49,1
Rebild	49,2
Hedensted	49,2
Rudersdal	51,5
Lyngby-Taarbæk	51,7
Gentofte	52,7
Frederiksberg	52,9
Hørsholm	53,1

Kønsforskellene mellem kommunerne er tydeligere, når der opdeles på aldersgrupper. Forskellene er mest udtalt for unge i den uddannelsessøgende alder. Blandt aldersgruppen 20-24 år er andelen af kvinder 42,8 pct. i yderkommunerne og 51,0 pct. i bykommunerne. Også for kvinder i sidste halvdel af 20'erne, hvor man typisk er ved at afslutte sin uddannelse og etablere sig, ses samme tendens om end i mindre grad, *jf. tabel 1.3.*

For aldersgrupperne 30-64 år, er der kun mindre forskelle i kønsfordelingen imellem de fire kommunetyper. Blandt 65+ årige udgør kvinderne en større andel, jo mere tætbeholdt kommunen er.

Tabel 1.3 Kønsfordeling – andel kvinder, 2014

Aldersgrupper:	By-kommuner	Mellem-kommuner	Land-kommuner	Yder-kommuner	Hele landet
0 år - 15 år	48,8	48,7	48,8	49,0	48,8
16 år - 19 år	49,0	48,7	48,4	48,0	48,7
20 år - 24 år	51,0	47,0	46,3	42,8	49,1
25 år - 29 år	50,2	48,4	48,0	46,3	49,3
30 år - 39 år	49,8	50,6	49,7	48,8	49,8
40 år - 64 år	50,2	49,9	49,5	49,3	49,9
65 år +	56,0	54,0	53,5	52,9	54,6

1.5 Fertiliteten

Fertiliteten er lidt højere i bykommunerne end i øvrige kommunetyper. Det skyldes primært, at der i byerne bor relativt flere kvinder i de højfertile aldersgrupper, i slutningen af 20'erne og begyndelsen af 30'erne. For bykommunerne er der 47 levendefødte pr. 1.000 kvinder i de fødedygtige aldre, mens det tilsvarende tal for yderkommunerne er 45, *jf. tabel 1.4*. Dette er et relativt nyt fænomen,

da der tidligere blev født flere børn på landet end i byerne.

Kvinderne i bykommunerne får børn senere end i de øvrige kommuner. Det kan skyldes, at kvinder i byerne i højere grad skal være færdige med længerevarende uddannelser, inden de etablerer familie. I aldersgruppen 20-24 år fødes 26 børn

pr. 1.000 kvinder i bykommunerne, mens der i yderkommunerne fødes 72. Det er næsten tre gange så mange.

For kvinder over 30 år, er fertiliteten højere i byerne end på landet. I aldersgruppen 30-34 år fødes 128 børn pr. 1.000 kvinder i bykommunerne, mens der i yderkommunerne fødes lidt færre, nemlig 120 børn.

Tabel 1.4 Fertilitetskotienter 2012 (antal levendefødte pr. 1.000 kvinder) for kvinder i alderen 15-49 år

Aldersgrupper:	Bykommuner	Mellemkommuner	Landkommuner	Yderkommuner	Hele landet
15-19	3	5	5	6	4
20-24	26	58	58	72	38
25-29	94	139	147	151	113
30-34	128	121	123	120	125
35-39	66	46	46	46	56
40-44	13	8	7	7	10
45-49	Under 1	Under 1	Under 1	Under 1	Under 1
15-49	47	45	44	45	46

1.6 Demografisk sårbarhed i kommunerne

Ovenstående analyser giver hver sin vinkel på den demografiske situation og udvikling i kommunerne. For at skabe et overordnet billede, kan opgørelserne kombineres til et samlet udtryk for den demografiske sårbarhed i kommunerne. Der indgår ti parametre i beregningen af den demografiske sårbarhed, *jf. boks 1.3*.

BOKS 1.3

Definition og afgrænsning af begrebet demografisk sårbarhed.

For hver kommune beregnes ti nøgletal, som hver beskriver et demografisk forhold, jf. tabel 1.5. Hvis det enkelte nøgletal overskrider en fastsat grænse vurderes det, at der er tale om en demografisk sårbarhed. Summen af demografiske sårbarheder giver en sammenvæjet vurdering af kommunens demografiske sårbarhed. Udover de parametre, som

er inkluderet i ovenstående analyser, inddrages opgørelser af dødsrater.

Indikatorerne har en naturlig indbyrdes sammenhæng. Eksempelvis vil en høj andel af ældre borgere give sig udslag i relativt flere dødsfald. Dermed vil der være en vis korrelation mellem andel borgere over 65 år og dødsraten. Tilsva-

rende vil en vedvarende høj fødselsrate give flere børn, og dermed en større andel borgere i de yngre aldersgrupper. Sammenhængene er dog ikke proportionelle, og de enkelte parametre giver derfor hver deres billede af de demografiske forhold i kommunen.

Tabel 1.5 De 10 parametre, der anvendes til den demografiske sårbarhed.

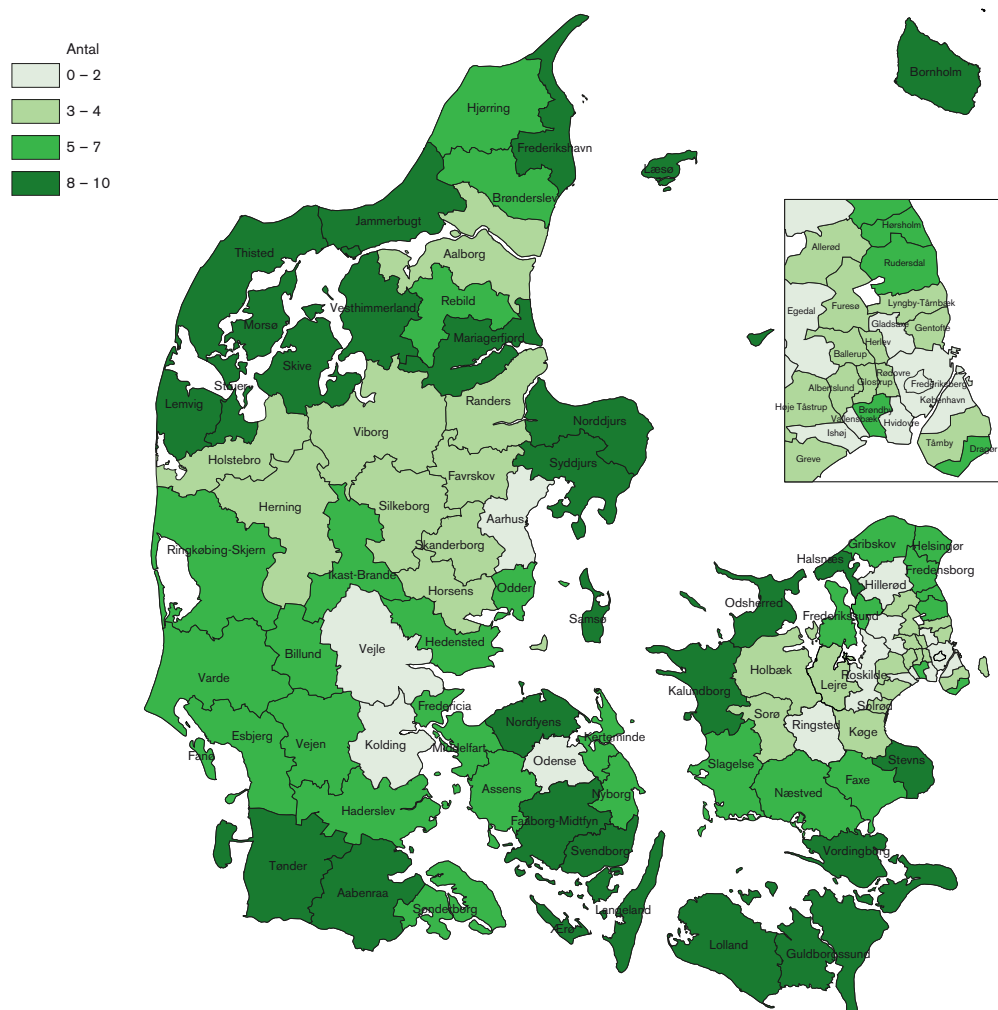
Nr.		Kriterium for hvornår der er tale om demografisk sårbarhed
1	Fødselsrate	< 11 pr. 1000 borgere
2	Dødsrate	>10 pr. 1000 borgere
3	Nettovandring til/fra andre kommuner	<0
4	Andel borgere 0-14 år	< 17,5 %
5	Andel borgere 15-24 år	< 12,5 %
6	Andel borgere 25-54 år	< 37,5 %
7	Andel borgere 55-64 år	>14,0 %
8	Andel borgere over 65 år	>18,0 %
9	Andel kvinder	< 50 %
10	Andel kvinder 15-64 år	Færre end 95 kvinder pr. 100 mænd

Jo mere tætbeholdet en kommune er, des færre indikationer er der på, at kommunen er demografisk sårbar. Derimod fremgår det, at store dele af Nordjylland, Djursland, Tønder, Aabenraa, dele af Fyn,

Syd- og Vestsjælland, Lolland-Falster, Bornholm og de mindre ø-kommuner har relativt mange demografiske udfordringer, *jf. figur 1.10*.

Figur 1.10 Antal demografiske udfordringer, 2013

Anm.: Tallene er vægtet med kommunernes befolkningstal. Det maksimale antal demografiske udfordringer er 10.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

Der er betydelige forskelle på hvor mange kommuner, der er kendetegnet ved demografisk sårbarhed, målt på de enkelte indikatorer. Eksempelvis er den lave fødselsrate en udfordring for 76 pct. af kommunerne. Samtidig er udfordringen med relativt få kvinder i de erhvervsaktive aldre, mest fremtrædende i yderkommunerne, mens ingen af bykommunerne har den udfordring.

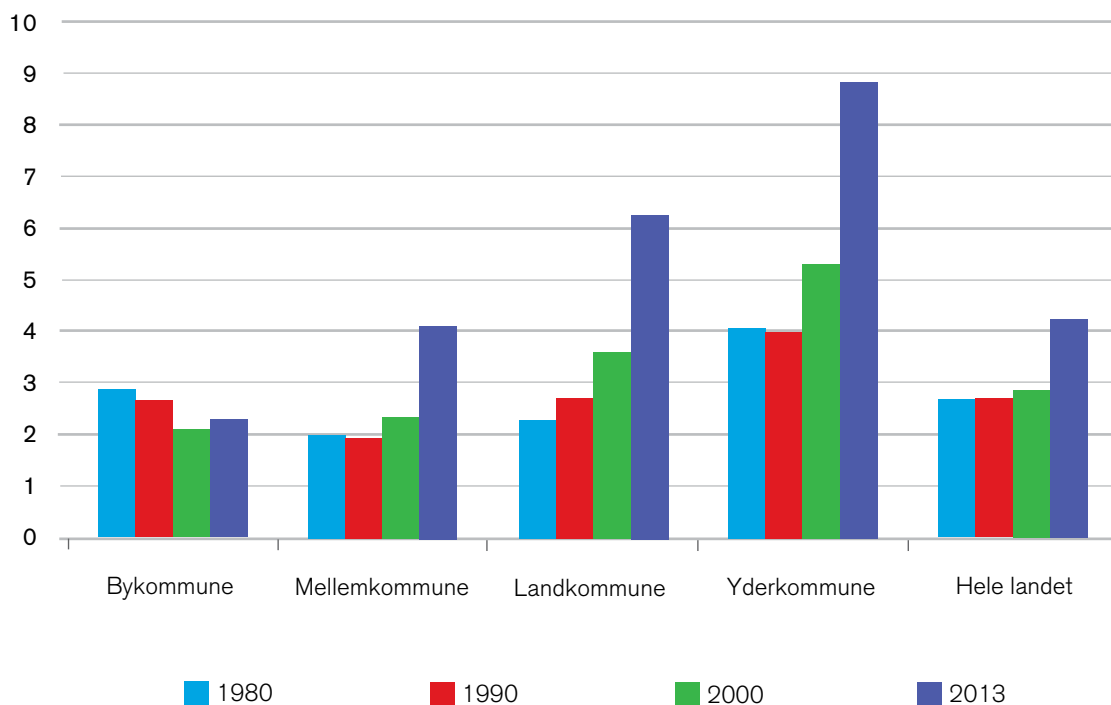
Bykommunerne har gennemsnitligt kun 2,3 indikatorer på demografisk

sårbarhed, mens yderkommunerne gennemsnitligt er kendetegnet ved 8,8 indikatorer. Herimellem ligger mellem- og landkommunerne med gennemsnitligt 4,1 henholdsvis 6,3 indikatorer på demografisk sårbarhed, *jf. figur 1.11*.

Der er dog en vis variation indenfor kommunetypene. De demografiske udfordringer for kommunerne set under ét har været stigende i perioden 1980-2013. Forløbene har dog været forskellige for de fire kommunetyper.

Mens mellem-, land- og yderkommunerne har oplevet et stigende antal demografiske sårbarheder, har bykommunerne under ét oplevet et fald. Dog er der i perioden 2000-2013 registreret en mindre stigning for bykommunerne. Det skyldes primært, at også bykommunerne, undtagen København, Frederiksberg og Aarhus Kommuner, har fået demografiske sårbarheder i forhold til dalende fødselstal og vigende andele børn og unge i befolkningen.

Figur 1.11 Gennemsnitlige antal demografiske udfordringer.

Anm.: Tallene er vægtet med kommunernes befolkningstal.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

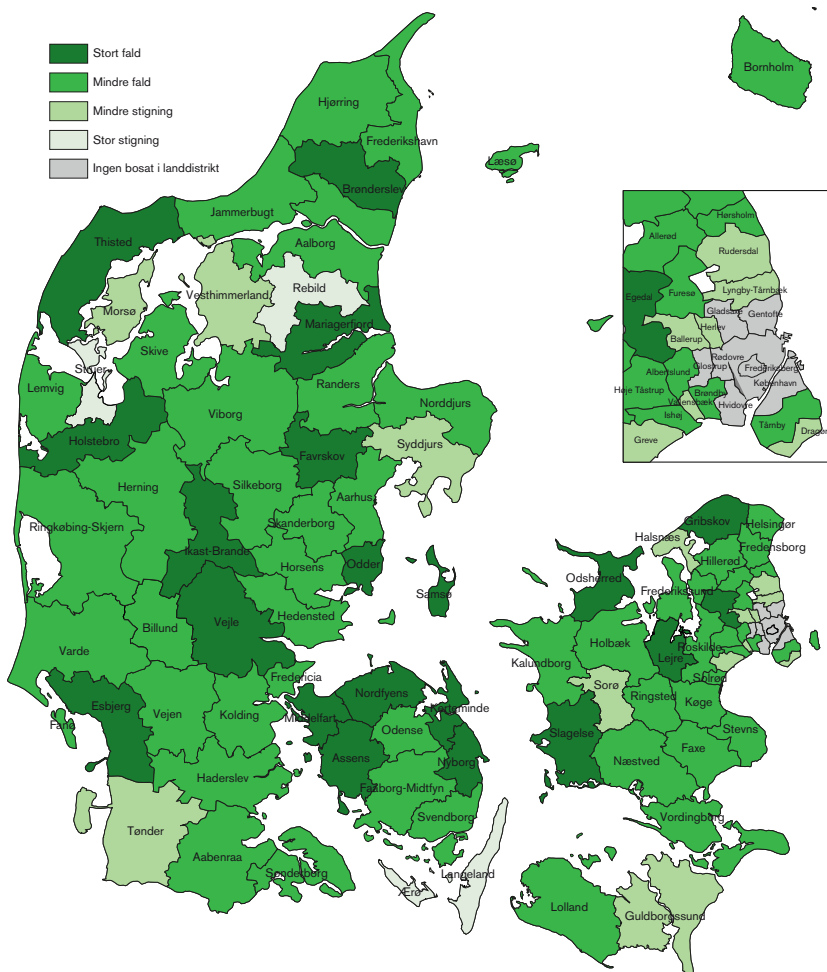
1.7 Befolkningsudvikling indenfor kommuner

Den overordnede befolkningsudvikling for den enkelte kommune kan dække over store forskydninger indenfor

kommunen. Eksempelvis for nogle af land- og yderkommunerne, dækker en befolkningsnedgang over en relativt stor nedgang i befolkningstallet i landdistrikterne og de mindre landsbyer, mens der ses befolkningsfremgang i de større byer i kommunen.

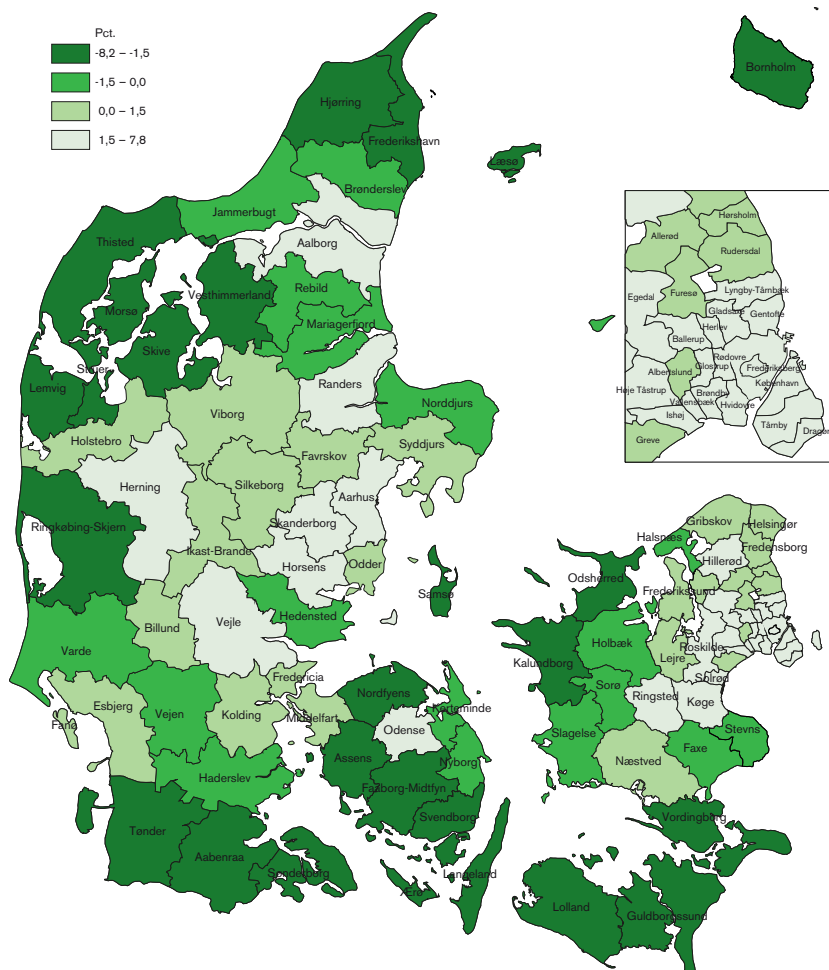
Eksempelvis i Thisted, Odsherred, Nordfyns og Assens Kommune kan noget af den nuværende befolkningsnedgang, *jf. figur 1.12 (modstående side)*, forklares ved et fald i andelen af kommunens borgere bosat i et landdistrikt, *jf. figur 1.12*. Men dette

Figur 1.12 Udviklingen i andelen af kommunens borgere, der er bosat i et landdistrikt 2010-2013, og udviklingen i befolkningstallet 2010-2014 (*modstående side, kopi af figur 1.2*)

Anm.: Et stort fald i andelen af borgere bosat i landdistrikt er defineret som et fald på over 0,75 pct. point fra 2010 til 2013. Et mindre fald er defineret som et fald på mellem 0 og 0,75 pct. point. En mindre stigning i andelen af befolkningen bosat i landdistrikt er defineret som en stigning på mellem 0 og 0,75 pct. point. Og en stor stigning er defineret som en stigning på over 0,75 pct. **Kilde:** Danmarks Statistik, Statistikbanken, Bef44. Primo året.

gælder langt fra for alle kommuner, der i øjeblikket oplever befolkningsnedgang. I Struer, Ærø og Langeland Kommune er der i øjeblikket et fald i befolkningstallet, samtidig med at en større andel af befolkningen er bosat i et landdistrikt, jf. figur 1.12.

Til illustration af den meget forskellige befolkningsudvikling indenfor kommunen gives her et eksempel fra Vesthimmerland Kommune. Kommunen har i perioden 2007-2013 haft en befolkningsnedgang på 251 personer, svarende til 0,7 pct. af befolkningen. Tallet dækker over betydelige forskydninger i befolkningstallet indenfor kommunen.

I Vesthimmerland Kommune er der i alt 41 sogne. Heraf har otte sogne i 2013 flere end 1.000 borgere. I perioden 2007-2013 oplevede fire sogne et fald i befolkningstallet og de øvrige fire sogne en stigning i befolkningstallet, *jf. tabel 1.6.*

Blandt de 33 mindre sogne, med befolkningstal under 1.000, er der samlet set tale om befolkningsnedgang – dog med en vis variation.

Sognene med nedgang i befolkningstallet er placeret langs grænsen med Limfjorden. Sognene med fremgang i befolkningstallet er alle placeret med en vis afstand til Limfjorden. Sognet med kommunens hovedby Års, har ikke blot den største befolkning, men har samtidig også oplevet den største befolkningsstigning på 6,8 pct.

Tilsvarende udvikling ses eksempelvis for Faxe kommune, hvor der fra 2007 til

2013 har været en befolkningsvækst på 3,3 pct. i Haslev, som er den største by i kommunen. I samme periode har den næststørste by Faxe haft en tilbagegang i befolkningstallet på 3,8 pct. De mindre sogne, som dækker de mindre landsbyer og landområderne, har under ét oplevet fald i befolkningstallet. Dog er der også her en vis variation, idet enkelte sogne har haft fremgang.

Et lignende mønster ses for Slagelse Kommune, som dog er en væsentlig større kommune, hvor også byerne har større befolkninger end tilfældet er for Vesthimmerlands og Faxe Kommuner. I Slagelse Kommune har byerne Slagelse

Tabel 1.6 Befolkningstal for Vesthimmerlands Kommune og sognene i kommunen.

Sogn	Befolkning 2007	Befolkning 2013	Udvikling (i pct.)
Aars	8.102	8.653	6,8
Farsø	4.001	4.076	1,9
Ulstrup	1.573	1.602	1,8
Aalestrup	2.800	2.823	0,8
Overlade	1.081	1.053	-2,6
Løgstør	4.015	3.806	-5,2
Ranum	1.485	1.355	-8,8
Gedsted	1.209	1.088	-10,0
Sogne med mellem 500 og 1000 borgere (9 sogne)	6.816	6.572	-3,6
Sogne under 500 borgere (24 sogne)	6.755	6.558	-2,9
I alt (41 sogne)	37.837	37.586	-0,7

Kilde: Statistikbanken, tabel KM5. Primo året. **Bem.:** Afgrænsningerne på sogne sikrer, at der sammenlignes identiske geografiske områder over tid. For sammenhængende byområder, der breder sig over flere sogne afspejles dermed ikke entydigt en befolkningsudvikling for byen. Eksempelvis har Løgstør sogn et nabosogn som har oplevet en befolkningsfremgang på 60 personer. Hvis de to sogne betragtes som et sammenhængende område, vil der være tale om et fald i befolkningstallet, som er mindre end det der i tabellen er angivet for Løgstør alene.

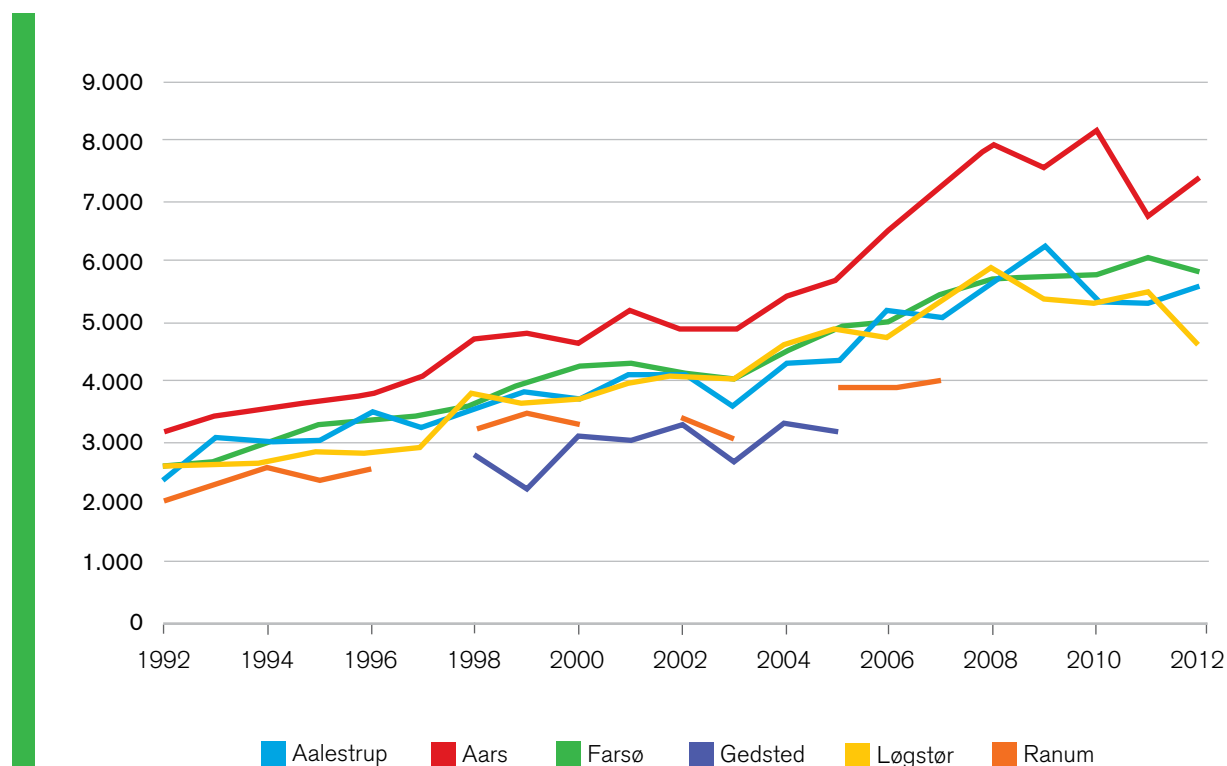
og Skælskør haft vækst, mens Korsør har oplevet fald i befolkningstallet. Samtidig har de større landsbyer i Slagelse Kommune haft stigninger i befolkningstallet, mens de fleste mindre landsbyer og landområder har haft nedgang i befolkningstallet.

Årsagerne til de forskellige udviklinger i befolkningstallene sognene imellem kan være mange og forskelligartede. En

mulig faktor kan være den trafikmæssige infrastruktur, i form af vejnettet. De fire store sogne i Vesthimmerland Kommune med befolkningsvækst er placeret nærmere tilkørselsmulighed til motorvej E45 end de øvrige. Hvorvidt der er en direkte sammenhæng, mellem let adgang til motorvej og attraktiviteten til bosætning, er ikke afdækket ved denne analyse. Blot fremhæves her sammenhængen.

Den relative attraktivitet imellem kommunens forskellige geografiske områder synes at have sat sig spor i de realiserede huspriser. Datamæssigt findes priser opgjort på postnumre. I Vesthimmerland er huspriserne i Aars højere og steget mere end for de øvrige postnummerområder i kommunen, *jf. figur 1.13*.

Figur 1.13 Gennemsnitlige realiserede huspriser for parcel- og rækkehuse for postnummerområder i Vesthimmerlands Kommune.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra Realkreditrådets boligmarkedsstatistik på Realkreditrådet.dk

Anm.: Priserne er ikke korrigeret for beskaffenhed og kvalitet af de handlede boliger. Der er kun medtaget oplysninger i tilfælde hvor der er tilgængelige data for pågældende postnummerområde for minimum 2 kvartaler i året.

De tre øvrige større postnummerområder, Aalestrup, Farsø og Løgstør har ligget omkring eller under gennemsnittet for de områder, der er med i analysen. Udsvingene hen over årene gør, at det vanskeligt kan konkluderes noget om den indbyrdes rangordning. De mindre

yderområder, Gedsted og Ranum, har haft realiserede handelspriser, der ligger lavere end de øvrige postnummerområder. For en del af årene er der ikke tilstrækkelige data til, at der har kunnet udarbejdes en statistik. Det kan skyldes, at der kun har været realiseret få handler

i den pågældende periode. Aalestrup, Gedsted og Ranum er blandt de områder, som har under halvt så mange boligkøber efter krisen set i forhold til før krisen, *jf. Boligsiden Boliga/DR, 2014.*

BOKS 1.4

De fire kommunetyper

De fire grupperinger af kommuner følger Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikters kommunetyper. Afgrænsningen af kommunetyperne er baseret på 14 forskellige demografiske og socioøkonomiske indikatorer. Bykommunerne består af 35 kommuner og knap halvdelen af befolkningen, og er karakteriseret ved at

være de store byer og de omkringliggende kommuner, *jf. tabel 1.7 og figur 1.14.* Mellekommunerne består af 17 kommuner og 16 pct. af befolkningen, og er karakteriseret ved at ligge i periferien af byområderne. Landkommunerne består af 30 kommuner og 27 pct. af befolkningen, og er karakteriseret ved at være

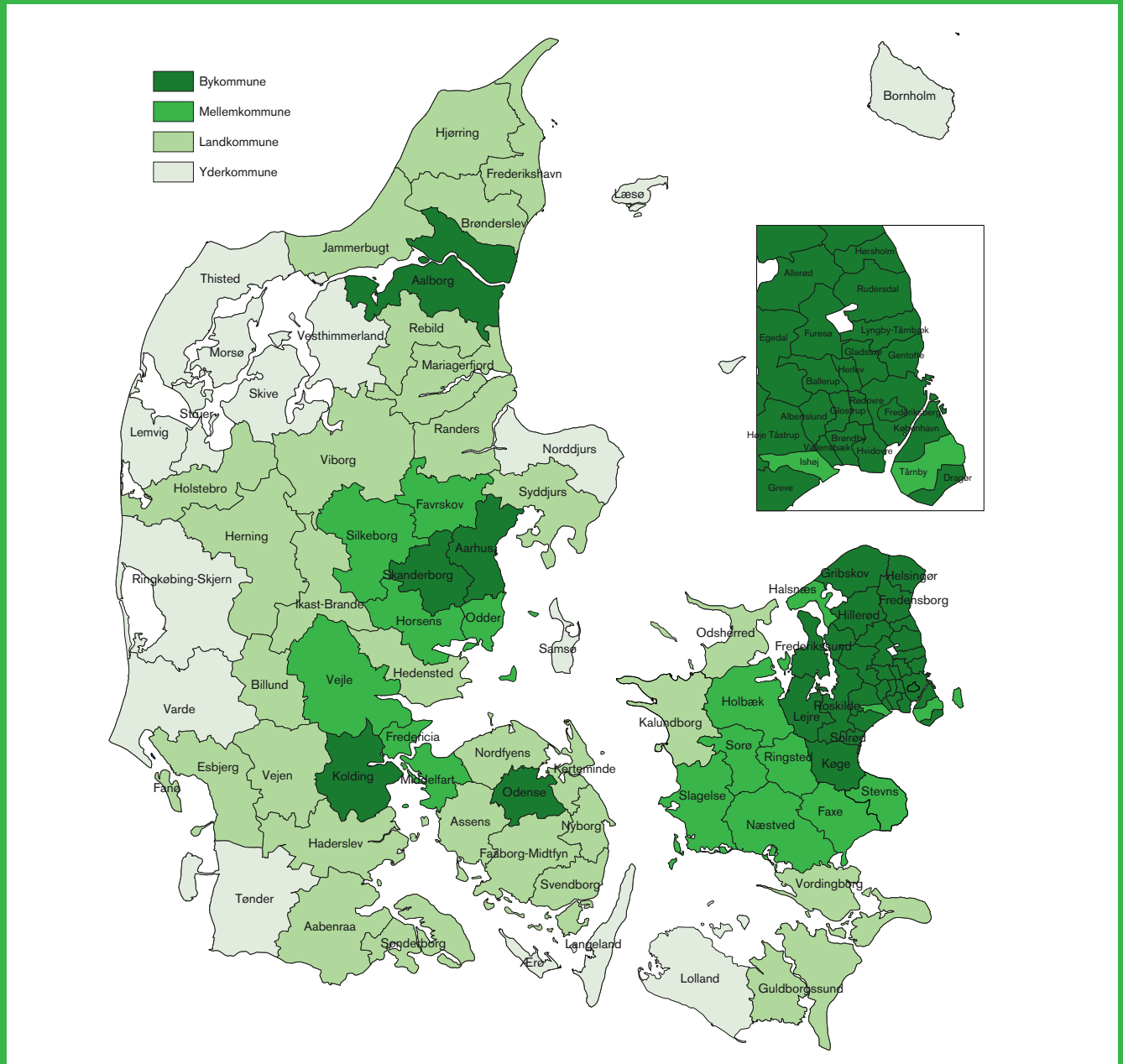
kommuner med mindre byer og landområder. Yderkommunerne består af 16 kommuner og 9 pct. af befolkningen, og er karakteriseret ved at være kommuner, der er beliggende længst væk fra de større byer.

Tabel 1.7 Kommunetyper

	By-kommuner	Mellem-kommuner	Land-kommuner	Yder-kommuner	Hele landet
Antal kommuner	35	17	30	16	98
Antal personer	2.698.668	880.441	1.535.395	488.124	5.602.628
Andel personer, pct.	48,2	15,7	27,4	8,7	100,0

Figur 1.14 Kommunekort over kommunetype

2

**BOSÆTNING
OG BOLIG**

Sammenfatning

Den geografiske mobilitet blandt unge i Danmark er relativt høj, mens den for resten af befolkningen er relativt lav. Unge flytter efter muligheder for uddannelse og job, mens langt de fleste øvrige flytninger sker lokalt. Hver fjerde flytning foregår inden for den samme by eller det samme sogn og to ud af tre flytninger sker inden for en afstand på under 10 kilometer.

De flytninger, der sker mellem kommunerne, er karakteriseret ved, at borgere som kommunerne modtager fra andre kommuner i høj grad ligner dem de afgiver, i forhold til deres arbejdsmarkedsdeltagelse. Jo mere urbaniseret kommunen er, jo større andel af såvel til- som fraflytterne er i beskæftigelse.

Tilflytningen til de tætbebyggede områder er hovedsageligt domineret af unge enlige uden børn samt få ældre. Tilflytninger sker ofte i forbindelse med uddannelse, pardannelser og skilsmisser. Personer, der flytter til byerne er oftere i beskæftigelse, har en højere uddannelse og har en gennemsnitlig lidt højere indkomst sammenlignet med det totale antal flytninger.

Der er store forskelle kommunerne imellem, når der er tale om, hvor stor en andel, der flytter tilbage til oprindelseskommunen, når de først er flyttet

væk. To ud af tre flytter typisk fra oprindelseskommunen for fx at uddanne sig eller arbejde. Af dem bor ca. hver syvende igen i oprindelseskommunen, når de er i begyndelsen af 30'erne. Det svarer til, at lidt over 14 pct. flytter tilbage til deres oprindelseskommune.

Der er især tre faktorer, der har betydning for, hvor villige vi er til at flytte. For det første spiller stedstilknytning en væsentlig rolle. For det andet har det betydning, hvor godt den aktuelle bolig matcher den aktuelle livssituation og behov. For det tredje kan større livsændringer, som fx skilsmisse og ledighed, medføre et behov for flytning.

Boligtypen har en vis betydning for, hvor vi vælger at bosætte os. Men generelt har dem, der flytter fra byerne større krav til den ønskede boligtype end dem, der flytter til byerne.

Parcelhuse er den mest udbredte boligtype i Danmark med 44,4 pct. af samtlige boliger. Andelen er højst i de tyndest befolkede dele af landet. Etageboliger er den næstmest udbredte boligtype med en andel på 38,2 pct. af boligerne i Danmark. De findes hovedsageligt i de større byer. 14,6 pct. af boligerne i Danmark er rækkehuse. De resterende 2,8 pct. hører under andre kategorier, fx kollegier og døgninstitutioner.

Priserne på ejerboliger er højest i Hovedstadsområdet og i Aarhus og lavest i Syd- og Vestsjælland samt på øerne. Ejerboligmarkedet i Danmark er karakteriseret ved en relativt høj gældsætning. Realkreditbelåningen udgør gennemsnitligt godt halvdelen af ejerboligernes værdi. Nogle steder er det et stigende problem, at realkreditgælden overstiger den grænse på 80 pct. af ejendommens handelsværdi, der er maksimum, når lånet indgås. Det betyder, at der i nogle områder af landet reelt bor mennesker, som er mere eller mindre økonomisk stavnsbundne til deres bolig eller meget dårligt stillet økonomisk, hvis det lykkes at sælge huset.

I nogle af de samme kommuner fylder tvangsauktioner en stor del af det samlede boligsalg. Værst ser det ud i Lolland Kommune, hvor 37 pct. af boligerne kommer til salg som tvangsauktioner. Der har i perioden 2004-13 været en relativt stor vækst i bekendtgjorte tvangsauktioner i Danmark generelt. De kommuner, som er hårdest ramt af tvangsauktioner, har typisk også et vist overskud af tomme og ubenyttede boliger. Den største andel findes i en række ø-kommuner, i en række Nordvest- og Nordjyske Kommuner samt i Tønder og Lolland Kommuner. Det medvirker typisk til at forstærke en i forvejen negativ udviklingsspiral og stiller de berørte kommuner over for relativt store udfordringer – også økonomisk.

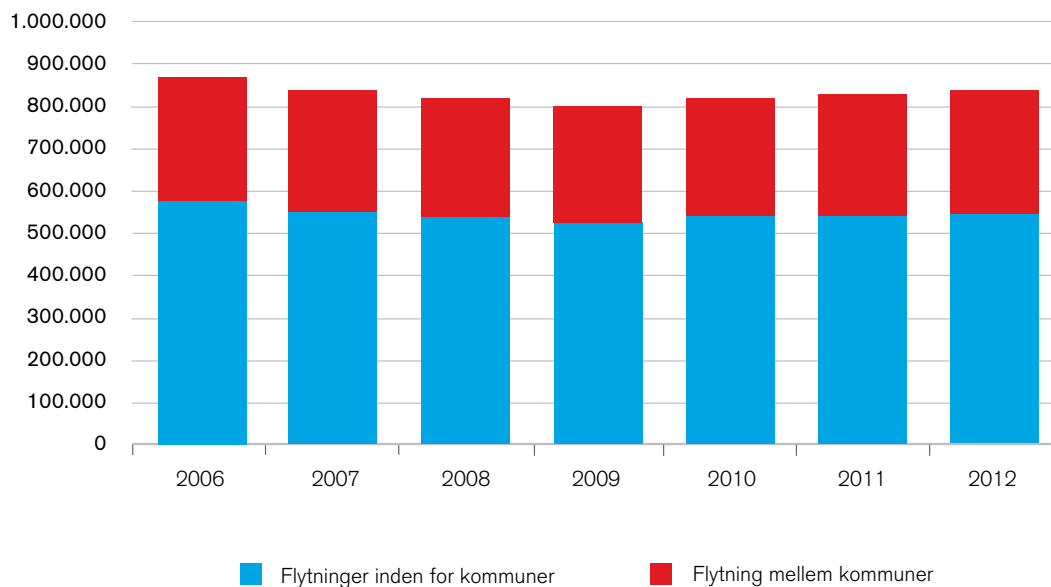
2.1 Den geografiske mobilitet i Danmark

I løbet af 2012 flyttede knap 840.000 danskere til en anden adresse. For godt 550.000 af disse flytninger var der tale om flytninger inden for kommunen svarende til to ud af tre af alle flytninger. Antallet af flytninger har været nogenlunde stabilt over perioden 2006-2012, jf. figur 2.1.

Hver fjerde flytning i Danmark foregår inden for samme mindre by eller sogn. To ud tre flytninger har en afstand på mindre end 10 km. I 2002 var 13 pct. af flytningerne på mere end 50 km og 8 pct. på mere end 100 km. I samme år var gennemsnitsniveauet for flytteafstanden 30 km, hvilket er meget lig flyttefor-

delingen fra 1996. En forskel er dog, at der er lidt flere, som flytter over længere afstande, hvilket svarer til en gennemsnitstigning på 1,13 km i perioden, jf. Skifter Andersen (2010).

Figur 2.1 Antal flytninger, 2006-2012.

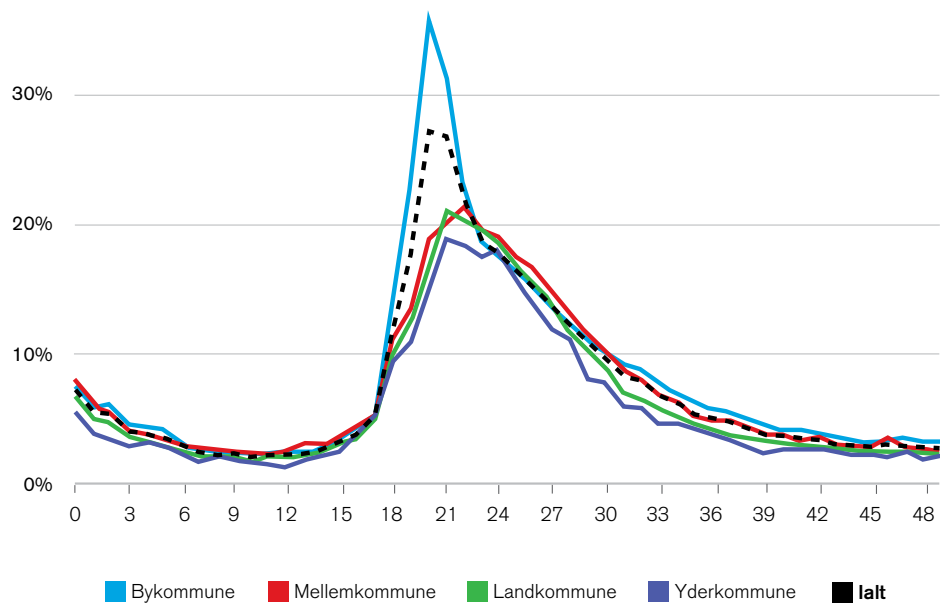

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.dk, FLY33 og FLY66

Der er store forskelle på tilbøjeligheden til at flytte mellem kommuner for forskellige aldersgrupper og kommunegrupper, *jf. figur 2.2*. De unge har en større tilbøjelighed til at flytte end øvrige aldersgrupper. Bykommunerne modtager den største andel af de helt unge, mens yderkommunerne afgiver relativt flest. De unge 20-årige tilflyttere

til bykommunerne udgør 36 pct. af den 20-årige befolkning i bykommunerne, For land-, mellem- og yderkommunerne er de tilsvarende andele omkring 20 pct. For aldersgrupperne 30-50 år er tilflytningsandelene højest for by- og mellemkommunerne og lavest for land- og yderkommunerne, *jf. figur 2.2*.

Figur 2.2 Andel af befolkningen i aldersgruppen 0-50 år, som flytter mellem kommuner 2012, fordelt på kommunetypen som der flyttes til.

Tilflytningen til de tætbebyggede områder er hovedsagelig domineret af unge enlige uden børn samt få ældre. Disse tilflytninger sker ofte i forbindelse med uddannelse, pardannelser og skilsmisser. Personer, der flytter til byerne, er oftere i beskæftigelse, sammenlignet med tilflyttere til landområderne og de mindre byer, *jf. tabel 2.1.*

Tabel 2.1. Socioøkonomisk status for personer i alderen 16-64 år, som har flyttet kommune i løbet af 2010, fordelt på tilflytningskommunetype, i pct.

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune
Beskæftigelse	69,2	64,3	60,2	54,5
Arbejdsløs	4,1	5,9	5,6	5,7
Midlertidigt uden for arbejdsstyrken	2,8	4,9	5,5	6,0
Tilbagetrækning fra arbejdsstyrken	0,6	1,1	1,4	2,0
Pensionist	2,4	5,6	6,8	8,7
Andet uden for arbejdsstyrken	21,0	18,4	20,5	23,1
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Anm.: Beskæftigede består af selvstændige, medarbejdende ægtefælle og lønmodtagere. Arbejdsløse består af netto- og bruttoledige. Midlertidigt uden for arbejdsstyrken består af personer på revalideringsydelse, ledighedsydelse, vejledning og opkvalificering. Tilbagetrækning fra arbejdsstyrken består af førtidspensionister, efterløns-, og fleksydelsesmodtagere. Gruppen af pensionister består af personer på folkepension og tjenestemandspension. Andet uden for arbejdsstyrken består af personer på kontanthjælp og personer under uddannelse. **Kilde:** KL's egne beregninger baseret på registerdata.

Karakteristikken af kommunernes tilflyttere, *jf. tabel 2.1*, flugter med AE-raadets analyse af tilflyttere til kommunerne (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2014), i forhold til den del af befolkningen, der er på arbejdsmarkedet. Hertil skal dog

bemærkes, at studerende, som byerne modtager relativt mange af, indgår i gruppen udenfor arbejdsstyrken.

Når den ene side af flyttemønstrene, dem der flytter til kommunerne, kombi-

neres med analyser fra fraflyttertinklen, så genfindes nogle af de samme mønstre, *jf. tabel 2.2*.

Tabel 2.2. Socioøkonomisk status for personer i alderen 16-64 år, som har flyttet kommune i løbet af 2010 fordelt på fraflyttingskommunetype

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune
Beskæftigelse	70,8	62,4	59,1	56,7
Arbejdsløs	4,5	5,2	5,0	4,7
Midlertidigt uden for arbejdsstyrken	3,1	4,5	4,7	4,6
Tilbagetrækning fra arbejdsstyrken	0,9	1,0	1,0	0,9
Pensionist	3,0	4,7	5,6	6,2
Andet uden for arbejdsstyrken	17,7	22,2	24,6	26,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: KL's egne beregninger baseret på registerdata, i pct.

2.2 Tilbageflytninger

Tilflytternes socioøkonomiske status ligner meget fraflytternes. Andelen af beskæftigede er størst for bykommunerne og lavest for yderkommunerne, mens de øvrige kommunegrupper ligger derimellem. Flytningerne mellem kommunerne er generelt præget af, at de borgere man modtager i en vis udstrækning har karakteristika, som ligner dem man afgiver til andre kommuner, men der er dog mindre forskelle at spore. Mellem- og landkommunerne modtager relativt lidt flere borgere i beskæftigelse end de afgiver. Omvendt forholder det sig for by- og yderkommunerne, som afgiver relativt flere i beskæftigelse, end de modtager.

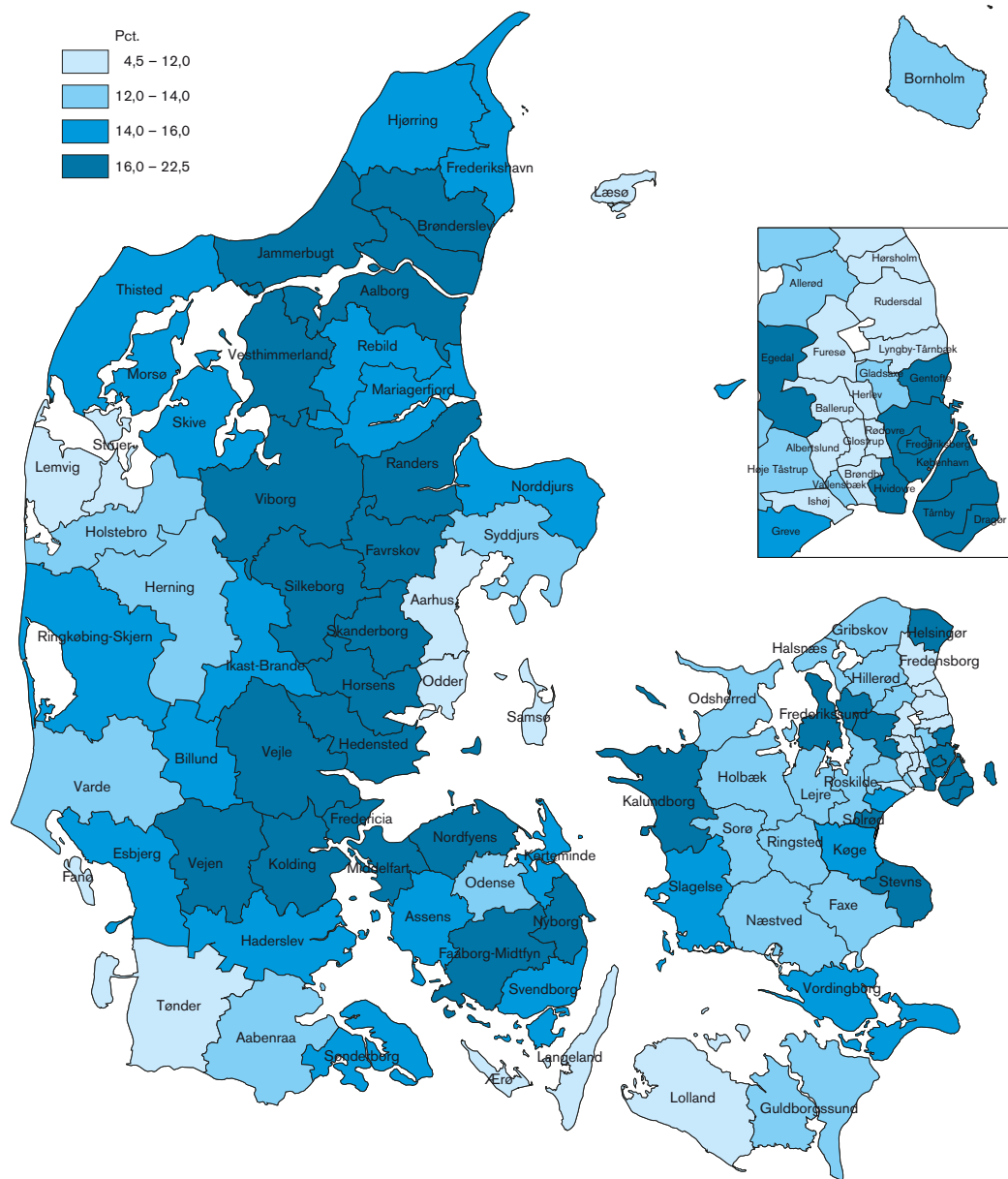
Tilflyttere til landområder er karakteriseret ved færre med længerevarende uddannelse, flere ledige og personer, der er gået på pension. Personer på overførselsindkomst søger billige boliger i yderområder på grund af deres økonomiske situation. Dette sker ofte til områder, hvor der i forvejen er dårlige beskæftigelsesmuligheder, *jf. Aner (2007)*. Omvendt er ledige mere mobile end den gennemsnitlige arbejdsstyrke og flytter til områder med lav ledighed, hvor der også oftest er højere boligpriser, *jf. Deding og Filges (2004)*.

Stedtilknytningen er en vigtig faktor for de personer, der flytter tilbage til deres oprindelsessted. To ud af tre flytter typisk fra oprindelseskommunen for fx at uddanne sig eller arbejde. Af dem bor ca. hver syvende igen i oprindelseskommunen, når de er i begyndelsen af 30'erne. Det svarer til, at lidt over 14 pct. flytter tilbage til deres oprindelseskommune, *jf. Momentum, 2014b*.

Andelen af tilbageflyttere er størst i et bælte ned gennem Midtjylland, kommuner omkring Odense, Kalundborg og Stevns kommuner, *jf figur 2.3.*

Figur 2.3 Andel af unge, der som 33 årige, er flyttet tilbage til oprindelseskommunen efter en periode i en anden kommune, primo 2013.

Kilde: KL's egne beregninger baseret på registerdata

Anm.: Analysen bygger på 1979-fødselsårgangen. Oprindelseskommunen er defineret som bopælskommunen ved indgangen til 1995, hvor de var 15 år, der sammenholdes med bopælskommunen ved indgangen til 2013, hvor de var 33 år.

2.3 Bosætningspræferencer

Andelen af tilbageflyttere er ligeledes høj i enkelte kommuner i og omkring København, men også lav i andre (nabo) kommuner. Der kan således være tale om, at flere flytter ud af København til en (nabo)kommune, som ligger geografisk tæt på oprindelseskommunen.

Samlet set viser analysen, at 42 pct. af befolkningen i begyndelsen af 30'erne i 2013 er bosiddende i den kommune, de er vokset op i, *jf. Momentum (2014a)*. Der er tale om forholdsvis stor variation på tværs af kommuner. For de små ø-kommuner viser analyserne, at hvis man en gang er flyttet væk, så er det relativt få, som kommer tilbage.

Forskellige befolkningsgrupper har forskellige bosætningspræferencer. Unge singler under 30 år vægter nærhed til bylivet højt, mens de fysiske, sociale og forhold for børn vægtes lavt. Det samme gælder for par under 30 år, dog i mindre udstrækning, *jf. tabel 2.3*. Børnefamilier, herunder enlige forældre, vægter forhold for børn samt de sociale forhold højest, mens de er relativt indifferente på de resterende præferencegrupper, *jf. Skifter Andersen (2011)*.

De 30–59-årige uden børn har ikke særlige præferencer mht. nærhed til natur og nærheden til arbejdsplads og uddannelse. Det ses ligeledes, at forhold for børn ikke betyder noget for boligpræferencen. Til gengæld vægter singler bylivet højt modsat par i samme aldersgruppe.

Ældre over 60 år vægter nærhed til natur, oprindelsessted eller områder, der har en homogen befolkningssammensætning højt. Præferencer vedrørende forhold for børn har ingen betydning for denne aldersgruppe. Dog ses det, at singler over 60 år vægter nærheden til bylivet relativt højt.

Tabel 2.3. Gennemsnitlig score for faktorer (ganget med 100), der forklarer præferencer for omgivelser og placering af hjemmet mellem forskellige livscyklus-grupper.

	Undgå sociale belastninger	Betingelser for børn	social homogenitet	Tæt på natur	Socialt netværk	Tæt på byliv
Bor hos forældre	-8	22	-6	-57	36	44
Unge singler < 30 år	-54	-52	13	-98	12	46
Unge par < 30 år	-4	-3	-9	-27	20	14
Par med børn	12	59	-8	-2	6	-19
Enlige forsørgere	7	50	-15	-16	-17	-1
Singler 30-59 uden børn	-4	-37	-34	1	-13	19
Par 30-59 uden børn	7	-25	2	8	-12	-12
Ældre par 60 -	-10	-45	13	34	-15	-6
Ældre enlige 60 -	5	-86	42	28	-22	18
Blandet husstande	-15	-24	-2	-1	12	13

Kilde: Skifter Andersen (2011).

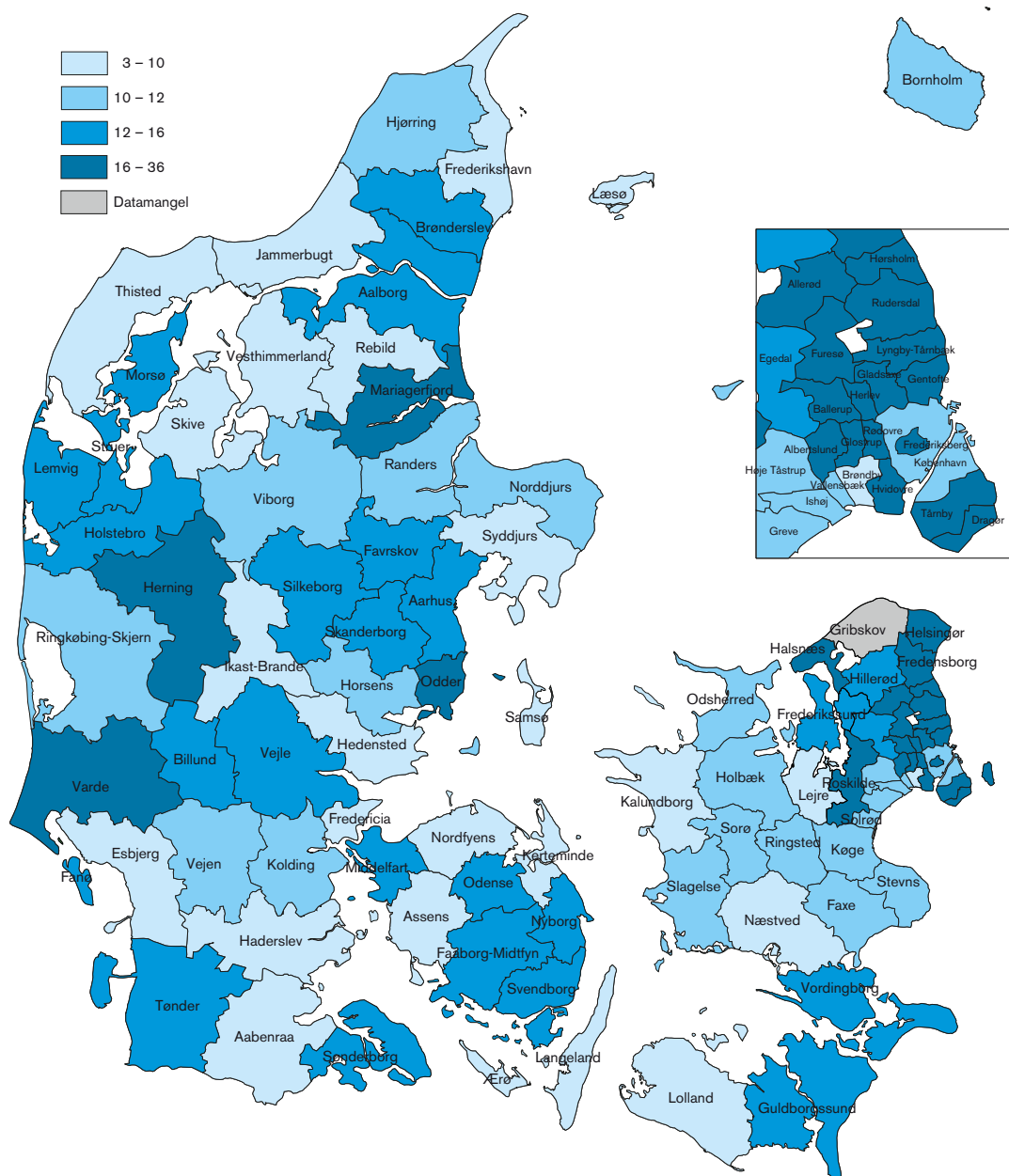
Mange kommuner etablerer og støtter diverse kulturaktiviteter både for at have gode tilbud til kommunens nuværende indbyggere, men også for at tiltrække nye indbyggere og udbrede kendskabet til kommunen.

På tværs af kommunerne er der forskel på udbuddet af kulturaktiviteter. I det følgende er udvalgt en række eksempler på kultur- og fritidstilbud, som viser noget af bredden.

BIBLIOTEKER

Kulturministeriet har i deres Kulturvaneundersøgelse fra 2012 vist, at borgere over 60 år og personer med en lang videregående uddannelse er de mest aktive biblioteksgængere. Personer med grundskole, erhvervsfaglig eller kort videregående uddannelse besøger i mindre grad biblioteket. Dette billede stemmer overens med figur 2.4, hvor især de nordsjællandske kommuner har høje udlånsrater pr. indbygger. Gentofte Kommune har det højeste antal udlån pr. indbygger med et gennemsnit på 36,2 pr. år.

Figur 2.4. Udlån pr. indbygger i 2012.

Anm.: Udlån dækker over bøger, lyd-bøger, musikoptagelser, levende billeder, multimediematerialer og elektroniske ressourcer. Udlånstillene kan være behæftet med en vis usikkerhed fra kommuner med fællesbiblioteker – blandt andet Læsø og Samsø kommuner.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Sbs 1.

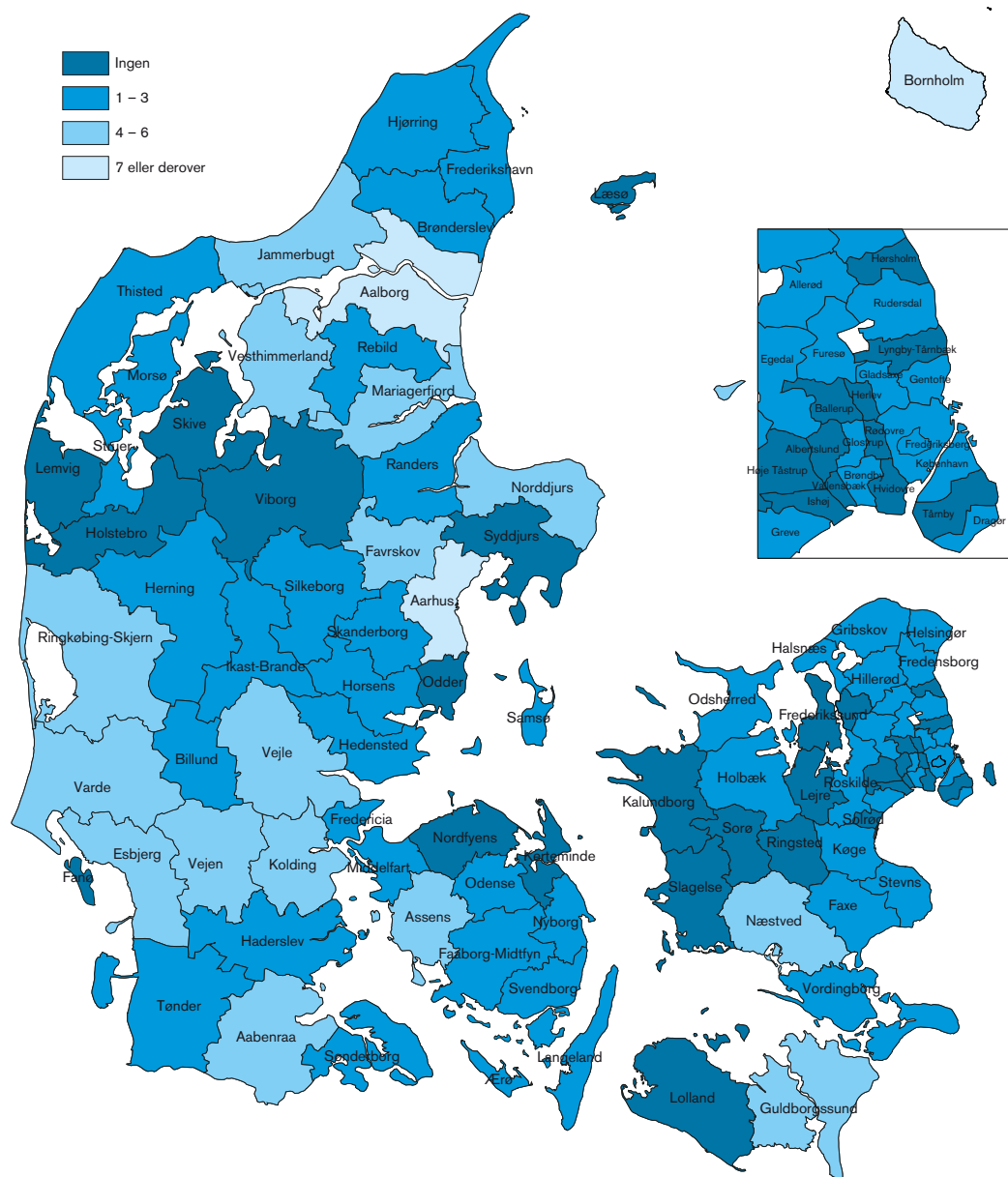
ÅBNE BIBLIOTEKER

Flere og flere kommuner benytter sig af muligheden for at gøre en del af deres biblioteker til et "åbent bibliotek". Antallet af åbne biblioteker har været kraftigt stigende de sidste år.

Et "åbent bibliotek" er typisk et bibliotek, der har en bemandet åbningstid og en åbningstid, hvori borgerne betjener sig selv. I det tidsrum låser bibliotekets brugere sig selv ind i biblioteket ved hjælp af deres sundhedskort eller lånerkort for at benytte sig af bibliotekets tilbud. Mange åbne biblioteker holder åbent fra tidlig morgen til sen aften.

Figur 2.5. Antallet af åbne biblioteker pr. januar 2014

TEATER

Landsdelen Byen København har relativt mange teatre, siddepladser og forestillinger, *jf. tabel 2.4*. Det skyldes bl.a. placeringen af nationalscenen i København og teatrene under det københavnske teatersamarbejde. Østjylland med Aarhus som center har ligeledes et relativt stort antal teatre og forestillinger.

Tabel 2.4. Nøgletal på teaterområdet, sæson 2012/2013

	Antal faste teatre	Antal siddepladser	Antal forestillinger
Byen København	37	16.444	419
Københavns omegn	7	6.145	36
Nordsjælland	3	1.085	36
Bornholm	2	438	7
Østsjælland	1	125	8
Vest- og Sydsjælland	9	3.647	56
Fyn	8	3.190	64
Syddjylland	6	4.684	23
Østjylland	12	4.266	133
Vestjylland	5	1.733	49
Nordjylland	6	1.566	37
Hele landet	96	43.323	868

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Teat5 og Teat7.

BIOGRAFER

Der er stor forskel på, hvor mange biografer hver landsdel har, og på størrelsen af biograferne. Landsdelen Byen København har flest biografæder pr. 1.000 indbyggere, men er langt fra landsdelen med flest biografer, *jf. tabel 2.5*. Dermed er Byen København karakteriseret ved at have få store biografer.

Landsdelen Nordjylland har relativt mange biografer, men relativt få sæder pr. 1.000 indbyggere, og er dermed karakteriseret ved mange små biografer. Antallet af biografæder beretter om landsdelenes udbud på biografområdet.

Landsdelen Byen København har i løbet af 2012 solgt flest billetter pr. indbygger. Der er i gennemsnit blevet solgt fem biografbilletter pr. indbygger i Byen København. Københavns omegn har solgt tre billetter pr. indbygger, mens de resterende landsdele har solgt to billetter pr. indbygger.

Tabel 2.5. Nøgletal på biografområdet, 2012

	Antal biografer	Sæder pr. 1.000 indbyggere	Solgte billetter pr. indbygger
Byen København	15	16	5
Københavns omegn	10	10	3
Nordsjælland	17	9	2
Bornholm	3	13	2
Østsjælland	4	5	2
Vest- og Sydsjælland	23	11	2
Fyn	17	12	2
Sydjylland	20	9	2
Østjylland	22	11	2
Vestjylland	11	10	2
Nordjylland	21	9	2
Hele landet	163	11	2

IDRÆTSHALLER

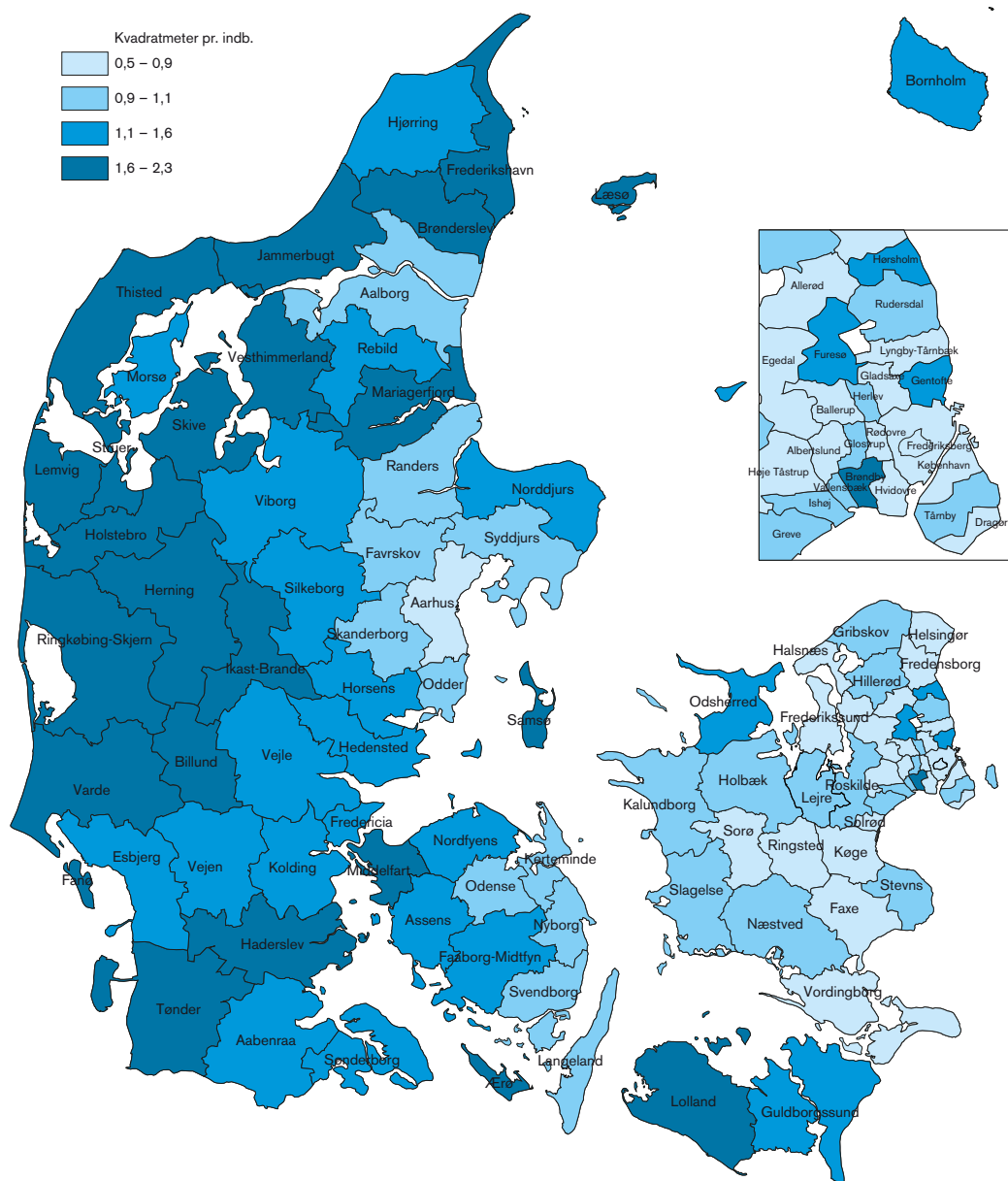
Der er forskel på antallet af idrætshaller og på deres størrelser på tværs af kommunerne. I figur 2.6 ses arealet af idrætshaller og klubhuse pr. indbygger i 2013.

København og Frederiksberg kommune har landets mindste areal til idrætshaller og klubhuse pr. indbygger – de har hhv. 0,53 m² og 0,54 m² idrætshal pr. indbygger. I de tætte byområder kan der være begrænset mulighed for udvidelser og etablering af nye idrætsfaciliteter, og her må der ofte arbejdes og tænkes kreativt og på tværs.

Vesthimmerlands og Herning Kommune har landets højeste areal til idrætshaller pr. indbygger – de har hhv. 2,29 m² og 2,24 m² idrætshal pr. indbygger.

Der ses et klart billede af, at de vestjyske kommuner har et relativt højt areal af idrætshaller og klubhuse pr. indbygger. Mens de sjællandske kommuner og Aarhus Kommune har et relativt lille areal med idrætshaller pr. indbygger, *jf. figur 2.6.*

Figur 2.6. Arealet af idrætshaller og klubhuse pr. indbygger, 2013

Anm: Inkluderer også svømmehaller og stadionbygninger.
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Bygb33 og Folk1.

2.4 Boligmassen

De forskellige befolkningsgruppers boligpræferencer kan ikke altid opfyldes af den eksisterende boligmasse. Når danskerne vælger, hvor de bosætter sig, har boligtypen for de fleste en vis betydning, *jf. Kristensen og Skifter Andersen (2009)*. Det handler bl.a. om boligens størrelse, kvalitet, indretning, hustype, arkitektur og pris. Dette kan have betydning for den geografiske mobilitet, da der ikke altid er overensstemmelse imellem udbuddet på det lokale boligmarked

og forskellige befolkningsgruppers boligpræferencer.

Personer, som flytter fra byerne til mindre tætbefolkede områder, gør det ofte på grund af ønsket om et parcelhus, hvor boligens beskaffenhed spiller en rolle.

Personer, som flytter til byerne, har ikke nødvendigvis en specifik præference for den boligtype, de skal bo i. Fraflyttere fra byerne har dermed i højere grad præferencer for boligtype i forhold til tilflyttere til byerne, *jf. Lindgreen (2003)*.

Parcelhuse er den mest udbredte boligtype i Danmark med 44,4 pct. af samtlige boliger. Andelen er højst i de tyndest befolkede dele af landet. Etageboliger er den næstmest udbredte boligtype med en andel på 38,2 pct. af boligerne i Danmark. De findes hovedsageligt i de større byer. 14,6 pct. af boligerne i Danmark er rækkehuse. De resterende 2,8 pct. hører under andre kategorier, fx kollegier og døgninstitutioner, *jf. tabel 2.6*.

Tabel 2.6 Fordelingen af beboede boliger på type af bolig og landsdele 2013, i pct.

	Parcel /Stuehuse	Række-, kæde- og dobbelthuse	Etage- boliger	Andet	I alt
Hele landet	44,4	14,6	38,2	2,8	100,0
Byen København	7,1	3,1	87,0	2,8	100,0
Københavns omegn	25,0	18,8	53,6	2,6	100,0
Nordsjælland	45,9	22,1	27,5	4,6	100,0
Bornholm	61,5	26,0	10,2	2,3	100,0
Østsjælland	49,5	19,0	28,2	3,4	100,0
Vest- og Sydsjælland	57,3	16,0	23,3	3,4	100,0
Fyn	51,6	20,1	25,5	2,8	100,0
Sydjylland	56,9	14,7	26,8	1,5	100,0
Østjylland	46,4	14,4	36,1	3,1	100,0
Vestjylland	62,6	13,0	22,7	1,7	100,0
Nordjylland	57,5	13,6	26,5	2,4	100,0

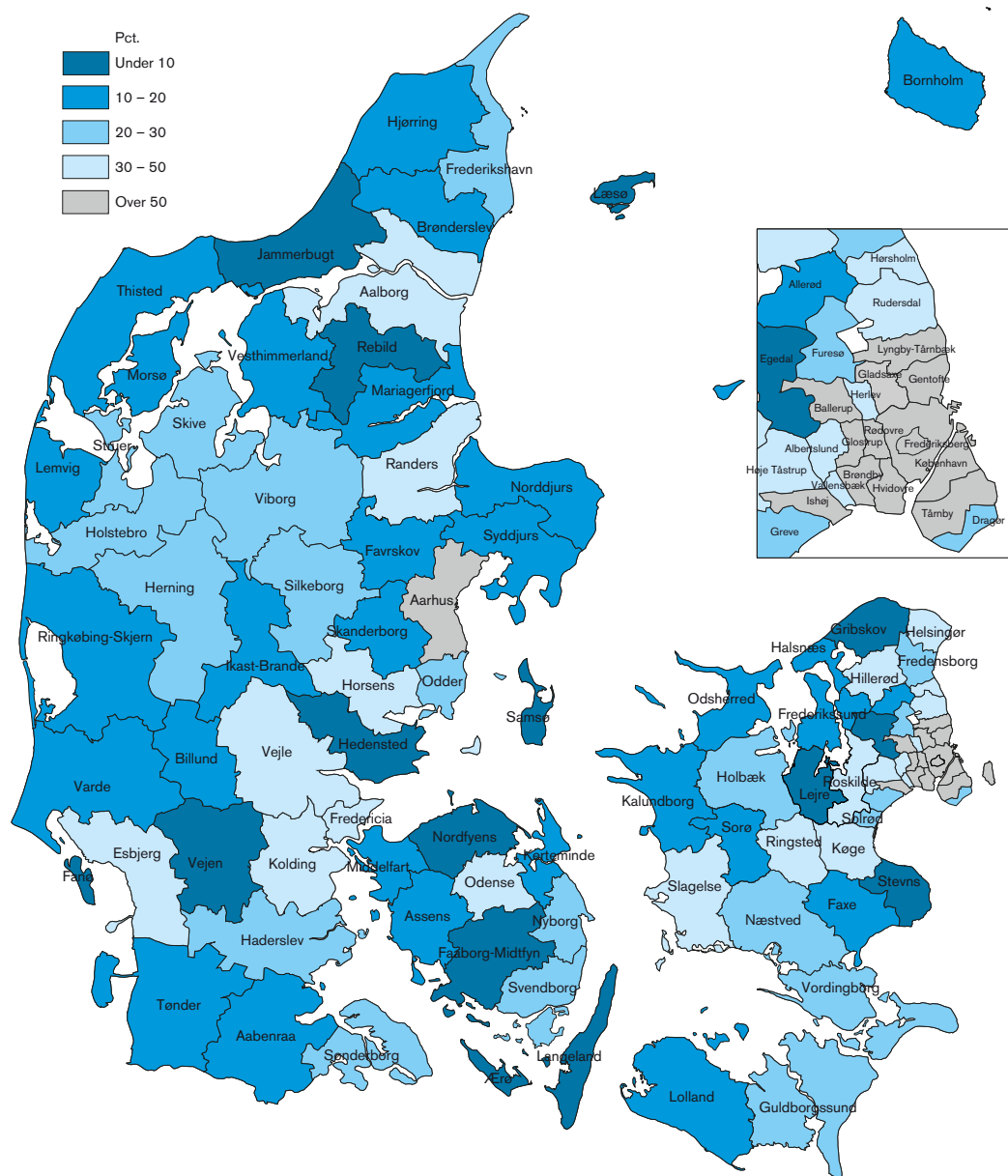
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, BOL101. samt egne beregninger.

Etageboliger forefindes hovedsagelig i de største danske byer og omegnen af København. Kommuner med en lav andel af etageboliger grænser ofte op til en kommune med en relativ høj andel. Eksempelvis er der i kommunerne, som grænser op til Odense og Aalborg relativt få etageboliger, *jf. figur 2.7*.

Figur 2.7. Andel etageboliger 2013

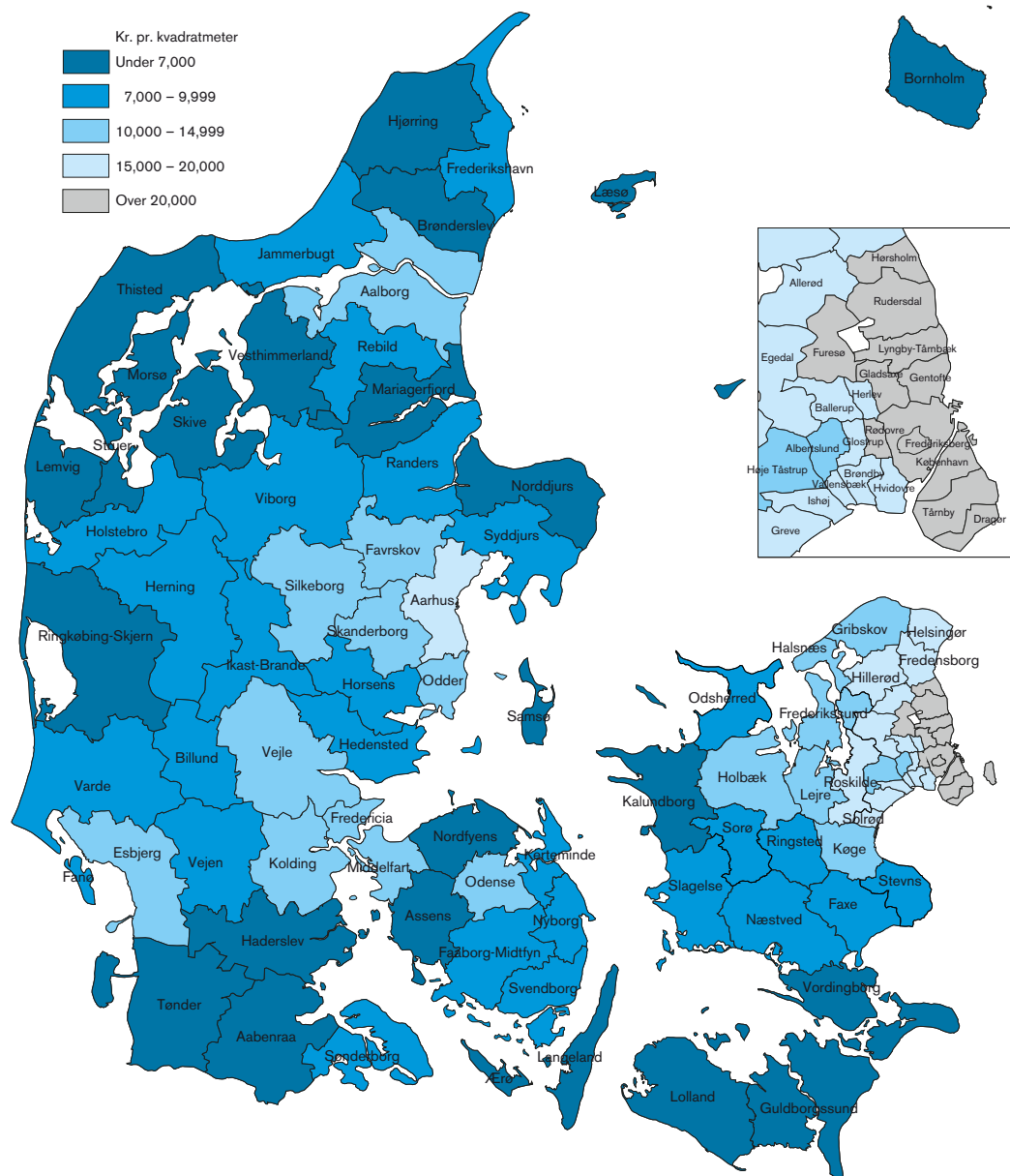
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.dk, BOL101 samt egne beregninger.

2.5 Prisen på ejerboliger

Priserne på ejerboliger varierer meget mellem forskellige geografiske områder. De højeste handelspriser er i Hovedstadsområdet og i Aarhus, mens de laveste handelspriser er i Sønderjylland, Vest og Nordjylland, dele af Fyn samt på Lolland-Falster og i Vordingborg og Kalundborg Kommuner samt på øerne, *jf. figur 2.8.*

Figur 2.8 Gennemsnitlige realiserede handelspriser for parcel- og rækkehuse i 3. kvartal 2013

Kilde: Realkreditrådets boligmarkedsstatistik.

Anm.: Data for Fano og Læsø er ikke tilgængelige for 3. kvartal 2013. For Fano er anvendt data for 1. kvartal 2013 og for Læsø er anvendt data for 2. kvartal 2013.

2.6 Boligejernes økonomi

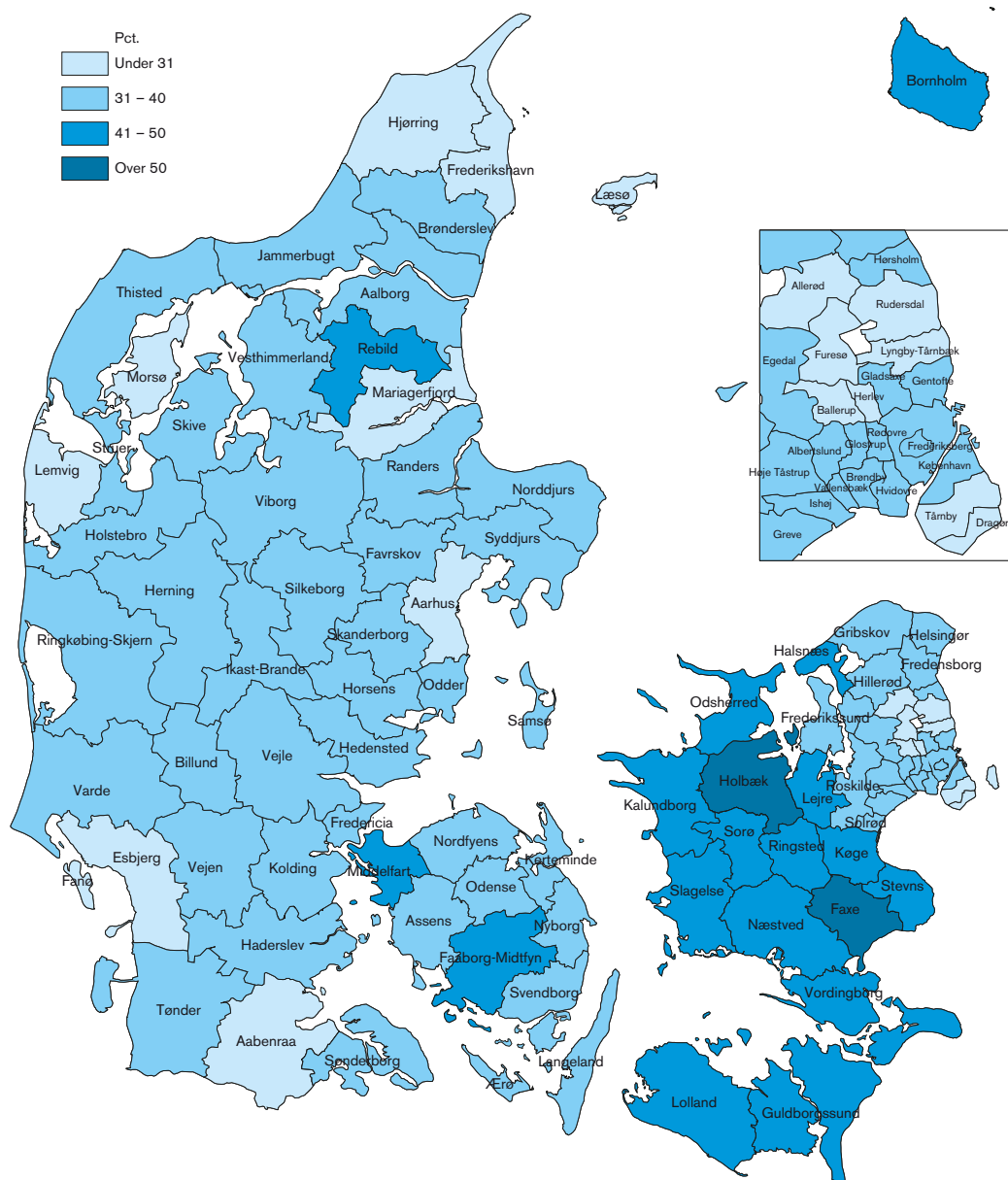
Ejerboligområdet i Danmark er generelt karakteriseret ved en relativt høj gældsætning. Realkreditbelåningen udgjorde efter finanskrisen godt halvdelen af boligernes værdi, mens den resterende del, knap halvdelen, var friværdi, *jf. Bloze & Skak (2012)*. Faldende boligpriser som følge af finanskrisen har medført, at belåningsgraden er steget. For en del boligejere betyder det, at realkreditgælden overstiger den 80 pct. grænse,

der ved lånets indgåelse er maksimum. Overbelåningen vil alt andet lige have negativ betydning for den geografiske mobilitet.

Især Vest- og Sydsjælland samt Lolland-Falster har relativt mange overbelånte ejendomme. De laveste andele overbelånte ejerboliger ses i Lemvig, Frederikshavn, Læsø, Aarhus og Dragør Kommuner, *jf. figur 2.9*.

Figur 2.9. Andel overbelånte boliger, hvor lånet udgør mere end 80 pct. af boligens værdi, som andel af boliger med realkreditlån, 2011.

Kilde: Nationalbanken: Finansiell stabilitet 2013.

Anm.: Ejerboliger, som ikke er belånte med realkredit, indgår ikke i opgørelsen. Dermed er andelen af overbelånte boliger blandt det samlede antal ejerboliger lavere end det fremgår af figuren.

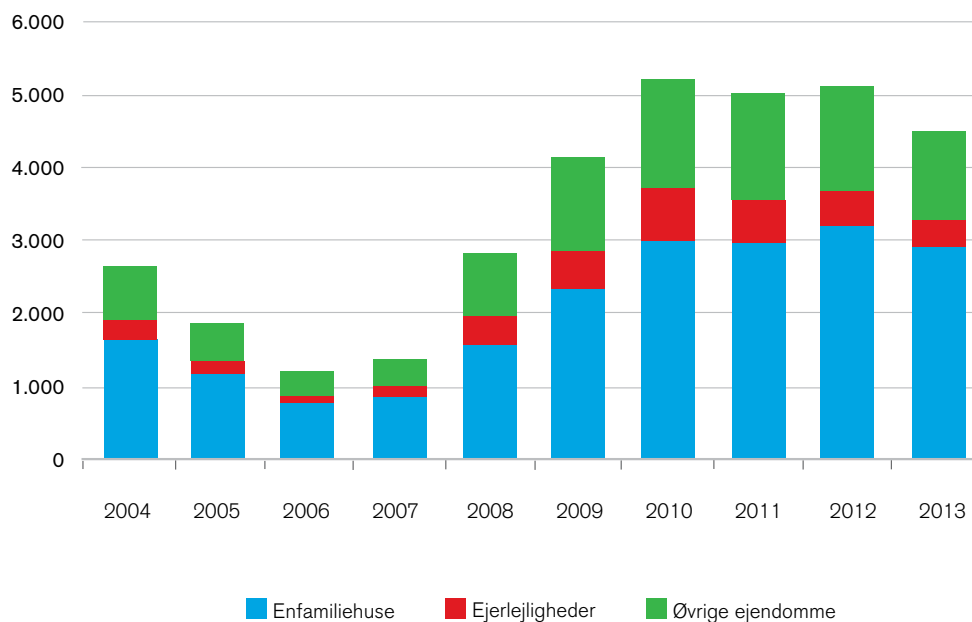
TVANGSAUKTIONER

I nogle kommuner fylder tvangsauktioner en stor del af det samlede boligsalg. I Lolland Kommune udgør andelen af tvangsauktioner 37 pct. af det samlede antal boligsalg. Andelen er ligeledes høj i Guldborgsund, Kalundborg, Odsherred, Langeland, Assens, Samsø og Struer Kommuner, *jf. figur 2.10.*

Der er i perioden fra 2004-2013 sket en relativt stor vækst i bekendtgjorte tvangsauktioner i Danmark generelt. I 2006, hvor niveauet var lavest, var der godt 1.200 på et år. Til sammenligning var der i 2013 godt 4.500 bekendtgjorte tvangsauktioner. Størsteparten af tvangsauktioner vedrører enfamiliehuse, jf. figur 2.11.

Figur 2.11. Antal bekendtgjorte tvangsauktioner, 2004-2013

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken.dk, Tvang2.

Anm.: Øvrige ejendomme omfatter landbrugsejendomme, fritidsboliger, flerfamilieejendomme, kombinerede beboelses- og forretningsejendomme, ubebyggede grunde, erhvervsjendomme, nedlagte landbrug og uoplyst boligtype.

2.7 Ubeboede boliger

Boliger kan være ubeboede af forskellige grunde. Fx vil der altid i et eller andet omfang stå boliger tomme i en kortere periode på grund af flytninger, byfornyelse o.l. Der kan også være tale om boliger, hvor kommunen har valgt at ophæve

bopælspligten. De ubeboede helårsboliger kan i disse tilfælde fx fungere som fritidsboliger, overnatningsboliger eller diplomatboliger. Den præcise afgrænsning er givet ved Danmarks Statistiks opgørelsesmetode, *jf. boks 2.1*.

BOKS 2.1

Definition af andel ubeboede boliger

Andelen af ubeboede boliger er opgjort som ubeboede boliger i pct. af antal boliger (beboede og ubeboede). Fritidshuse, der benyttes til helårsboliger, er medregnet som boliger. Fritidshuse, der ikke benyttes til helårsboliger, indgår ikke i opgørelsen.

Et meget højt niveau af ubeboede boliger behøver ikke at betyde, at boligerne henstår fuldstændigt ubenyttede. Ofte vil et stort antal ubeboede boliger dog afspejle en ubalance mellem størrelsen af den fastboende befolkning og den eksisterende boligmasse. En af de afledte konsekvenser er typisk et vist fysisk forfald. Dertil kommer, at mange tomme og forfaldne boliger i et område kan indvirke på andre ejeres lyst til at investere i at vedligeholde og forny deres boliger. Det kan være med til at forstærke en negativ udvikling.

De ubeboede helårsboliger er fordelt meget forskelligt på tværs af landet.

Andelen af ubeboede boliger er generelt størst i de små ø-kommuner samt i Lolland, Tønder, Lemvig, Thisted, Jammerbugt og Frederikshavn Kommuner. Den største andel af ubeboede boliger findes på Samsø, hvor 31,5 pct. af boligerne er ubeboede. De laveste andele af ubeboede boliger findes hovedsageligt i de største byer, i Midtjylland og i store dele af Sjælland, *jf. figur 2.12.*

Center for Landdistriktsforskning viser i en rapport om boligmarkedet i yderkommunerne, at det forholdsvis store overskud af boliger på landet hænger nøje sammen med den demografiske udvikling med fraflytning og aldring, *jf. Sørensen, J.F.L. (2012).*

3

**PRODUKTIVITET,
ARBEJDSPLADSER
OG MOBILITET**

Sammenfatning

↙ Danmark er en lille åben økonomi uden store naturressourcer og med høje mindstelønninger. Det er forhold, der stiller store krav til innovation, effektivitet og tilpasningsdygtighed. Danmark har længe været blandt de rigeste lande i verden, men vores vækst og velstand er under pres. Siden midten af 90'erne har vi været blandt de lande i OECD, der har haft den laveste produktivitetsvækst.

Utilstrækkelig innovation, dynamik og fornyelse i dansk erhvervsliv er ifølge Danmarks Vækstråd blandt forklaringerne. Den lave danske vækst og fald i antallet af job mærkes også i kommunerne. Økonomien er under pres. Et stærkt dansk erhvervsliv med høj produktivitet er en forudsætning for vækst og velstand, som har stor betydning for fremtiden for den danske velfærdsmodel.

Metropolen København (hovedstadsområdet og dets arbejdskraftopland) udgør Danmarks internationale metropol. Knap halvdelen af Danmarks BNP skabes her. 100 nye job i hovedstadsregionen skaber 20 job i resten af landet. På globalt plan står hovedstaden dog overfor en del udfordringer. BNP pr. indbygger og produktiviteten er markant lavere her end i alle andre større nordeuropæiske metropoler, herunder Stockholm, Helsinki og Oslo.

Finanskrisen har haft betydning for de danske arbejdspladser. Fra 2009 til 2013 har 90 ud af landets 98 kommuner mistet stillinger. Kun otte kommuner: Herlev, Billund, Allerød, Vallensbæk, Gladsaxe, Frederiksberg, Dragør og København har ikke oplevet et fald i antal stillinger efter finanskrisen.

Det er især inden for landbrug, industrien, bygge og anlæg samt handel og transport, at der er forsvundet job. Godt hver fjerde og knap hver tredje stilling i henholdsvis landbruget og industrien er forsvundet på ti år. Tabet af danske industrijob og deres koncentration i land- og yderkommunerne kan, sammen med koncentrationen af de videntunge erhverv i de større byer, være med til at forklare befolkningsforskydningerne fra land til by.

En stor del af de statslige arbejdspladser ligger i København, Aarhus, Aalborg og Odense Kommuner, men der er også tale om, at mindre kommuner har relativt mange statslige arbejdspladser. Fx har Allerød, Haderslev, Slagelse, Hjørring og Viborg Kommuner en relativ høj andel af statslige stillinger.

Arbejdskraftoplandene bliver større, og pendlingen er stigende. Øget pendling og forbedrede pendlingsmuligheder er med til at forbedre match-

ningen på arbejdsmarkedet, og det bidrager også til flere muligheder for bosætning i forskellige dele af landet. Men der pendles i gennemsnit ikke over en time om dagen. Den gennemsnitlige danske pendlingstid målt pr. arbejdsdag er 53 minutter og 43 km i 2012. Pendlingstiden har stort set været uændret de seneste 100 år. DTU har med sine transporttidsstudier vist, at pendlingstiden mellem hjem og arbejde, én vej, i 1911 og igen i 1945 var 19 minutter. I 2002 var den på 21 minutter.

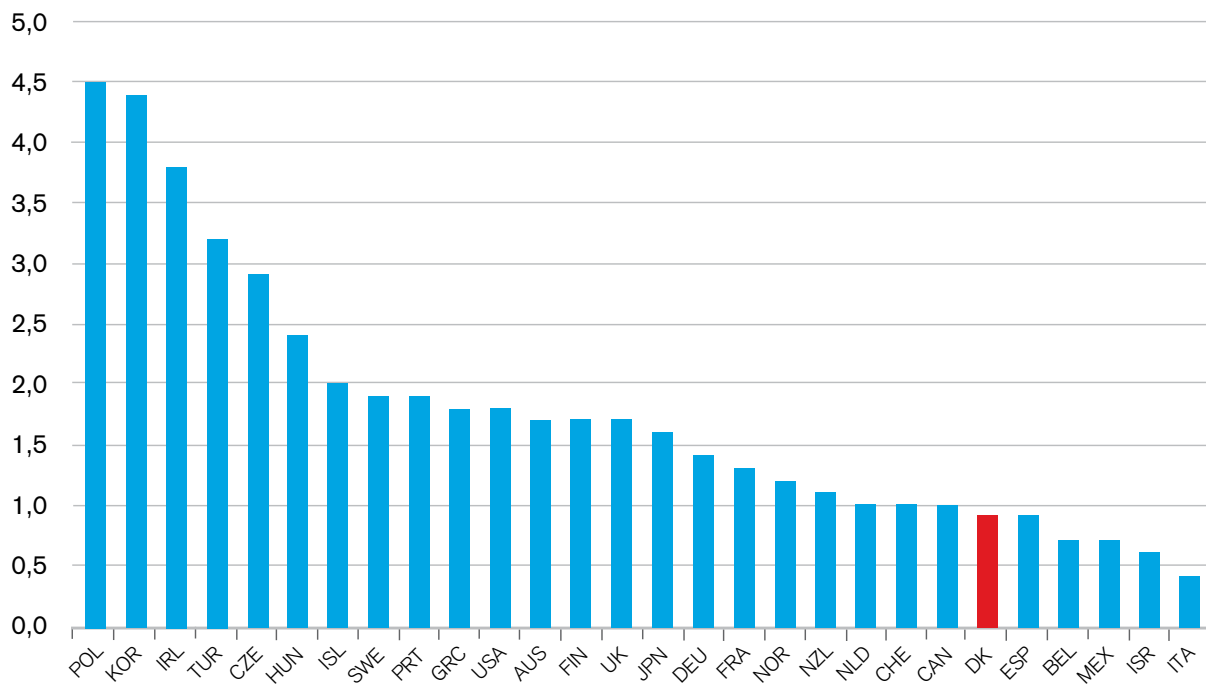
Rammevilkårene for iværksætteri og vækstiværksættere har stor betydning for skabelsen af nye arbejdspladser. Finanskrisen har haft relativt stor betydning for iværksætteraktiviteten i Danmark. Krisen har reduceret antallet af selvstændige erhvervsdrivende med 10.000.

Trods et stort potentiale for vækst og beskæftigelse tiltrækker Danmark relativt få udenlandske investeringer i sammenligning med de andre nordeuropæiske lande. Kun én procent af virksomhederne i Danmark er udenlandsk ejede, men de beskæftiger 20 pct. af den private arbejdsstyrke, og står for 27 pct. af eksporten.

3.1 Vækst og produktivitet i Danmark

Danmark er et af de OECD-lande, hvor væksten pr. indbygger siden midten af 1990'erne har været lavest. Den primære forklaring er, at produktiviteten er steget langsommere i Danmark end i de fleste andre lande *jf. figur 3.1*.

Figur 3.1 Timeproduktivitetsvækst, 1995-2012, pct. pr. år

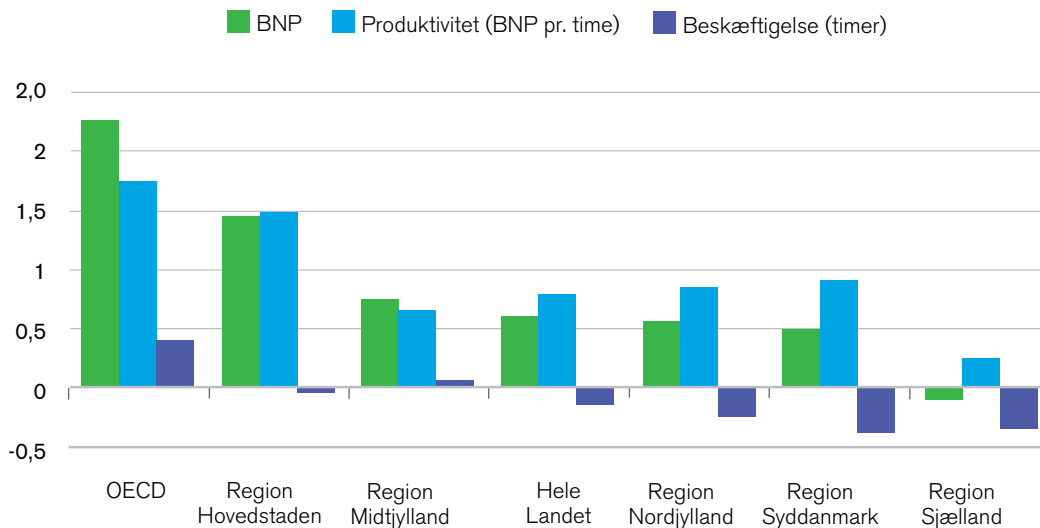
Anm.: Timeproduktiviteten er beregnet som BNP i faste priser pr. præsteret arbejdstime.

Kilde: Finansministeriet (2014).

Ifølge Produktivitetskommissionen er der potentiale for forbedringer på tværs af mange brancher, inkl. industrien. Der peges især på produktivetsproblemer i de private serviceerhverv. Den lave produktivetsvækst skyldes en begrænset konkurrence, grundet et lille hjemmemarked, en lav andel af højtuddannede samt manglende internationalisering, *jf. Produktivitetskommissionen (2012)*.

I perioden 2001-2011 var den gennemsnitlige BNP vækst på 0,6 pct., *jf. figur 3.2*. Væksten er især sket i Hovedstadsregionen. Væksten i Midtjylland har været lidt højere end landsgennemsnittet, hvorimod væksten i Nordjylland og Syddanmark har været en smule lavere end landsgennemsnittet. Derimod har væksten i Sjælland været negativ, *jf. figur 3.2*.

Figur 3.2 Gnsn. årlig vækst i BNP opdelt på vækst i produktivitet og beskæftigelse, 2001-2011

Anm.: BNP er målt i faste priser. OECD-gennemsnittet er et simpelt gennemsnit af vækstrateerne i OECD-landene (ekskl. Luxembourg).

Kilde: Erhvervsstyrelsen (2013).

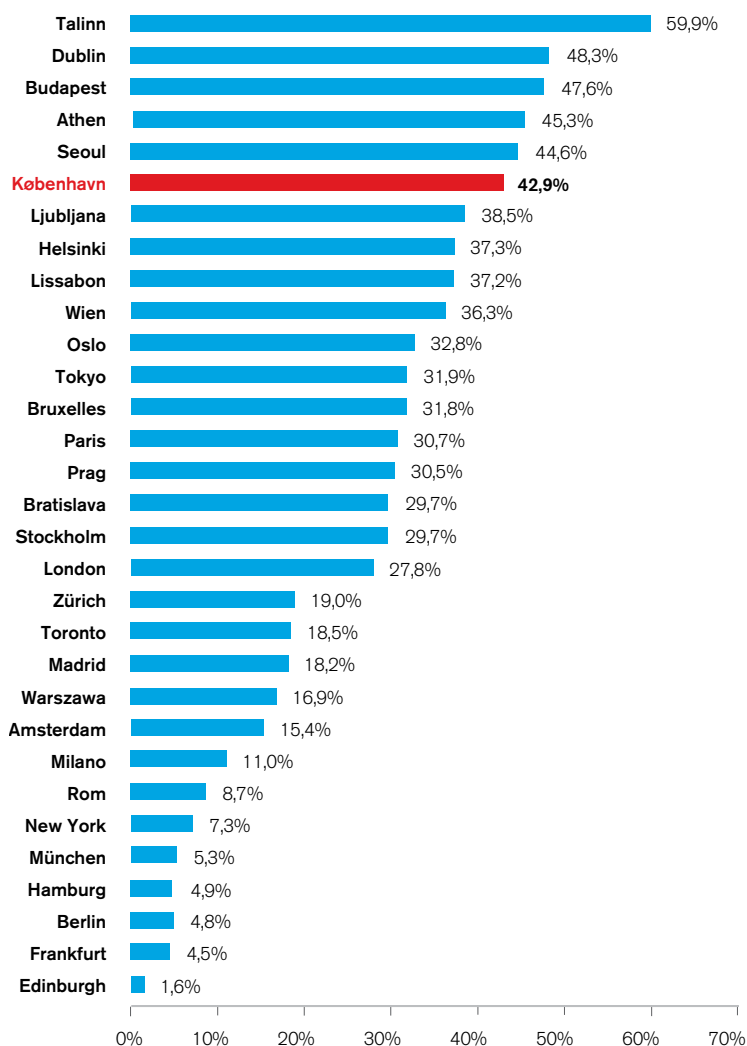

3.2 Danmarks internationale metropol og væksten

Hovedstadsregionen spiller en afgørende rolle for hele Danmarks økonomi. 75 pct. af alle nye job i Danmark i perioden 1999-2009 blev skabt i hovedstadsregionen. 80 pct. af Danmarks højteknologiske virksomheder samt 70 pct. af den private forskning og udvikling ligger i hovedstadsregionen, *jf. OECD (2009)*.

Men hovedstadens konkurrenceevne er under pres, *jf. OECD (2009)*. Andre af verdens metropoler har højere vækst, højere BNP pr. indbygger og højere produktivitet. Det gælder fx Stockholm, Helsinki og Oslo. Det er en særlig udfordring, fordi metropolen København genererer 42,9 pct. af det nationale BNP, *jf. figur. 3.3*.

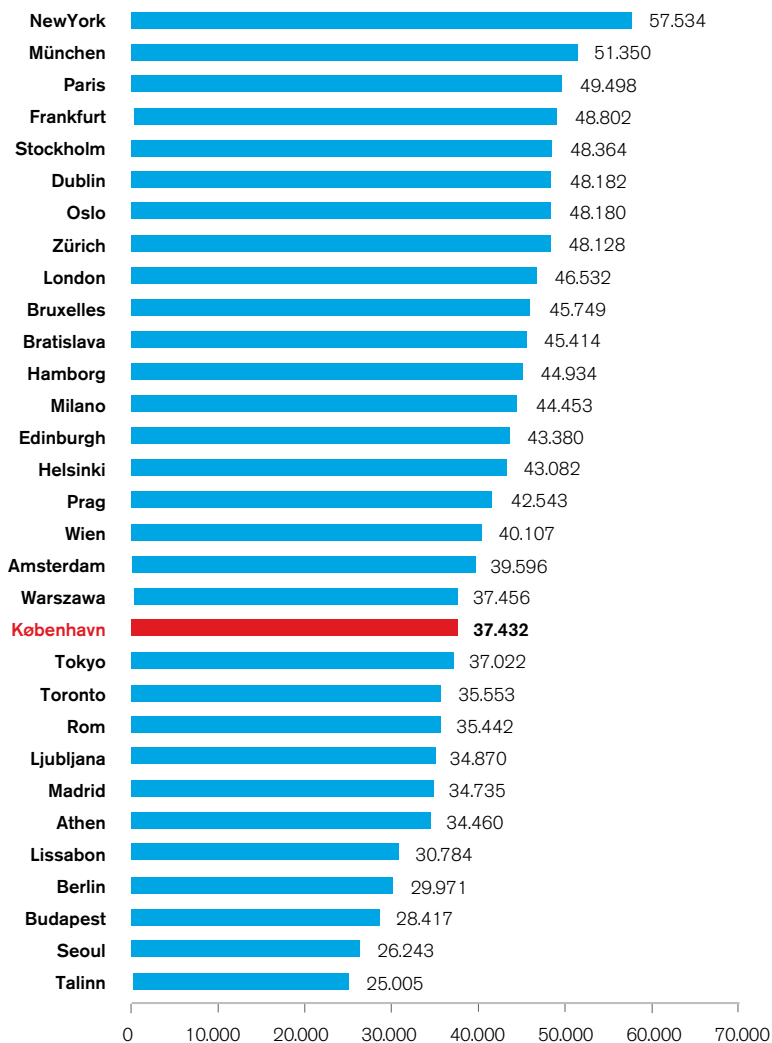
Figur 3.3 Andel af nationalt BNP for OECD metropoler 2010 (pct.)

Kilde: OECD (2014)

Selvom BNP pr. indbygger og produktiviteten i området er højere end gennemsnittet for Danmark som helhed, *jf. figur 3.2*, får Hovedstadsregionen kun en gennemsnitlig placering i sammenligning med andre OECD-storbyområder. BNP pr. indbygger ligger i metropolen København lavere end alle andre større nordeuropæiske storbyområder, herunder Stockholm, Helsinki, og Oslo, *jf. figur 3.4*.

Figur 3.4 BNP pr. indbygger i OECD metropoler 2010 (\$)

Kilde: OECD (2014)

3.3 Tabte arbejdspladser i krisens kølvand

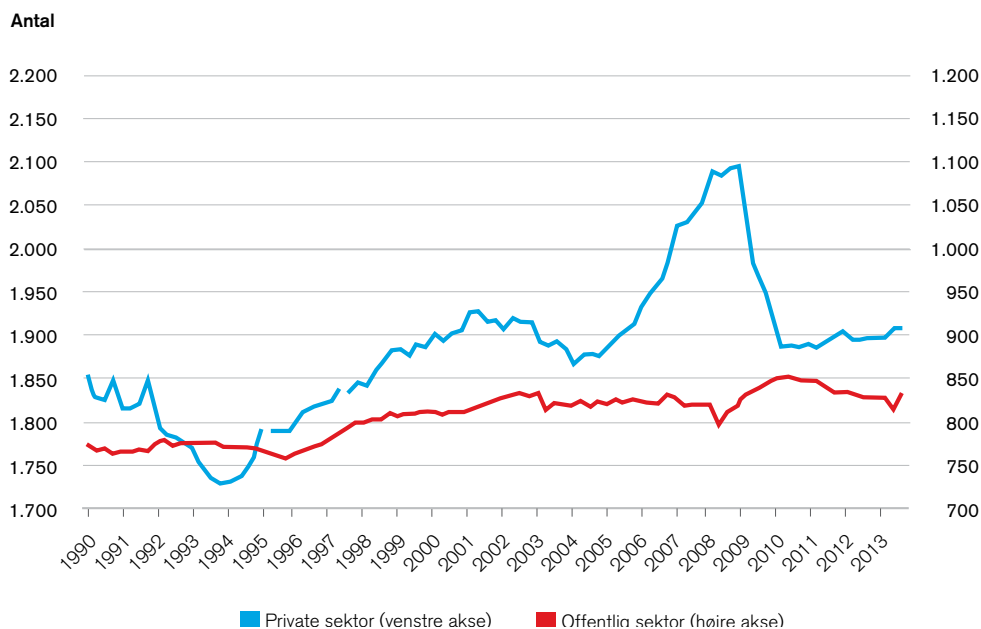
I Danmark er der i alt ca. 2,7 mio. beskæftigede, hvor godt to ud af tre arbejder i den private sektor og den sidste tredjedel i den offentlige sektor. Antallet af stillinger i den private sektor er faldet med 187.000 fra toppen i 4. kvartal 2008 til 3. kvartal 2013. Antallet af job i den offentlige sektor er faldet med 21.000 fra toppen i 2. kvartal 2010 til 3. kvartal 2013, *jf. figur 3.5*.

Over halvdelen af landets stillinger er placeret i bykommunerne. Næste efter bykommunerne, har landkommunerne med 25 pct. de fleste job. Mellem- og yderkommunerne har henholdsvis 14 pct. og 8 pct. af landets job.

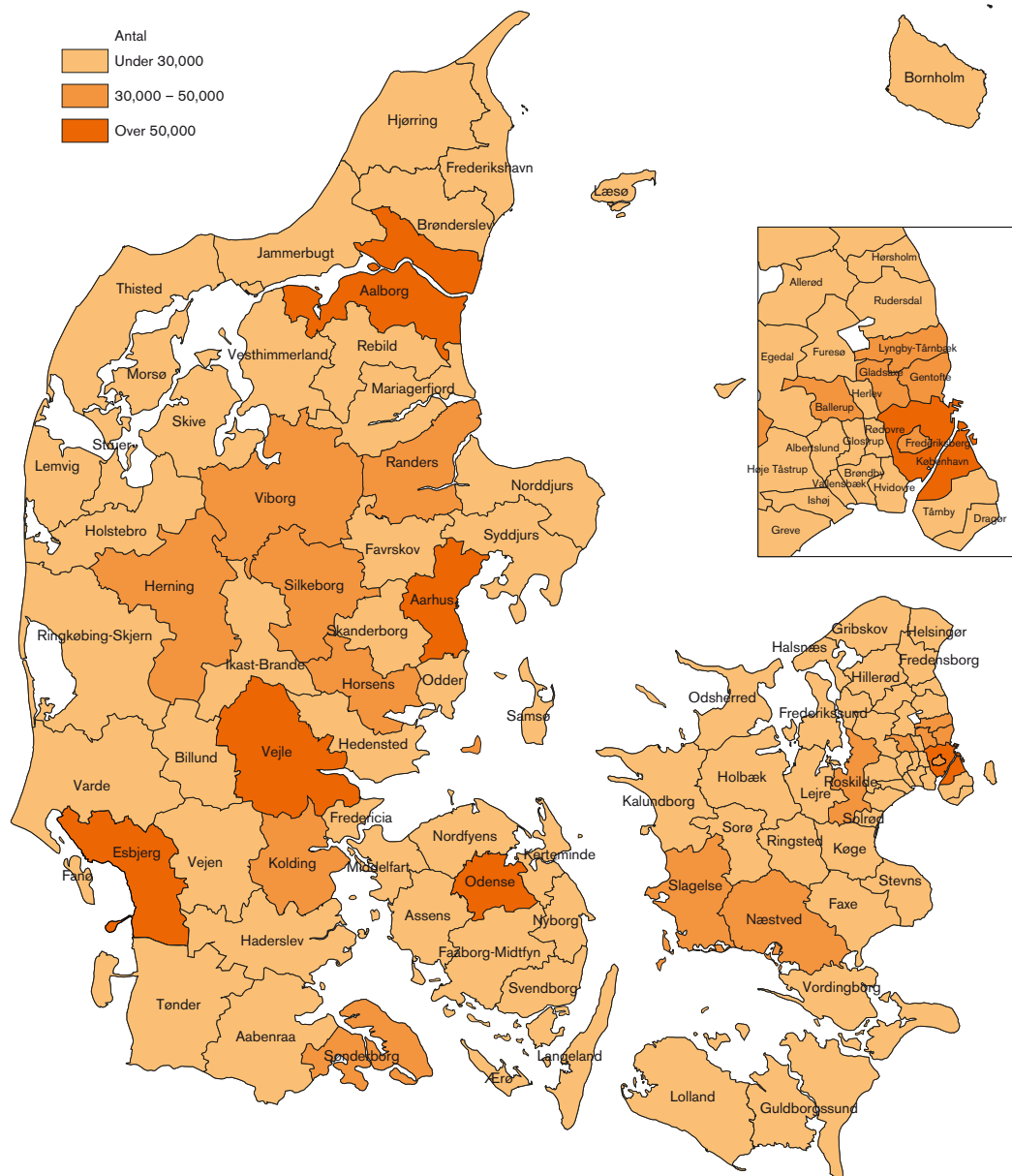
Seks kommuner har over 50.000 job, *jf. figur 3.6*. Det er København, Aarhus, Aalborg, Odense, Esbjerg og Vejle. Herefter

kommer 15 kommuner med mellem 30.000-50.000 job.

Figur 3.5 Antal beskæftigede ekskl. orlov, sæsonkorrigeret, 1.000 personer, 1. kv. 1990-3. kv. 2013.

Figur 3.6 Store arbejdsmarkedscentre, antal stillinger pr. kommune

Anm.: Antallet af stillinger er opgjort som antallet af beskæftigede efter arbejdskommune.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasa11, 2013.

På ti år er antallet af arbejdssteder faldet med godt 13.000 svarende til et fald på 4,5 pct. Det er især antallet af små virksomheder med mellem 2 og 19 ansatte, der er faldet. Antallet af enmandsvirksomheder er derimod steget med knap 2.000. Antallet af store virksomheder med mere end 100 ansatte er faldet med 336, *jf. tabel 3.1.*

Tabel 3.1 Antallet af arbejdssteder fordelt på virksomhedens størrelse, 2001 og 2011.

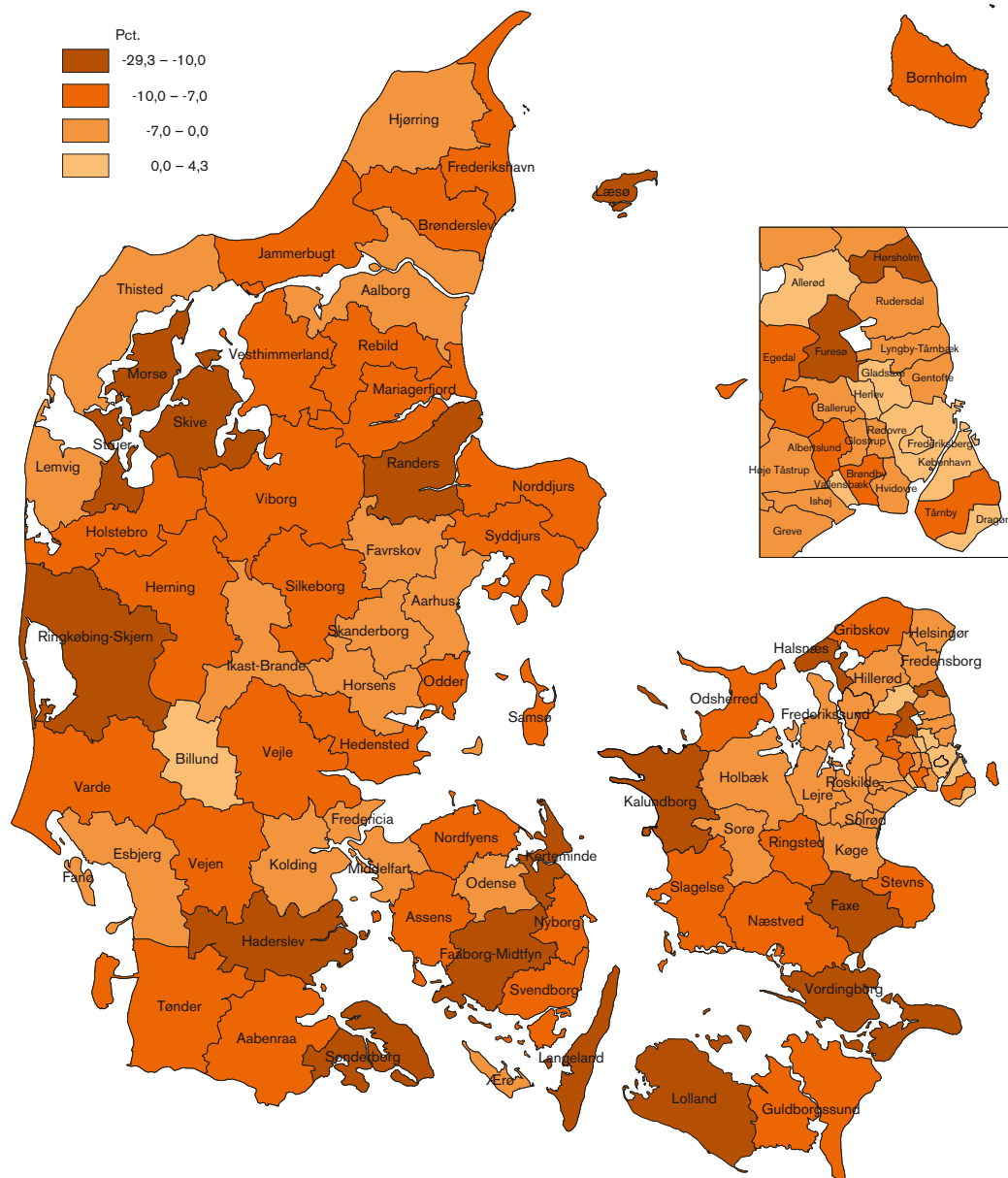
	2001		2011		Ændring	
	Antal	Andel	Antal	Andel	Antal	Andel
1	121.697	40,9	123.622	43,5	1.925	1,6
2-4	78.631	26,4	72.114	25,4	-6.517	-8,3
5-9	41.966	14,1	38.447	13,5	-3.519	-8,4
10-19	29.012	9,7	25.222	8,9	-3.790	-13,1
20-49	17.101	5,7	16.454	5,8	-647	-3,8
50-99	5.592	1,9	5.187	1,8	-405	-7,2
Over 100	3.707	1,2	3.371	1,2	-336	-9,1
I alt	297.706	100,0	284.417	100,0	-13.289	-4,5

Kilde: Danmarks Statistik, Statikbanken, Erh19 og Erh1x.

I perioden 2009 til 2013 har 90 ud af landets 98 kommuner mistet stillinger. Kun otte kommuner – Herlev, Billund, Allerød, Vallensbæk, Gladsaxe, Frederiksberg, Dragør og København – har ikke oplevet et fald i antallet af stillinger. Billund er den eneste kommune uden for hovedstadsregionen, der ikke har mistet stillinger.

Kerteminde har forholdsmeæssigt tabt flest job. Med lukningen af Lindøværftet mistede kommunen 29 pct. af sine stillinger. Udover Kerteminde er det Læsø, Langeland, Struer, Halsnæs, Faaborg-Midtfyn og Haderslev, der har tabt flest job, *jf. figur 3,7*.

Figur 3.7 Udvikling i antal stillinger 2009-2013

Anm.: Antal stillinger er opgjort som antallet af beskæftigede efter arbejdskommune.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasa11.

Især indenfor brancherne industri, landbrug, bygge og anlæg samt handel og transport er der forsvundet stillinger. På landsplan er godt hver fjerde og knap hver tredje job i henholdsvis landbruget og industrien blevet nedlagt på ti år. Derimod er andelen af stillinger i erhvervsservice, offentlig administration, undervisning, sundhed og kultur, fritid og anden service steget, *jf. tabel 3.2*

Industribeskæftigelsen i Danmark er siden 1990 faldet fra 500.000 job til omkring 300.000 job i 2010, *jf. Danmarks Vækstråd (2011)*. Samtidig udvider danske industrivirksomheder i udlandet. I 2009 var ca. 300.000 personer ansat på danske industrivirksomheders datterselskaber i udlandet ud af i alt 1,4 mio. ansatte i danske datterselskaber i udlandet.

Koncentrationen af industrijob er størst i land- og yderkommuner. Stillingerne i industrien er primært placeret i Jylland og på Fyn. Sjælland er kun repræsenteret med en høj andel i Kalundborg og Gladsaxe Kommuner. Aarhus, Odense og de resterende Sjællandske kommuner har en relativ lav andel af industrijob, *jf. figur 3.8*.

Tabel 3.2 Udvikling af antal stillinger fordelt på branche, fra 2002 til 2012

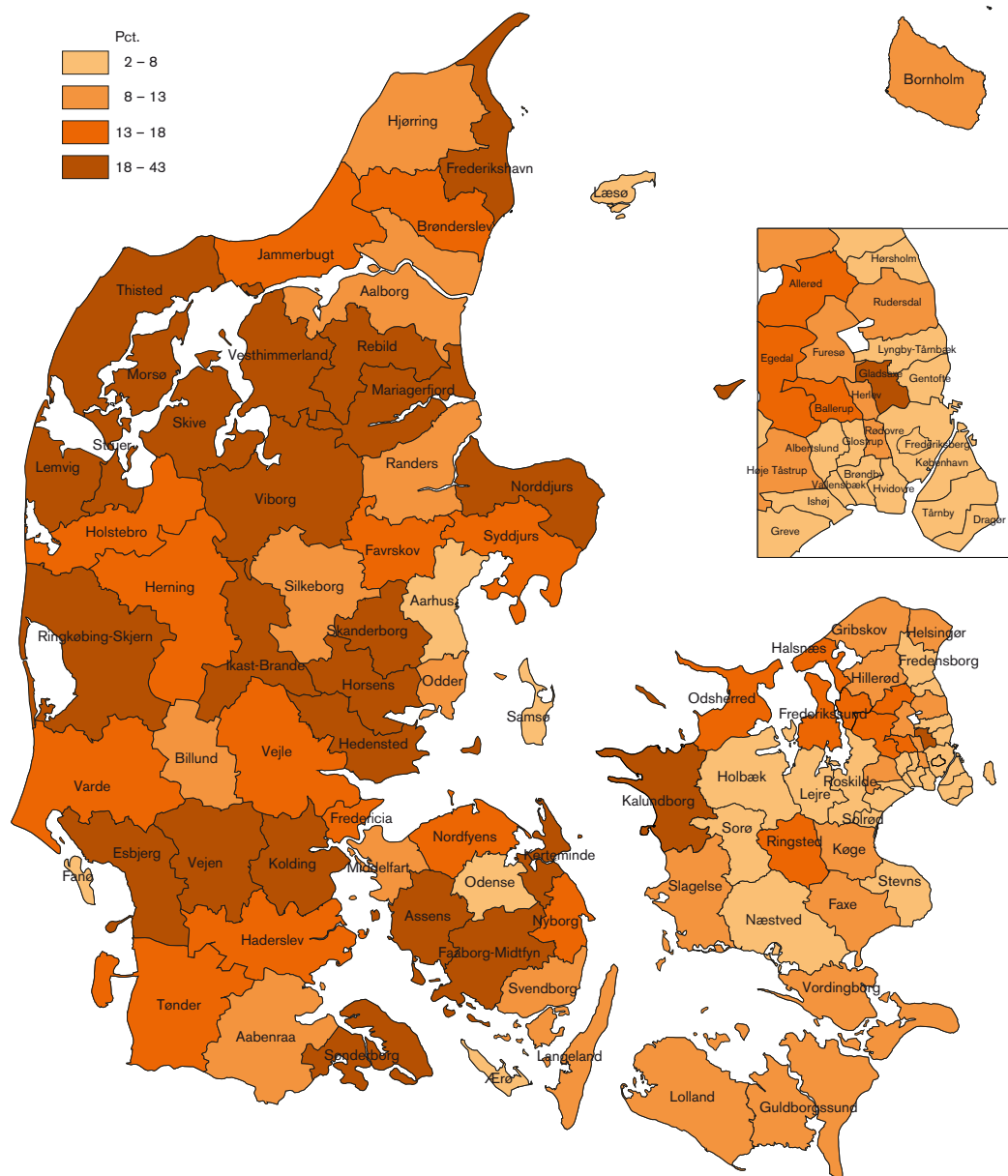
	By-kommune		Mellem-kommune		Land-kommune		Yder-kommune		Hele landet
	2002	2012	2002	2012	2002	2012	2002	2012	Ændring i %
Landbrug, skovbrug og fiskeri	1,0	0,7	3,9	3,0	6,3	5,0	9,1	7,9	-26,7
Industri, råstoffer, forsyning	10,1	7,3	16,1	10,5	20,4	15,9	21,2	16,7	-29,5
Bygge og anlæg	5,8	5,0	7,0	7,1	7,0	6,7	6,5	6,8	-10,6
Handel og transport mv.	23,8	23,7	26,5	27,8	22,1	23,2	20,6	21,3	-1,3
Information og kommunikation	6,0	5,9	2,1	1,8	1,6	1,2	1,4	1,1	-7,6
Finansiering og forsikring	3,9	4,2	1,9	2,0	1,8	1,7	2,0	2,0	3,3
Ejendomshandel og udlejning	1,4	1,8	1,1	1,5	1,0	1,6	1,2	1,9	31,9
Erhvervsservice	11,3	12,6	6,8	8,5	6,0	7,6	4,5	6,6	14,4
Off. adm., undervisn., sundhed	31,3	33,3	30,5	33,3	29,7	32,7	29,0	31,1	4,3
Kultur, fritid, anden service	4,7	5,0	3,5	3,9	3,6	4,0	3,9	3,9	3,3
Uoplyst	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	0,5	0,6	7,3
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-11,2

Anm.: Antallet af stillinger er opgjort som antallet af beskæftigede efter arbejdskommune.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasa11 og Rasa01.

Figur 3.8 Andel industrijob i kommunen, 2012

Anm.: Antallet af job er opgjort som antallet af beskæftigede efter arbejdskommune.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasa11.

Den største andel af stillinger indenfor IT- og informationstjeneste er placeret i København, Aarhus, Odense og Aalborg, og de omkring liggende kommuner, *jf. figur 3.9.*

Andelen af job i IT- og informationstjenester er her valgt som repræsentant for de videntunge erhverv, da der ikke eksisterer en samlet opgørelse over de videntunge erhvervs geografiske repræsentation.

Tabet af danske industrijob og deres koncentration i land- og yderkommunerne, kan sammen med koncentrationen af de videntunge erhverv i de større byer være med til at forklare befolkningsforskydningerne fra land til by.

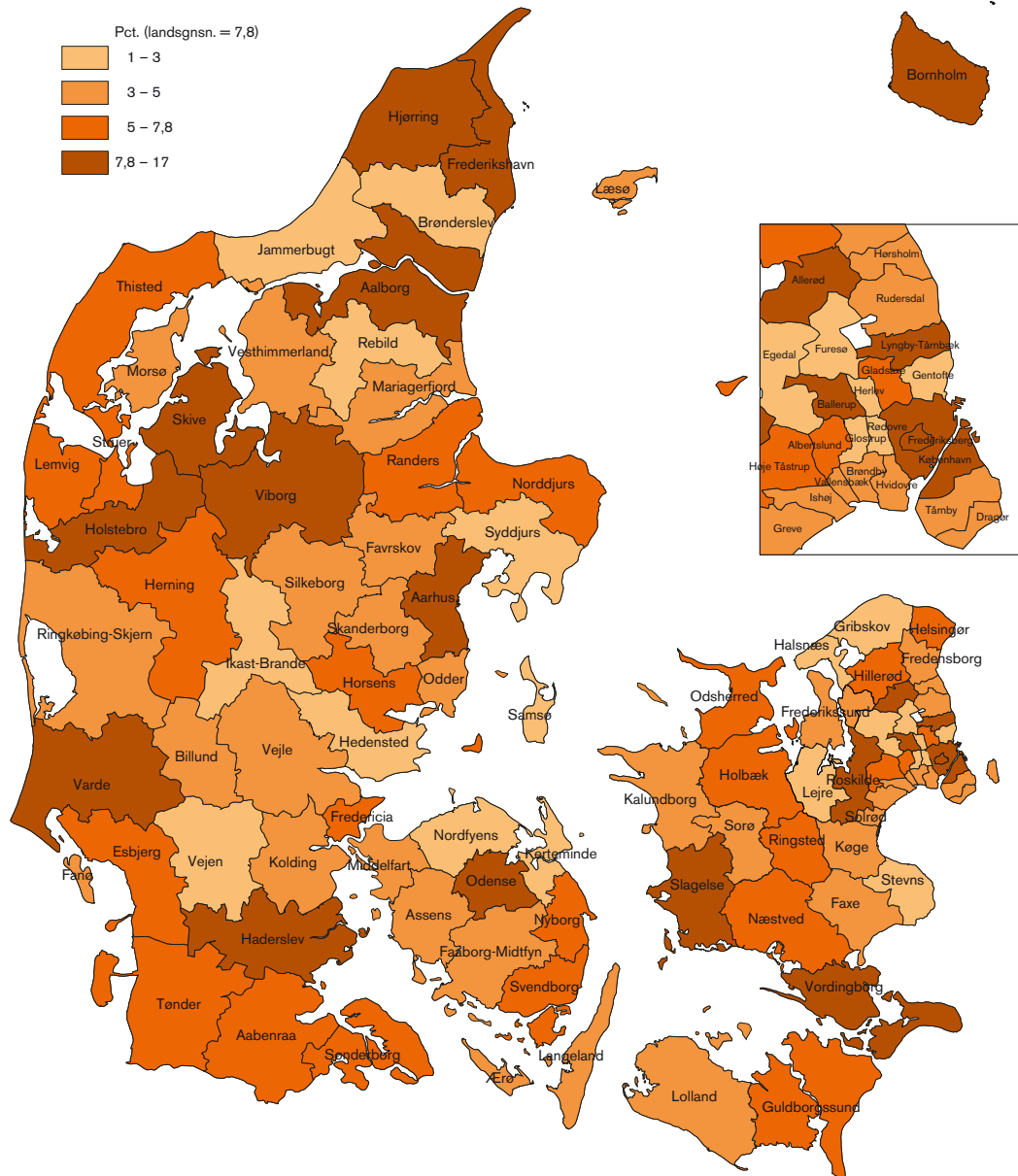
ANDELEN AF STATSLIGE STILLINGER

På landsplan er 7,8 pct. af de beskæftigede ansat i den statslige sektor.

En stor del af de statslige arbejdspladser ligger i København, Aarhus, Aalborg og Odense Kommuner, men der er også tale om, at mindre kommuner har relativt mange statslige job. Fx har Allerød, Haderslev, Slagelse, Hjørring og Viborg Kommuner en relativ høj andel af statslige stillinger, *jf. figur 3.10.*

Kommuner markeret med mørkeorange har alle en højere andel af statslige job end landsgennemsnittet. De statslige arbejdspladser findes fx indenfor undervisning, offentlig administration, forsvar, politi og forskning og udvikling.

Figur 3.10 Andelen af job som er statslige, 2012

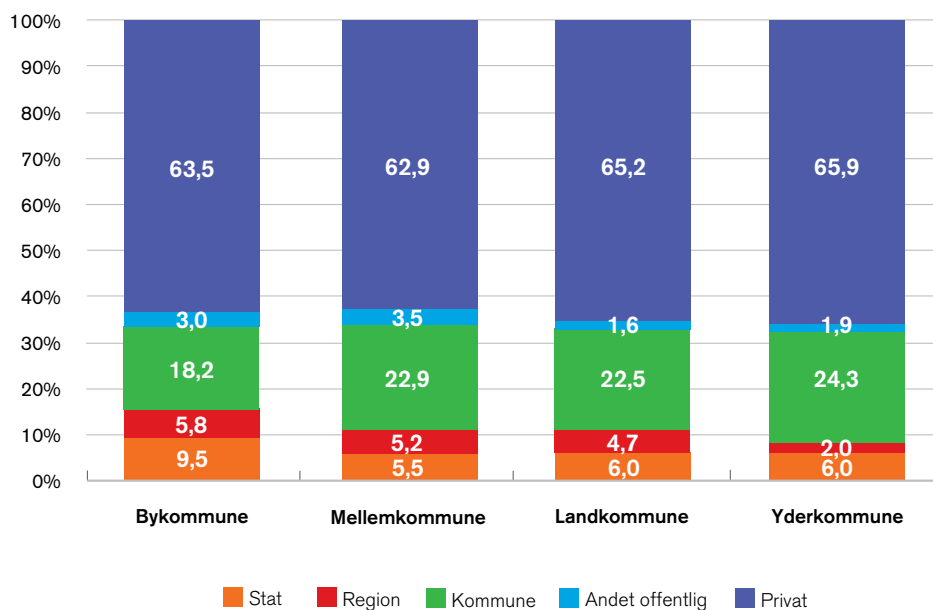
3.4 Flest private job i land- og yderkommuner

De private job udgør en større andel af stillingerne i land- og yderkommunerne end i by- og mellemkommunerne. I yderkommunerne udgør de kommunale job en større andel og de regionale job en mindre andel end i de øvrige kommuner, *jf. figur 3.11*.

Andelen af stillinger i den offentlige sektor er højst i Sydsjælland, i Guldborgsund, enkelte kommuner i Hovedstadsregionen, på Østfyn, på Ø-kommunerne samt i Odense, Fredericia og Aalborg Kommuner, *jf. figur 3.12*.

Dragør har den højeste andel offentlige job på 50 pct. Ikast-Brande har landets laveste andel med 20 pct.

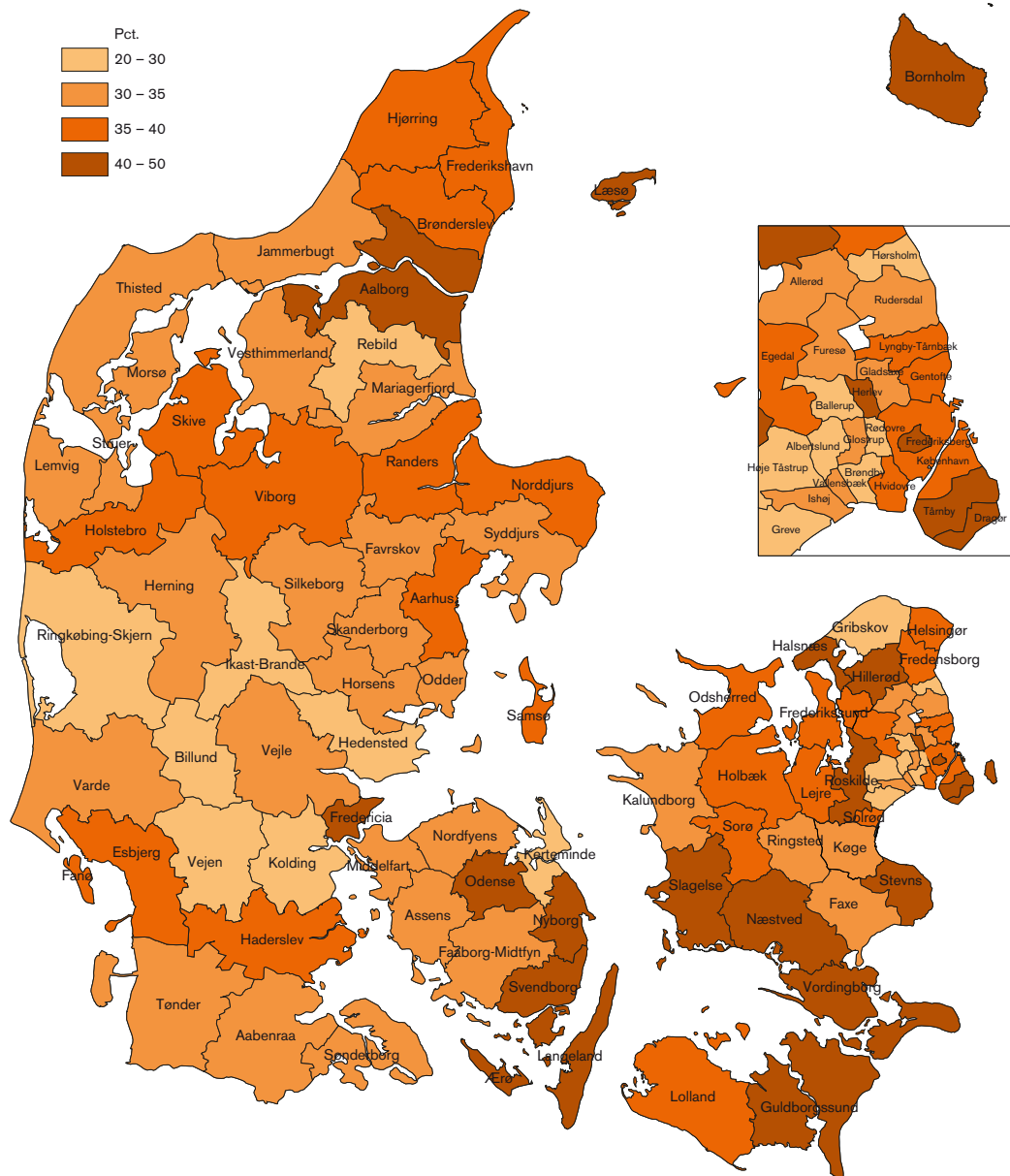
Figur 3.11 Fordelingen af job på sektor, 2012

Anm.: Andet offentlig dækker over sociale kasser og fonde og offentlige virksomheder.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasoff23.

Figur 3.12 Andelen af stillinger i den offentlige sektor, 2012

Anm.: Stillinger i den offentlige sektor dækker over job i staten, regioner, kommuner, sociale kasser og fonde, og offentlige virksomheder.
Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasoff23.

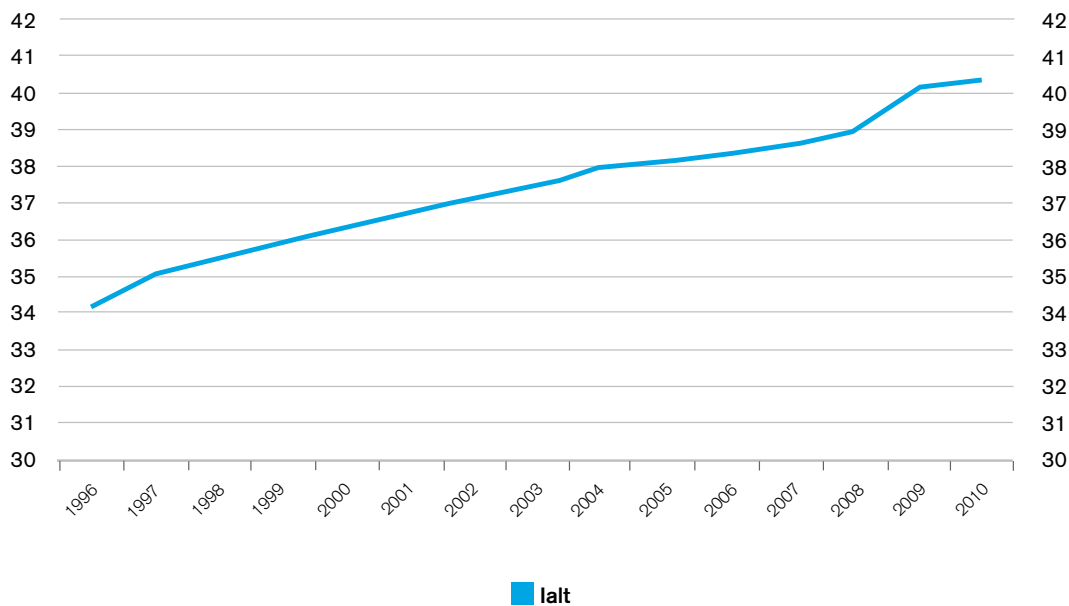
3.5 Pendlingsoplande

Godt 40 pct. af de beskæftigede i Danmark arbejder i en anden kommune end deres bopælskommune, *jf. figur 3.13 og Momentum (2012)*. I 1996 var det godt 34 pct., der pendlede på tværs

af de nuværende kommunegrænser, *jf. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013)*. Det afspejler høj pendling på tværs af kommunegrænserne, og den er stadig stigende.

Figur 3.13 Andel af de beskæftigede, der arbejder i en anden kommune 1996 - 2010

Andel i procent

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013)

Undersøgelser viser, at befolkningen i gennemsnit pendler 1 time dagligt. Arbejdskraftsoplandene bliver større, og mange pendler længere til job. Men den gennemsnitlige transporttid overstiger ifølge "Zahavis" lov, baseret på historiske analyser, ikke en time pr. dag *jf. Zahavi (1979)*. De seneste danske studier fra DTU's transportundersøgelser viser, at danskerne i gennemsnit pendler 53 min. pr. arbejdsdag. Målt pr. kalenderdag er den gennemsnitlige daglige pendlingstid 28 minutter og 43 km. *jf. Pilegaard & Nielsen (2013)*.

Målt over tid er pendlingstiden rimelig konstant. DTU har med sine transporttidsstudier vist, at det gennemsnitlige tidsforbrug for pendling mellem hjem og arbejde (én vej) i 2002 var 21 til 22 minutter. For København 90 år tidligere, i år 1911, er pendlingstiden blevet opgjort til ca. 19 minutter. Tilsvarende opgørelse er lavet for 1945. Rejsetiden er således næsten uændret gennem 90 år, mens gennemsnitshastigheden på turen mellem hjem og arbejde er steget fra 5,5 km/t i 1911 over 11 km/t i 1945 til 44 km/t i 2002. *jf. Pilegaard & Nielsen (2013)*.

Ses der på ind- og udpendlingsmønstrene på kommuneniveau er København, Dragør, Lyngby-Taarbæk, Vestegnskommunerne, Billund alle kommuner med en relativ høj indpendling, *jf. figur 3.14*.

En relativ høj udpendling ses i kommunerne omkring en storby – som fx Aalborg, Aarhus, Odense og København. Det er et billede på, at kommunerne omkring de store arbejdsmarkedscentre er bopælskommuner, hvor de beskæftigede arbejder i arbejdsmarkedscenteret.

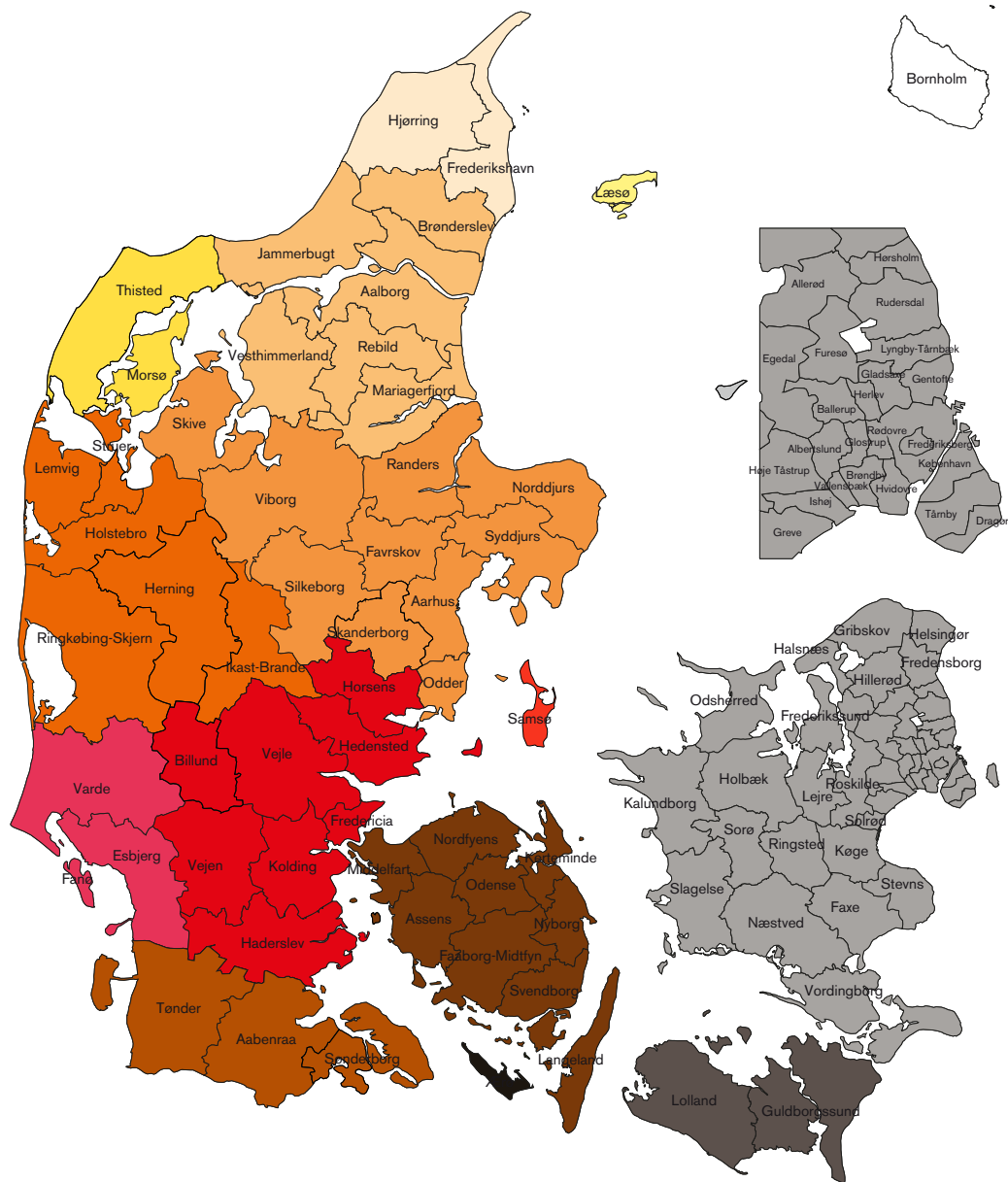

Pendlingsaktivitet knytter geografiske områder sammen i større arbejds-kraftoplade, hvor en gruppe af kom-muner har indbyrdes stor udveksling af arbejdskraft. Danmark består af i alt 15 pendlingsoplade, *jf. figur 3.14*. Heraf

er fire ø-kommuner, Bornholm, Læsø, Ærø og Samsø, hver for sig så lukkede, at de udgør hvert sit pendlingsopland *jf. figur 3.15*. København, Aarhus, Odense, Aalborg og Esbjerg, udgør centre i hvert sit pendlingsopland.

Figur 3.15 Pendlingsoplande 2011

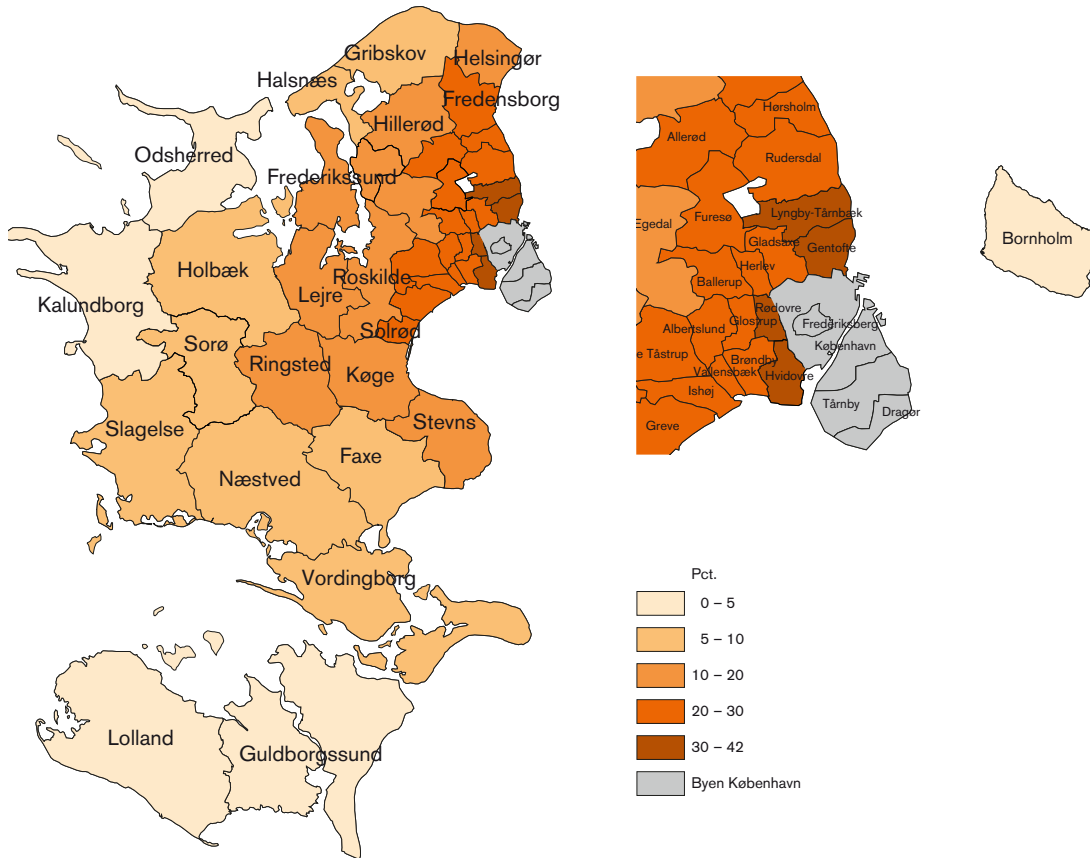

Kilde: Egne beregninger, baseret på registerdata og metoderne i Andersen (2002).

Pendlingsområdet med København som center udgør kommunerne på hele Sjælland og Amager. Pendlingsaktiviteten indenfor området er præget af stor indpendling til Københavnsområdet. Til illustration heraf, er opgjort hvor stor en andel af de beskæftigede i kommunerne, som arbejder i Byen København, som er Københavns, Frederiksberg, Tårnby og Dragør Kommuner. I fire kommuner tæt på København arbejder mere end 30 pct. af de beskæftigede i Byen København. *jf. figur 3.16.*

Figur 3.16 Andel beskæftigede som arbejder i landsdelen Byen København.

Anm.: Landsdelen Byen København består af København, Frederiksberg, Tårnby og Dragør Kommuner.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata.

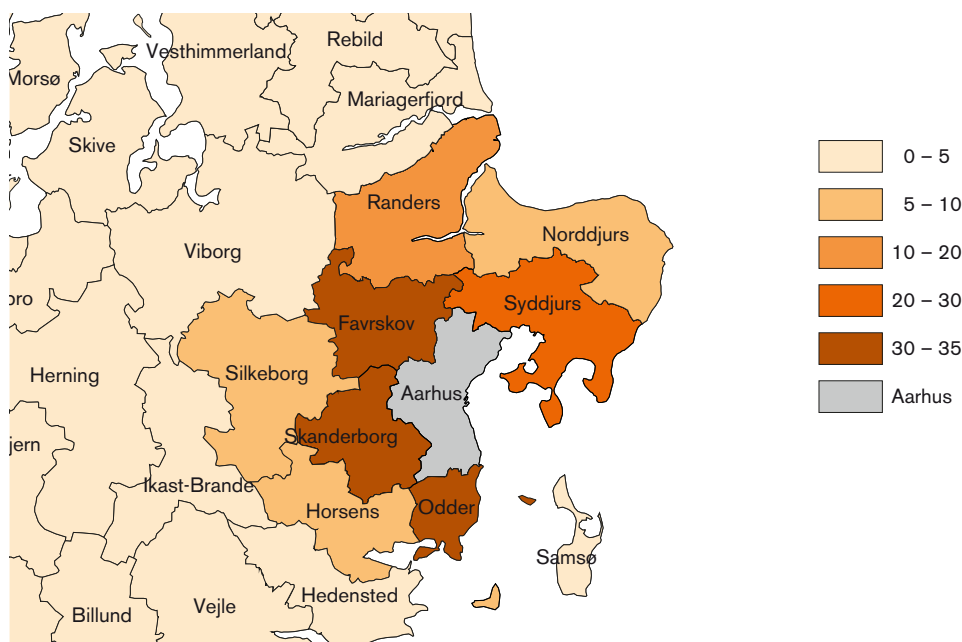
Í den næste gruppe af kommuner, på i alt 16 kommuner, arbejder mellem 20 pct. og 30 pct. af de beskæftigede i Byen København. Kommunerne ligger i et bredt bånd vest for København, fra Solrød mod syd til Fredensborg i nord, *jf. figur 3.16*. Tilsvarende ligger gruppen med mellem 10 og 20 pct., som arbejder i Byen København, i et bånd fra Stevns kommune mod syd over Ringsted, Lejre

og Frederikssund Kommuner mod vest, til Helsingør Kommune mod nord.

En tilsvarende analyse er lavet i forhold til indpendlingen til centre for pendlingsoplandene Aarhus og Aalborg, *jf. figur 3.17 og figur 3.18*. Mønstrene har lighedspunkter med indpendlingen til København, idet nabokommunerne i begge tilfælde har en relativt høj andel af de be-

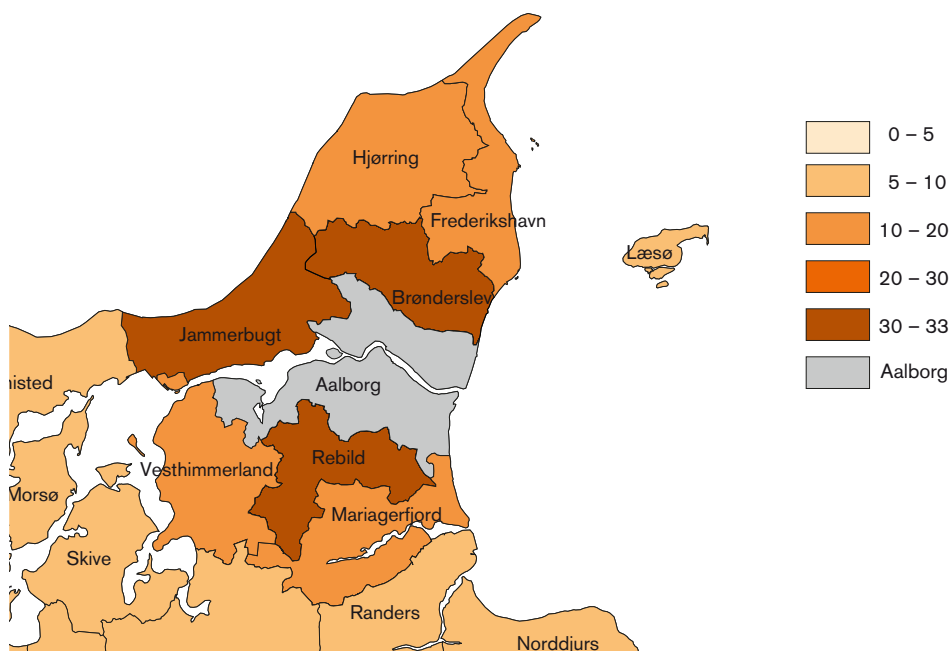
skæftigede med arbejdssted i Aarhus og Aalborg Kommuner. Den høje indpendlingsaktivitet, hvor mindst 10 pct. af de beskæftigede arbejder i Aarhus, gælder for de nærmeste fem omegnskommuner. Tilsvarende antal for Aalborg kommune er de tre nærmeste omegnskommuner, hvorfra mindst 10 pct. af de beskæftigede pendler ind til et arbejdssted i Aalborg kommune, *jf. figur 3.17 og 3.18*.

Figur 3.17 Andel beskæftigede som arbejder i Aarhus Kommune.

Figur 3.18 Andel beskæftigede som arbejder i Aalborg Kommune.

Kilde: KLs Egne beregninger baseret på registerdata.

3.6 Iværksætteri

Iværksættere kan være en kilde til ultraditional tænkning, som samtidig tilfører markedet nye teknologier og anderledes forretningsmetoder. De udfordrer de eksisterende virksomheder og skærper konkurrencen. Det bidrager til øget innovation og produktivitet i alle virksomheder. Innovation er en af de vigtigste kilder til vækst både for den enkelte virksomhed og for samfundet som helhed.

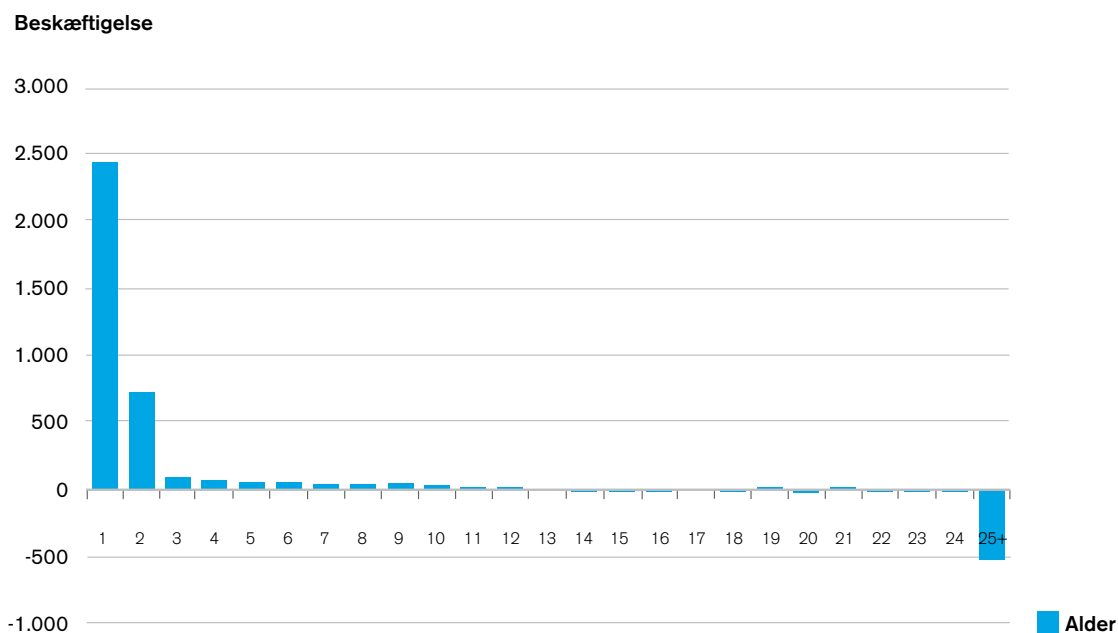
95 pct. af gevinsten fra nye innovative virksomheder går til samfundet i afledte effekter som lavere forbrugspriser eller øget produktivitet i andre virksomheder, *jf. Erhvervsstyrelsen (2011 & 2012)*.

I 2008 skabte iværksætterne 30.000 nye job. Beregninger fra Danmarks Sta-

tistik viser, at en ny virksomhed i 2008 i sit første leveår gennemsnitligt havde 1,9 fuldtidsansat. I 2012 var dette tal steget til 2,5 fuldtidsansat, *jf. Erhvervsstyrelsen (2011 & 2012)*.

Den årlige jobskabelse for iværksætterne sker hovedsageligt i de første to år hvorefter væksten aftager, *jf. figur 3.19*.

Figur 3.19 Årlig vækst i nettojobskabelsen fordelt på firmaernes alder i perioden 1987 – 2007

Kilde: Nielsen og Ibsen (2011).

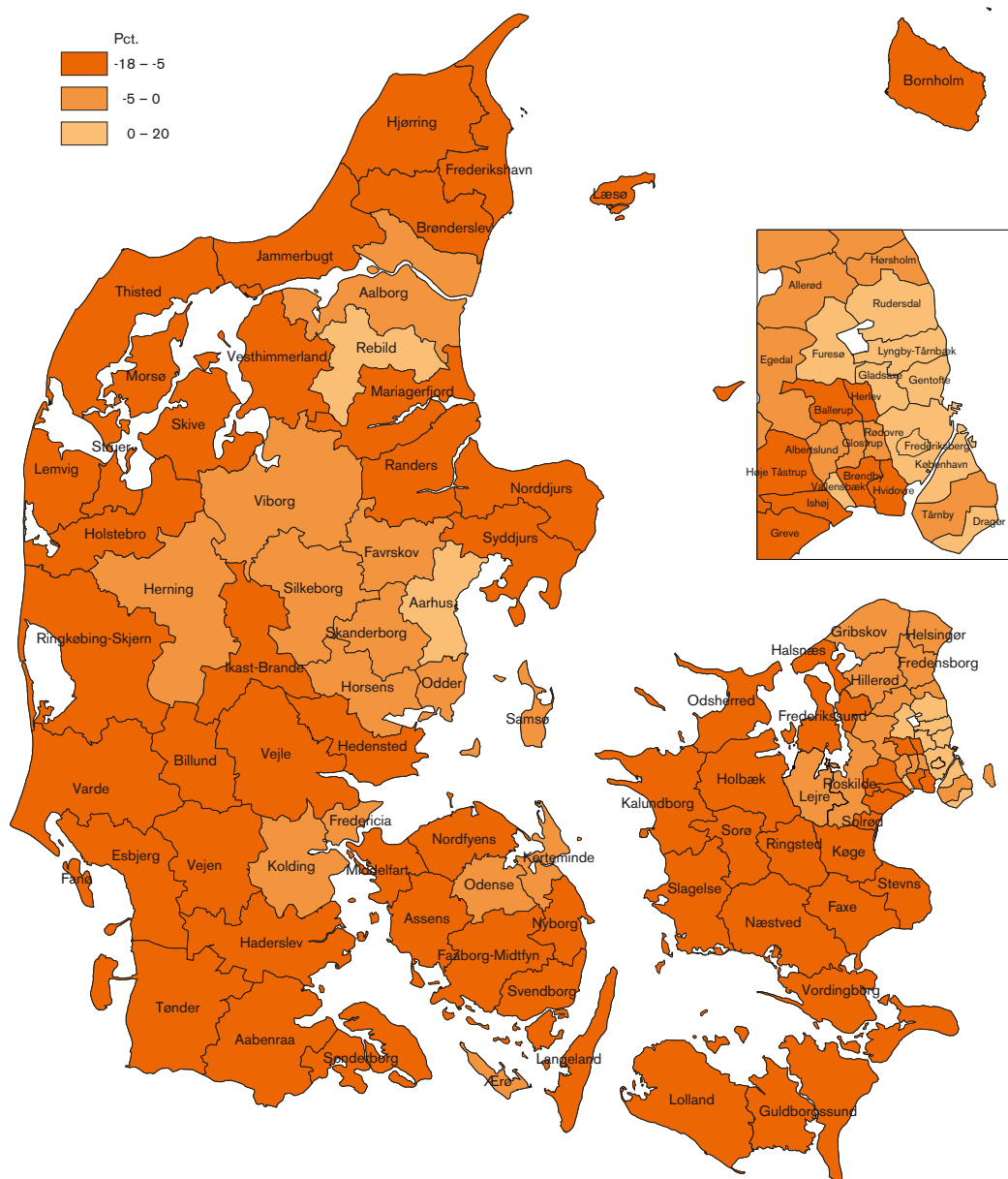
Finanskrisen har haft relativt stor betydning for iværksætteraktiviteten. I perioden fra november 2008 til november 2011 er antallet af selvstændige faldet fra 208.000 til 198.000. Det svarer til et

fald på 4,8 pct. eller hver 20. selvstændige *jf. Center for Vækstanalyse (2014)*. Faldet har navnlig ramt selvstændige inden for bygge og anlæg, detailhandlen og transport.

Alle kommuner har oplevet et fald i antallet af selvstændige på nær Aarhus og Rebild samt flere kommuner i og omkring København, *jf. figur 3.20*.

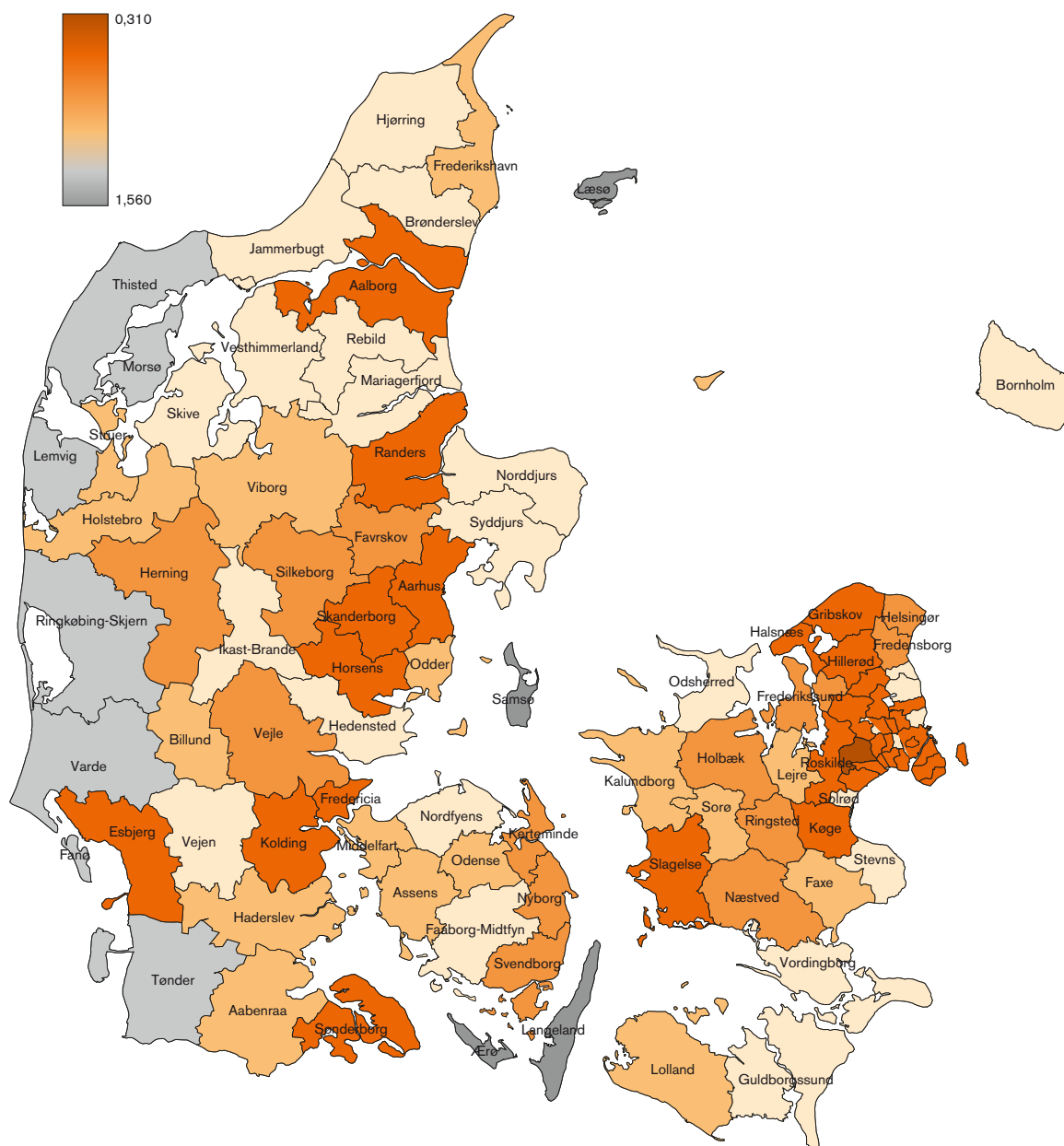

Figur 3.20 Udvikling i antal selvstændige erhvervsdrivende 2009 - 2013.

Iværksættererfaringen varierer mellem forskellige dele af landet, *jf. figur 3.21*. Særligt har de Vest- og Nordjyske kommuner en befolkning med meget iværksættererfaring. Derudover viser der sig et mønster med, at iværksættererfaringen stiger, jo længere væk man bevæger sig fra de fire største danske byer.

Figur 3.21 Antal års iværksættererfaring i kommunerne.

Anm.: Iværksættererfaringen er målt i perioden 1981 til 2010 ud fra hvor mange år som selvstændig den enkelte borger gennemsnitligt har. Tallene er opgjort ud fra om den enkelte borger er registreret som selvstændig, så det er sammenligneligt mellem kommuner.

Kilde: REG LAB (2014) og Teknologisk Institut (2014).

3.7 Vækstiværksættere

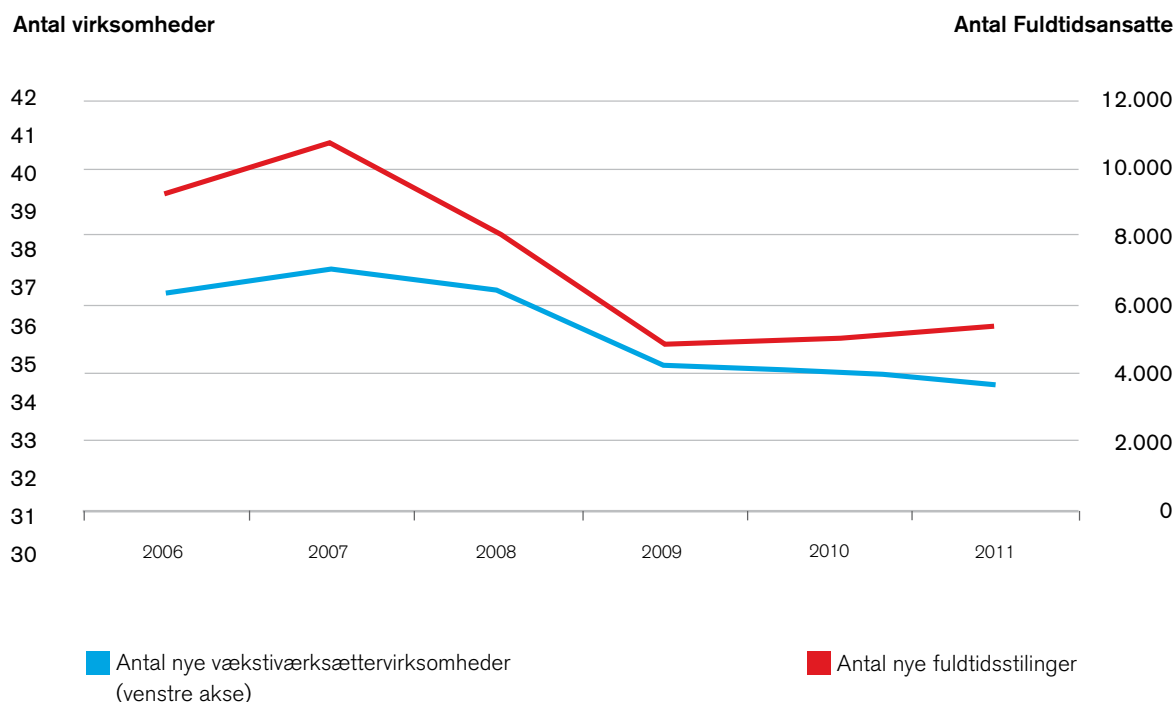
Danmark er karakteriseret ved at have forholdsvis få virksomheder, der vokser sig store. Det er problematisk, fordi både nye og eksisterende virksomheder, der kommer ind i solide vækstforløb, er med til at styrke den generelle konkurren-

ceevne og produktivitet *jf. Danmarks Vækstråd (2010)*.

Vækstiværksættervirksomheder defineres som alle nye virksomheder, der er op til fem år gamle, har fem eller flere

ansatte i starten af vækstperioden og har en gennemsnitlig vækst på mere end 20 pct. årligt over en treårig periode. Nye virksomheder, der kommer ind i et vækstforløb, er karakteriseret ved høj produktivitet og innovation, og de skaber

Figur 3.22 Udvikling i antal vækstiværksættere og antal nye fuldtidsstillinger, der skabes i vækstiværksættervirksomhederne.

Anm.: Vækstiværksættervirksomheder defineres som alle nye virksomheder, der er op til fem år gamle, der har fem eller flere ansatte i starten af vækstperioden og som har en gennemsnitlig vækst på mere end 20 pct. årligt over en treårig periode. For nye vækstiværksættervirksomheder i 2011 gælder det, at de var nye i 2006 eller 2007 og havde fem eller flere ansatte i 2008. Endvidere gælder det, at de fra 2008-2011 havde en vækst på minimum 20 pct. per. år.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Viv.

en tredjedel af alle nye job i Danmark svarende til ca. 86.000 i gennemsnit om året. *jf. Danmarks Vækstråd (2010)*. Vækstiværksættere skaber ti gange flere job i de første fem leveår end andre iværksættere og har højere produktivitet. Vækstvirksomheder kan således både bidrage til at skabe nogle af de job, som Danmark har mistet i forbindelse med finanskrisen og bidrage til Danmarks velstand på længere sigt, *jf. Danmark Vækstråd (2010)*.

Andelen af danske virksomheder, der kan betegnes som vækstiværksættere, er faldet. Fra 2010 til 2011 er antallet af danske vækstiværksættere faldet med 10 pct., og niveauet ligger i 2011 40 pct. lavere end årene inden finanskrisen, *jf. figur 3.22*.

Siden 2009 har de nye vækstiværksættere skabt flere job, selv om antallet af virksomheder er faldet. I 2011 skabte 185 vækstiværksættere 3.400 nye job. I 2009 skabte 215 vækstiværksættere 4.900 nye job.

3.8 Udenlandske investeringer

Danmark tiltrækker relativt få udenlandske investeringer sammenlignet med andre lande som fx Sverige og Holland. Investeringerne i Danmark er i de senere år stagneret. Da udenlandske virksomheder bidrager med produktivitet og job er det vigtigt, at Danmark opfattes som et attraktivt land at etablere sig i, *jf. Erhvervs- og Vækstministeriet (2012)*.

Én procent af virksomhederne i Danmark er udenlandsk ejede, men de beskæftiger 20 pct. af den private arbejdsstyrke og står for 27 pct. af eksporten. Udenlandske virksomheder i Danmark tegner sig for 23 pct. af dansk erhvervs-livs samlede omsætning og 19 pct. af alle privat ansatte, *jf. Invest in Denmark (2012)*.

4

**BESKÆFTIGELSE
OG OFFENTLIG
FORSØRGELSE**

Sammenfatning

Andelen af beskæftigede i kommunen har væsentlig betydning for indkomstskattegrundlaget i kommunen samt for udgifterne til indkomst-erstattende overførsler. Jo flere borgere, der er beskæftiget, desto højere vil skattegrundlaget alt andet lige være, og desto færre personer skal modtage offentlig forsørgelse. Det er derfor vigtigt for en kommune med en høj andel af beskæftigede.

47,5 pct. af den danske befolkning er i beskæftigelse. Færre skal derfor forsørge flere, og med et stigende antal ældre og en fortsat relativ stor arbejdsløshed, kan denne skævedeling tippe endnu mere. Det udgør en væsentlig fremtidig udfordring for kommunerne.

Beskæftigelsesfrekvensen, andelen af befolkningen mellem 16-64 år i beskæftigelse, er meget forskellig kommunerne imellem. Der tegner sig et billede af, at kommunerne med de laveste beskæftigelsesfrekvenser findes i de vestlige kommuner på Sjælland, landets sydlige kommuner, enkelte vestegnskommuner, de fire storbykommuner, København, Aarhus, Odense og Aalborg, og de små ø-kommuner. De højeste beskæftigelsesfrekvenser er i dele af Vestjylland og i omegnen af København, Aarhus og Aalborg.

En af forklaringerne på de forskellige beskæftigelsesfrekvenser på tværs af kommunerne er et forskelligt uddannelsesniveau i kommunerne. Jo længere uddannelse des højere beskæftigelsesfrekvens. Inden for alle uddannelsesgrupper, fra grundskole til de videregående uddannelser, er beskæftigelsesfrekvensen i mellem-, land- og yderkommunerne højere end i bykommunerne. Men mellem-, land- og yderkommunerne har en relativ lav andel af personer med videregående uddannelse, hvormed deres beskæftigelsesfrekvens trækkes ned.

Krisen er slået kraftigst igennem i mellem-, land- og yderkommuner, hvor bruttoledigheden er steget mest. Men siden efteråret 2012 er bruttoledigheden faldet en smule i mellem-, land- og yderkommuner og været nogenlunde konstant i bykommunerne. Der tegner sig et billede af, at ledighedsprocenten er højest på Fyn, de små ø-kommuner, på Lolland, i vestegnskommunerne og i Københavns Kommune, hvorimod den er lavest i Vestjylland og i omegnen af København og Aarhus.

En høj ledighedsprocent er et økonomisk problem for kommunen. Problemet bliver endnu større, hvis kommunen har en høj andel af langtidsledige - dvs. personer, der er ledige i mere end ét år, da personen får risiko for

helt at miste fodfæstet på arbejdsmarkedet. I december 2013 havde knap 31 pct. af de bruttoledige i bykommunerne været ledige i mere end ét år. Samtidig havde 23 pct. af de ledige i yderkommunerne været ledige i mere end ét år, hvilket gør yderkommunerne til kommunetypen med den laveste andel af langtidsledige. Det er især de jyske kommuner, der har relativ få langtidsledige, mens langt flere kommuner på Fyn og Sjælland har en høj andel langtidsledige.

Andelen af de nyledige, der kommer i job efter 3, 6 og 9 måneder er størst for yderkommunerne. Efter 12 måneder er andelen stort set ens for alle fire kommunetyper. Det indikerer, at ledighed er mere kortvarig i yderkommunerne, mens alle kommunetyper har problemer med de længerevarende ledige.

Andelen af personer i de erhvervsaktive aldre uden for arbejdsstyrken har i perioden 2009-2012 været stigende for alle fire kommunetyper. Mellemkommunerne har den laveste andel af personer uden for arbejdsstyrken, mens yderkommunerne har den højeste andel.

Selvom yderkommunerne under ét har den største andel af personer udenfor arbejdsstyrken, er det ikke

ensbetydende med, at alle yderkommuner har en høj andel. Flere af de Vestjyske kommuner har en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken. Kommunerne i Midtjylland og Nordsjælland har ligeledes en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken, mens de sydlige kommuner i landet har de højeste andele. De fire storbykommuner, København, Aarhus, Odense og Aarhus har også en relativ høj andel af personer uden for arbejdsstyrken.

Det er kommunerne tæt på grænsen til henholdsvis Sverige og Tyskland, der har flest udenlandske arbejdstagere. Hertil kommer, at knap halvdelen af nytilkomne udenlandske arbejdstagere arbejder i de fire største byer, bl.a. fordi universiteterne tiltrækker både internationale medarbejdere og internationale studerende, hvoraf nogle også arbejder.

4.1 Beskæftigelsesfrekvens

47,5 pct. af den danske befolkning er i beskæftigelse (*Danmarks Statistik, statistikbanken, Folk 1 og RASU33*). Færre skal derfor forsørge flere, og med et stigende antal ældre og en fortsat relativ stor arbejdsløshed, kan denne skævdeling tippe endnu mere. Det udgør en væsentlig fremtidig udfordring for kommunerne.

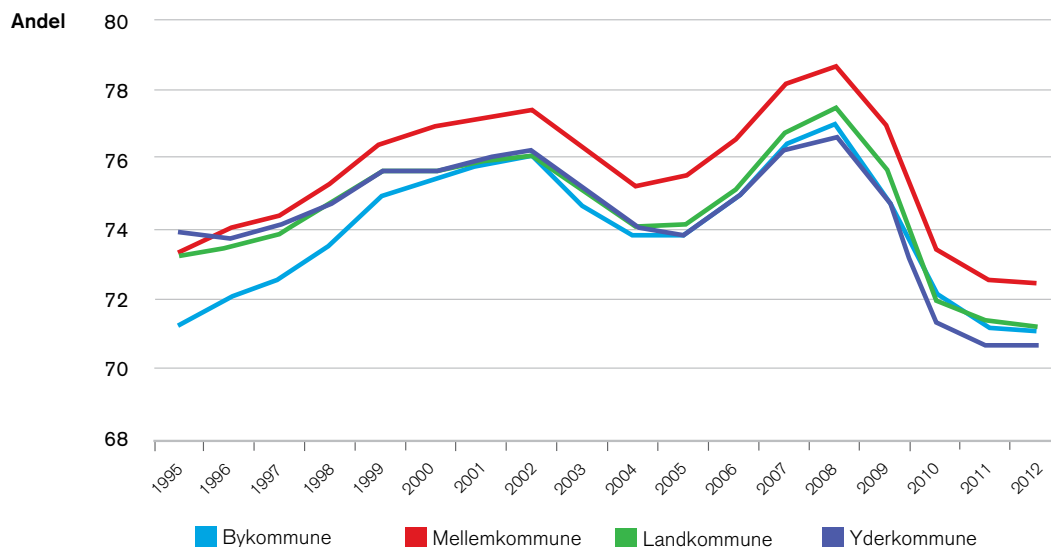
Befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet opdeles i arbejdsstyrken, som består af beskæftigede, og ledige, samt personer udenfor arbejdsstyrken. I 2012 var 71,3 pct. af de 16-64-årige beskæftigede og 3,4 pct. var ledige, mens 25,3 pct. var udenfor arbejdsstyrken.

Beskæftigelsesfrekvensen, andelen af befolkningen mellem 16-64 år i beskæftigelse, har i de sidste godt 15 år været højest i mellemkommunerne. I samme periode er bykommunerne gået fra at have den laveste beskæftigelsesfrekvens til at have samme niveau som landkommunerne. Samtidig er beskæftigelsesfrekvensen i yderkommunerne faldet og er i 2012 den laveste – knap 2 pct. point under mellemkommunerne i 2012, *jf. figur 4.1*.

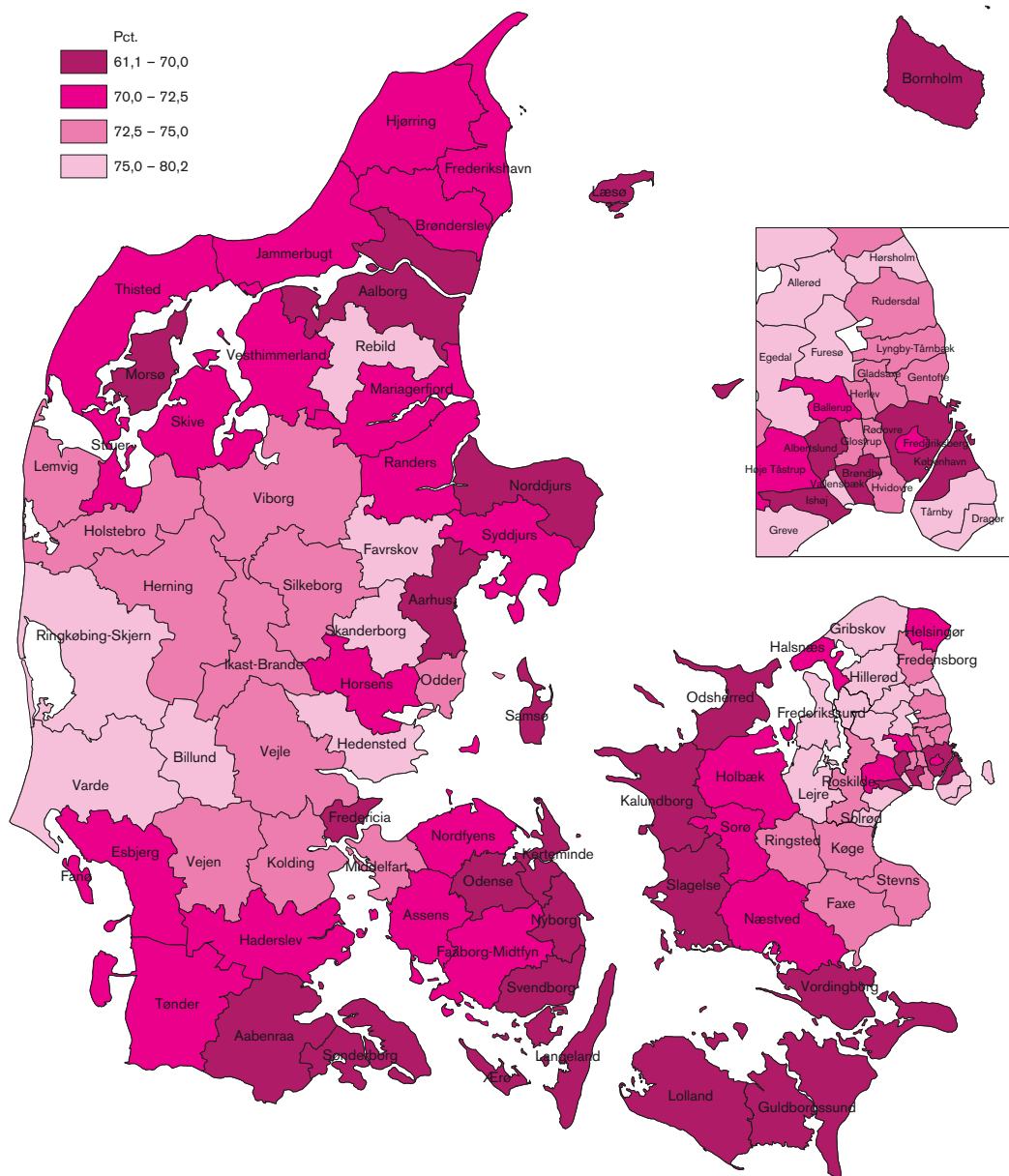
Ses der på beskæftigelsesfrekvensen på kommuneniveau er spredningen langt større. Lolland Kommune har i 2012 landets laveste beskæftigelsesfrekvens på 61,1 pct., *jf. figur 4.2*. Egedal Kommune har landets højeste beskæftigelsesfrekvens på 80,2 pct.

Der tegner sig et billede af, at kommunerne med de laveste beskæftigelsesfrekvenser findes i de vestlige kommuner på Sjælland, landets sydlige kommuner, enkelte vestegnskommuner, de fire storbykommuner, København, Aarhus, Odense og Aalborg, og de små ø-kommuner, *jf. figur 4.2*.

Figur 4.1. Beskæftigelsesfrekvens – Andelen af befolkningen mellem 16-64 år, der er i beskæftigelse. 1995 – 2012.

Figur 4.2 Beskæftigelsesfrekvens – Andelen af befolkningen mellem 16-64 år, der er i beskæftigelse, 2012

Samtidig findes de højeste beskæftigelsesfrekvenser i dele af Vestjylland og i omegnen af København, Aarhus og Aalborg.

Danmarkskortet over beskæftigelsesfrekvensen er dog skævvredet lidt af, at mange studerende bor i de store byer, hvormed beskæftigelsesfrekvensen i disse byer trækkes ned. Beskæftigelsesfrekvensen er generelt højere, når der kun ses på de 30-59-årige. Dog for-

andres Danmarkskortet over kommunernes beskæftigelsesfrekvens ikke meget. De fire store byer har stadig en relativ lav beskæftigelsesfrekvens, selvom de studerende ikke er medregnet. Og de sydlige kommuner har også stadig en relativ lav beskæftigelsesfrekvens, selvom der korrigeres for en ældre aldersbefolkning i disse kommuner.

En anden forklaring, på forskellen i beskæftigelsesfrekvens på tværs af

kommunerne, kan være forskelligt uddannelsesniveau. Personer med en lang videregående uddannelse har den højeste beskæftigelsesfrekvens, *jf. tabel 4.1*. Personer med en kort videregående uddannelse eller en erhvervsuddannelse har den næsthøjeste beskæftigelsesfrekvens. Mens personer med en grundskole som højest fuldført uddannelse, har den laveste beskæftigelsesfrekvens, *jf. tabel 4.1*.

Tabel 4.1. Beskæftigelsesfrekvens – Andelen af befolkningen mellem 30-59 år, der er i beskæftigelse, fordelt på højest fuldført uddannelse, 2012 i pct.

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune	Hele landet
Grundskole	60,5	64,4	63,7	63,8	62,6
Gymnasiale uddannelser	76,3	79,5	78,6	78,9	77,4
Erhvervsuddannelser	83,5	85,6	85,0	85,6	84,6
Korte videregående uddannelser	87,4	89,9	88,9	89,0	88,3
Mellemlange videregående uddannelser	81,8	84,4	83,7	83,4	82,8
Lange videregående uddannelser	91,0	93,1	92,7	92,5	91,5
Uoplyst	52,3	56,5	53,2	56,9	53,4
I alt	80,5	81,6	80,7	80,4	80,8

Anm.: Uddannelseskategorien uoplyst indeholder primært indvandrere, som er indvandret til Danmark efter 2006.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Rasu44 og Ras110.

Befolkningen i bykommunerne har i gennemsnit en længere uddannelse end i mellem-, land- og yderkommunerne, jf. tabel 4.2. Forskellen skyldes navnlig andelen af borgere med en lang videregående uddannelse. Hvor andelen af borgere i bykommuner med en lang videregående uddannelse udgør 16,3 pct. De tilsvarende andele i mellem-, land- og yderkommunerne er hhv. 6,1, 4,5 og 3,1 pct. Omvendt udgør personer med en erhvervsuddannelse som højeste fuld-

førte uddannelse en relativt større andel for mellem-, land- og yderkommunerne, sammenlignet med bykommunerne, jf. tabel 4.2.

Tabel 4.2 De 30-59-åriges højest fuldførte uddannelse i 2013, pct.

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune	Hele Danmark
Grundskole	16,5	21,5	22,6	25,3	19,7
Gymnasiale uddannelser	7	4,7	4,1	3,7	5,5
Erhvervsuddannelser	30,4	41,2	43,6	45,9	37,1
Korte videregående uddannelser	5,8	6	5,5	4,4	5,7
Mellemlange videregående uddannelser	19,5	17,4	16,6	14,1	17,9
Lange videregående uddannelser	16,3	6,1	4,5	3,1	10,3
Uoplyst	4,5	3,2	3,1	3,4	3,8
I alt , pct.	100	100	100	100	100
Personer i alt	1.081.627	359.471	612.369	190.212	2.243.679

Anm.: Uddannelseskategorien uoplyst indeholder primært indvandrere, som er indvandret til Danmark efter 2006.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Krhfu 1.

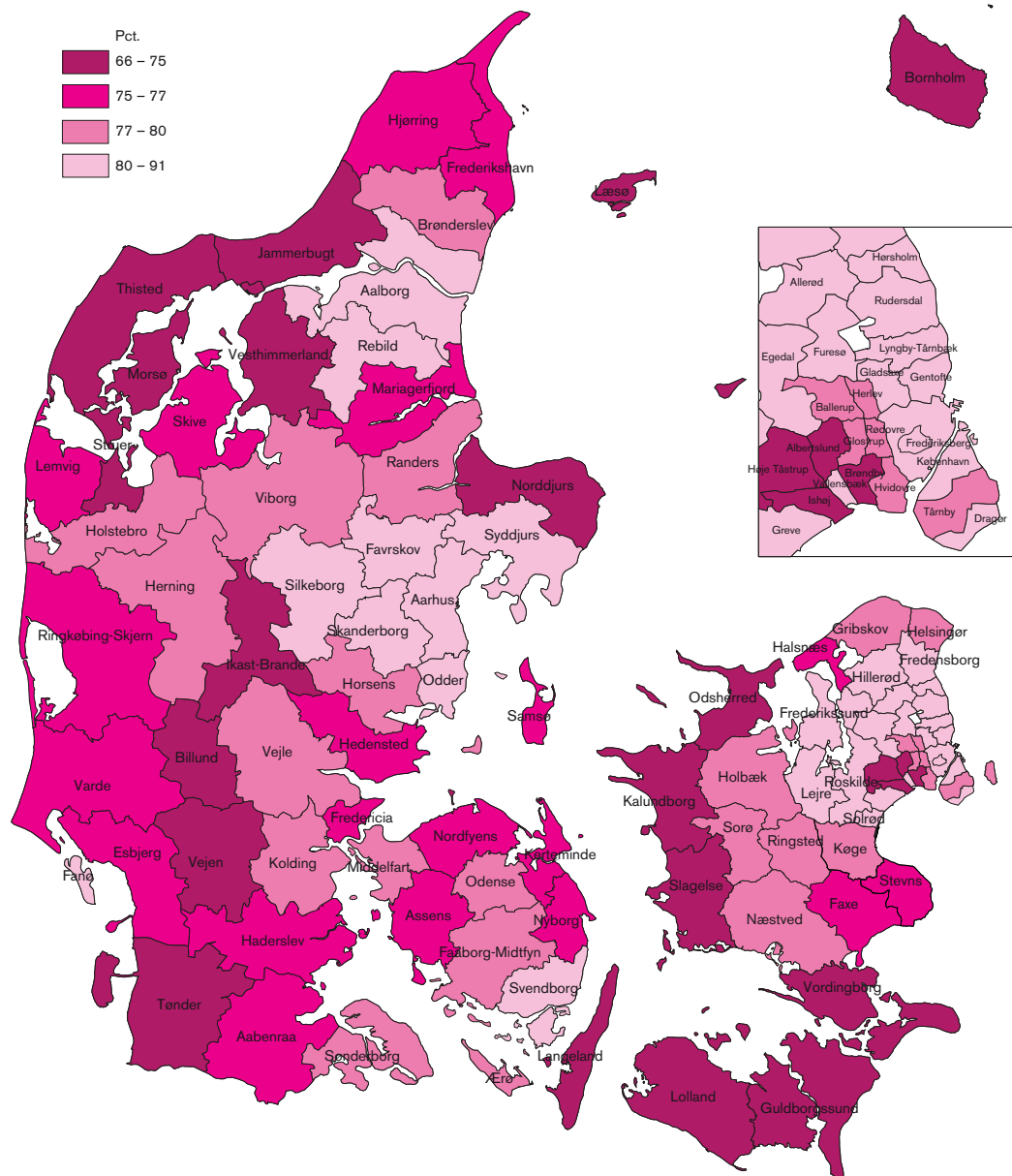

Der er ligeledes forholdsvis stor variation blandt kommunerne, når der ses på uddannelse udover grundskolen. Andelen af borgere (30-59 år), som har en uddannelse ud over grundskolen varierer fra tre ud af fire personer i yderkommunerne, mens det gælder fem ud af seks personer i bykommunerne.

Det er især i og omkring Aarhus, Aalborg og København – dog med undtagelse af nogle vestegnskommuner – samt i Svendborg, der er en relativ høj andel af borgere med en uddannelse udover grundskolen, *jf figur 4.3*.

Samtidig er der relativt få med uddannelse udover grundskolen i det nordvestjyske, kommuner i Midtjylland, Syd- og Vestsjælland samt i visse kommuner på den københavnske vestegn. En del af forskellen i uddannelsesniveaet kan henføres til den forskellige alderssammensætning i kommunerne.

Figur 4.3 Andelen af 30-59-årige personer med en uddannelse udover grundskolen, 2013

Anm.: Uoplyste uddannelser er ikke medregnet i figuren.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Krhfu 1.

Uddannelsesniveaueet i kommunen kan dermed være en del af forklaringen på forskellige beskæftigelsesfrekvenser på tværs af kommunerne.

Udover forskellen i beskæftigelsesfrekvensen mellem uddannelsesniveauerne, er der også forskel i uddannelsesniveauerne på tværs af kommunetyperne. Beskæftigelsesfrekvensen er for alle uddannelsesgrupper højere i mellem-, land- og yderkommunerne end i bykommunerne. Fx har personer med en grundskole som højest fuldført uddannelse en højere beskæftigelsesfre-

kvens i mellem-, land- og yderkommunerne, med mellem 63,7 pct. og 64,4 pct., sammenlignet med bykommunerne, hvor 60,5 pct. er i beskæftigelse, *jf. tabel 4.1.*

Grunden til, at bykommunerne alligevel stort set har samme beskæftigelsesfrekvens for alle borgere, som de tre andre kommunetyper, skyldes den høje andel af personer med en lang videregående uddannelse, som har en langt højere beskæftigelsesfrekvens end de andre uddannelsesgrupper.

De beskæftigede arbejder i meget forskellige erhverv i de fire kommunetyper. I 2012 arbejdede 5,6 pct. af de beskæftigede i yderkommunerne i landbrug, skovbrug og fiskeri, mens det kun var 0,5 pct. af de beskæftigede i bykommunerne. Industri, råstoffer og forsyning beskæftigede 18,4 pct. i yderkommunerne, mens det var 8,4 pct. i bykommunerne, *jf. tabel 4.3.*

Tabel 4.3 Fordeling af de beskæftigede på branchetilknytning, 2002 og 2012

	By-kommune		Mellem-kommune		Land-kommune		Yder-kommune	
	2002	2012	2002	2012	2002	2012	2002	2012
Landbrug, skovbrug og fiskeri	0,7	0,5	2,5	1,8	4,4	3,4	7,1	5,6
Industri, råstoffer og forsyning	11,1	8,4	17,1	12,7	20,7	16,6	21,7	18,4
Bygge og anlæg	5,1	4,5	7,5	7,2	7,2	6,9	6,7	6,9
Handel og transport mv.	20,4	19,6	21,0	21,9	18,9	19,8	17,7	18,4
Information og kommunikation	5,9	6,3	2,7	2,8	1,7	1,8	1,1	1,1
Finansiering og forsikring	4,3	4,6	2,8	3,1	2,3	2,2	2,3	2,2
Ejendomshandel og udlejning	1,4	1,6	1,1	1,3	0,9	1,2	0,9	1,3
Erhvervsservice	10,7	12,6	7,3	9,7	6,0	8,3	4,9	7,2
Off. adm, undervisn., sundhed	35,3	36,7	34,0	35,7	34,0	36,3	33,4	35,1
Kultur, fritid, anden service	4,5	4,5	3,5	3,4	3,4	3,3	3,7	3,3
Uoplyst	0,6	0,6	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bykommunerne beskæftiger i langt højere grad personer i information og kommunikation, finansiering og forsikring samt erhvervsservice sammenlignet med de tre andre kommunetyper. Offentlig administration, undervisning og sundhed beskæftiger i alle fire kommunetyper størstedelen af de beskæftigede. Mere end hver tredje beskæftigede arbejder i denne branche.

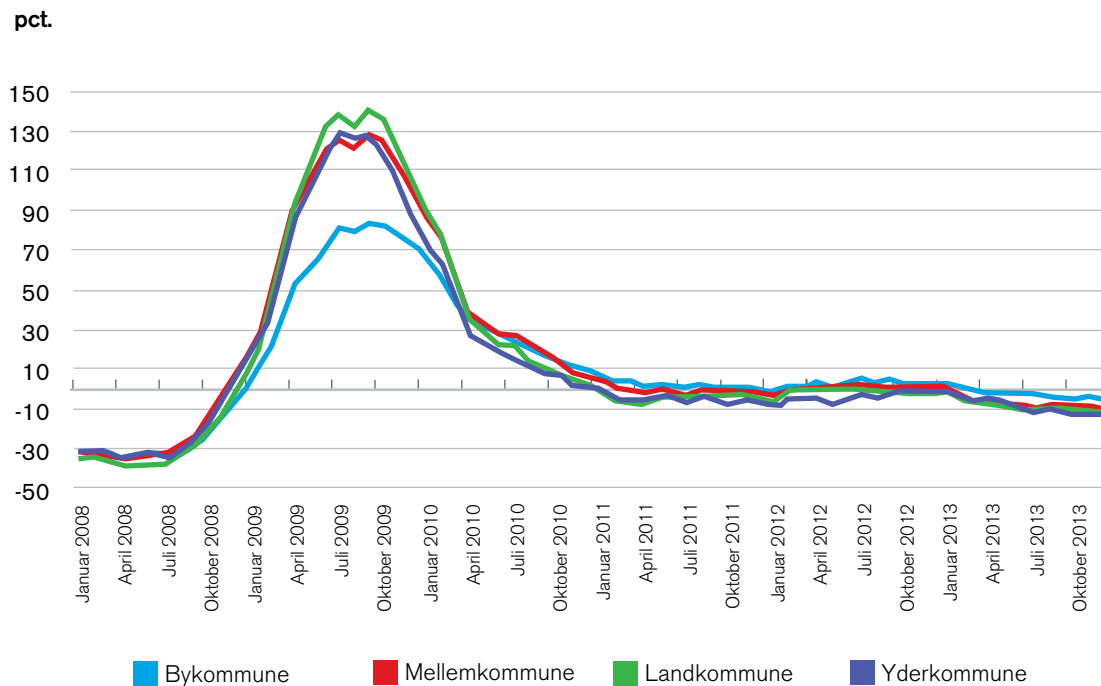
Der har på ti år været en udvikling mod færre beskæftigede i industrien og ligeledes i landbrug, skovbrug og fiskeri og flere i servicebranchen.

4.2 Bruttoledighed

I efteråret 2008 blev verdensøkonomien ramt af finanskrisen. Det slog igennem ved en markant stigning i ledigheden i hele den vestlige verden. Også i Danmark.

Krisen er slået kraftigst igennem i mellem-, land- og yderkommuner, hvor bruttoledigheden er steget mest, *jf. figur 4.4.*

Figur 4.4. Procentvis udvikling i bruttoledige i forhold til samme måned året før

Anm.: Målt som fuldtidsledige. Bruttoledige omfatter personer, som den sidste uge i pågældende periode enten modtog a-dagpenge, kontanthjælp (matchgruppe 1: jobklar) eller den særlige uddannelsesydelse eller var i aktivering.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Auf01.

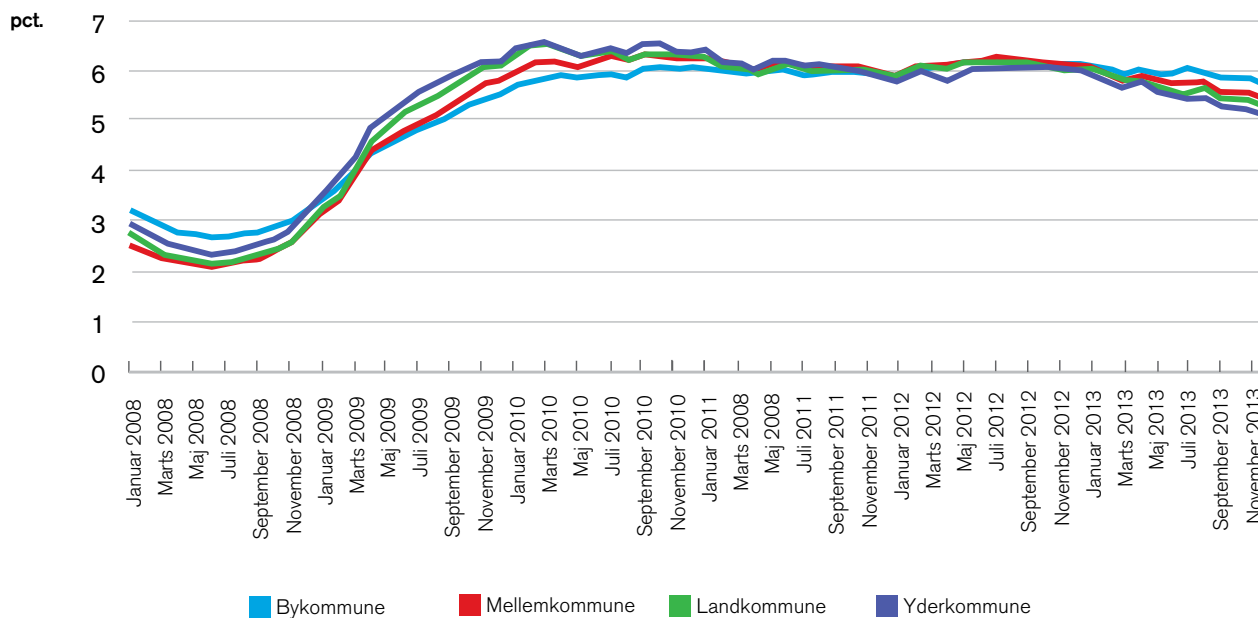
Bykommunerne har haft den mindste ændring i bruttoledigheden under finanskrisen. Forskellen kan skyldes forskellig branchetilknytning for de beskæftigede i kommunetyperne. Da finanskrisen ramte, påvirkede det i første omgang især industrien, handel og transport samt bygge og anlæg. Det fik ledigheden til først og fremmest at stige i disse brancher. En langt

større andel af de beskæftigede i mellem-, land- og yderkommunerne arbejder netop i disse konjunkturfølsomme erhverv, hvilket har betydet øget ledighed i disse områder, *jf. tabel 4.2.*

Siden april 2010 har den procentvise ændring i bruttoledigheden stort set været ens i de fire kommunetyper. Siden

september 2012 har der været fald i bruttoledigheden. Bykommunerne har dog haft et lidt mindre fald og har nu højere ledighed end de øvrige kommunetyper, *jf. figur 4.4 og figur 4.5.*

Figur 4.5 Udviklingen i den sæsonkorrigerede bruttoledighedsprocent

Anm.: Målt som fuldtidsledige i procent af arbejdsstyrken.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, AUS08

I december 2013 var ledighedsprocenten henholdsvis 5,7 pct., 5,4 pct., 5,3 pct. og 5,1 pct. for by-, mellem-, land- og yderkommuner.

Ses der på bruttoledighedsprocenten fordelt på kommuner er der en langt større spredning end på tværs af kommunetyperne. Ishøj Kommune har i 2012 den største bruttoledighedsprocent på 10,6 pct., mens Allerød Kommune har den laveste ledighedsprocent på 2,9 pct. Der tegner sig et billede af, at ledighedsprocenten er højest på Fyn, de små ø-kommuner, på Lolland, i vestegnskommunerne og i Københavns Kommune, hvorimod den er lavest i Vestjylland og i omegnen af København og Aarhus, *jf. figur 4.6.*

4.3 Langtidsledighed

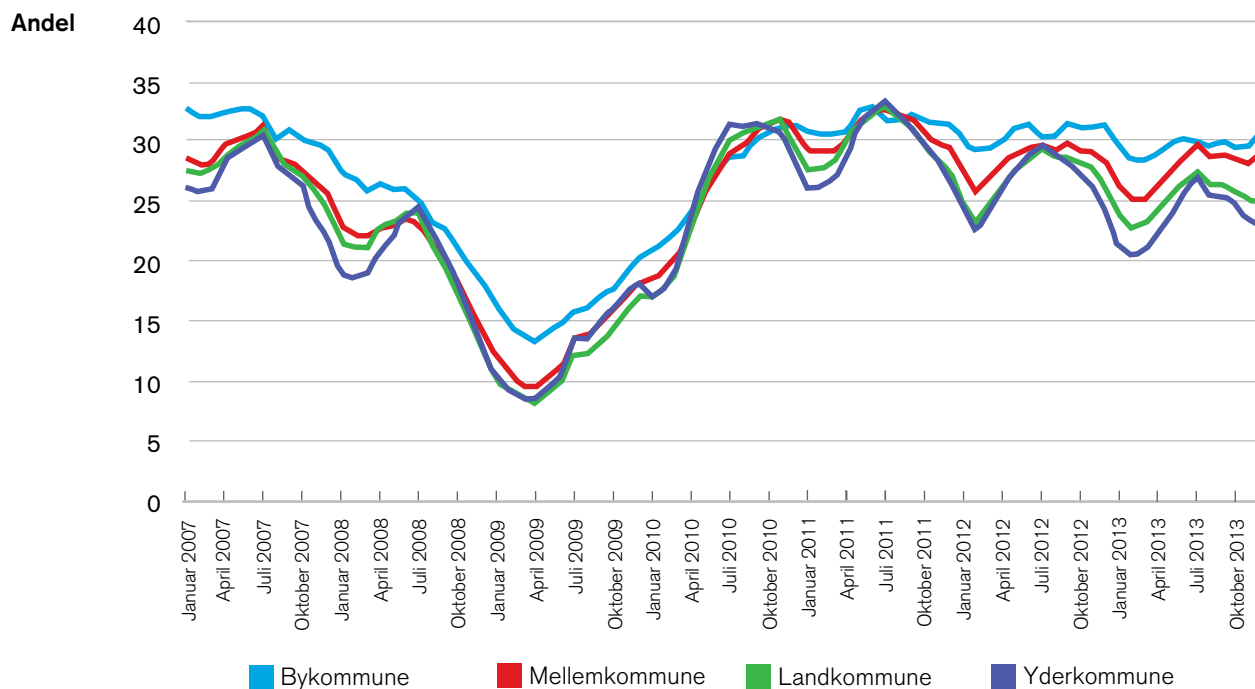
En høj ledighedsprocent er et økonomisk problem for kommunen, men problemet bliver endnu større, hvis kommunen har en høj andel af langtidsledige, dvs. personer der er ledig i mere end ét år. Siden april 2009 har andelen af langtidsledige været stigen-

de for alle kommunetyper, og toppede i sommeren 2011, *jf. figur 4.7.*

I december 2013 havde knap 31 pct. af de bruttoledige i bykommunerne været ledige i mere end ét år. Samtidig havde 23 pct. af de ledige i yderkommunerne

været ledige i mere end ét år, hvilket gør yderkommunerne til kommunetypen med den laveste andel af langtidsledige. Det er især de jyske kommuner, der har relativ få langtidsledige, mens langt flere kommuner på Fyn og Sjælland har en høj andel af langtidsledige, *jf. figur 4.8.*

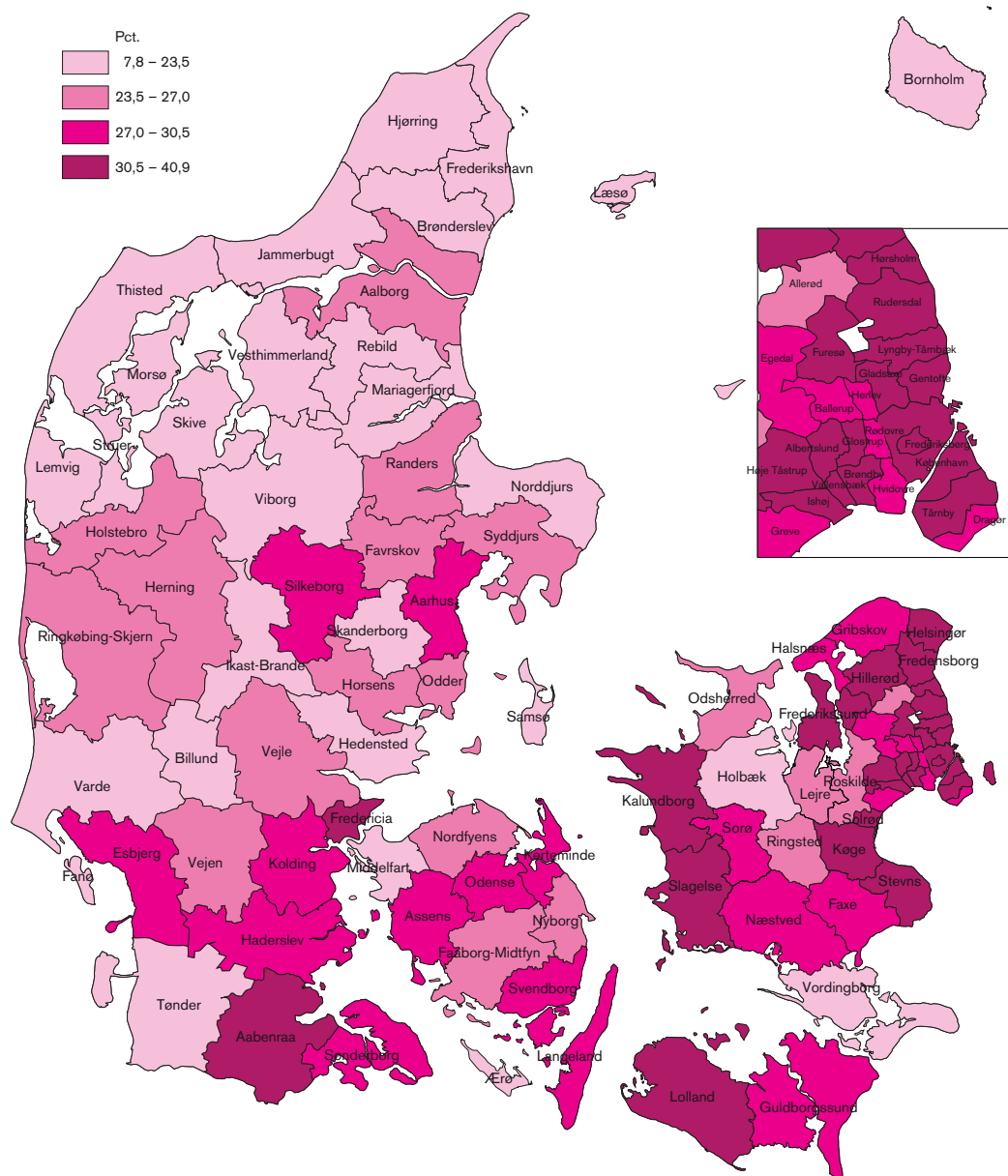
Figur 4.7. Andelen af langtidsledige personer som andel af bruttoledige.

Anm.: Alle personer med en bruttoledighedsgrad på 0,8 eller derover indenfor de seneste 52 uger indgår som langtidsledig

Kilde: Jobindsats.dk

Figur 4.8. Andelen af langtidsledige personer som andel af bruttoledige, december 2013

Anm.: Alle personer med en bruttoledighedsgrad på 0,8 eller derover indenfor de seneste 52 uger indgår som langtidsledige.

Kilde: Jobindsats.dk

Andelen af de nyledige, der kommer i job efter 3, 6 og 9 måneder er størst for yderkommunerne. Efter 12 måneder er andelen stort set ens for alle fire kommunetyper, *jf. tabel 4.4.*

Resultaterne er med til at indikere, at ledighed er mere kortvarig i yderkommunerne, mens alle kommunetyper har problemer med de længerevarende ledige.

Tabel 4.4 Andel i beskæftigelse 3, 6, 9 og 12 måneder efter nyledighed, 2012 i pct.

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune
3 måneder	29,2	31,6	33,3	34,8
6 måneder	39,7	42,4	44,9	47,1
9 måneder	44,4	46,6	48,7	51,1
12 måneder	44,2	45,3	44,5	44,9

Anm.: Beregnet for a-dagpengemodtagere og jobklare kontanthjælpsmodtagere.

Kilde: Jobindsats.dk

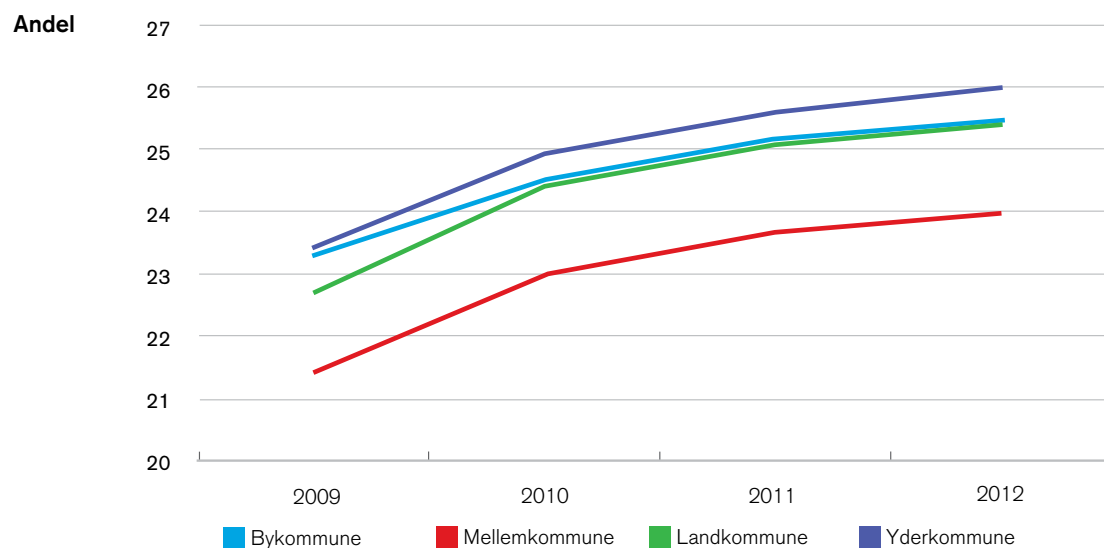
4.4 Andel uden for arbejdsstyrken

Gruppen, som står uden for arbejdsstyrken, er hverken i beskæftigelse eller ledige. Gruppen omfatter blandt andet personer i aktivering uden løn, efterlønsmodtagere, førtidspensionister, kontanthjælpsmodtagere, der ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet og ikke-beskæftigede studerende.

Andelen af personer i de erhvervsaktive ældre uden for arbejdsstyrken har i perioden 2009-2012 været stigende for alle fire kommunetyper. Mellemkommunerne har haft den laveste andel af personer uden for arbejdsstyrken, mens yderkommunerne har haft den højeste andel. Forskellen i andelen på mellem- og yder-

kommunerne har dog ikke forandret sig i perioden, og har i hele perioden været på 2 pct. point, *jf. figur 4.9.*

Figur 4.9. Andelen af de 16-64-årige, der er uden for arbejdsstyrken, 2009-2012, procent.

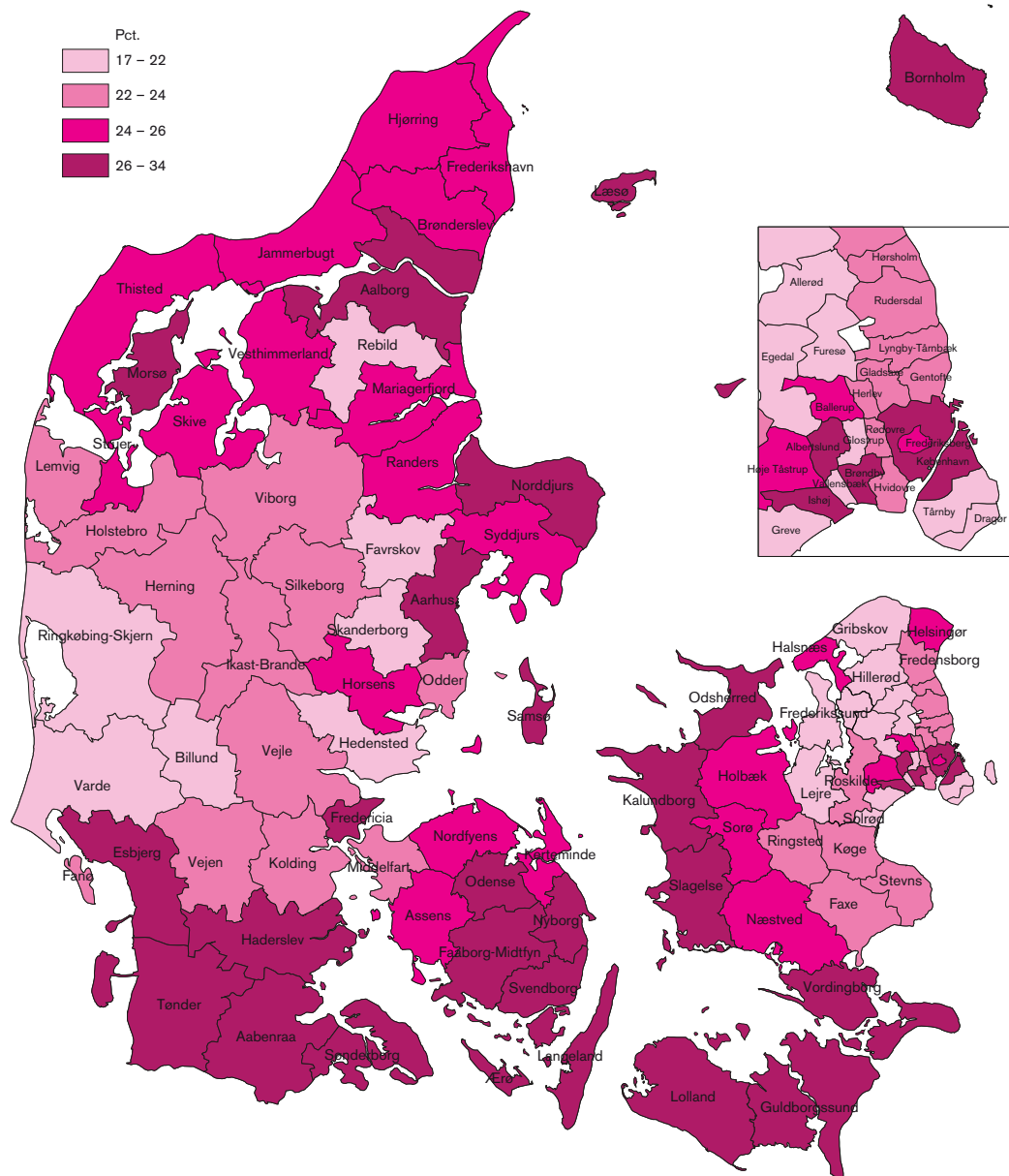
Kilde: Jobindsats.dk. Tallene bygger på RAS november arbejdsmarkedstilknytningen.

Når andelen af personer uden for arbejdsstyrken sammenlignes mellem kommunerne er der langt større spredning end ved at se på kommunetyperne. Egedal Kommune havde i 2012 landets laveste andel af personer uden for arbejdsstyrken med 17 pct. af befolkningen mellem 16 og 64 år, der var uden for arbejdsstyrken. I Lolland Kommune var 34 pct. af de 16-64-årige uden for arbejdsstyrken i 2012, hvilket gør dem til kommunen med den højeste andel.

Selvom yderkommunerne under ét har den højeste andel af personer udenfor arbejdsstyrken, er det ikke ensbetydende med, at alle yderkommunerne har en høj andel. Flere af de vestjyske kommuner har en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken. Kommunerne i Midtjylland og Nordsjælland har ligeledes en relativ lav andel af personer uden for arbejdsstyrken, mens de sydlige kommuner i landet har nogen af de højeste andele, *jf. figur 4.10.*

Figur 4.10 Personer (16-64 år) udenfor arbejdsstyrken i 2012, andel i pct.

Kilde: Jobindsats.dk. Tallene bygger på RAS november arbejdsmarkedstilknytningen.

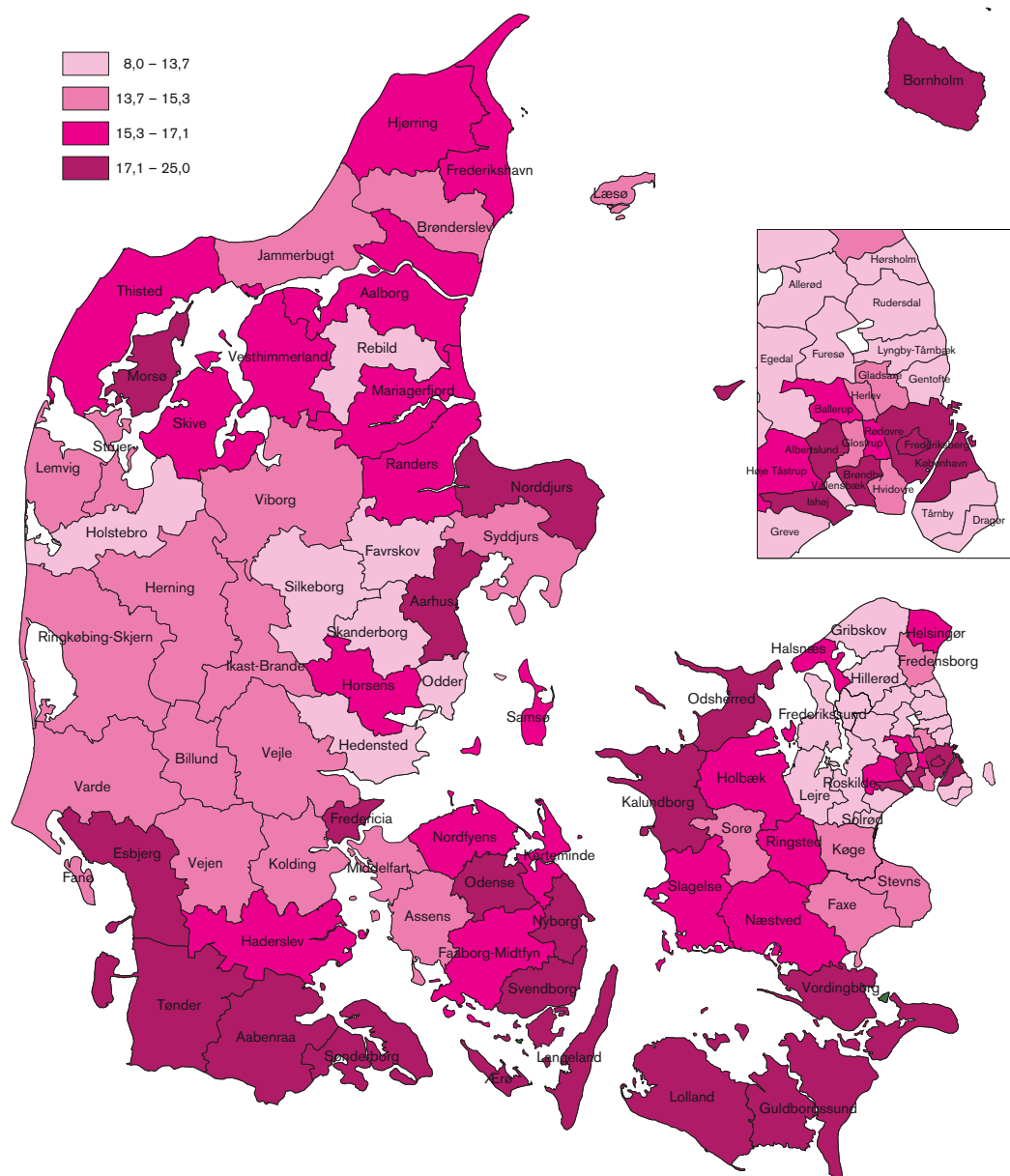

Danmarkskortet over andelen af personer udenfor arbejdsstyrken for de 30-59-årige giver et lidt andet billede for de vestjyske kommuner, Ringkøbing-Skjern, Varde og Billund, sammenlignet med den tilsvarende opgørelse for de 16-64-årige, *jf. figur 4.10 og figur 4.11*. Disse kommuner har en relativ højere andel af personer udenfor arbejdsstyrken for de 30-59 årige. Billedet over kommunerne for de 30-59-årige er for Sjælland og Fyn stort set det samme som for de 16-64-årige.

Selvom der korrigeres for de mange studerende i de fire storbykommuner, så har de fire kommuner stadig en relativ høj andel af personer uden for arbejdsstyrken. Derudover viser det sig, at selvom der korrigeres for en ældre befolkning i det sydlige Danmark, så har de sydlige kommuner stadig en relativ høj andel af personer uden for arbejdsstyrken.

Figur 4.11. Personer (30-59 årige) udenfor arbejdsstyrken i 2012, procent

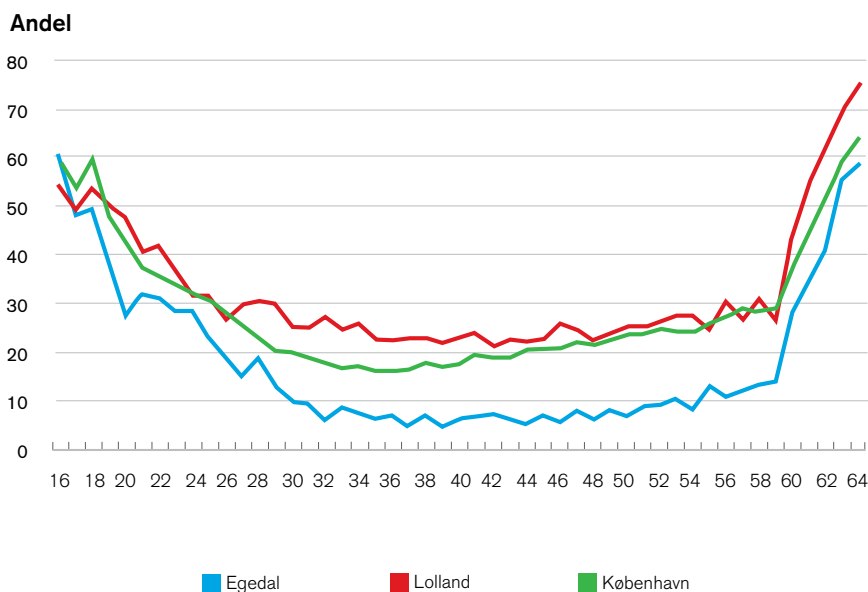

Kilde: Jobindsats.dk. Tallene bygger på RAS november arbejdsmarkedstilknøtningen.

Alderssammensætningen i kommunerne har betydning for andelen af personer uden for arbejdsstyrken, men det er langt fra med til at forklare hele forskellen. Argumentet underbygges af figur 4.12, der viser andelen af Egedals, Lollands og Københavns borgere, der står uden for arbejdsstyrken. Egedal og Lolland Kommuner har henholdsvis landets laveste

og højeste andel af personer i alderen 16-64 år, der står uden for arbejdsstyrken. Lolland Kommune står overfor en langt større udfordring med personer uden for arbejdsstyrken end Egedal Kommune for alle aldersgrupper. Mens Lolland og Københavns Kommuner har stort set samme andel af personer uden for arbejdsstyrken for alle aldersgrupper, *jf. figur 4.12.*

Figur 4.12. Andelen af personer uden for arbejdsstyrken fordelt på alder for Egedal, Lolland og Københavns Kommune, 2012 i pct.

Kilde: KL's egne beregninger baseret på registerdata. Tallene bygger på RAS november arbejdsmarkedstilknytningen.

4.5 Kommunernes rammevilkår

En lang række socioøkonomiske og demografiske forhold har betydning for kommunernes rammevilkår for indsatsen på beskæftigelsesområdet, *jf. SFI (2013)*. Det som har betydning er bl.a.:

- Egen, partners og forældres uddannelsesnivea
- Alder
- Familietype
- Forældre som teenager
- Etnicitet
- Helbred
- Erhvervs erfaring

Undersøgelsen viser, at kommunerne har forskellige rammevilkår, når man ser på deres muligheder for at nedbringe antallet af borgere uden for arbejdsstyrken. Og kommunernes rammevilkår er ikke den samme for de forskellige ydelsestyper: a-dagpenge, kontanthjælp, sygedagpenge og permante ydelser (førtidspension, ledighedsydelse og fleksjob).

Bornholm, Langeland, Lolland og Morsø ligger blandt de fem dårligst stillede kommuner for tre eller flere ydelsestyper. Omvendt ligger Allerød, Gentofte, Hørsholm, Lyngby-Taarbæk og Rudersdal Kommuner blandt de fem bedst stillede kommuner for tre eller flere ydelsestyper, *jf. tabel 4.5.*

Tabel 4.5 Andel i beskæftigelse 3, 6, 9 og 12 måneder efter nyledighed, 2012

De fem dårligste stillede kommuner #1				
Arbejdsløshedsdagpenge	Kontanthjælp mv.	Sygedagpenge	Permanente ydelser	Alle ydelser ekskl. efterløn ³
Frederikshavn	Ishøj	Morsø	Læsø	Lolland
Lolland	Brøndby	Frederikshavn	Lolland	Langeland
Ishøj	Albertslund	Langeland	Langeland	Læsø
Guldborgsund	Lolland	Bornholm	Bornholm	Bornholm
Odense	Høje-Taastrup	Norddjurs	Morsø	Morsø
De fem bedst stillede kommuner #2				
Arbejdsløshedsdagpenge	Kontanthjælp mv.	Sygedagpenge	Permanente ydelser	Alle ydelser ekskl. efterløn ³
Rudersdal	Allerød	Gentofte	Vallensbæk	Allerød
Gentofte	Egedal	Lyngby-Taarbæk	Gentofte	Gentofte
Lyngby-Taarbæk	Lejre	Rudersdal	Allerød	Rudersdal
Allerød	Hørsholm	Frederiksberg	Frederiksberg	Vallensbæk
Hørsholm	Dragør	Hørsholm	Egedal	Lyngby-Taarbæk

- 1 For hver ydelseskategori er kommunen med de vanskeligste rammevilkår nævnt først. Herefter kommer kommunen med de næstmest vanskelige rammevilkår osv.
- 2 For hver ydelseskategori er kommunen med de mest favorable rammevilkår nævnt først. Herefter kommer kommunen med de næstmest favorable rammevilkår osv.
- 3 Omfatter a-dagpenge, kontanthjælp, revalidering, forrevalidering, sygedagpenge, førtidspension, ledighedsydelse og fleksjob.

Når man ser på alle ydelser under et, har Lolland Kommune de vanskeligste vilkår. SFI har beregnet, at den estimerede andel af året borgere i gennemsnit (16-66 år) modtager offentlig forsørgelse i Lolland Kommune er 25,6 pct., mens det kun er 9,6 pct. af året for borgere i Allerød, som er den kommune med de mest favorable vilkår.

Hvis man ser på den faktiske andel af året, som borgere i gennemsnit er på offentlig forsørgelse, er forskellen endnu større. I Lolland Kommune modtog borgerne i gennemsnit offentlig forsørgelse i 28,5 pct. af året, hvor det i Allerød kun var 9,2 pct. af året, altså tre gange højere i Lolland end i Allerød. I udgifter betyder det, at Lolland har en udgift på 22.841 kr. pr. indbygger (16-66 år) til forsørgelsesudgifter, og at Allerød har en udgift på 6.264 kr. pr. indbyggere (16-66 år), *jf. jobindsats.dk*.

4.6 Førtidspensionister

Den største spredning mellem kommunerne er på førtidspension. Lolland Kommune havde i 2012 den højeste andel af førtidspensionister i landet på 13,8 pct. af befolkningen mellem 16 og 64 år. I Dragør er 2,7 pct. af borgerne førtidspensionister, hvilket gør dem til kommunen med den laveste andel af førtidspensionister, *jf. tabel 4.6*.

Kommunerne med de største andele af førtidspensionister ses i de vestsjællandske, de fynske og de små ø-kommuner. Men også sønderjyske og nordjyske kommuner har en relativ høj andel af førtidspensionister. I modsat ende ligger Københavns kommune og kommuner i omegnen af København dog på nær Vestegnskommunerne. Derudover har Rebild, Silkeborg, Skanderborg og Hedensted en relativ lav andel af førtidspensionister, *jf. figur 4.13*.

Førtidspension er ofte den sidste udvej for borgere med varigt nedsat arbejdsevne. Det betyder, at gruppen af førtidspensionister er nogle af de svageste grupper i samfundet, og dermed økonomisk dyre for kommunerne. Andelen af kommunens borgere, der har fået tilkendt førtidspension, kan dermed være med til at fortælle, hvilke kommuner, der særligt står overfor store økonomiske udfordringer.

Tabel 4.6 Førtidspensionister (16-64 år), 2013 – 5 højeste og 5 laveste andele

Kommune	Andel førtidspensionister
Dragør	2,7
Gentofte	2,8
Vallensbæk	2,9
Allerød	3,1
Solrød	3,3
Morsø	10,6
Odsherred	10,7
Nyborg	10,9
Langeland	12,2
Lolland	13,8

Anm: Antal fuldtidspersoner, der i løbet af 2013 har modtaget førtidspension som andel af befolkningen i den arbejdsdygtige alder (16-64 år). **Kilde:** Jobindsats.dk

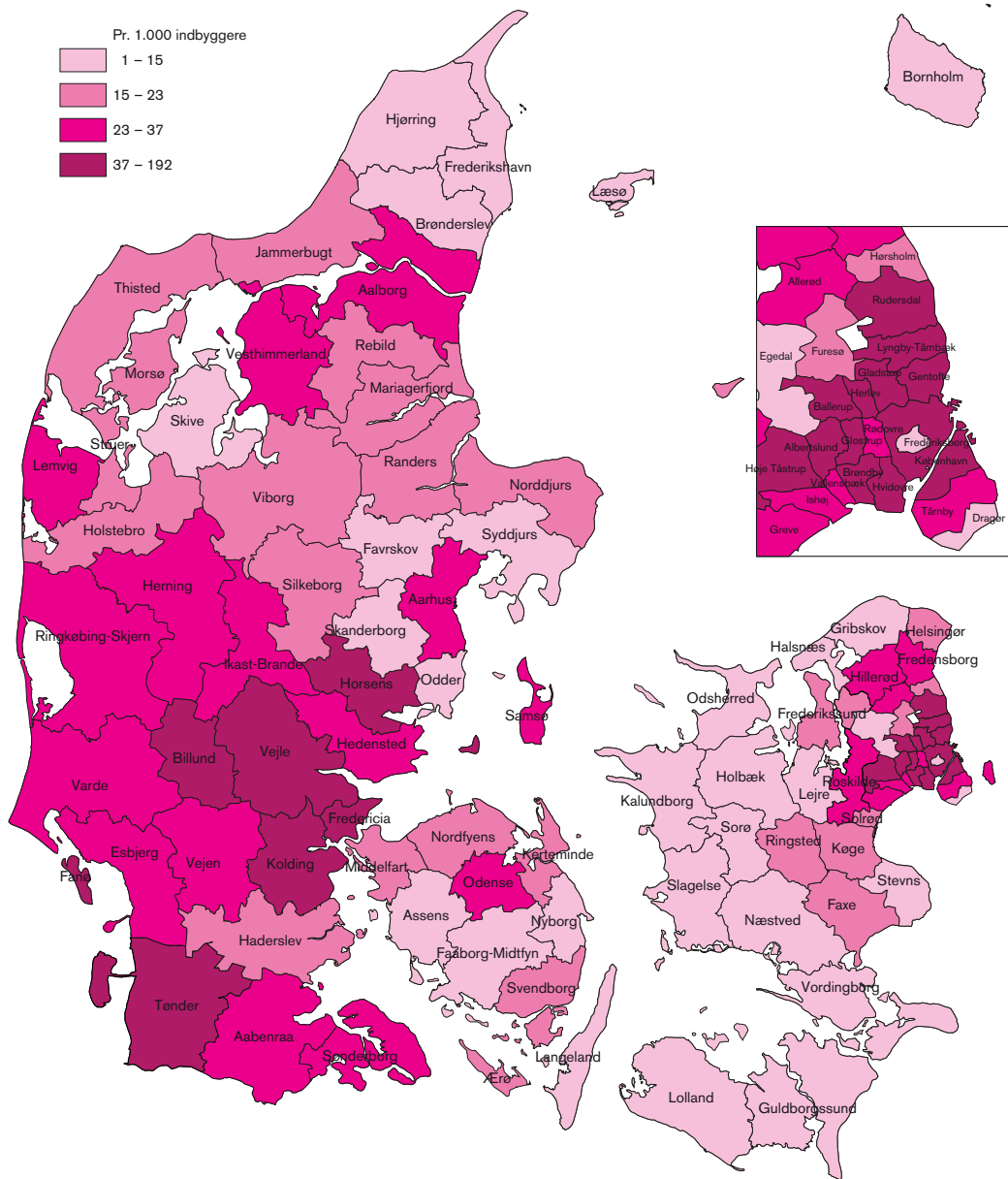
4.7 Udenlandsk arbejdskraft

Udenlandsk arbejdskraft defineres som antallet af udenlandske statsborgere, der har lønindkomst i Danmark. Gruppen omfatter personer med en opholdstilladelse til erhverv eller studie samt nordiske statsborgere og EU-arbejdskraft. Flygtninge og familiesammenførte indgår ikke i tallet.

I 2012 var der knap 210.000 udenlandske statsborgere med lønindkomst i Danmark. Omkring to ud af tre havde bopæl i Danmark, og den sidste tredjedel var grænsependlere, dvs. personer, der bor i udlandet men arbejder i Danmark. Langt de fleste i den samlede målgruppe – cirka 150.000 – kom fra de nordiske lande eller EU, mens arbejdstagere fra 3. lande udgjorde cirka 60.000 personer. Da en del af målgruppen ikke har bopæl i Danmark, er det mest relevant at se på de udenlandske statsborgeres arbejdskommune i stedet for deres bopælskommune.

Det er hovedsageligt hovedstadsområdet og det sydlige Jylland, der tiltrækker udenlandsk arbejdskraft – dvs. kommunerne tæt på Sverige og Tyskland. Hertil kommer, at knap halvdelen af nytilkomne udenlandske arbejdstagere arbejder i de fire største byer, bl.a. fordi universiteterne tiltrækker både internationale medarbejdere og internationale studerende, hvoraf en del også arbejder. Sjælland uden for Hovedstadsområdet, Fyn og Nordjylland har det laveste niveau for udenlandsk arbejdskraft, *jf. figur 4.14.*

Figur 4.14 Antallet af beskæftigede udlændinge pr. 1.000 indbyggere i kommunen, 2012

Opgøres den udenlandske arbejdskraft på brancher, er der forskel på, hvilke brancher, der tiltrækker i de fire kommunetyper, *jf. tabel 4.7*. Erhvervs-service og offentlig administration er for alle fire kommunetyper brancher, der tiltrækker en væsentlig del af de udenlandske arbejdere. Inden for disse brancher finder vi bl.a. højtuddannede og specialiserede udenlandske medarbejdere i store internationalt orienterede virksomheder som

Vestas, Siemens og Grundfos. Ligeledes udgør de internationale medarbejdere en ikke uvæsentlig del af de beskæftigede i sygehusregionerne. Landbrug, skovbrug og fiskeri er en branche, der for landkommuner og yderkommuner tiltrækker mange udlændinge. Øvrige brancher har en mere eller mindre beskeden andel af udenlandsk arbejdskraft.

Tabel 4.7 Fordeling af de beskæftigede udlændinge på branchetilknytning, 2012, i pct.

	By-kommune	Mellem-kommune	Land-kommune	Yder-kommune
Landbrug, skovbrug og fiskeri	1,6	6,8	17,8	29,4
Industri, råstoffer og forsyning	6,4	15,2	22,5	24,1
Bygge og anlæg	3,0	2,8	3,7	3,3
Handel og transport mv.	17,7	18,7	11,4	7,7
Information og kommunikation	5,6	0,6	1,0	0,7
Finansiering og forsikring	1,8	0,5	0,3	0,2
Ejendomshandel og udlejning	0,9	0,9	1,5	4,0
Erhvervs-service	31,6	28,9	14,8	8,5
Off. adm., undervisn., sundhed	26,1	22,2	22,8	18,7
Kultur, fritid, anden service	5,2	3,4	4,2	3,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

5

**DAGTILBUD,
FOLKESKOLE OG
UNGDOMSUDDANNELSE**

Sammenfatning

↓ Befolkningsforskydningerne og den demografiske udvikling slår også igennem på dagtilbuds- og folkeskoleområdet, og den viser sig i de unges valg af uddannelse. Kommunerne udfordres forskelligt. For kommuner med befolkningstilvækst betyder udviklingen, at udbuddet af daginstitutionspladser og skoler skal tilpasses i opadgående retning. For kommuner med befolkningstilbagegang betyder et faldende børnetal, at der skal nedlægges daginstitutionspladser og foretages skolelukninger og skolesammenlægninger.

Der er store forskelle på dagtilbuds- og folkeskoleområdet i landets kommuner, både målt på, hvor mange børn, der går i dagtilbud, skolernes størrelse, elevernes gennemsnitlige afgangskarakterer fra folkeskolen og andelen af børn, der modtager specialundervisning.

I de store byer er andelen af børn indskrevet i dagtilbud (dækningsgraden) høj, hvorimod andelen er lavere i yderkommunerne. Nogle af forskellene skyldes forskelle i børnenes sociale og familiemæssige baggrund. Forældrenes arbejdsmarkedstilknytning har betydning for, om deres børn er i daginstitution.

Den gennemsnitlige folkeskolestørrelse er 414 elever pr. skole. De helt små skoler er primært i yderkommunerne, og i bykommunerne er skolerne relativt

store på 500 – 700 elever. De kommuner, som har de helt store skoler på over 700 elever, er spredt ud over landet. Det gennemsnitlige antal elever pr. skole er typisk højere på Sjælland end i Jylland og på Fyn.

Ses der på linjefagsdækningen er der forskel i kommunerne på andelen af undervisningstimer, der varetages af linjefagsuddannede lærere. Der er dog ikke et klart billede af særlige geografiske områder af Danmark, som er præget af enten en høj eller lav linjefagsdækning. Yderkommunerne synes derfor ikke at have særlige udfordringer i forhold til at kunne rekruttere lærere med de rette fagkombinationer set i forhold til bykommunerne.

Elevernes sociale baggrund slår stærkt igennem på deres karakterer i folkeskolen. Elevernes gennemsnitlige afgangskarakterer i folkeskolen er højest i og omkring Aarhus, i et bånd nord for København og vest for Storkøbenhavn samt i Dragør. De laveste afgangskarakterer findes i en del af yderkommunerne og på den københavnske vestegn. Der er næsten tre karakterpoint i forskel mellem eleverne i Hørsholm Kommune, hvor eleverne fik de højeste afgangskarakterer i skoleåret 2012/2013 og Brøndby Kommune, hvor de gennemsnitlige afgangskarakterer var lavest.

Der er en sammenhæng mellem at få en god folkeskoleeksamen og at fortsætte på en ungdomsuddannelse. Blandt de elever, som ved afgangsprøverne dumpede i dansk læsning, har hele 42 pct. ikke påbegyndt en ungdomsuddannelse to år efter. Og blandt de elever, som dumpede i matematisk problemløsning, var det 30 pct., der ikke var kommet i gang med en ungdomsuddannelse efter to år.

Halvdelen af de unge mellem 18 og 25 år fuldfører en ungdomsuddannelse. Andelen har været uændret mellem 2004 og 2012. Derimod er andelen af unge, som er i gang med en ungdomsuddannelse, steget fra 26,0 pct. til 27,7 pct. Andelen af unge 18-25 år, som hverken har fuldført eller er i gang med en ungdomsuddannelse, er tilsvarende faldet. De senere år, er der relativt flere, som tager en almengymnasial uddannelse end en erhvervsuddannelse. Mens næsten hver tredje havde gennemført en erhvervsuddannelse i 2004 er tallet faldet til hver fjerde i 2012. Kvinderne vælger oftere de almene gymnasiale uddannelser end mændene og omvendt for erhvervsuddannelserne.

Det er en central politisk målsætning, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Andelen, der forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse i løbet af de kommende 25 år, spænder fra 87 pct.

5.1 Dagtilbud

for den kommune med den laveste andel til 96 pct. for den kommune med den højeste andel. Kommuner med de laveste andele findes i København og forstadskommuner til København, Vest- og Sydsjælland og på Fyn og i mindre grad i Jylland.

Det kan have betydning for at tiltrække og fastholde veluddannet arbejdskraft, at uddannelsesinstitutionerne er placeret i nærregionen. En væsentlig større andel af de unge bosætter sig i nærregionen, hvis de også har taget en videregående uddannelse der, fremfor at have uddannet sig andetsteds.

Langt de fleste 0-5 årige børn i Danmark går i dagtilbud, og dækningsgraden stiger med børnenes alder, *jf. tabel 5.1.*

Tabel 5.1 Dækningsgrader i dagtilbud for forskellige aldersgrupper, 2012

Aldersgruppe	Dækningsgrad, pct.
0-årige	18,6
1-2-årige	90,9
3-5-årige	97,4

Kilde: Statistikbanken, Pas11 og Folk1, samt egne beregninger.

Anm. Opgørelsen omfatter alle ejerformer: Kommunal, selvejende og privatinstitutioner

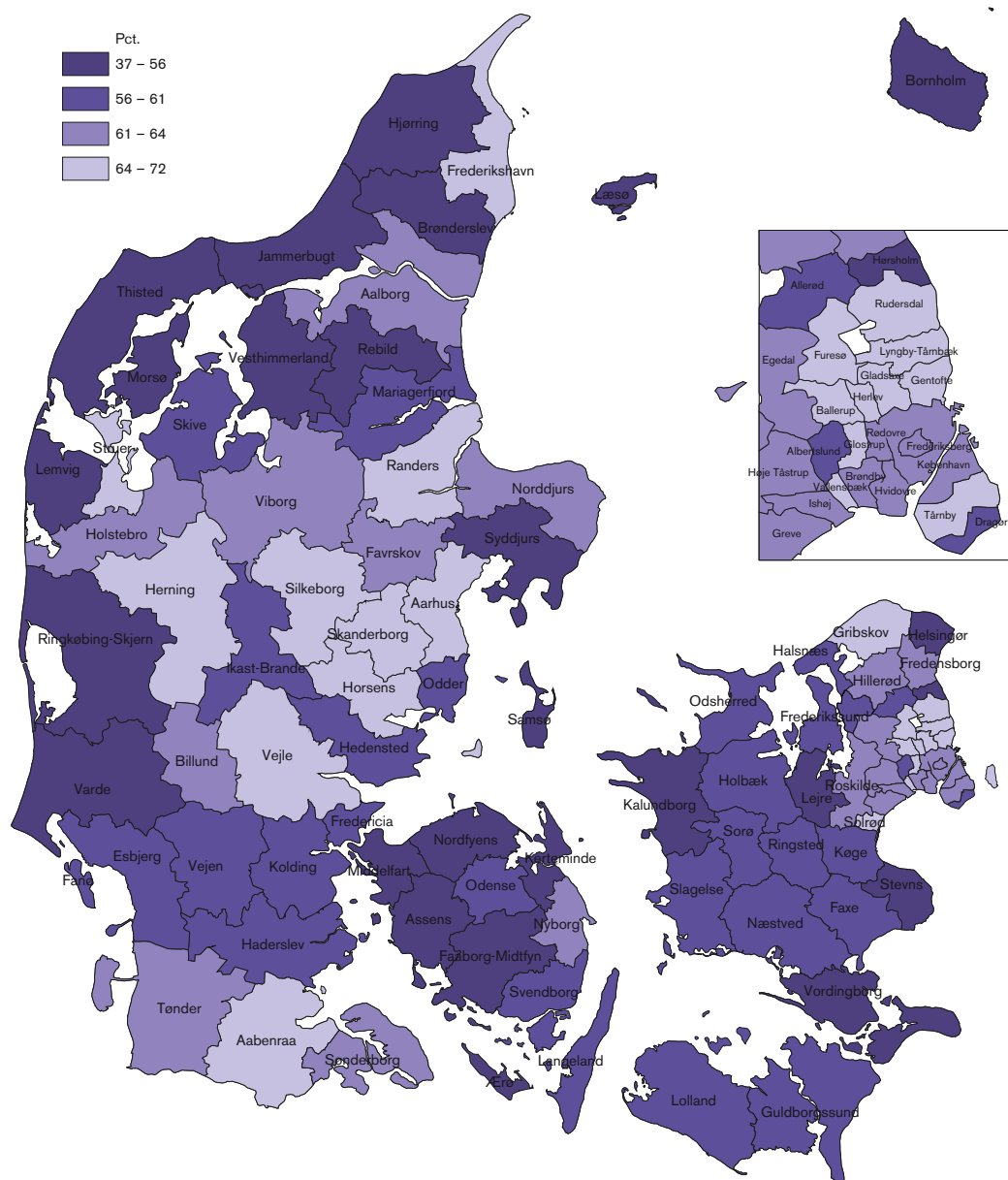
Uanset børnenes alder, har forældrenes arbejdsmarkedstilknytning stor betydning for, om børnene, er i dagtilbud. Er forældrene ledige er andelen af børn, der hverken er indskrevet i dagpleje eller institution, op til 4 gange højere, end hvis begge er i arbejde, *jf. AE-rådet (2010)*.

Forældrenes herkomst har ligeledes stor betydning for, om børnene er indskrevet i et dagtilbud. Børn af indvandrere og efterkommere er tre gange så ofte uden for dagtilbud, *jf. AE-rådet (2010)*.

Når der ses på familiernes bruttoindkomst gælder samme mønster. De familier, der har den laveste indkomst – før skat – har den laveste dækningsgrad. Blandt de familier, der ville kunne få fuld friplads, står omkring hvert tredje barn uden for dagpleje eller institution, *jf. AE-rådet (2010)*.

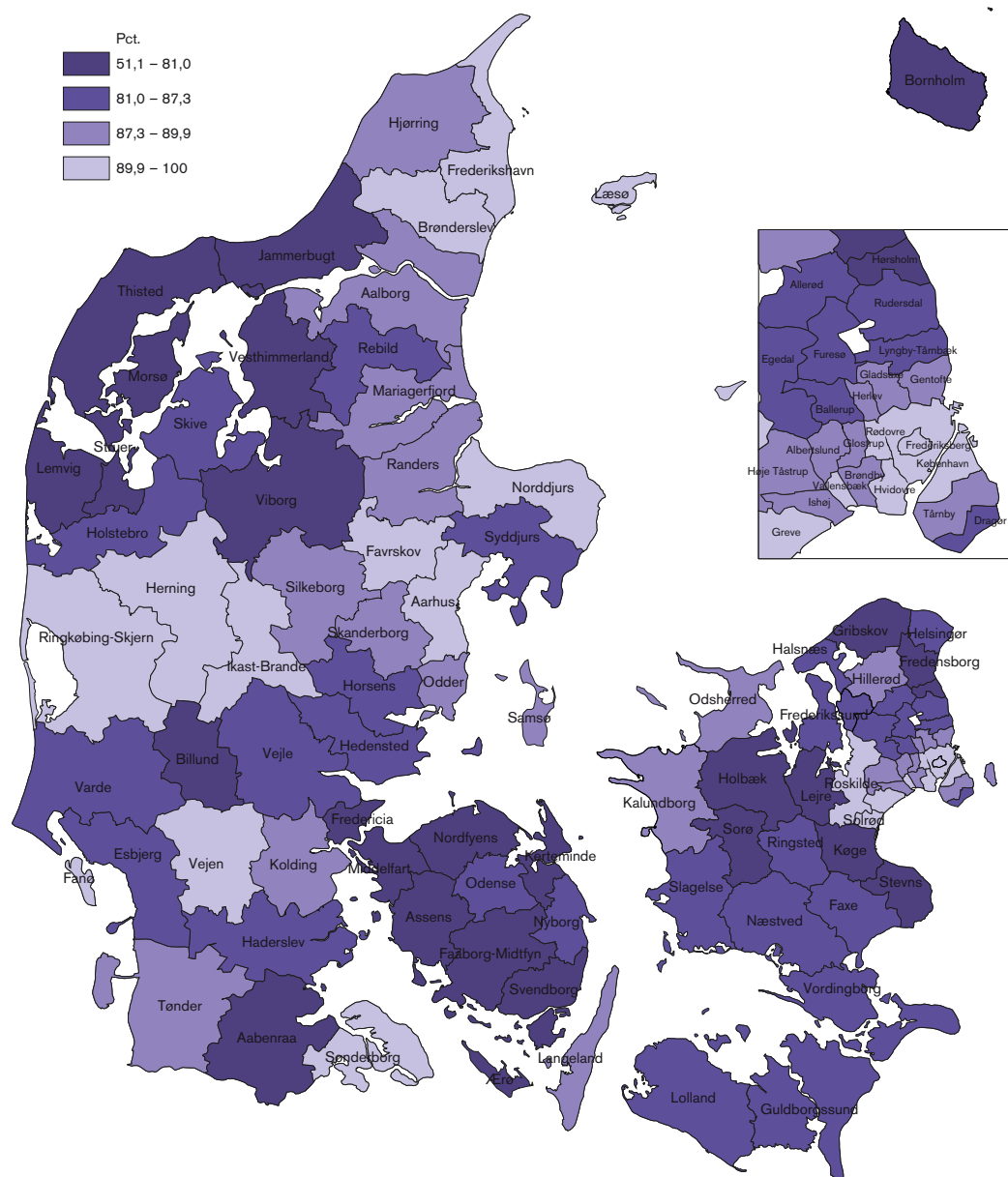
Dækningsgraden for de 0-2 årige er relativt lavest i Nordjylland, Vestjylland, Fyn og i enkelte kommuner på Sjælland samt på Bornholm, Læsø og Samsø, *jf. figur 5.1*.

Figur 5.1. Dækningsgraden for de 0-2-årige i 2012.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1 og Pas11 samt egne beregninger.

Figur 5.2. Dækningsgraden for de 3-5-årige i 2012.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Folk1 og Pas11 samt egne beregninger.

Omvendt er dækningsgraden for de 0-2 årige relativt høj i kommunerne nord for København og i Aarhus og omegn.

Billedet ændrer sig en smule for de 3-5 årige, hvor dækningsgraden er relativt lav i Nordjylland, Fyn og i de midtsjællandske kommuner. Dækningsgraden er derimod relativt høj i og tæt på København, i Aarhus og i flere midt- og vestjyske kommuner samt enkelte kommuner i Nord- og Sønderjylland, *jf. figur 5.2*.

5.2 Folkeskolen

SKOLESTØRRELSE

Der er betydelige forskelle på, hvorledes kommunerne har organiseret folkeskolen. Det gennemsnitlige antal elever pr. skole er typisk højere på Sjælland end i Jylland og på Fyn. Til eksempel har Faxe Kommune i gennemsnit 1.300 elever på skolerne, hvorimod der er 256 elever i Struer Kommune og endnu færre i ø-kommunerne.

Den gennemsnitlige skolestørrelse for folkeskoler er 414 elever pr. skole, men der er forskelle på tværs af kommunerne, *jf. figur 5.3.*

Kommunerne i Vestjylland, Vestsjælland og Fyn har generelt små skoler. København og omegnskommunerne har gennemsnitlige skolestørrelser på mellem 500 og 700 elever. Mens de kommuner, som har gennemsnitlige skolestørrelser på over 700 elever, er spredt ud over landet, *jf. figur 5.3.*

LINJEFAGSDÆKNING

Der er forskelle kommunerne imellem i forhold til, hvor stor en andel af undervisningstimerne i folkeskolen, der varetages af linjefagsuddannede lærere. Den såkaldte linjefagsdækning. Forskellene giver ikke umiddelbart et klart billede af særlige geografiske områder af Danmark, som er præget af høj henholdsvis lav linjefagsdækning, *jf. figur 5.4*.

I mange kommuner varetages undervisningen hovedsageligt af lærere med linjefagskompetence. Der er imidlertid stor forskel på, hvor stor andelen af den linjefagsdækkede undervisning, der er dækkede med linjefagskompetencer i de enkelte kommuner.

Blandt kommuner med laveste andele på henholdsvis 70 og 74 pct. ses Aarhus

og København. Kommuner med en høj grad af linjefagsdækning er bredt repræsenteret i alle dele af landet. Der er således ikke nogen sammenhæng mellem andelen af linjefagsdækket undervisning og kommunetype. Yderkommuner synes derfor ikke have særlige udfordringer i forhold til at kunne rekruttere lærere med de rette fagkombinationer set i forhold til bykommunerne.

AFGANGSKARAKTERER FRA FOLKESKOLEN

Ved folkeskolens afgangseksamen beregnes for hver elev et karaktergennemsnit, som sammenvejer alle de opnåede eksamensresultater. Der er betydelig variation kommunerne imellem, i forhold til hvor godt afgangseleverne klarer sig til eksamen. Elevernes gennemsnitlige afgangskarakterer i folkeskolen er højest i og omkring Aarhus, i et bånd nord for København og vest for Storkøbenhavn samt i Dragør. Laveste afgangskarakterer findes i en del af yderkommunerne og på den Københavnske vestegn, *jf. figur 5.5.*

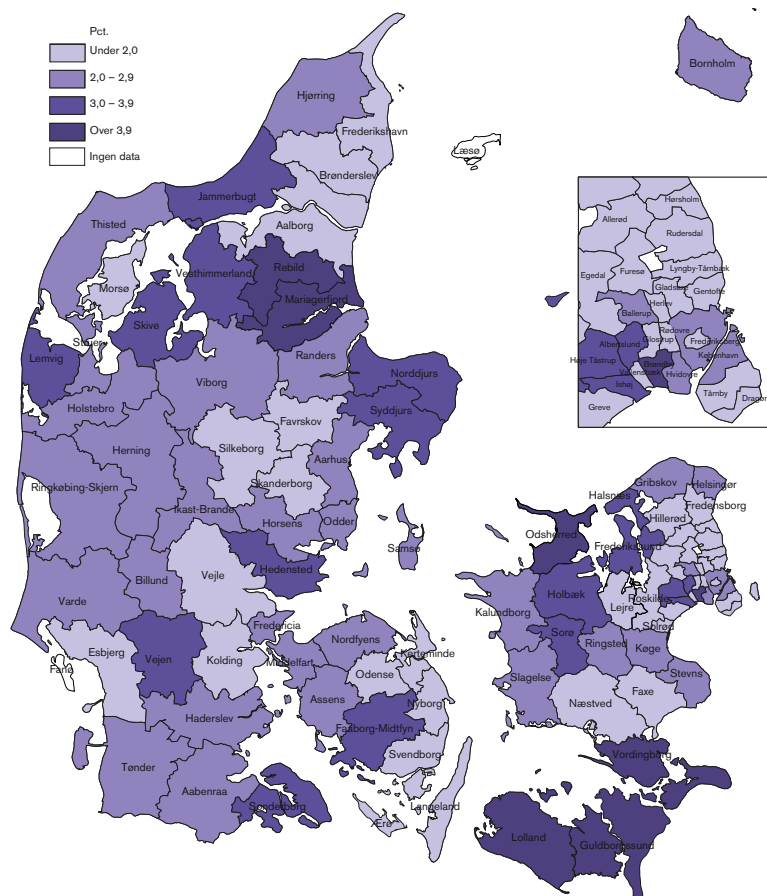

Der er næsten tre karakterpoint i forskel mellem de gennemsnitlige afgangskarakterer for eleverne i Hørsholm Kommune, hvor eleverne fik de højeste gennemsnitlige afgangskarakterer i skoleåret 2012/2013 med 8,0 og Brøndby Kommune, hvor de gennemsnitlige afgangskarakterer var lavest med 5,2.

Den sociale baggrund slår stærkt igennem på elevernes karakterer ved folkeskolens afgangsprøve. De socio-økonomiske baggrundsvariable, som individuelt bedst forklarer karaktervariationen, er forældrenes højeste fuldførte uddannelse, forældrenes bruttoindkomst, arbejdsmarkedsstatus samt elevens herkomst.

På de skoler, der har færrest elever med ufaglærte forældre, opnår eleverne ca. et karakterpoint højere karakterer end på de skoler, der har flest elever med ufaglærte forældre. Det samme er tilfældet for skoler med flest henholdsvis færrest elever med udenlandsk herkomst, *jf. Ministeriet for Børn og Undervisning (2012)*.

Figur 5.6 Andel ikke bestået prøver i fagene dansk og matematik (modstående side) ved folkeskolens afgangseksamen, 2013

Anm.: Viser andelen af elever i normalklasser som ikke opnår mindst 02 i gennemsnit i fagene dansk og matematik.

Kilde: UNI-C og egne beregninger jf. boks 5.1.

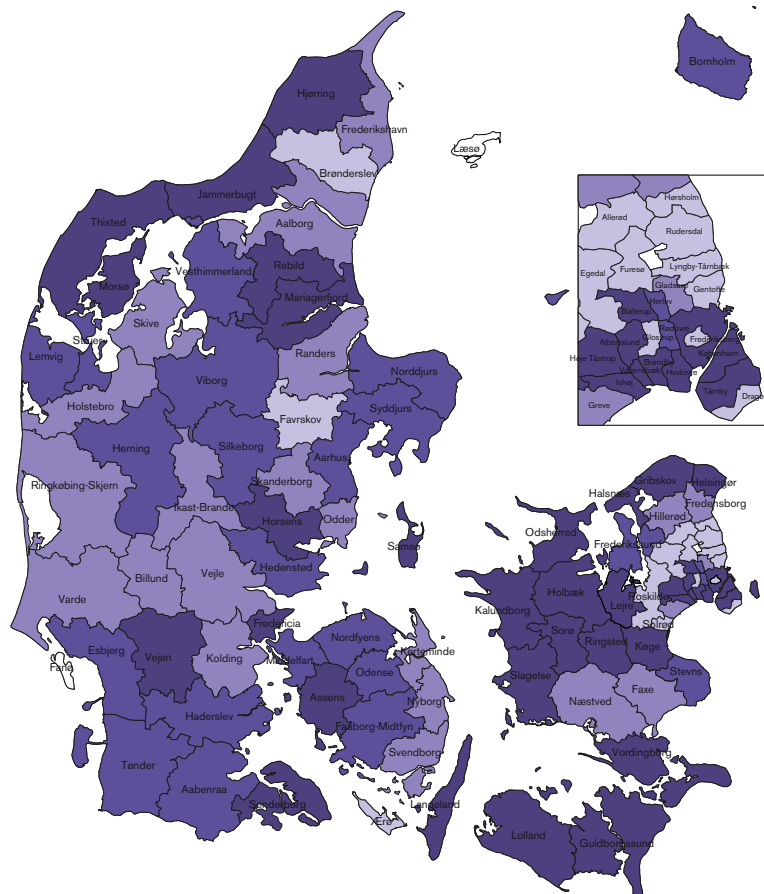

Elevernes sociale og familiemæssige baggrund forklarer samlet set 77 pct. af forskellene mellem de gennemsnitlige afgangskarakterer i landets kommuner. Elevernes sociale og familiemæssige baggrund betyder samlet set langt mere for variationen i de faglige resultater i folkeskolen end kommunens økonomiske prioritering af folkeskolen, *jf. KORA (2013)*.

DET FAGLIGE NIVEAU I DANSK OG MATEMATIK

Blandt de elever, der gik ud af 9. klasse i 2013, dumpede 2,3 pct. i dansk og 3,7 pct. i matematik ved afgangsprøverne. Der er stor forskel kommunerne i mellem. Der findes relativt mange elever, som dumper i dansk og

matematik på Lolland-Falster, i Vordingborg, Odsherred, Brøndby, Rebild og Mariagerfjord Kommuner. Omvendt dumper relativt få elever i Nordsjælland, i Frederiksberg, Brønderslev og Favrskov Kommuner, *jf. figur 5.6*.

BOKS 5.1

Beregningsmetode. Andel som ikke består dansk og matematik.

Til 9. klasses afgangseksamen i dansk indgår fire fagdiscipliner; læsning, mundtlig, retskrivning og skriftlig. For hver kommune beregnes, hvor stor en andel af de aflagte prøver, der bedømmes med karakteren -3 eller 0, og som dermed ikke består. Indenfor

faget matematik indgår fagdisciplinerne; matematisk problemløsning og matematiske færdigheder. Her beregnes på tilsvarende måde for hver kommune andelen af de aflagte prøver, som bedømmes med karakteren -3 eller 0.

Når 9. klasseelever får under 2 i dansk og matematik har det stor betydning for, hvorvidt de unge efterfølgende kommer i gang med en ungdomsuddannelse. Blandt de elever, som ved afgangsprøverne fik under 2 eller har uoplyst karakter i dansk læsning, har hele 42 pct. ikke påbegyndt en ungdomsuddannelse to år efter 9. klasse. Og blandt de elever, som fik under 2 eller uoplyst i matematisk problemløsning var det 30 pct., der ikke var kommet i gang med en ungdomsuddannelse efter to år efter 9. klasse, *jf. Ministeriet for Børn og Undervisning (2012)*.

SPECIALUNDERVISNING

Udviklingen har i en årrække været, at flere og flere elever i folkeskolen er blevet henvist til specialtilbud uden for den almindelige undervisning. Undersøgelser viser, at elever, der har fået undervisning i specialklasser og specialskoler, ikke får det fornødne faglige grundlag til at kunne gå videre i en ungdomsuddannelse, *jf. Capacent (2009)*.

I 2012 blev 4,8 pct. af eleverne undervist i specialtilbud enten på kommunens folkeskoler, på specialskoler, på interne skoler eller i specialklasser, og var således segregeret fra den almindelige undervisning. Der er relativt mange elever, som modtager specialundervisning i Nordjylland, Norddjurs, Fyn, Sønderjylland og i Vestsjælland og på Bornholm, *jf. figur 5.7*.

5.3 Ungdomsuddannelse

Andelen af unge mellem 18 og 25 år, der har fuldført en ungdomsuddannelse har været uændret mellem 2004 og 2012. Ca. halvdelen (50,2 pct.) af årgangen har fuldført en ungdomsuddannelse inden de bliver 26 år, *jf. tabel 5.2.*

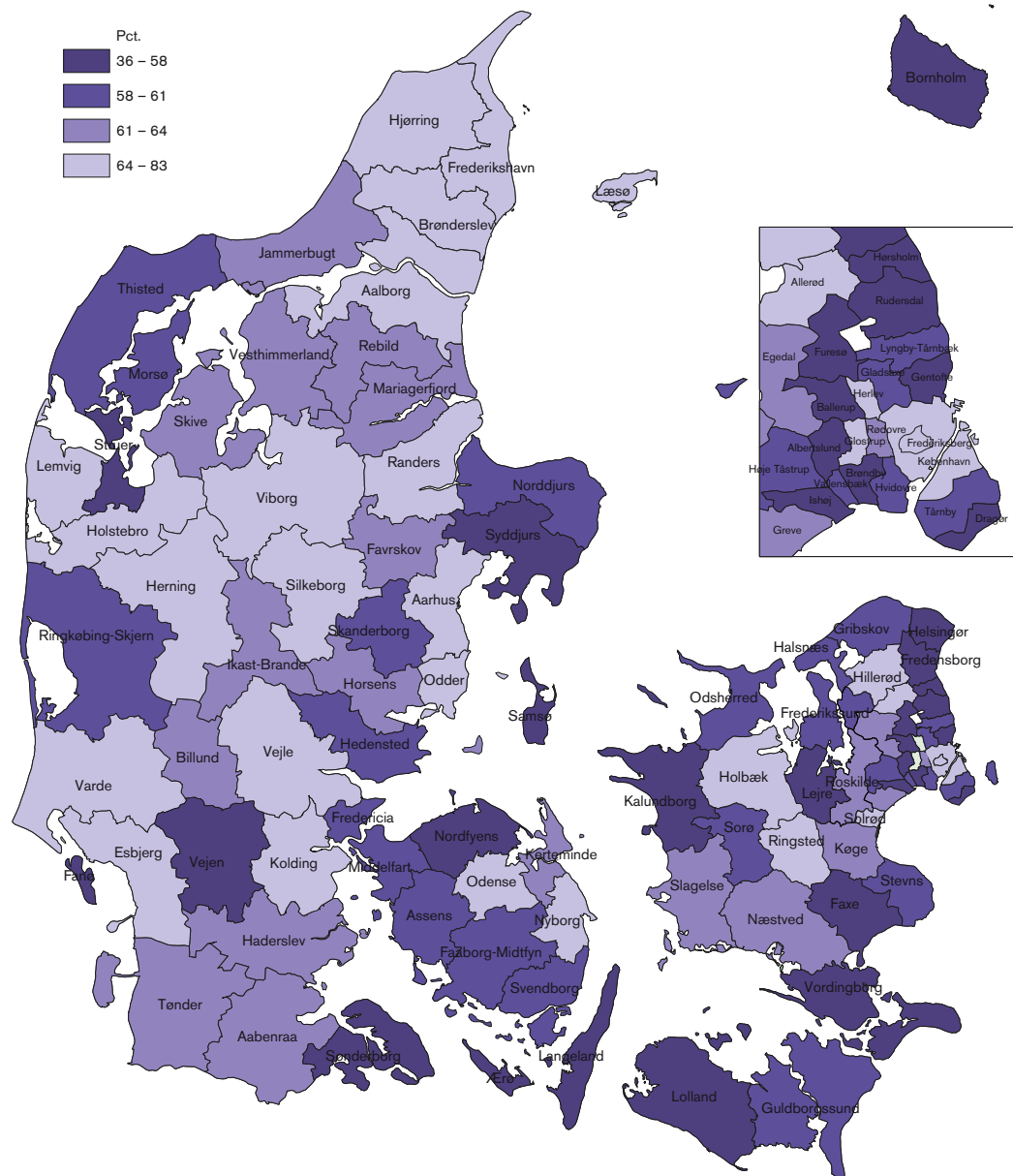
Hertil kommer, at andelen af 18-25 årige unge, som er i gang med en ungdomsuddannelse er steget fra 26,0 pct. til 27,7 pct. i samme periode. Andelen af unge 18-25 år, som hverken har fuldført eller er i gang med en ungdomsuddannelse er reduceret fra 23,7 pct. i 2004 til 22,2 pct. i 2012.

Der er geografisk variation i hvor stor en andel af de unge, som har fuldført en ungdomsuddannelse. Opgjort på bopælskommunen, når de unge er 25 år, er der relativt mange i de større byer, som har fuldført en ungdomsuddannelse, *jf. figur 5.8.*

Tabel 5.2. Status i forhold til ungdomsuddannelse for 18-25 årige, opgjort 2004 henholdsvis 2012 pct.

	2004	2012
Fuldført ungdomsuddannelse	50,2	50,2
Igangværende ungdomsuddannelse	26,0	27,7
Ingen ungdomsuddannelse	23,7	22,2
I alt	100,0	100,0

Figur 5.8 Andel 25-årige med en fuldført ungdomsuddannelse, 2013.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

De unges karakterer til folkeskolens afgangseksamen har betydning for, om de gennemfører en ungdomsuddannelse, *jf. tabel 5.3*. En højere afgangskarakter fra folkeskolen hænger sammen med en højere andel, som har fuldført en ungdomsuddannelse. For gruppen med en gennemsnitskarakter på 9 eller

derover, er der 71,6 pct., som har fuldført en ungdomsuddannelse, som 25 årige. Samtidig er det 28,9 pct., for gruppen, som har en afgangskarakter i intervallet 3-5,99, *jf. tabel 5.3*. Omvendt gælder, at jo lavere afgangskarakter, jo højere andel er hverken i gang med en ungdomsuddannelse eller har fuldført en.

Tabel 5.3 Status i forhold til ungdomsuddannelse for 18-25 årige, opgjort ved elevens gennemsnitskarakterer i dansk og matematik ved folkeskolens afgangseksamen, 2012, pct.

Gennemsnitskarakter i intervaller	3 - 5,99	6 - 8,99	9 og derover	I alt
Fuldført ungdomsuddannelse	28,9	56,6	71,6	50,2
Igangværende ungdomsuddannelse	36,4	29,2	24,2	27,7
Ingen ungdomsuddannelse	34,6	14,2	4,2	22,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

Unge i alderen 18-25 år, som i 2012 havde opnået en ungdomsuddannelse, fordeler sig med 54,7 pct. på de almengymnasiale uddannelser, 24,2 pct. på de erhvervsfaglige uddannelser, mens resten har taget en af de øvrige ungdomsuddannelser, *jf. tabel 5.4*. Udviklingen er gået mod, at relativt flere tager en

almengymnasial uddannelse og relativt færre tager en erhvervsuddannelse, *jf. tabel 5.4*.

Tabel 5.4 Type af fuldført ungdomsuddannelse for 18-25 årige, 2004 og 2012, pct.

	2004	2012
Almengymnasial	47,9	54,7
Hhx	15,4	12,6
Htx	4,4	5,9
Erhvervsuddannelser	31,0	24,2
Øvrige	1,3	2,5
I alt	100,0	100,0

5.4 Befolkningens uddannelse om 25 år

Kvinderne vælger oftere de almene gymnasiale uddannelser end mændene. Blandt unge kvinder, som har fuldført en ungdomsuddannelse, har 64,9 pct. valgt en almengymnasial uddannelse. For de unge mænd er den tilsvarende andel 43,5 pct. Især erhvervsuddannelserne er derimod hyppigere valgt af de unge mænd, sammenlignet med kvinderne. Næsten hver tredje (31,0 pct.) af de unge mænd, som har fuldført en ungdomsuddannelse, har valgt en erhvervsuddannelse. For kvinderne er det færre end hver femte (18,1 pct.), *jf. figur 5.5.*

Det er en central politisk målsætning, at 95 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Undervisningsministeriets profilmodel, *jf. boks 5.2*, viser, at kommunerne vil være tættere på at indfri målsætningen i 2036. Andelen, der forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse (enten erhvervsuddannelse eller gymnasial uddannelse) spænder fra 87 pct. for den kommune med den laveste andel til 96 pct. for den kommune med den højeste andel.

Tabel 5.5 Type af fuldført ungdomsuddannelse for 18-25 årige, 2012, pct.

	Mænd	Kvinder	I alt
Almengymnasial	43,5	64,9	54,7
Hhx	13,4	11,9	12,6
Htx	9,7	2,6	5,9
Erhvervsuddannelser	31,0	18,1	24,2
Øvrige	2,5	2,6	2,5

BOKS 5.2

Profilmodellen

Profilmodellen 2011 er en fremskrivning af, hvordan en ungdomsårgang forventes at uddanne sig i løbet af de kommende 25 år. Antagelsen bag fremskrivningen er, at uddannelsessystemet og de unges uddannelsesadfærd i fremskrivningsperioden er som de år, hvor de unge går i ottende og niende klasse.

Profilmodellen kan dermed bruges til at vurdere, hvad uddannelsesniveaulet for de unge, som afslutter niende klasse et givent år, forventes at blive. Dermed kan uddannelsessystemerne sammenlignes over tid, blandt andet på størrelsen af andele, der forventes at opnå henholdsvis mindst en ungdomsuddannelse, en videregående eller en lang videregående uddannelse.

Profilmodellen på kommuneniveau er beregnet på basis af adfærd for de

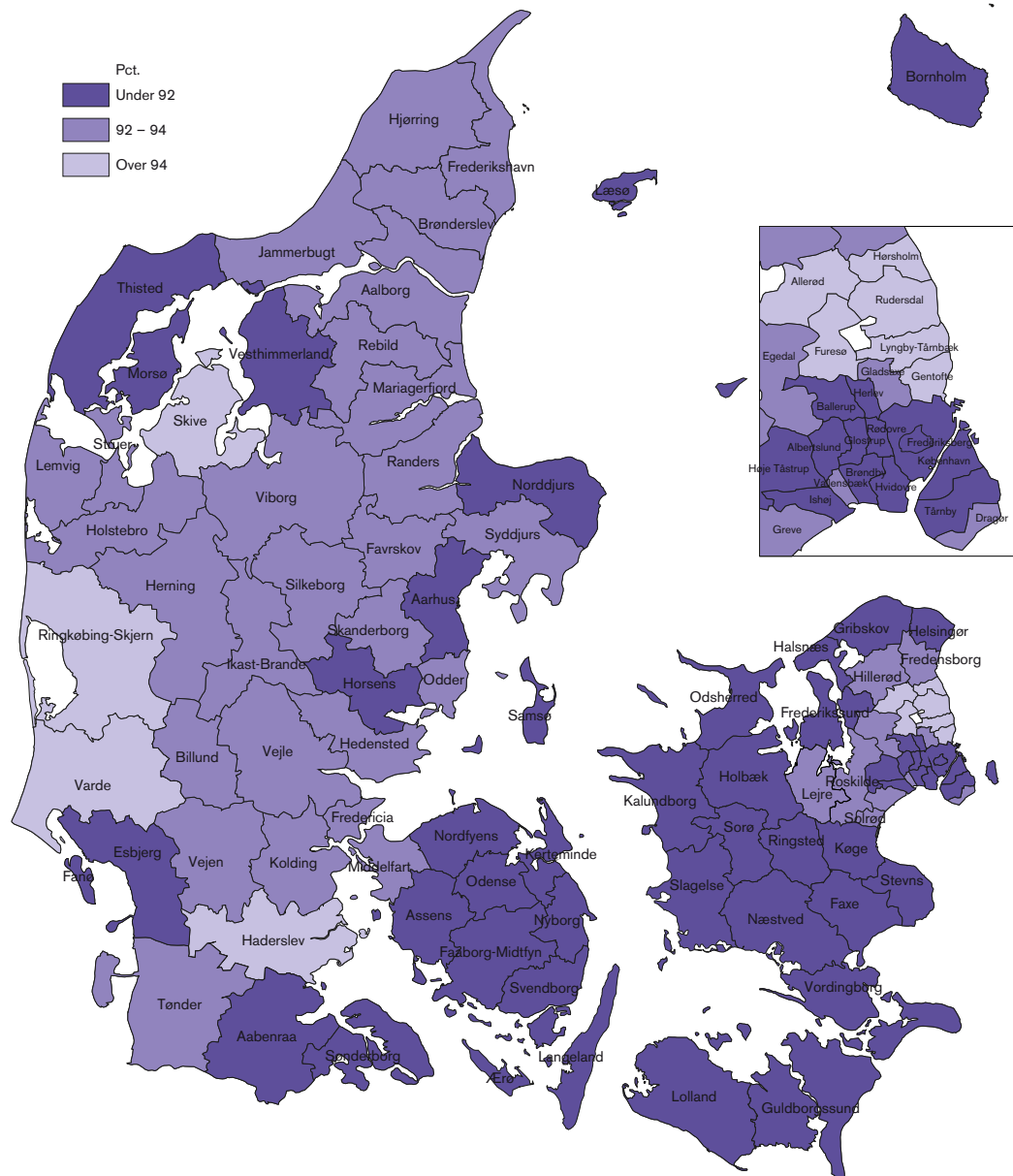
elever, som havde bopæl i kommunen ved afslutning af niende klasse, uanset om de senere er flyttet. De elever, som afslutter deres grundskole på en efterskole, er optalt i den kommune, hvor de havde bopæl inden efterskoleopholdet.

Kilde: Ministeriet for Børn og Undervisning (2013)

10 kommuner forventes at få en andel på 95 pct. eller derover af en ungdomsårgang, som opnår mindst en ungdomsuddannelse. Det drejer sig om: Ringkøbing-Skjern, Varde, Skive, Haderslev, Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Rudersdal, Hørsholm, Allerød og Furesø Kommuner. Kommuner med de laveste andele findes i København og forstadskommuner til København, Vest- og Sydsjælland og på Fyn og i mindre grad i Jylland, *jf. figur 5.9.*

Figur 5.9: Andel af ungdomsårgang 2011, som forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse i løbet af 25 år efter afsluttet niende klasse, opdelt på bopælskommune i niende klasse.

Kilde: Ministeriet for Børn og Undervisning (2013)

Anm.: Der tages udgangspunkt i den unges bopæl på tidspunktet for afgangseksamen fra 9. klasse. Der er således ikke taget højde for forventede flyttemønstre.

Profilmodellen fremskriver også, at det på landsplan kan forventes, at ca. 25 pct. af de unge gennemfører en erhvervsuddannelse. Flest unge, op mod hver tredje, vil tage en erhvervsuddannelse i kommunerne Vesthimmerland, Norddjurs, Odsherred, Lolland og Faxe. Modsat vil færre end hver femte ung i kommunerne nord for København, (Gentofte, Lyngby-Taarbæk, Rudersdal, Hørsholm og Furesø Kommuner) tage en erhvervsuddannelse. De vil tage en almengymnasial uddannelse og efterfølgende en lang videregående uddannelse.

I 37 kommuner forventes flere end 60 pct. af en ungdomsårgang at opnå en videregående uddannelse i løbet af de næste 25 år efter niende klasse. Det drejer sig blandt andet om flere kommuner nord for København samt en række jyske kommuner. I København og vestegnskommunerne, store dele af Sjælland og Fyn, Lolland-Falster, grænseregionen i Sønderjylland, dele af Midtjylland og i Nordvestjylland forventes en relativt lav andel at opnå en videregående uddannelse, *jf. figur 5.10.*

Forskellene er endnu mere udtalte for andelen, som forventes at gennemføre en lang videregående uddannelse. I seks kommuner, der alle ligger nord for København, forventes over 40 pct. af en ungdomsårgang at få en lang videregående uddannelse. Samtidig forventes det, at i ni kommuner, der alle ligger i yderområderne, vil have en andel på under 20 pct. Det spænder fra Gentofte Kommune, hvor 50 pct. af en ungdomsårgang forventes at få en lang videregående uddannelse til Lolland, hvor det gælder for 16 pct. af en ungdomsårgang, *jf. Ministeriet for Børn og Undervisning (2013).*

5.5 Bosætning for unge med en videregående uddannelse

Det kan have betydning for at tiltrække og fastholde veluddannet arbejdskraft, hvorvidt uddannelsesinstitutionerne er placeret i nærregionen. Det illustreres af en undersøgelse af en årgang gymnasiestudenters efterfølgende færden i henholdsvis Esbjerg-området (Esbjerg, Varde, Vejen), Holstebro-området (Holstebro, Lemvig, Struer) og Kolding-området (Kolding, Fredericia, Vejle). Efter fuldførelse af en videregående uddannelse er der for alle områder en

tendens til, at de unge bliver i stedet for at tage tilbage til deres oprindelseskommune, *jf. Styrelsen for Videregående uddannelse (2008)*.

Andelen, der fuldfører en videregående uddannelse i det oprindelsesområde, hvor de blev student, er henholdsvis 18,2 pct. og 16,6 pct. i Esbjerg- og Kolding-området. I Holstebro-området var andelen lavere på 12,0 pct., *jf. tabel 5.6*. Det kan være en naturlig følge af,

at der i Esbjerg og Kolding er universitetsafdelinger, hvilket ikke er tilfældet i Holstebro.

Spørgsmålet er, om det har betydning for ens senere bopæl, om man har taget uddannelsen inden for samme område. I Esbjerg-området er 71,6 pct. af dem, som har taget en gymnasial uddannelse i Esbjerg, fortsat bosat i Esbjerg-området efter fuldførelse, *jf. tabel 5.7*.

Tabel 5.6 Antal personer fra studenterårgangen 1994, som har fuldført mindst 1 videregående uddannelse inden 2004, fordelt på de 3 områder for bopæl ved opnåelse af studentereksamen.

	Esbjerg området		Holstebro området		Kolding området	
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.
Geografisk placering af uddannelsesinstitutionen						
Indenfor området	285	18,2	109	12,0	281	16,6
Resten af landet	619	39,5	441	48,5	692	41,0
Ingen videregående uddannelse	582	37,2	308	33,8	599	35,5
Udvandret, død og uoplyst	80	5,1	52	5,7	117	6,9
I alt	1566	100,0	910	100,0	1689	100,0

Kilde: Styrelsen for videregående uddannelser, 2008.

Tilsvarende gælder for 51,9 pct. af dem, der både har fuldført gymnasiet og siden hen taget en videregående uddannelse i Holstebro-området, at de fortsat bor der. For Kolding-området er det 38,2 pct. Der er altså en større tendens for Esbjerg-området til at blive efter endt uddannelse, hvis man ikke har bevæget sig før.

Det er også i Esbjerg-området, at der er flest, som kommer tilbage efter at have

fuldført en videregående uddannelse et andet sted, men den tendens er ikke lige så klar. I Esbjerg-området er det 17,0 pct., som vender tilbage, mens det er henholdsvis 14,1 pct. og 15,5 pct. i Holstebro og Kolding-områderne.

Der er dermed en væsentlig større andel af de unge, som bosætter sig i nærregionen, hvis de også har taget en videregående uddannelse der fremfor at have uddannet sig andetsteds. Samlet

set bosætter mere end hver tredje unge fra Esbjerg området, som har taget en videregående uddannelse, sig i området. Tilsvarende er det godt hver femte for unge fra Holstebro og Kolding områderne, *jf. tabel 5.7.*

Tabel 5.7 Bopæl 1/1 2007 for studenterårgangen 1994, der har fuldført en videregående uddannelse inden 2004, andel bosiddende i oprindelsesområdet i procent.

Område	Esbjerg området	Holstebro området	Kolding området
Andel bosiddende i området efter at have taget en videregående uddannelse i området	71,6	51,9	38,2
Andel bosiddende i området efter at have taget en videregående uddannelse udenfor området	17,0	14,1	15,5
Samlet andel bosiddende i området efter at have taget en videregående uddannelse	34,2	21,6	22,1

Kilde: Styrelsen for videregående uddannelser, 2008.

6

**SOCIAL
OG SUNDHED**

Sammenfatning

Der er en stærk sammenhæng mellem sundhedsadfærd, udviklingen af kronisk sygdom og for tidlig død. Borgernes sundhedstilstand har stor betydning for de kommunale udgifter. Det gælder ikke alene i forhold til den konkrete kontakt, borgerne har med sundhedsvæsenet, og den deraf følgende medfinansiering. Det gælder i meget høj grad også udgifter til pleje, sygedagpenge, førtidspension mv.

Når man skal vurdere de sundhedsmæssige udfordringer, som de forskellige kommuner står overfor, er det relevant at se på middellevetiden, borgernes sundhedsadfærd og sundhedstilstand.

Der er store forskelle i middellevetiden i de danske kommuner. Den højeste middellevetid findes primært i Nordsjælland og Østjylland, mens de kommuner med de laveste middellevetider primært skal findes i Vestsjælland, Lolland-Falster og omkring København. En stor del af denne forskel mellem kommunerne kan forklares med forskelle i borgernes uddannelsesniveau.

Det er særligt rygning, som mindsker danskernes middellevetid. I 2010 svarede 21 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover, at de ryger hver dag. Bag dette gennemsnit gemmer sig relativt store forskelle mellem kom-

munerne. Den største andel af daglige rygere findes i Lolland Kommune med 30,6 pct. Den mindste andel findes i Furesø Kommune med 13,1 pct.

Overdrevent forbrug af alkohol er en anden livsstilsfaktor, som bidrager negativt til den danske middellevetid. På landsplan var der 15,1 pct. af befolkningen på 16 år og derover, som udviste tegn på et problematisk alkoholforbrug i 2010. Forekomsten af personer med tegn på et problematisk alkoholforbrug er især høj i det nordsjællandske område. Samtidig er der en klar tendens til, at andelen generelt er højere på Sjælland og Fyn end i Jylland og på Lolland-Falster. Det geografiske mønster for alkoholforbrug er således modsat billedet for rygning.

Fysisk inaktivitet har også negativ effekt på borgernes generelle helbreds-tilstand og medfører samtidig et tab af levetid. Særligt i enkelte vestegnskommuner og i den nordlige del af Jylland er der en relativt høj andel borgere med stillesiddende fritidsaktivitet. Kommunerne i den modsatte ende af skalaen findes især i Nordsjælland.

Kommuner i Sydvestsjælland og Nordjylland har generelt en større andel af borgere, der er svært overvægtige (BMI over 30). Mens kommunerne i

hovedstadsområdet - med få undtagelser - generelt har den laveste andel af borgere med et BMI over 30, og det gør sig ikke kun gældende blandt de voksne. Der er også en klar forskel i, hvor stor en andel af overvægtige børn, der er i de enkelte kommuner.

Trivsel eller mental sundhed hænger sammen med en lang række af de faktorer, som generelt knytter sig til social ulighed i sundhed. Den nationale sundhedsprofil opgør danskernes trivsel ved at afdække hvor stor en andel, der ofte føler sig nervøs eller stresset samt hvor stor en andel, der er uønsket alene. Billedet er ikke entydigt, men der er en tendens til, at de, der ofte føler sig nervøse/stressede bor i det sydlige Danmark samt i storbyerne.

Der gennemføres i disse år en gennemgribende ændring af det danske sundhedsvæsen, som bl.a. omfatter en ny sygehusstruktur med færre og mere specialiserede sygehuse. Ændringerne i sygehusvæsenet gør, at flere indsatser til bl.a. mennesker med kronisk sygdom og til patienter med komplekse pleje- og behandlingsbehov, når de udskrives fra sygehus, skal varetages i det nære sundhedsvæsen i kommuner og hos alment praktiserende læge. Det er derfor vigtigt, at kapacitet og tilgængeligheden af

almen praksis overalt i landet følger med udviklingen af opgaverne i det nære sundhedsvæsen.

I dag er der imidlertid i yderkommunerne problemer med lægedækningen. Omvendt er der områder, især omkring de store byer, hvor det er nemt at få til-delt læge. Denne udvikling forstærkes af, at de praktiserende læger bliver ældre. Udviklingen rammer især øer og yderkommuner, som allerede slås med lægemangel.

En af udfordringerne er, at andelen af ældre i den danske befolkning vil stige. Det bliver en økonomisk udfordring for alle kommuner. Og udviklingen rammer nogen kommuner særligt hårdt, da andelen af ældre fordeler sig skævt på landsplan. Den seneste udvikling tyder imidlertid på, at behovet for ældrepleje ikke vil stige i samme takt som antallet af ældre. Forbedringen i de ældres levevilkår og helbredstilstand trækker i en positiv retning, men kan ikke helt demontere den økonomiske udfordring for kommunerne.

Der er de seneste årtier sket en ændring i, hvor de udsatte børnefamilier er bosat. Der er kommet forholds-mæssigt flere udsatte børnefamilier i land- og yderkommunerne, mens bykommuner i hovedstaden har fået færre. I perioden 1993-2007 blev an-

tallet af børn og unge i forebyggende foranstaltninger mere end fordoblet. Samtidig er yder- og landkommunerne overrepræsenteret for både anbragte børn og børn i forebyggende foranstaltninger.

Udsatte børnefamilier flytter meget mere end øvrige familier. De udsatte familier flytter ofte til kommuner, der minder om den de kommer fra – fx fra yderkommune til yderkommune.

Den seneste hjemløsetælling fra 2013 viser, at sammenlagt befinder 70 pct. af landets hjemløse borgere sig i de fire største byområder. Antallet af hjemløse over de sidste fire år er steget med 16 pct. først og fremmest i hovedstadsområdet. Hovedårsag til den stigende hjemløshed er en tiltagende mangel på boliger med en husleje, der modsvarer de hjemløse borgeres betalingsevne.

6.1 Risikofaktorer og social ulighed i sundhed

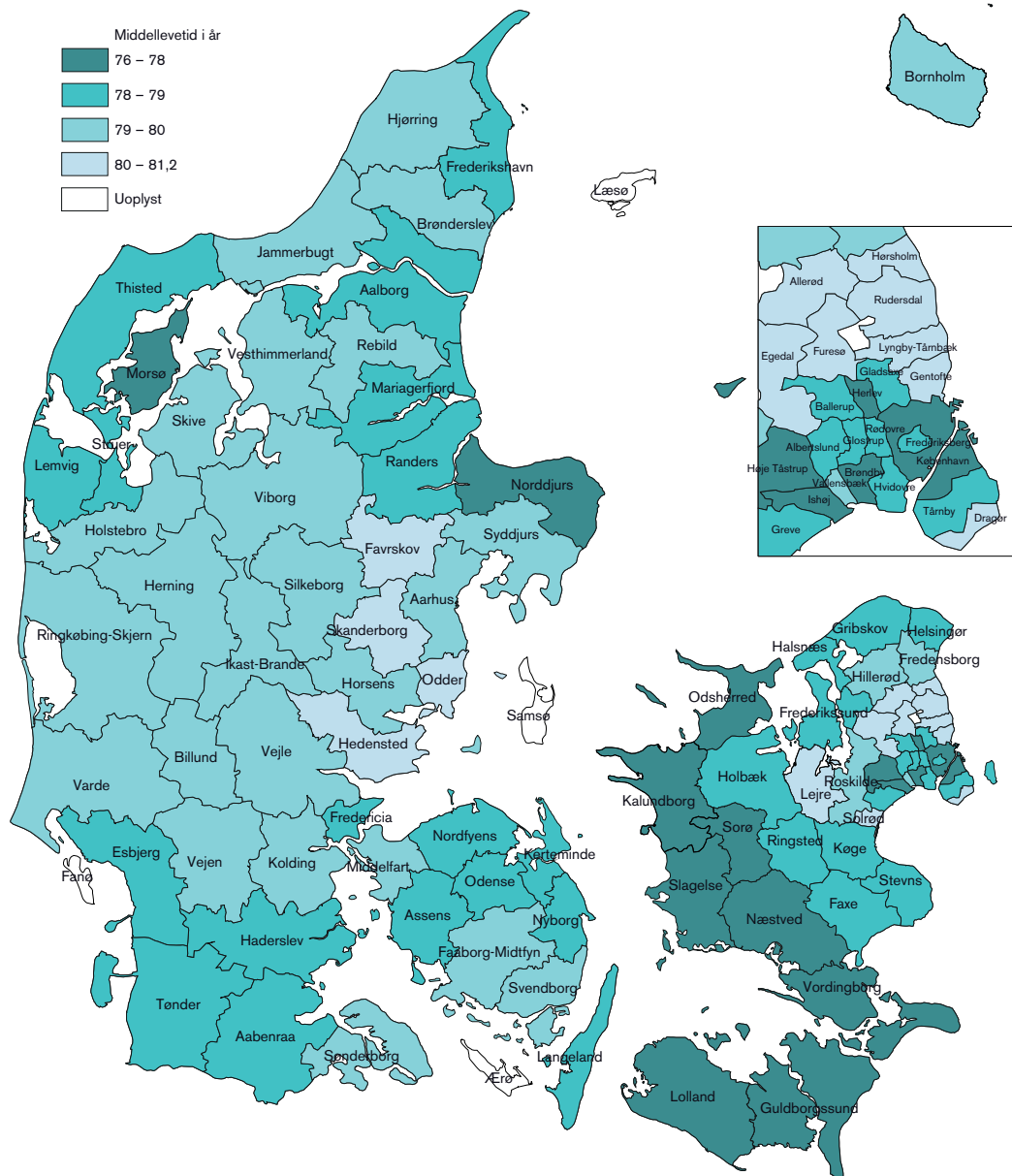
Der er en stærk sammenhæng mellem sundhedsadfærd, udviklingen af kronisk sygdom og for tidlig død. Borgernes sundhedstilstand har stor betydning for de kommunale udgifter. Det gælder ikke alene i forhold til den konkrete kontakt borgerne har med sundhedsvæsenet, og den deraf følgende medfinansiering. Det gælder i meget høj grad også udgifter til pleje, sygedagpenge, førtidspension, mv.

Når man skal vurdere de sundhedsmæssige udfordringer, som de forskellige kommuner står overfor, er det relevant at se på middelevetiden, borgernes sundhedsadfærd og sundhedstilstand.

Danskerne har generelt en lavere middelevetid sammenholdt med øvrige lande, som der normalt sammenlignes med. Det skyldes altovervejende et stort tobaks- og alkoholforbrug *jf. Juel m.fl. (2006)*.

Der er store forskelle i middelevetiden i de danske kommuner. De danske kommuner med en højere middelevetid end landsgennemsnittet skal primært findes i Nordsjælland og Østjylland, mens de kommuner med de laveste middelevetider primært skal findes i Vestsjælland og omkring København, *jf. figur 6.1*.

Figur 6.1 Middellevetid for 0-årige i perioden 2007-2011

Kilde: Danmarks Statistik, statistikbanken, Hisbk.

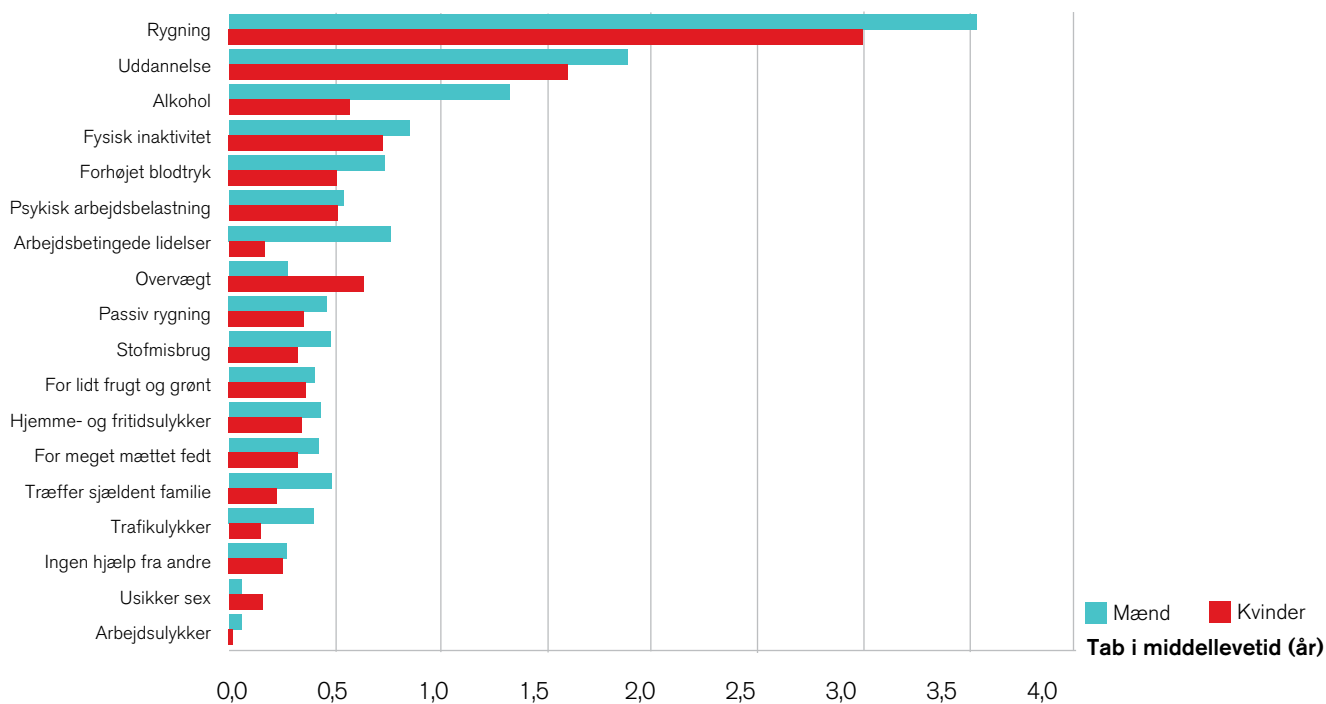
Anm.: Middellevetiden for en 0-årig viser det antal år en gennemsnitlig 0-årig ville leve, hvis dennes dødelighed fremover svarer til det niveau, som er konstateret i den pågældende periode. Opgørelserne nedenfor er baseret på dødeligheden i perioden 2007-2011.

De borgere, der lever kortere, har samtidig også udsigt til flere år med belastende sygdom. De største folkesygdomme, som vi også dør af, såsom kronisk obstruktiv lungesygdom (KOL), diabetes type 2, hjertekarsygdom og mange kræftformer, skyldes i høj grad en uhensigtsmæssig sundhedsadfærd.

Dvs. rygning, for stort alkoholforbrug, fysisk inaktivitet og overvægt. Muskel-skelet-sygdomme og psykisk sygdom er også udbredte og belastende sygdomme, men de har ikke stor dødelighed, og her ved man mindre om årsagerne til lidelserne.

Der er en stærk sammenhæng mellem uddannelsesniveau, middellevetid og år med belastende sygdom jf. *Statens Institut for Folkesundhed (2008)* og figur 6.2.

Figur 6.2 Tab i danskernes middellevetid relateret til forskellige risikofaktorer. Tab i middellevetid (år) for mænd og kvinder.

Kilde: Knud Juel m.fl. (2006).

Siden 1990'erne er der sket en stigning i middellevetiden i Danmark. Denne stigning har været størst blandt personer med lang uddannelse og høj indkomst, hvorimod udviklingen for personer med kort uddannelse og lav indkomst har været mindre gunstig, *jf. Sundhedsstyrelsen (2011)*. Der har altså været en stigende social ulighed i middellevetid og dødelighed, parallelt med den levetidsforbedring, der har været i perioden. Uligheden kan i høj grad forklares ved dødsfald relateret til rygning og alkohol, med rygning som den væsentligste faktor, *jf. Statens Institut for Folkesundhed (2013)*.

RYGNING

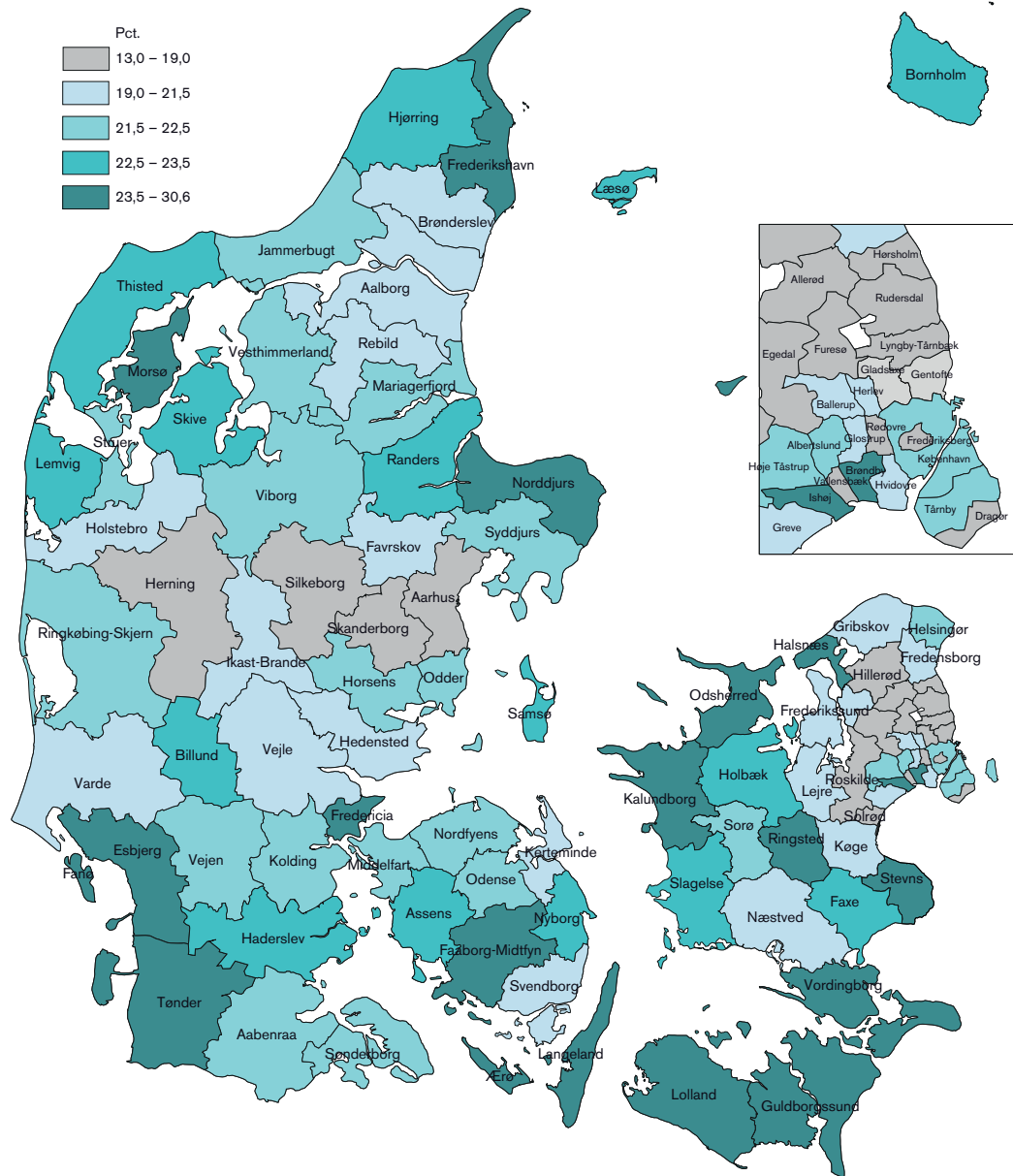
Det er særligt rygning, som mindsker danskernes middellevetid. Rygning er den risikofaktor, som sænker middellevetiden med flest år. Rygning øger samtidig risikoen for bl.a. luftvejssygdomme, fx KOL, og hjertesygdomme.

I 2010 svarede 21 pct. af befolkningen i alderen 16 år og derover, at de ryger hver dag. Bag dette gennemsnit gemmer sig relativt store forskelle mellem kommunerne. Den største andel af dagligrygere findes i Lolland Kommune med 30,6 pct. Den mindste andel findes i Furesø med 13,1 pct.

Kommunerne med den største andel af rygere findes blandt andet i det sydvestlige Jylland, Syd- og Vestsjælland, Lolland-Falster, enkelte af de små-ø-kommuner og enkelte kommuner på den københavnske vestegn. Kommunerne med få dagligrygere findes især i det nordsjællandske område samt i Aarhus og vest derfor, *jf. figur 6.3*.

Figur 6.3 Pct. af personer i alderen 16 år og derover, som er dagligrygere

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010)

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

ALKOHOL

Overdrevent forbrug af alkohol er en anden livsstilsfaktor, som bidrager negativt til den danske middellevetid. 3.000 dødsfald kan årligt henføres til indtagelse af alkohol *jf. Statens Institut for Folkesundhed (2006)*. Et stort alkoholindtag har derudover en række afledte negative konsekvenser som fx øget kriminalitet og vold, arbejdsskade og anbringelse af børn fra misbrugsramte familier udenfor hjemmet *jf. Sundhedsstyrelsen (2013a)*.

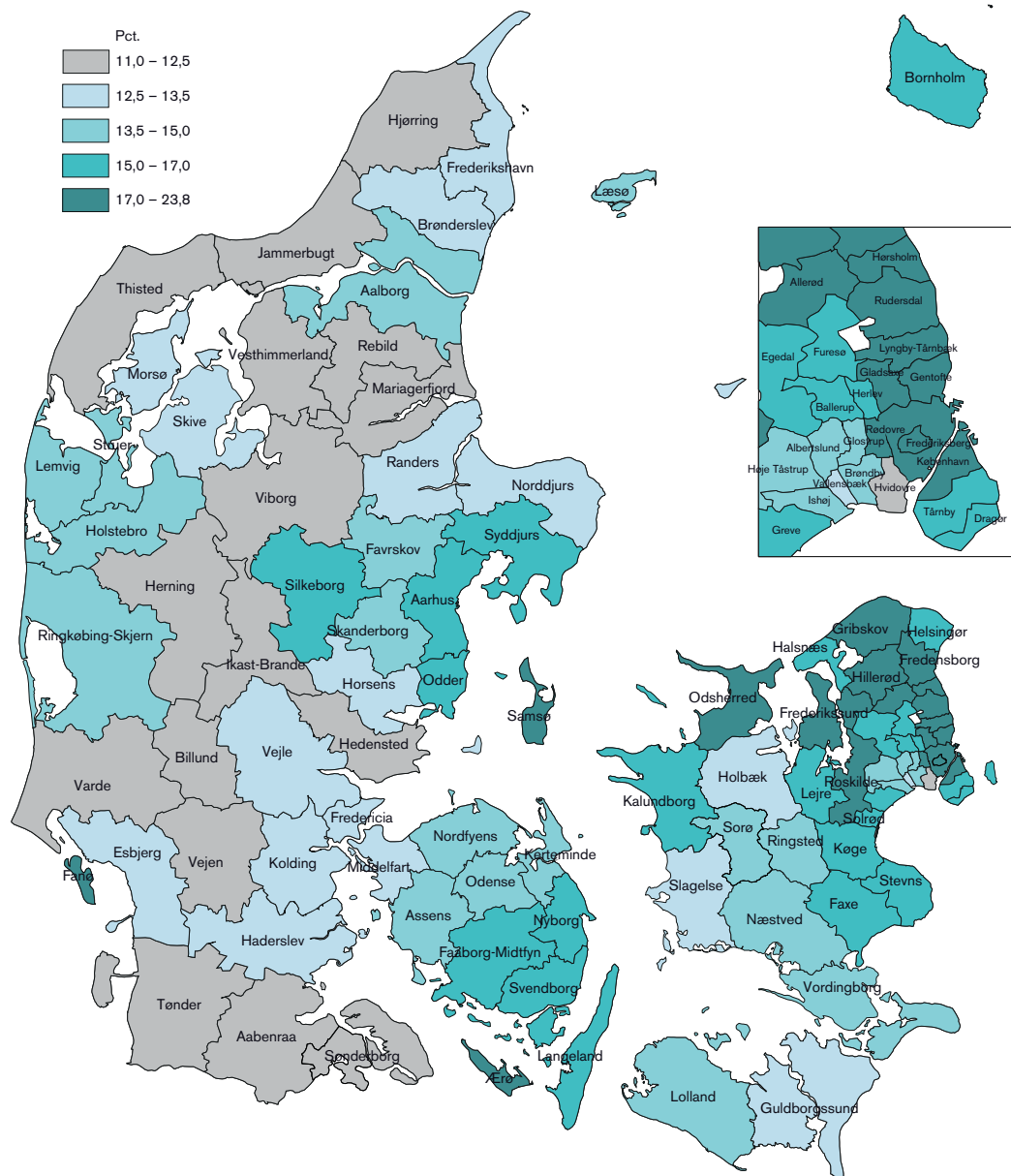
Forekomsten af overdrevent alkoholforbrug kan opgøres på mange forskellige måder, fx hvor mange, der drikker mere end Sundhedsstyrelsens anbefaling, foretager rusdrikeri (dvs. drikker mere end fem genstande eller flere ved samme lejlighed) eller viser tegn på problematisk alkoholforbrug. I det følgende anvendes sidstnævnte mål.

På landsplan var der i 2010 15,1 pct. af befolkningen på 16 år og derover, som udviste tegn på et problematisk alkoholforbrug.

I de kommuner, hvor andelen er størst, er det næsten hver fjerde borger over 16 år, der udviser tegn på et problematisk alkoholforbrug. Fanø har den højeste andel borgere med 23,8 pct., som viser tegn på et problematisk alkoholforbrug. Det er over dobbelt så højt som Aabenraa, som er den kommune med den laveste andel på 11 pct.

Forekomsten af personer med tegn på et problematisk alkoholforbrug er især høj i det nordsjællandske område. Samtidig er der en klar tendens til, at andelen generelt er højere på Sjælland og Fyn end i Jylland og på Lolland-Falster. Det geografiske mønster for alkoholforbrug er modsat billedet for rygning, *jf. figur 6.4*.

Figur 6.4 Pct. af personer i alderen 16 år og derover, som viser tegn på problematisk alkoholforbrug

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010)

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

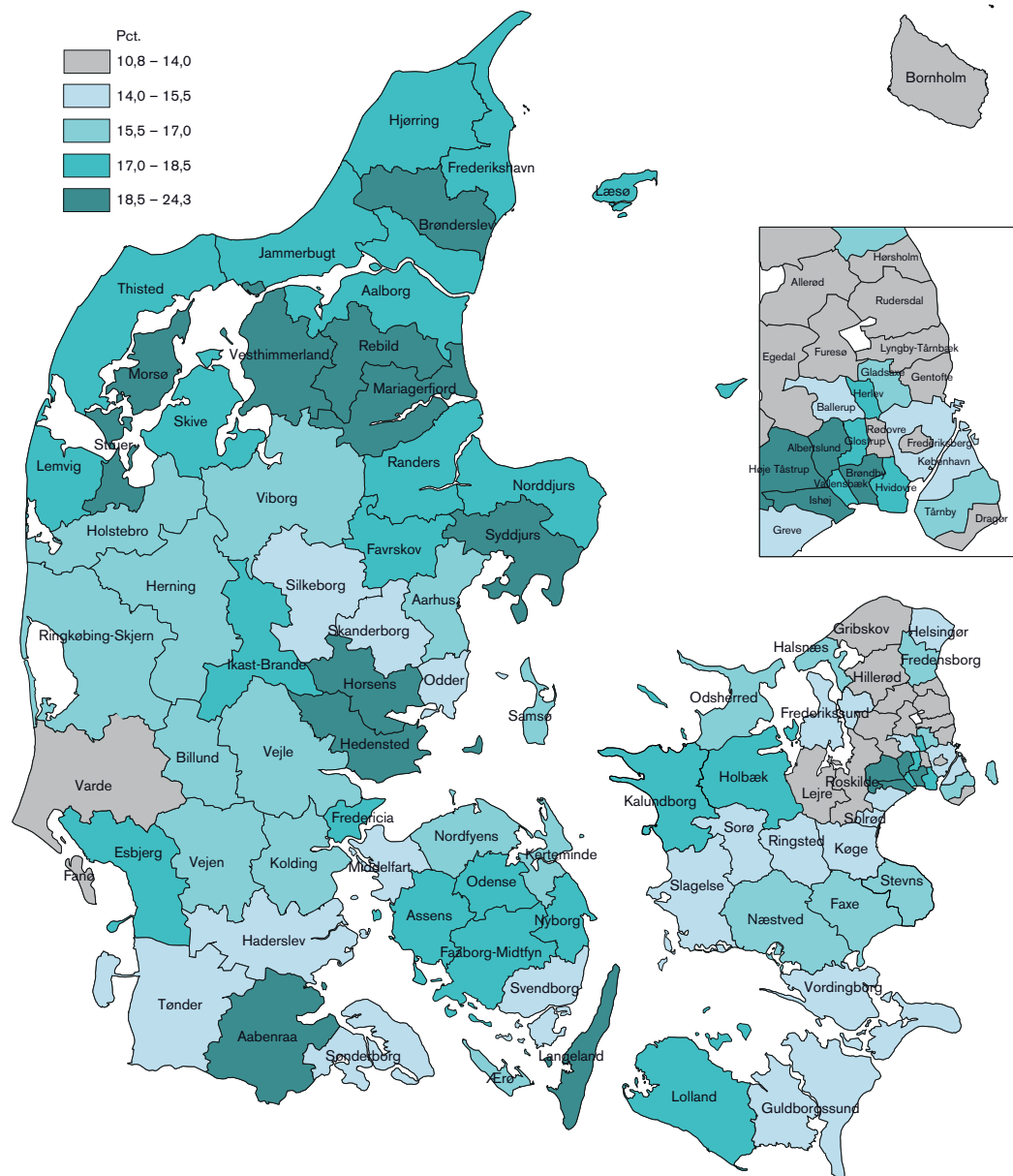

FYSISK INAKTIVITET

Fysisk inaktivitet øger risikoen for at udvikle en række sygdomme, som fx hjerte-kar-sygdomme, muskel- og skeletlidelser, demens og type 2-diabetes. Fysisk inaktivitet har således en negativ effekt på disse borgeres generelle helbredstilstand og medfører samtidig et tab af levetid, *jf. Statens Institut for Folkesundhed (2008)*.

På landsplan svarede 16 pct. af personerne på 16 år og derover i forbindelse med sundhedsprofil 2010, at deres fysiske aktivitet i fritiden i det seneste år er karakteriseret ved, at de læser, ser fjernsyn eller har anden stillesiddende beskæftigelse, *jf. Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010)*. I Ishøj Kommune angiver flest (24,3 pct.), at deres fysiske aktivitet i fritiden er stillesiddende. I Dragør Kommune angiver færrest (10,8 pct.), at de er stillesiddende i fritiden. Særligt i enkelte vestegnskommuner og i den nordlige del af Jylland er der en relativt høj andel borgere med stillesiddende fritidsaktivitet. Kommunerne i den modsatte ende af skalaen findes især i Nordsjælland, *jf. figur 6.5*.

Figur 6.5 Pct. af personer i alderen 16 år og derover med stillesiddende fritidsaktivitet.

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010)

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede

OVERVÆGTIGE

Borgere med et BMI på 30 eller derover defineres som svært overvægtige. Denne andel af borgere svinger fra 7,1 pct. i Rudersdal Kommune med den laveste andel til næsten 20 pct. i Langeland Kommune med den største andel.

BOKS 6.1

BMI

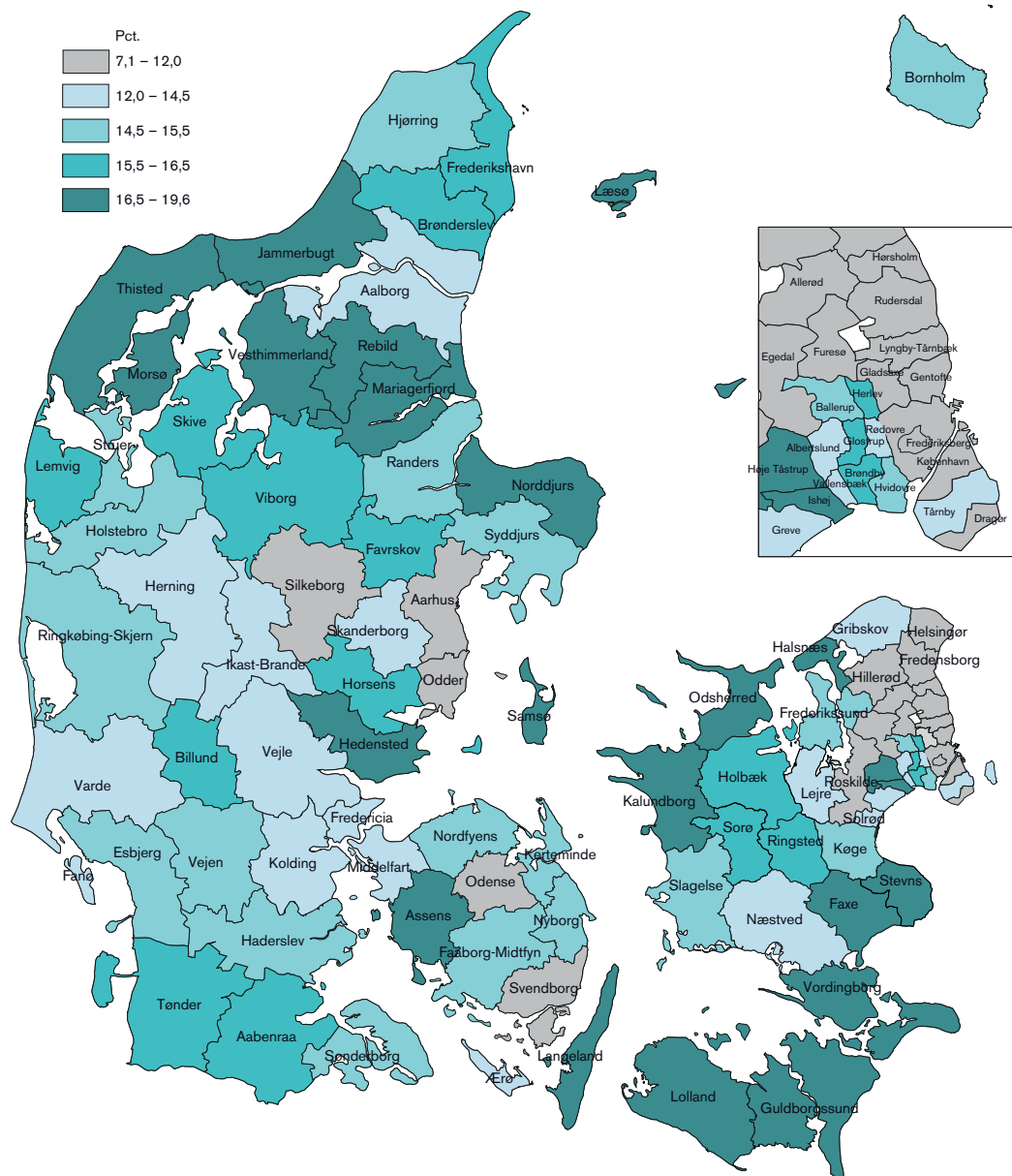
BMI = BODY MASS INDEX.

BMI beregnes som personens vægt i kg divideret med kvadratet af personens højde målt i meter.

En person, som er 1,80 m høj skal således veje 97,2 kg eller derover for at have et BMI på 30 eller derover.

Kommunerne i hovedstadsområdet har med få undtagelser generelt den laveste andel af borgere med et BMI over 30, mens kommunerne på Sydsjælland, det nordvestlige Sjælland og i Nordjylland generelt har en større andel borgere med et BMI på over 30, *jf. figur 6.6.*

Figur 6.6 Pct. af personer i alderen 16 år og derover, som angiver at være svært overvægtige (BMI på 30 eller derover)

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010)

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

BOKS 6.2

Om Børnedatabasen

Jf. Statens Serum Institut (2014)

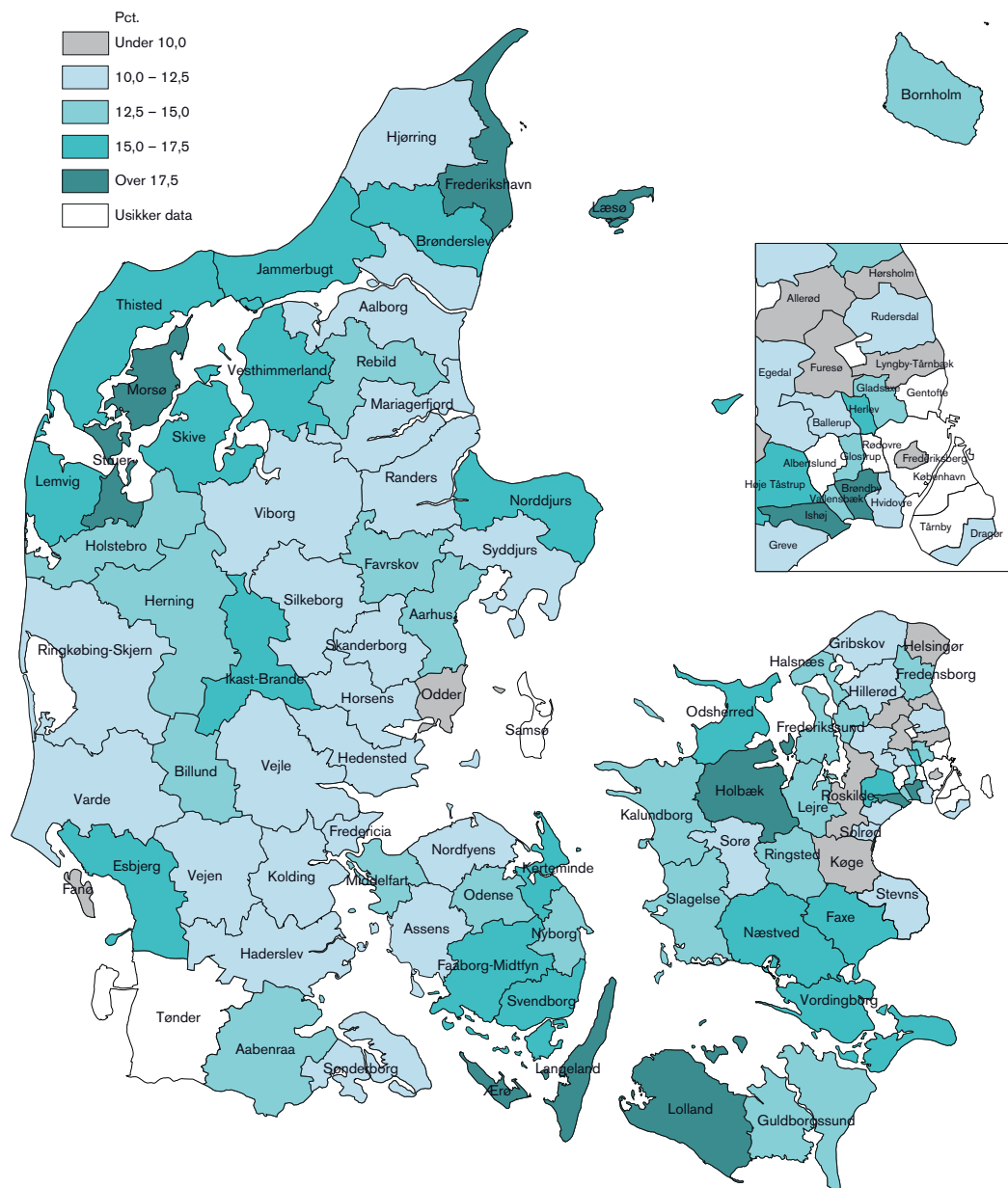
Børnedatabasen er et regionalt register for børnesundhed. Registret opsamler på nuværende tidspunkt data fra sundhedsplejerskernes børnejournaler i forhold til bl.a. vægt og højde ved indskoling og ved udskolingen. Da Børnedatabasen først blev gjort obligatorisk for kommunerne at

indberette i med udgangen af 2011 er der endnu ikke komplette data fra alle kommuner. Der indgår data fra 44.478 børn fra årgang 2005 og 32.402 børn fra årgang 1997 i databasen, hvilket svarer til henholdsvis 68 og 47 pct. af det samlede antal børn i årgangene.

Blandt børnene er der også mange overvægtige, *jf. Statens Serum Institut (2014) og boks 6.2*. Der er en klar forskel i, hvor stor en andel af overvægtige børn, der er i de enkelte kommuner. Ved indskolingsundersøgelsen har Ishøj, Lolland, Ærø og Morsø Kommuner fx en andel af overvægtige på over 20 pct., mens Lyngby-Taarbæk, Furesø, Allerød og Fanø Kommuner har omkring 7-8 pct., *jf. figur 6.7*.

Figur 6.7 Andel overvægtige i årgang 2005 i indskolingsundersøgelsen

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010).

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

TRIVSEL

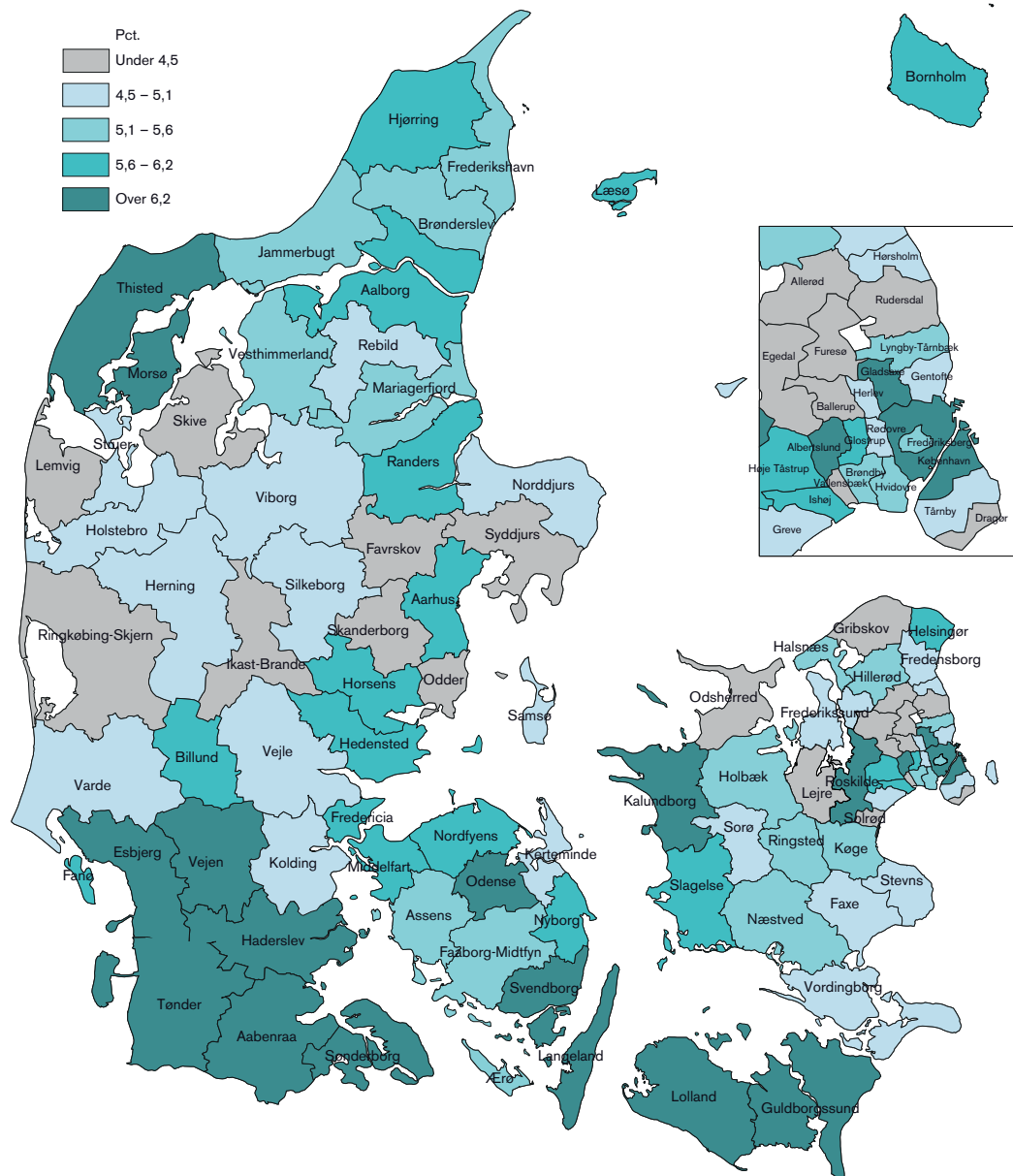
Trivsel eller mental sundhed hænger sammen med en lang række af de faktorer, som generelt knytter sig til social ulighed i sundhed. Den nationale sundhedsprofil opgør danskernes trivsel ved at afdække hvor stor en andel, der ofte føler sig nervøs eller stresset samt hvor stor en andel, der er uønsket alene. Billedet er ikke entydigt, men der er en tendens til, at de der ofte føler sig nervøse/stressede bor i det sydlige Danmark samt i storbyerne, *jf. figur 6.8.*

Der er ofte en sammenhæng til arbejdsløshed, manglende kontrol over egen livssituation og social belastning. I forhold til andelen af danskere, som er uønsket alene ses nogenlunde samme billede, men det er ofte ældre mennesker, der er i denne gruppe, *jf. figur 6.9.*

Figur 6.9 Andel der er uønsket alene, pct.

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010).

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

PSYKISK SYGDOM

Psykisk sygdom er en væsentlig årsag til fravær fra og varigt tab af tilknytning til arbejdsmarkedet, *jf. KL (2013)*. En større nordisk undersøgelse har samtidig vist, at psykiatriske patienter har en middellevetid, der er 20 år kortere end for almenbefolkningen, *jf. Wahlbeck m.fl. (2011)*. Disse resultater understreger væsentligheden af, at der er opmærksomhed omkring borgernes mentale sundhed.

I sundhedsprofil 2010 er borgerne blevet spurgt til, om de har en

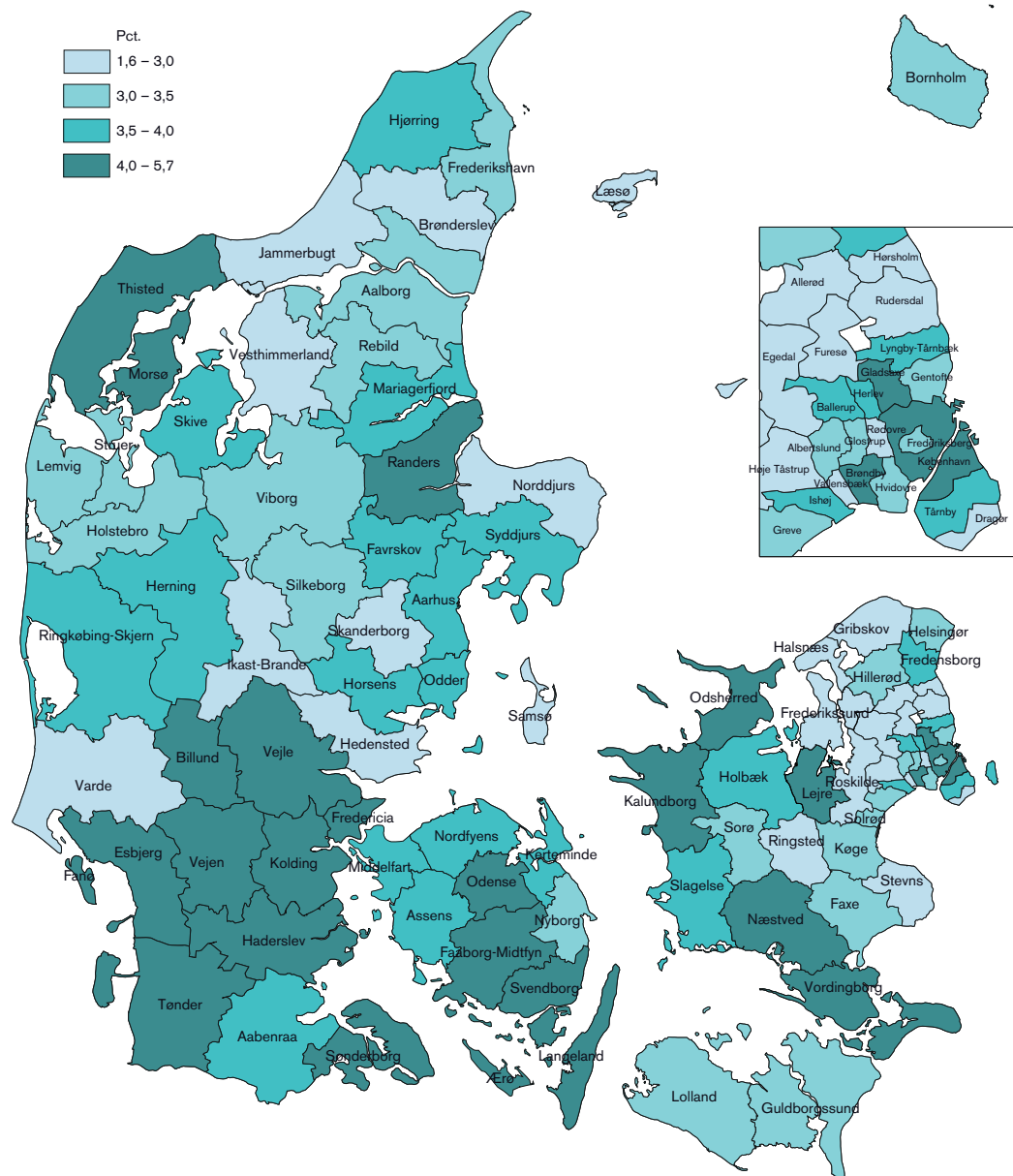
vedvarende psykisk sygdom eller mentale forstyrrelser. Selvom svarene på spørgsmål af denne karakter af flere grunde ikke kan sammenholdes direkte med ovennævnte undersøgelser, så kan de dog være med til at give et fingerpeg om forskelle i forekomsten af psykisk sygdom på tværs af kommuner.

På landsplan angav 3,7 pct. af borgerne, at de har en vedvarende psykisk lidelse eller mental forstyrrelse. Andelene spænder fra 1,6 pct. i de

to kommuner med den laveste andel (Læsø og Vallensbæk Kommuner) og 5,7 pct. i de to kommuner med den højeste andel (Sønderborg og Thisted Kommuner).

Kommunerne, hvor den største andel af borgerne har angivet at have en vedvarende psykisk lidelse eller mental forstyrrelse, findes især i den sydlige del af Jylland, på Fyn, Syd- og Vestsjælland, *jf. figur 6.10*.

Figur 6.10 Andele med vedvarende psykiske lidelser eller mentale forstyrrelser

Kilde: Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed (2010).

Anm.: Tallene er køns- og aldersstandardiserede.

6.2 Udviklingen i sundhedsvæsenet

OMLÆGNING AF DET DANSKE SYGEHUSVÆSEN

I forlængelse af kommunalreformen gennemføres i disse år en gennemgribende ændring af det danske sundhedsvæsen. Ændringen er karakteriseret ved en omlægning af aktiviteten i sygehusvæsenet, bl.a. på grund af bedre og mere skånsomme behandlingsmetoder. Ændringen er også karakteriseret ved, at sygehusenes indlæggelsestider bliver stadig kortere, og ved, at behandlingen i stigende grad sker ambulant. Der bliver herudover længere afstande mellem sygehuse med akutmodtagelser.

Ændringerne i sygehusvæsenet gør, at flere indsatser til bl.a. mennesker med kronisk sygdom og til patienter med komplekse pleje- og behandlingsbehov, når de udskrives fra sygehus, skal varetages i det nære sundhedsvæsen – i kommuner og hos alment praktiserende læge.

NYE FÆLLES AKUTMODTAGELSER

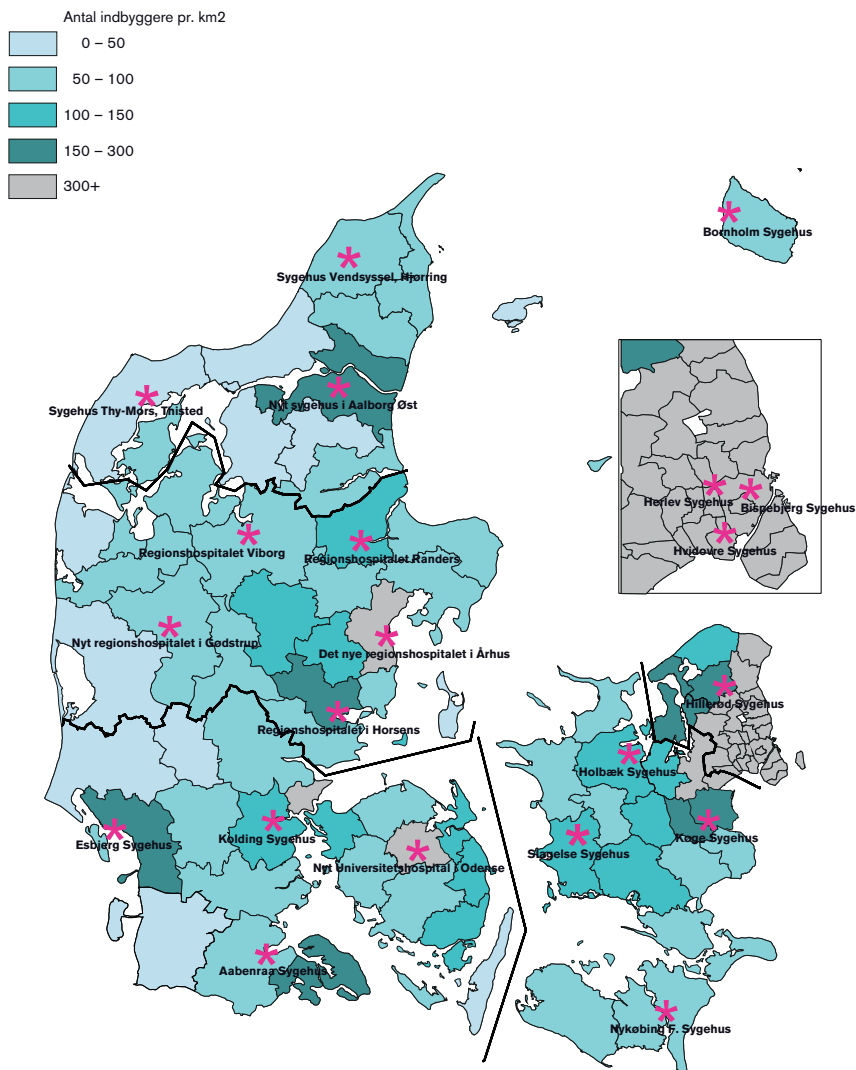
Den specialiserede sygehusbehandling og den akutte sygehusbehandling samles på færre enheder, og der etableres nye fælles akutmodtagelser. Som led i denne proces bevæger vi os fra en sygehusstruktur med i størrelsesordenen 40 skadestuer til en struktur med 21 akutsygehuse, når den nye sygehusstruktur er fuldt implementeret, *jf. figur*

6.11. Hensigten er at højne kvaliteten i den akutte behandling, herunder sikre, at de akutte patienter mødes med de nødvendige sundhedsfaglige kompetencer og specialiseret udstyr.

De fælles akutmodtagelser skal modtage alle akut syge patienter. Hovedparten af patienterne vil blive afsluttet i akutmodtagelsen uden egentlig indlæggelse efter udredning og evt. behandling. Patienterne kan dog også tilbydes en kort indlæggelse på selve akutmodtagelsen eller kan overføres til en sengeafdeling, modtage ambulant behandling eller anden form for opfølgning på sygehuset, i almen praksis eller i kommunen, hvis det er nødvendigt.

Figur 6.11 De fremtidige akutsygehuse

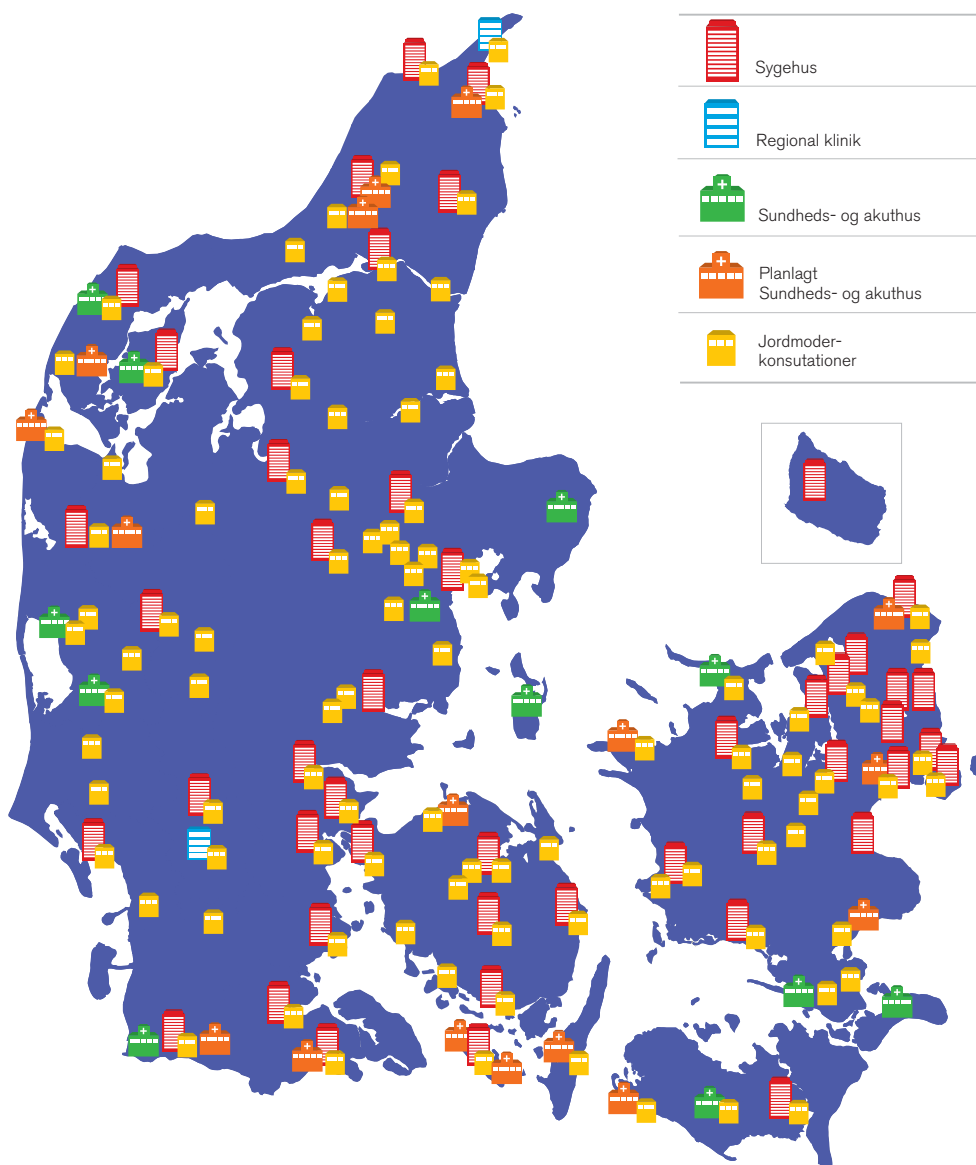

Kilde: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse (2012).

I takt med etableringen af den nye sygehusstruktur skal der sikres et fintmasket net af hurtig hjælp og nære tilbud, så befolkningen i alle dele af landet har adgang til kompetent, sundhedsfaglig hjælp døgnet rundt, hvis de kommer til skade eller bliver akut syge. Mange steder i landet og særligt i yderområderne er der, eller vil der, derfor blive etableret lokale sundhedshuse, sundheds- og akuthuse eller moderne lægehuse, som samler en række kommunale og regionale sundhedstilbud, herunder almen praksis, under samme tag. *Figur 6.12* viser placeringen af sygehuse, regionale akutklinikker, jordmoderkonsultationer samt allerede eksisterende og planlagte sundheds- og akuthuse.

Figur 6.12 Sundhedstilbud i borgerens nærrområde

Kilde: Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse (2012).

LÆGEDÆKNING I YDEROMRÅDER

Almen praksis har gennem mange år været den primære samarbejdspartner for kommunerne i deres arbejde med ældre og borgere med kronisk sygdom. Disse opgaver vil i kraft af den nye sygehusstruktur, bedre og mere skånsomme behandlingsmetoder, kortere indlæggelsestider og øget ambulans behandling tage til i de kommende år, og derfor er det vigtigt, at kapacitet og tilgængelighed

den af almen praksis overalt i landet følger med udviklingen af opgaverne i det nære sundhedsvæsen.

I dag er der imidlertid store regionale forskelle på, hvor mange alment praktiserende læger, der har nedsat sig. Særligt i Region Nordjylland samt i flere yderområder er der problemer med lægedækningen. Omvendt er der områder, især omkring de store

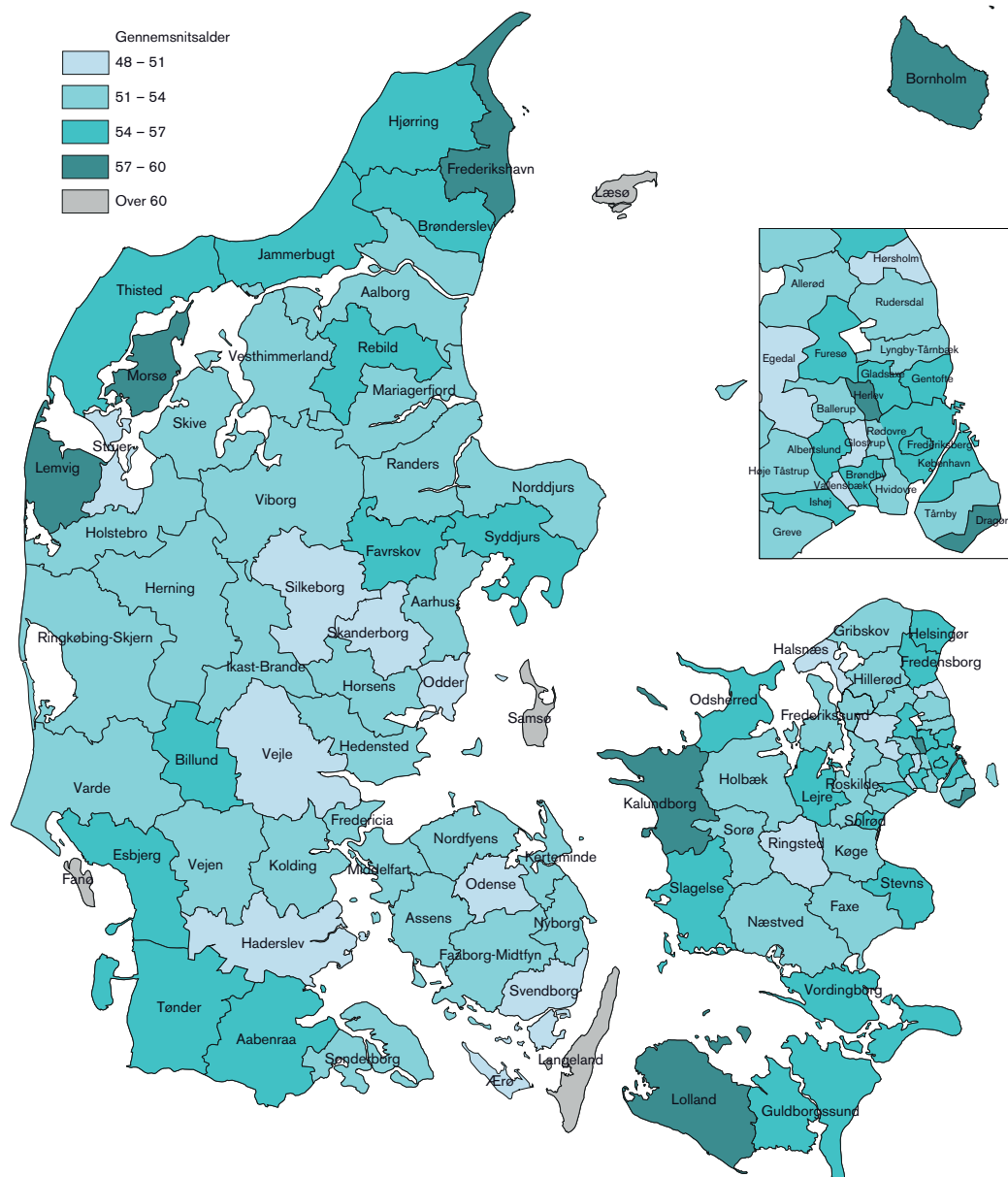
byer, hvor det er nemt at få tildelt læge.

Denne udvikling forstærkes af, at de praktiserende læger bliver ældre. Store årgange af praktiserende læger nærmer sig pensionsalderen. Næsten hver tredje har således rundet 60 år. Udviklingen rammer især øer og yderkommuner, som allerede slås med lægemangel, *jf. tabel 6.1 og figur 6.13.*

Tabel 6.1 Kommuner med de ældste læger (gennemsnitsalder)

Kommune	Gennemsnitsalder
Fanø	65,5
Læsø	63,5
Samsø	61,5
Langeland	61,2
Dragør	59,7
Lemvig	58,9
Morsø	58,9
Frederikshavn	57,6
Herlev	57,6

Figur 6.13 Gennemsnitsalder for praktiserende læger i kommunerne.

Kilde: Analystatik (2014).

6.3 En aldrende befolkning

De næste 30 år stiger andelen af ældre i den danske befolkning drastisk. Det bliver en økonomisk udfordring for alle kommuner. Men udviklingen rammer nogen kommuner særligt hårdt, da andelen af ældre fordeler sig skævt på landsplan – en udvikling, som forventes forstærket de kommende år.

Der er dog også lyspunkter. Den seneste udvikling tyder på, at behovet for æld-

repleje ikke vil stige i samme takt som alderskurven. Forbedringen i de ældres levevilkår og helbredstilstand trækker i en positiv retning, men kan ikke helt demontere den økonomiske udfordring for kommunerne fra den voksende ældrebefolkning.

Vi ser allerede i dag, at der er stor forskel på kommunernes udgifter til ældre borgeres pleje. I Egedal Kommune an-

vendes i dag 5.477 kroner pr. indbygger til de ældres pleje, mens der på Læsø anvendes 21.089 kr. pr. indbygger. Altså næsten fire gange så meget, *jf. tabel 6.2.*

Tabel 6.2 Kommuner med største og laveste udgifter til ældrepleje pr. borger i 2013, i kroner

Kommune	Kr.
Egedal	5.477
Vallensbæk	6.418
Solrød	6.885
Allerød	6.957
Høje-Taastrup	7.004
Frederikshavn	13.547
Lemvig	14.594
Ærø	14.659
Langeland	15.351
Læsø	21.089

6.4 Flere og flere ældre har god økonomi

Det er ikke overraskende kommuner med få ældre, der har færrest udgifter pr. indbygger. De fem kommuner med de laveste ældreudgifter, har alle sammen færre ældre end den gennemsnitlige danske kommune.

Antallet af ældre vil stige markant frem mod 2040. 1. januar 2013 udgjorde andelen af danskere på 80 år eller derover 4,2 procent af befolkningen. Ifølge Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning vil denne befolkningsgruppe i 2040 udgøre en næsten dobbelt så stor andel af befolkningen.

Bag den drastiske stigning i antallet af ældre på landsplan gemmer der sig en endnu barskere virkelighed for en række kommuner. Konkret viser Danmarks Statistisk befolkningsfremskrivning, at de ældre over 65 år allerede i 2020 vil udgøre mellem 35 og 40 pct. af befolkningen i Læsø og Ærø Kommuner, mens samme gruppe blot vil tegne sig for mellem 10 og 15 pct. i København og Aarhus.

Fremskrivningen viser, at de danske ø-kommuner samt de fleste kommuner i Nordjylland, Syddjylland og Sydsjælland i 2020 vil have en andel af ældre, der ligger betydeligt over landsgennemsnittet på 20 pct.

Men der er også lyspunkter. Forsknin-

gen viser, at de ældre bliver mere og mere velfungerende og dermed får mindre behov for hjælp fra kommunen.

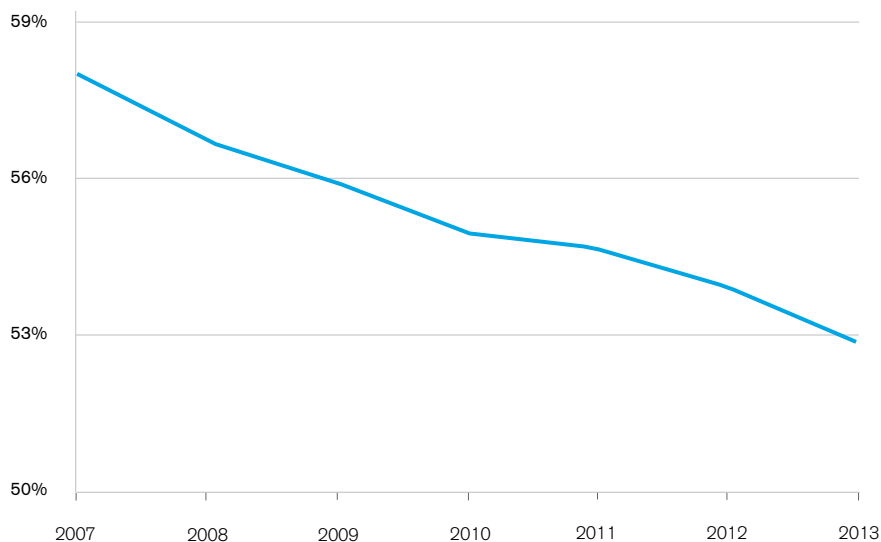
Vi bliver godt nok ældre, men vi bevarer samtidig et godt helbred - både fysisk og psykisk - op i en højere alder end tidligere.

Det bidrager også til et mindre behov for hjælp fra det offentlige, at en mindre andel blandt ældre bor alene end tidligere, *jf. SFI (2012)*. Men det må forventes, at behovet for offentlig hjælp og pleje - særligt på den anden side af 2020 - vil stige som følge af en betydelig stigning i befolkningen over 80 år.

Der er en sammenhæng mellem de ældres økonomi og deres helbred, så når flere og flere ældre har gode indtægter, vil der være en tendens til, at færre får brug for hjælp, og at behovet opstår senere.

En stigende andel ældre har en indkomst i pensionslivet, som er så høj, at de ikke får det fulde tillæg til folkepensionen, *jf. Momentum (2014c)*.

De seneste seks år har været præget af et jævnt fald i andelen af ældre, som modtager det fulde pensionstillæg, *jf. figur 6.14*. Hvis udviklingen fortsætter i samme tempo, vil det om ca. tre år kun være halvdelen af folkepensionisterne, som modtager det fulde pensionstillæg.

Figur 6.14 Andel folkepensionister, som modtager fuldt pensionstillæg

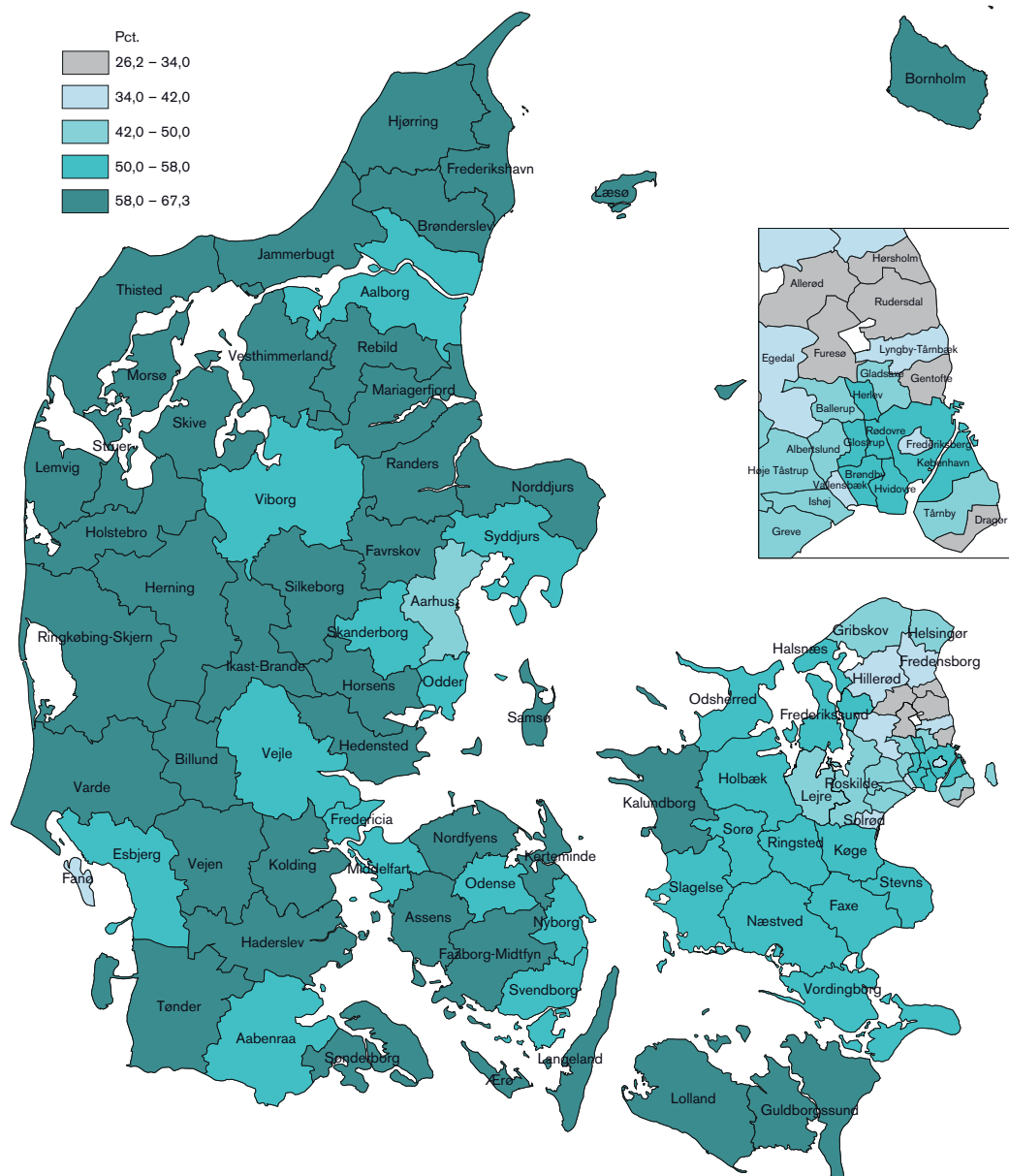
Kilde: Statistikbanken PEN33

Anm.: Indtægtsgrundlaget hvoraf det beregnes om personen er berettiget til pensionstillæg blev fra 2008 reduceret med op til 15.000 kr. i lønindkomst. I efterfølgende år var korrektionen 30.000 kr., som fra 2014 ændres til 60.000 kr. Hen over årene har det således været muligt at opbevare et vist pensionstillæg, på trods af eventuelt stigende lønindkomst.

Der er betydelige geografiske forskelle i hvor stor andel af kommunes ældre, der har lave indkomster og derfor modtager det fulde pensionstillæg. Kommunerne nord for København samt Dragør Kommune har relativt færrest folkepensionister, som modtager det fulde pensionstillæg. Øvrige kommuner, hvor færre end halvdelen af pensionisterne modtager det fulde pensionstillæg, udgøres af kommunerne i det nordøstligste Sjælland, vest for det storkøbenhavnske område og Aarhus og Fanø Kommuner. For øvrige kommuner modtager flere end hver anden folkepensionist det fulde pensionstillæg, *jf. figur 6.15.*

Figur 6.15 Andel folkepensionister, som modtager det fulde pensionstillæg i 2013, i pct.

Den højeste andel folkepensionister, som modtager det fulde pensionstillæg findes i Ikast-Brande Kommune med 67,3 pct., mens den laveste andel findes i Rudersdal Kommune med 26,2 pct.

Kun to kommuner, Ballerup og Høje-Taastrup, har oplevet en stigning i andelen af pensionister, som modtager fuldt pensionstillæg, mens de resterende 96 kommuner har haft et fald i andelen fra 2007 til 2013.

6.5 Hjemmehjælp

Andelen af borgere på 65 år og derover stiger i de kommende år. Andelen af hjemmehjælpsmodtagere er samtidig faldet over de seneste år. Faldet skyldes primært bedre funktionsniveau, og at færre bor alene, *jf. Hansen, (2012)*.

At andelen af ældre borgere stiger er en samfundsøkonomisk udfordring, men bl.a. Hjemmehjælpskommissionen tegner et differentieret billede af fremtidens ældre, *jf. Social- og Integrationsministeriet (2013)*. Mens der vil være mange ressourcestærke ældre, som ofte vil være i stand til at klare sig selv eller have et begrænset plejebehov, vil der også være en gruppe af ældre mennesker med omfattende og komplekse plejebehov. Det skyldes bl.a. forventningerne til et stigende antal ældre med demens og kroniske lidelser samt tendens til stigende ulighed i sundhed.

Kommunerne har i stigende grad fokus på de ældres ressourcer, evner til at klare hverdagen og muligheden for at træne de ældre til at klare sig selv (hverdagsrehabilitering). Der er dog betydelige forskelle mellem kommunerne i forhold til, hvor stor en andel af de ældre, der får hjemmehjælp i eget hjem.

Der ses i den sammenhæng en tendens til, at kommuner med en stor andel hjemmehjælpsmodtagere i aldersgruppen 65-79 år visiterer aldersgruppen til

færre timer i gennemsnit om ugen, end kommuner med en lav andel hjemmehjælpsmodtagere i aldersgruppen, *jf. figur 6.16*.

For ældre over 80 år ses den modsatte sammenhæng, hvor kommuner med en høj andel hjemmehjælpsmodtagere visiterer til flere timer i gennemsnit om ugen, end kommuner med en lav andel hjemmehjælpsmodtagere over 80 år, *jf. figur 6.17.*

6.6 Udsatte børn og familier

Der er de seneste årtier sket en ændring i, hvor de udsatte børnefamilier er bosat. Der er især kommet forholdsmæssigt flere udsatte børnefamilier i land- og yderkommunerne, mens bykommuner i hovedstaden har fået færre.

Forskere fra SFI har i en rapport fra 2010 kortlagt udviklingen i indsatser til børn og unge under 18 år. Samtidig har de kortlagt, hvordan de udsatte børnefamilier er fordelt i landet, og hvordan de bevæger sig rundt over tid, *jf. boks 6.3.*

Fra 1993 til 2007 blev antallet af børn og unge i forebyggende foranstaltninger mere end fordoblet. I den sammen-

hæng viser undersøgelsen, at yder- og landkommunerne er overrepræsenteret i statistikken for både anbragte børn og børn i forebyggende foranstaltninger.

Det dokumenteres samtidig, at udsatte børnefamilier flytter meget mere, end såkaldt almindelige familier – og at de udsatte familier ofte flytter til kommuner, der minder om den de kommer fra – fx fra yderkommune til yderkommune.

Undersøgelsen viser også, at de børn og unge, som yder- og landkommunerne sender i forebyggende foranstaltninger eller i anbringelse, har flere sociale problemer, end tilsvarende børn i bykommunerne.

BOKS 6.3

Mors og fars problemer

Andelen af anbragte børn har ligget nogenlunde stabilt de sidste 25 år på omkring 1 pct. af de 0-17-årige. Til gengæld er der sket mere end en fordobling i andelen af børn og unge, der modtager en forebyggende foranstaltning, fra 0,58 pct. i 1993 til 1,21 pct. i 2007.

Der er fem såkaldte risikofaktorer, der øger sandsynligheden for, at et barn

ender i enten en forebyggende foranstaltning eller bliver anbragt, *jf. SFI (2010)*. De fem risikofaktorer er:

Moderen bor ikke sammen med barnets far

Moderen er pensionist (som oftest førtidspensionist) eller kontanthjælpsmodtager

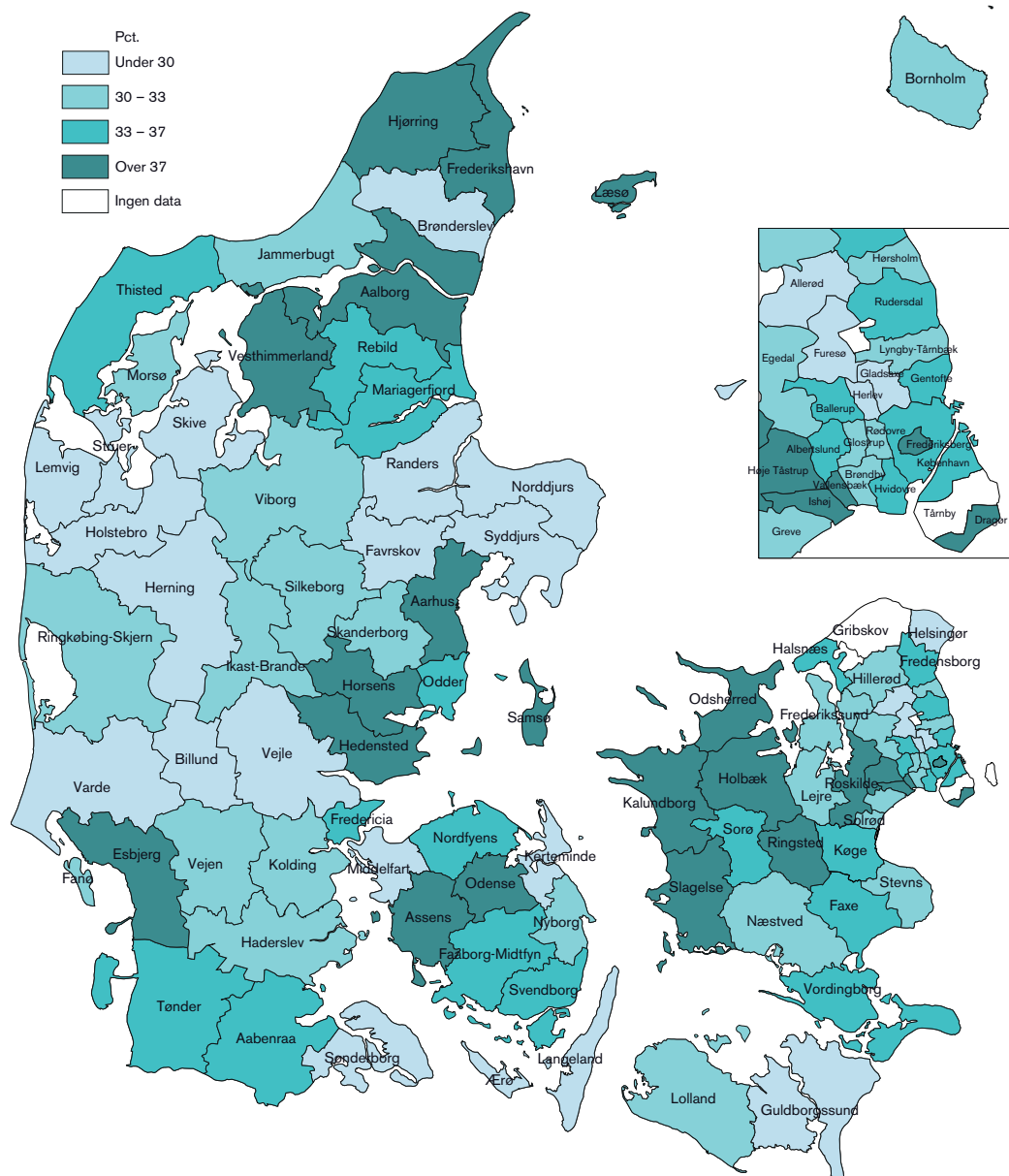
Moderen har ingen uddannelse

Moderen er kriminel

Moderen bor under dårlige boligforhold

Risikofaktorer er forhold i familien – her repræsenteret ved de – der betyder noget for risikoen for, at et barn får en foranstaltning. "Topscoreren" blandt risikofaktorerne er, at mor og far ikke bor sammen. Det gjaldt i 2007 for 68 pct. af børnene i forebyggende foranstaltninger og for hele 84 pct. af de anbragte børn. Til sammenligning var det kun 25 pct. af de "almindelige" børn, der i 2007 ikke boede sammen med deres mor og far.

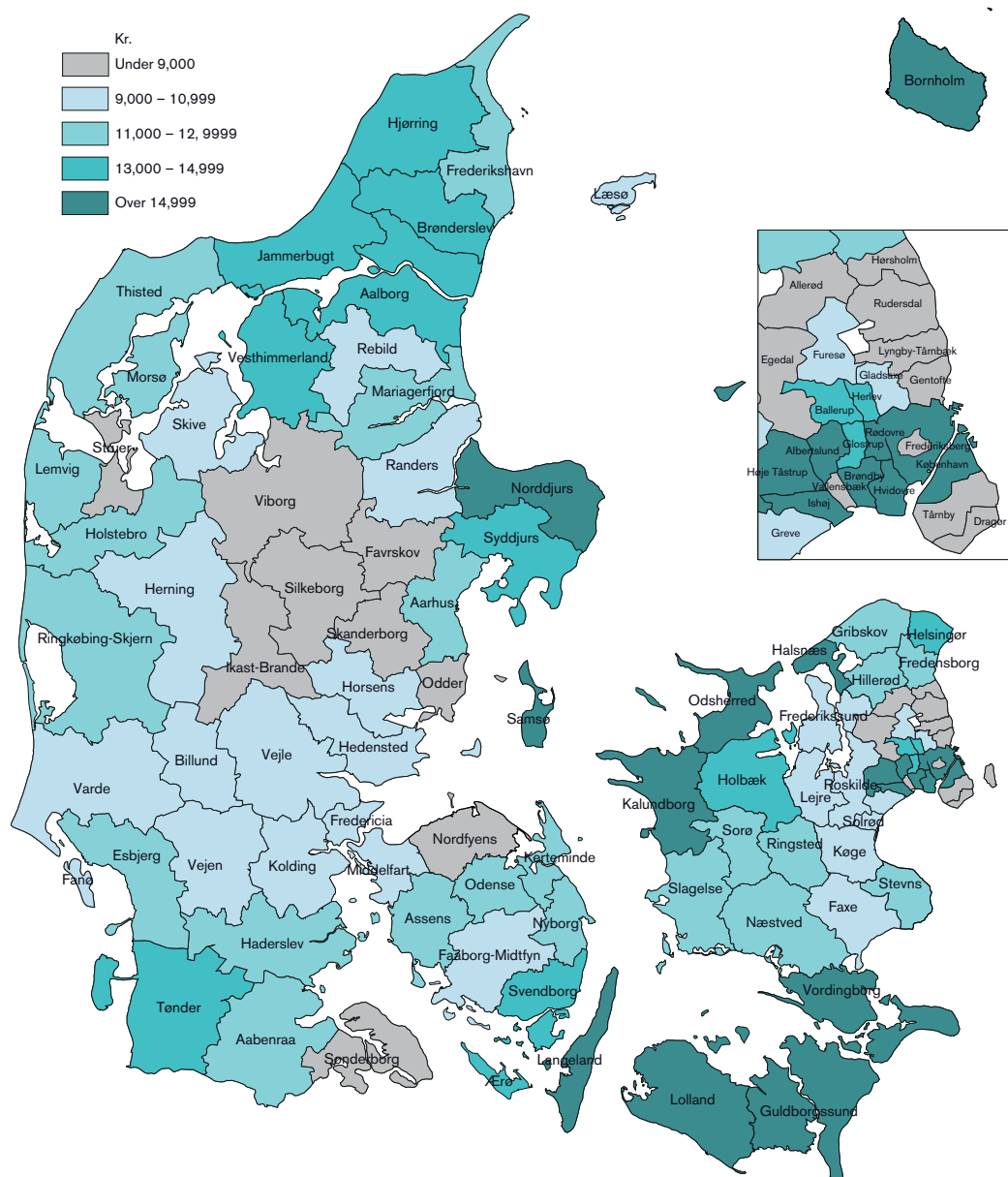
Figur 6.17 Andel modtagere af hjemmehjælp i egen bolig ud af de 80+ årige i 2012 (procent)

KOMMUNERNES UDGIFTER TIL UDSATTE BØRN OG UNGE

Kommunernes udgifter til udsatte børn og unge bekræfter dette billede. Bykommuner i Hovedstadsområdet har færrest udgifter til børn og unge, mens land- og yderkommuner har de højeste udgifter. Dog skal bemærkes, at Københavns Kommune og en række Vestegnskommuner har høje udgifter til udsatte børn og unge, *jf. figur 6.18.*

Figur 6.18 Nettodriftsudgifter til udsatte børn og unge-området pr. 0-17-årige i regnskab 2012

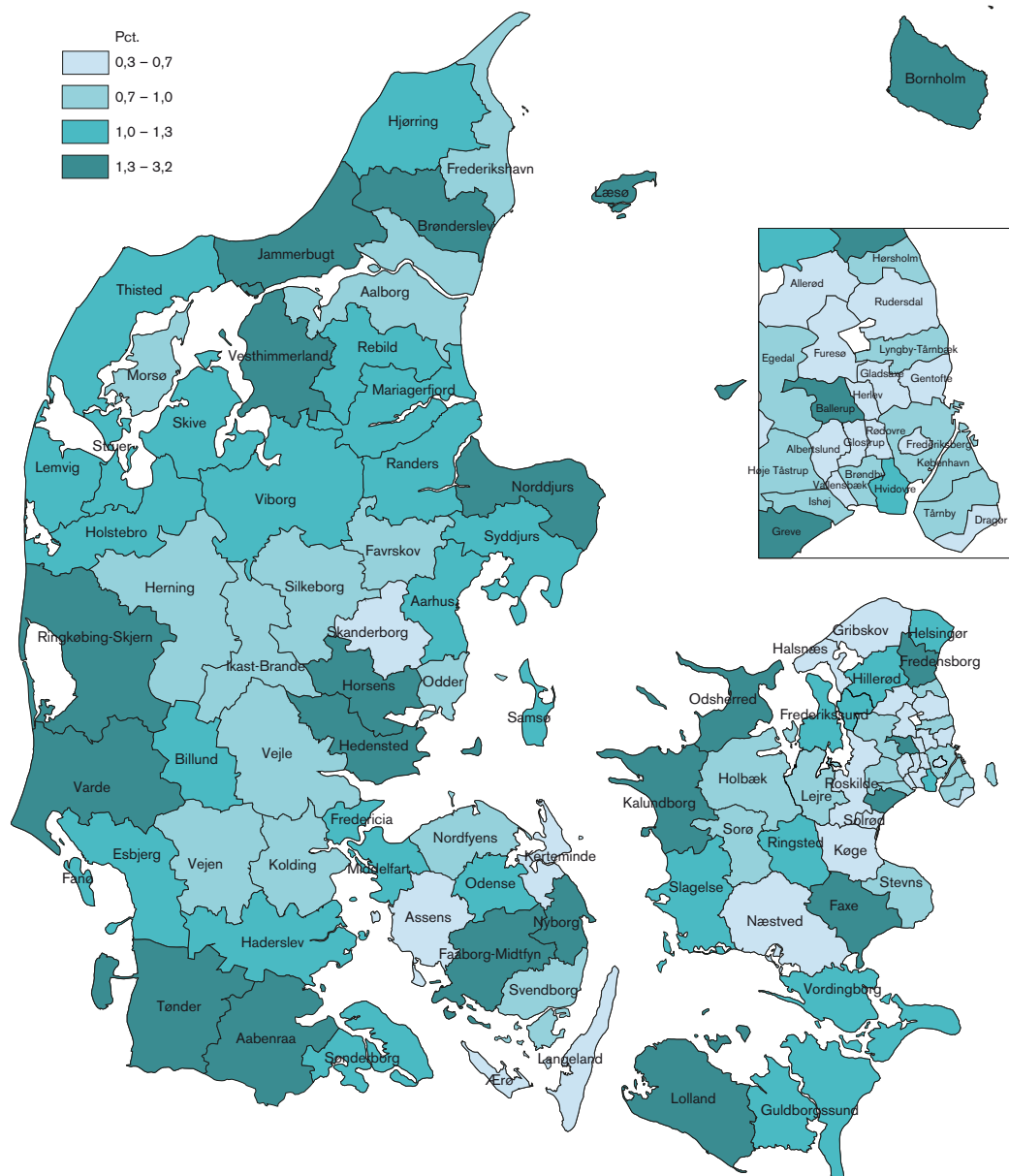
Kilde: Danmarks Statistik, udgifterne er opgjort på baggrund af regnskab 2012 som summen af funktion 5.17 og 5.20-5.24. Antal 0-17-årige er opgjort pr. 1. januar 2012.

BØRN OG UNGE I FOREBYGGENDE FORANSTALTNINGER

Som indikator for kommunernes specialforanstaltninger for børn og unge, giver *figur 6.19* et billede af andelen, som modtager forebyggende foranstaltninger, fordelt på kommuner. Laveste andele findes i kommunerne Langeland, Valensbæk, Glostrup, Dragør og Gentofte, mens de højeste andele med mere end 3 pct. findes hos Læsø, Norddjurs og Bornholms Kommuner.

Figur 6.19 Andel Børn og unge, 0-17 år, som modtager forebyggende foranstaltninger, 2011

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, BU01 og FOLK1.

Anm.: Se boks 6.4 for afgrænsning af hvad der er hører under de forebyggende foranstaltninger.

BOKS 6.4

Afgrænsning af forebyggende foranstaltninger over for børn og unge

Personrettede forebyggende foranstaltninger er i lov om social service afgrænset til:

- Aflastningsophold
- Personlig rådgiver
- Praktikophold
- Udslusningsordning
- Ungepålæg

ANBRAGTE BØRN OG UNGE

Siden 2008 har der været et støt fald i kommunerne afgørelser om anbringelse og effektuerede anbringelser, *jf. Ankestyrelsen (2013)*. Det skal bl.a. ses i lyset af kommunernes øgede brug af forebyggende foranstaltninger. Der var ultimo 2012 anbragt 12.025 børn og unge. Land- og yderkommuner har det højeste antal anbragte børn pr. 1.000 indbyggere mellem 0-17 år, *jf. figur 6.20*.

6.7 Hjemløse i Danmark

Den seneste hjemløsetælling fra 2013 viser, at sammenlagt befinder 70 pct. af landets hjemløse borgere sig i de fire største byområder - hovedstadsområdet, Aarhus, Odense og Aalborg. Hjemløsetællingen viser også, at der er sket en markant stigning på 16 pct. i antallet af hjemløse over de sidste 4 år.

Antallet af hjemløse borgere er steget kraftigt i de københavnske omegnskommuner. Siden 2009 er tallet næsten fordoblet fra 701 til 1.341 personer, *jf. tabel 6.5*. Sammenlagt er lidt over halvdelen af de hjemløse borgere hjemmehørende i hovedstadsområdet, svarende til 3.100 personer. 1.581 af de hjemløse borgere er hjemmehørende i Københavns Kommune. 617 hjemløse borgere er hjemmehørende i Aarhus mod kun 110 personer i Odense.

Stigningen i hjemløsheden er først og fremmest sket i hovedstadsområdet. Sammenholdt med resultaterne af evalueringen af den nationale hjemløsestrategi, *jf. Rambøll og SFI (2013)*, vurderer forskerne bag hjemløsetællingen, at en hovedårsag til den stigende hjemløshed er en tiltagende mangel på boliger med en husleje, der modsvarer de hjemløse borgeres betalingsevne. Her skal det tages i betragtning, at hovedparten af de hjemløse borgere er kontanthjælpsmodtagere.

Ifølge forskerne forstærkes udviklingen af flere strukturelle forhold. Omfattende renoveringer i den almene boligmasse, der generelt højner boligkvaliteten, finansieres i vid udstrækning gennem stigende huslejer. Samtidig betyder brugen af fleksibel udlejning i en række boligområder, hvor der fx stilles krav om beskæftigelse til nytilflyttere, at færre boliger er til rådighed for socialt udsatte borgere.

Særligt for de unge må den kraftige stigning i antallet af hjemløse ses i sammenhæng med, at der gennem de senere år er sket en kraftig stigning i antallet af unge kontanthjælpsmodtagere som følge af den økonomiske krise. Den lave kontanthjælpsydelse for en del af de udsatte unge må antages at forstærke problemet med at skaffe boliger, som de unge har råd til at betale set i lyset af, at antallet af boliger med en lav husleje samtidig falder.

Table 6.5 Hjemløse borgere fordelt efter byområder, opgjort for hjemkommuner. 2009, 2011 og 2013. Antal og procent.

	2009 Antal	2009 Procent	2011 Antal	2011 Procent	2013 Antal	2013 Procent
København	1.494	30	1.507	29	1.581	27
Frederiksberg	233	5	203	4	178	3
Københavns Omegn	701	14	1.028	19	1.341	23
Aarhus	466	9	588	11	617	11
Odense	208	4	178	3	110	2
Aalborg	218	4	231	4	259	4
Øvrige kommuner over 20.000	1.056	21	1.053	20	1.198	21
Øvrige kommuner under 20.000	622	12	502	10	536	9
I alt	4.998	199	5.290	100	5.820	100

7

ØKONOMI
OG INDKOMST

Sammenfatning

↓ I dette kapitel belyses udviklingen i kommunernes økonomi i perioden 2007 – 2013 samt enkelte sider af udviklingen i borgernes økonomiske situation. Udgangspunktet for belysningen er en række simple indikatorer for forskellige sider af den kommunale økonomi. Det drejer sig bl.a. om kommunernes udgiftsbehov, skattegrundlag, skat/serviceforholdet og udgifter til service og forsørgelse. Med hensyn til borgerne drejer det sig bl.a. om den disponible indkomst.

Det generelle indtryk er, at der både i 2007 og i 2013 er væsentlige forskelle på de enkelte kommuners økonomiske situation. Målt på de viste indikatorer, er forskellene mellem kommunerne på nogle af indikatorerne blevet større og på andre mindre i perioden. Endvidere fremgår det, at kommuner med mærkbare fald i folketallet har en væsentlig udfordring, når udgiftsbudgettet skal tilpasses som følge af et reduceret bidrag fra de generelle tilskud.

Omvendt har kommuner med vækst i folketallet også en væsentlig udfordring, når eksempelvis kapaciteten på skole- og dagpasningsområdet skal udbygges i takt med folketallet. Det overordnede billede tyder på, at kommunerne med vækst i folketallet typisk også har høje anlægsudgifter.

Med hensyn til borgernes økonomi fremgår det bl.a. af kapitlet, at det er borgerne i kommunerne omkring København og Aarhus, der har de højeste indkomster. Omvendt er det typisk borgerne på Lolland-Falster og i Sønderjylland, der har de laveste indkomster.

Der bor flest fattige i landets store byer, men koncentrationen af fattige i byerne er i de senere år blevet mindre markant end tidligere. Endvidere er fattigdommen steget klart hurtigere på Sjælland end eksempelvist på Fyn og i Jylland.

Det er især borgere i kommunerne på Vest- og Sydsjælland, Lolland-Falster samt i enkelte Vestegnskommuner, der har problemer med at få økonomien til at balancere og derfor står i RKI.

7.1 Kommunernes udgiftsbehov

Kommunernes udgiftsbehov opgøres på baggrund af en opdeling af kommunernes udgiftspres i et aldersbestemt udgiftsbehov og et socialt bestemt udgiftsbehov. I udligningssystemet tages der højde for forskellene i kommunernes udgiftsbehov.

Det demografiske udgiftsbehov skal opfange de forskelle i kommunernes udgiftspres, der følger af en forskellig alderssammensætning af borgerne. Eksempelvis vil kommuner med mange børn og/eller mange ældre alt andet lige have et større udgiftspres end andre kommuner.

Det sociale udgiftsbehov skal opfange de forskelle i kommunernes udgiftspres,

der følger af forskelle i kommunernes sociale struktur. Eksempelvis vil kommuner med mange arbejdsløse eller borgere med et lavt uddannelsesniveau oftere have et højere socialt betinget udgiftspres end andre kommuner.

Både i 2007 og 2013 er det kommuner i Vestsjælland, Lolland-Falster, Sønderjylland samt en række kommuner i hovedstadsområdet, der har de højeste udgiftsbehov pr. indbygger. Omvendt er det også typisk en række kommuner i hovedstadsområdet samt i Østjylland, der har de laveste udgiftsbehov pr. indbygger, *jf. figur 7.1.*

Helt generelt er der ikke noget, der tyder på, at forskellene i kommunernes

udgiftsbehov er blevet større i perioden 2007 – 2013, *jf. tabel 7.1.*

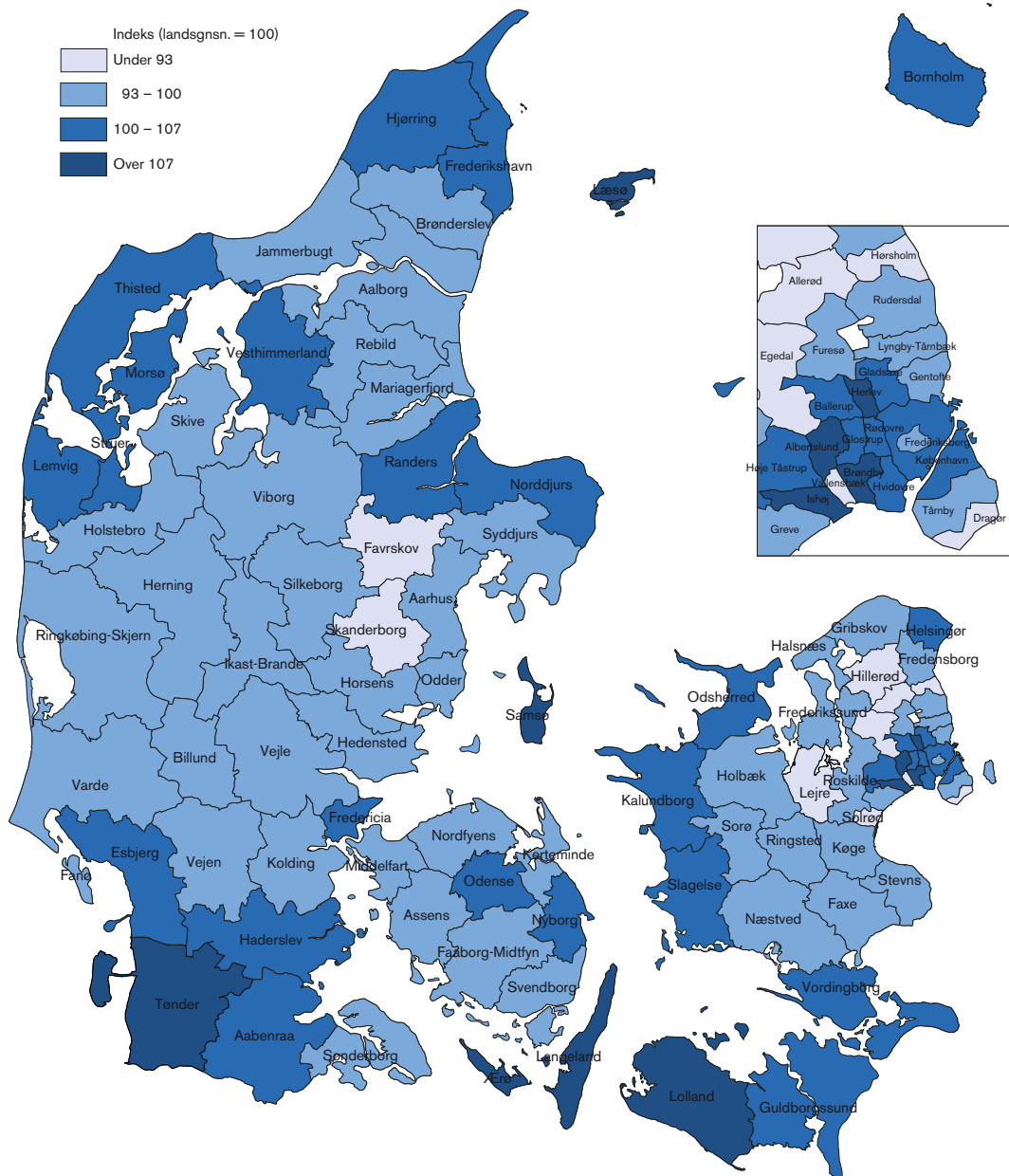
Yder-, land- og mellemkommunerne har i perioden haft en højere vækst i udgiftsbehovet pr. indbygger end bykommunerne. Det er især udviklingen i det sociale udgiftsbehov, der har bidraget til, at yder-, land- og mellemkommunerne har haft en højere vækst i udgiftsbehovet end bykommunerne. Noget tyder derfor på, at de sociale problemer uden for de egentlige bykommuner er blevet større i perioden. Det kan dog også have betydning, at metoden for opgørelsen af kommunernes udgiftsbehov er blevet justeret i perioden. Opgørelsen af de enkelte kommuners udgiftsbehov er forbundet med en vis usikkerhed.

Tabel 7.1. Spredningen i kommunernes udgiftsbehov pr. indbygger (målt på forskel til landsgennemsnittet)

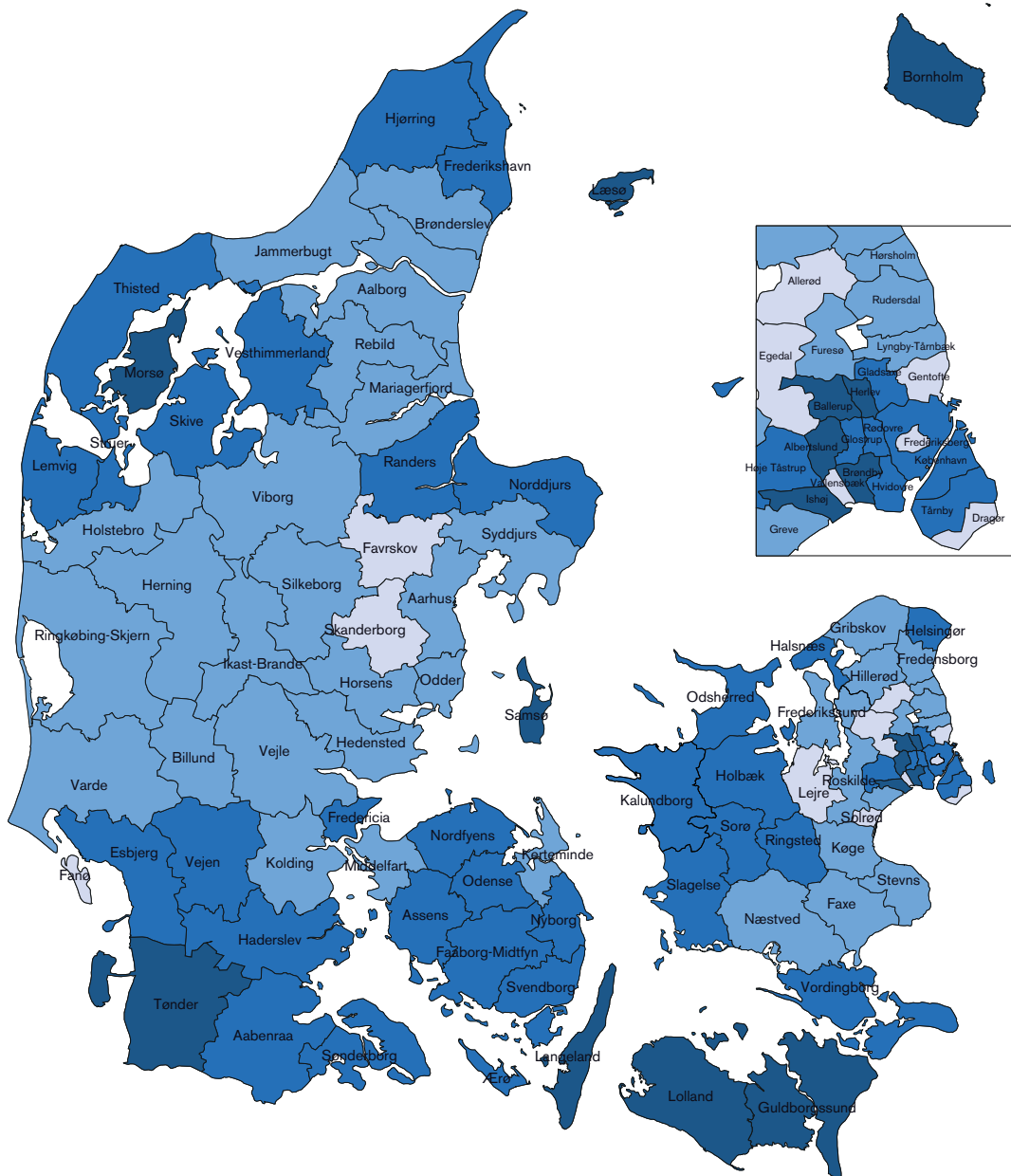
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	7,04	7,11	7,38	7,41	7,08	7,05	6,77

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

Figur 7.1 Udgiftsbehov pr. indbygger i 2007 og 2013 (modstående side), landsgennemsnittet = 100

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

7.2 Kommunernes serviceniveau

Serviceniveauet er forholdet imellem kommunens udgifter pr. indbygger og det udgiftspres, der ud fra en landsgennemsnitlig betragtning følger af alderssammensætningen og de sociale forhold i kommunen (udgiftsbehovet).

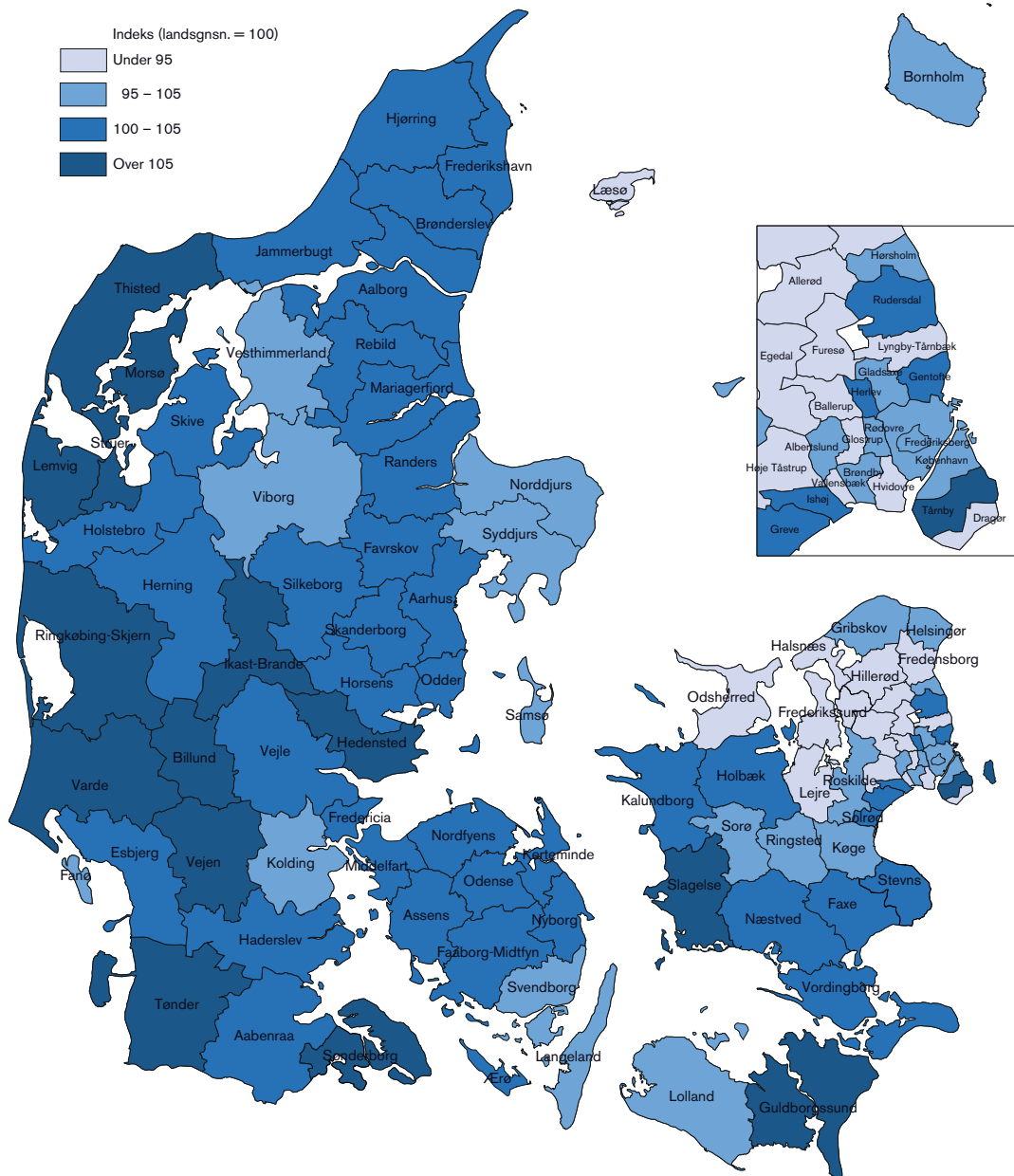
Et serviceniveau over 100 viser, at kommunen har et udgiftsniveau, der er højere end det udgiftspres, der følger af kommunens alderssammensætning og sociale struktur. Et højt udgiftsniveau i forhold til udgiftspreset fortolkes som et højt serviceniveau.

Kommunerne med høje serviceniveauer var i 2013 i mindre grad end i 2007 lokaliseret i hovedstadsområdet, *jf. figur 7.2*. Helt generelt gælder det, at forskellene mellem kommunerne er blevet mindre, *jf. tabel 7.2*.

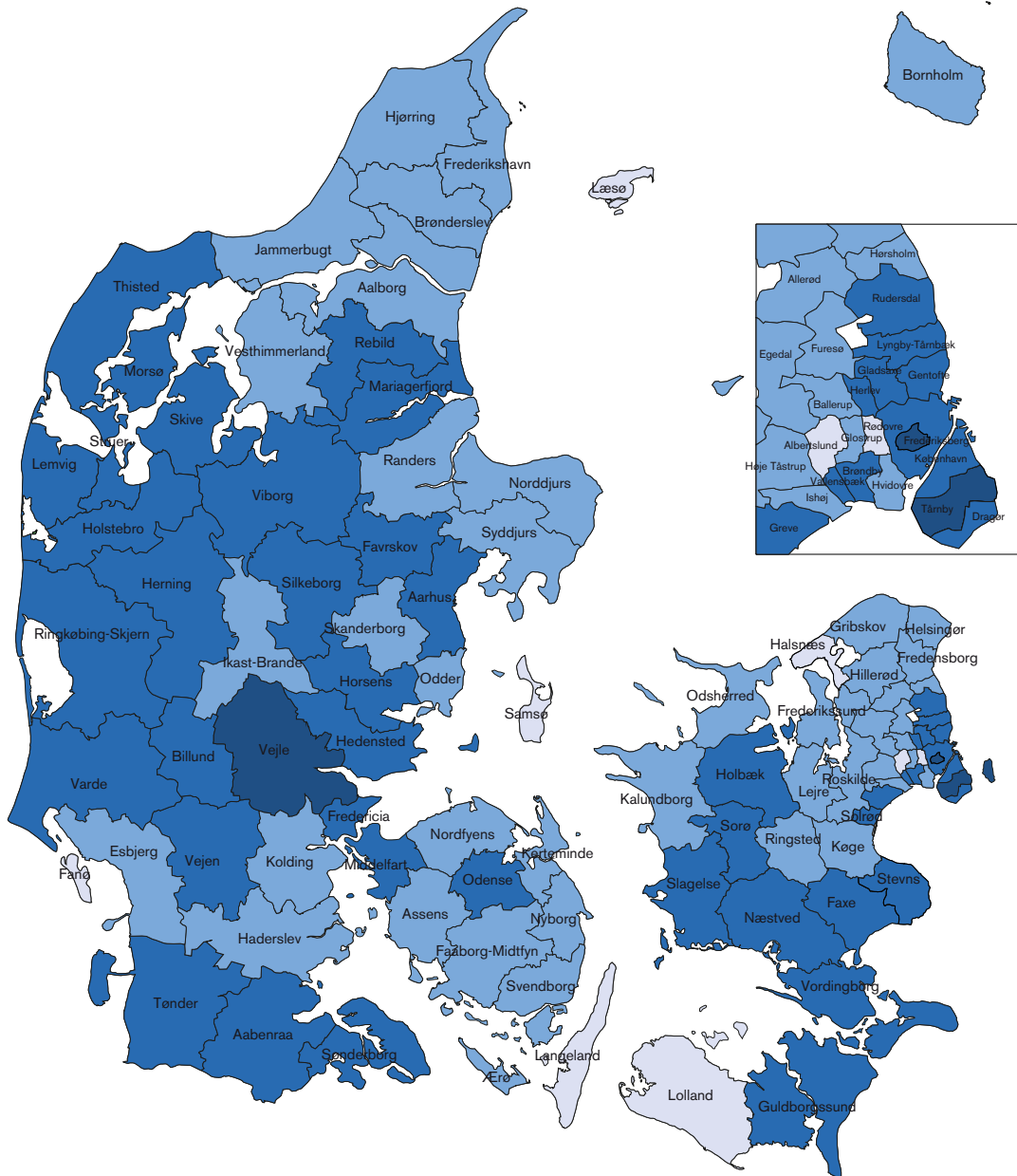
Nogle kommuner har i 2013 et højere udgiftsniveau i forhold til udgiftsbehovet, end de havde i 2007. Opgørelsen af de enkelte kommunernes udgiftsbehov og dermed serviceniveauet er dog forbundet med en vis usikkerhed. Eksempelvis kan kommuner med faldende befolk-

ningstal på kort sigt have svært ved at tilpasse udgifter i samme takt som faldet i folketallet. Disse kommuner vil fremstå som kommuner med serviceniveauer, der er højere, end den service borgerne i praksis får. Et eksempel er, at det kan være svært løbende at tilpasse folkeskolestrukturen til et faldende børnetal.

Figur 7.2 Serviceniveau (landsgennemsnit=100), 2007 og 2013 (modstående side)

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Tabel 7.2 Spredningen i kommunernes serviceforhold (målt på forskel til landsgennemsnittet)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	5,77	5,58	4,65	4,11	4,09	4,33	4,29

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

7.3 Tilpasningsproblemet

Det forudsættes i det generelle tilskuds- og udligningssystem, at kommunerne løbende tilpasser udgifterne til ændringer i demografien. Der ydes ekstra tilskud til kommuner med meget store fald i folketallet, men enkelte kommuner kan alligevel godt opleve forholdsvist store fald i de generelle tilskud som følge af et faldende folketal.

Økonomi- og Indenrigsministeriets Finansieringsudvalg har tidligere beregnet, at en kommune i perioden 2007 – 2013 et enkelt år har oplevet et indtægtstab på hele 1,32 pct. af beskatningsgrundlaget på de årlige opdateringer af de folketal, der indgår i udligningen, *jf. tabel 7.3*. For en gennemsnitskommune på 57.000 indbyggere svarer det - isoleret

set - til et indtægtstab på 130 mio. kr. Ses der bort fra de små ø-kommuner er det største tab i perioden 0,68 pct. af beskatningsgrundlaget svarende til ca. 65 mio. kr. for en gennemsnitskommune. Omvendt vil et faldende folketal dog også medføre en reduktion af kommunens udgiftspres.

Tabel 7.3. De største ændringer i udligningsbeløb ift. beskatningsniveau som følger af opdatering af enten det socioøkonomiske udgiftsbehov eller det demografiske udgiftsbehov, pct.

Alle kommuner (98)	2007-08	2008-09	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13
<i>Største gevinst:</i>						
Demografi	-0,37	-0,37	-1,05	-1,37	-0,65	-0,38
Socioøkonomi	-0,46	-1,21	-0,64	-0,89	-0,37	-0,67
<i>Største tab:</i>						
Demografi	0,60	1,30	0,80	1,63	1,32	1,42
Socioøkonomi	0,86	0,76	2,05	1,80	0,97	1,42

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriet, 2013.

7.4 Kommunernes beskatningsgrundlag

Kommunernes vigtigste skatteklender er den kommunale indkomstskat og den kommunale grundskyld. Den enkelte kommune fastsætter selv udskrivningsprocenten for indkomstskatten og promillen for grundskylden. I de årlige økonomiaftaler er det dog normalt udgangspunktet, at skatten skal holdes i ro for kommunerne under ét. Sker det ikke, rammes kommunerne af sanktioner i form af beskæringer af bloktilskuddet.

Grundlaget for den kommunale indkomstskat og den kommunale grundskyld – udskrivningsgrundlaget og de skattepligtige grundværdier indgår i den kommunale udligning. I udligningen tages der højde for forskellene i kommunernes beskatningsgrundlag (udskrivningsgrundlag tillagt en andel af grundværdierne).

I 2007 var det en række kommuner i hovedstadsområdet, der havde de højeste beskatningsgrundlag, *jf. figur 7.3*. Det er der ikke rykket afgørende på i perioden frem til 2013. Udgangspunktet for opgørelsen er kommunernes budgetter. Tilsvarende lå kommunerne med de laveste beskatningsgrundlag begge år i de sydlige og nordlige dele af landet.

Helt generelt er der ikke noget, der tyder på, at forskellene i kommunernes beskatningsgrundlag er blevet større i perioden 2007 - 2013. Frem til 2012 var der tale om en reduktion af forskellene, *jf. tabel 7.4*. Det kan have betydning for opgørelsen, at metoden for indregningen af grundværdierne i beskatningsgrundlaget er justeret i perioden.

Endvidere er det nødvendigt at være opmærksom på, at kommunerne kan vælge at budgettere med et statsligt fastsat udskrivningsgrundlag. Kommuner med en ugunstig udvikling vil typisk vælge at budgettere med det statslige grundlag, fordi det giver et større skatteprovenu. Kommuner med en gunstig udvikling vil omvendt typisk vælge at budgettere med et eget skøn for udskrivningsgrundlaget. I krisetider vil kommuner med en gunstig udvikling i skattegrundlaget dog også overveje det statsligt fastsatte udskrivningsgrundlag, fordi det giver sikkerhed for skatteprovenuet. Det kan have betydning for udviklingen i forskellene mellem kommunernes beskatningsgrundlag.

Tabel 7.4 Spredningen i kommunernes beskatningsgrundlag pr. indbygger (målt på forskel til landsgennemsnittet)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	19,3	18,9	18,5	17,6	17,4	17,1	19,1

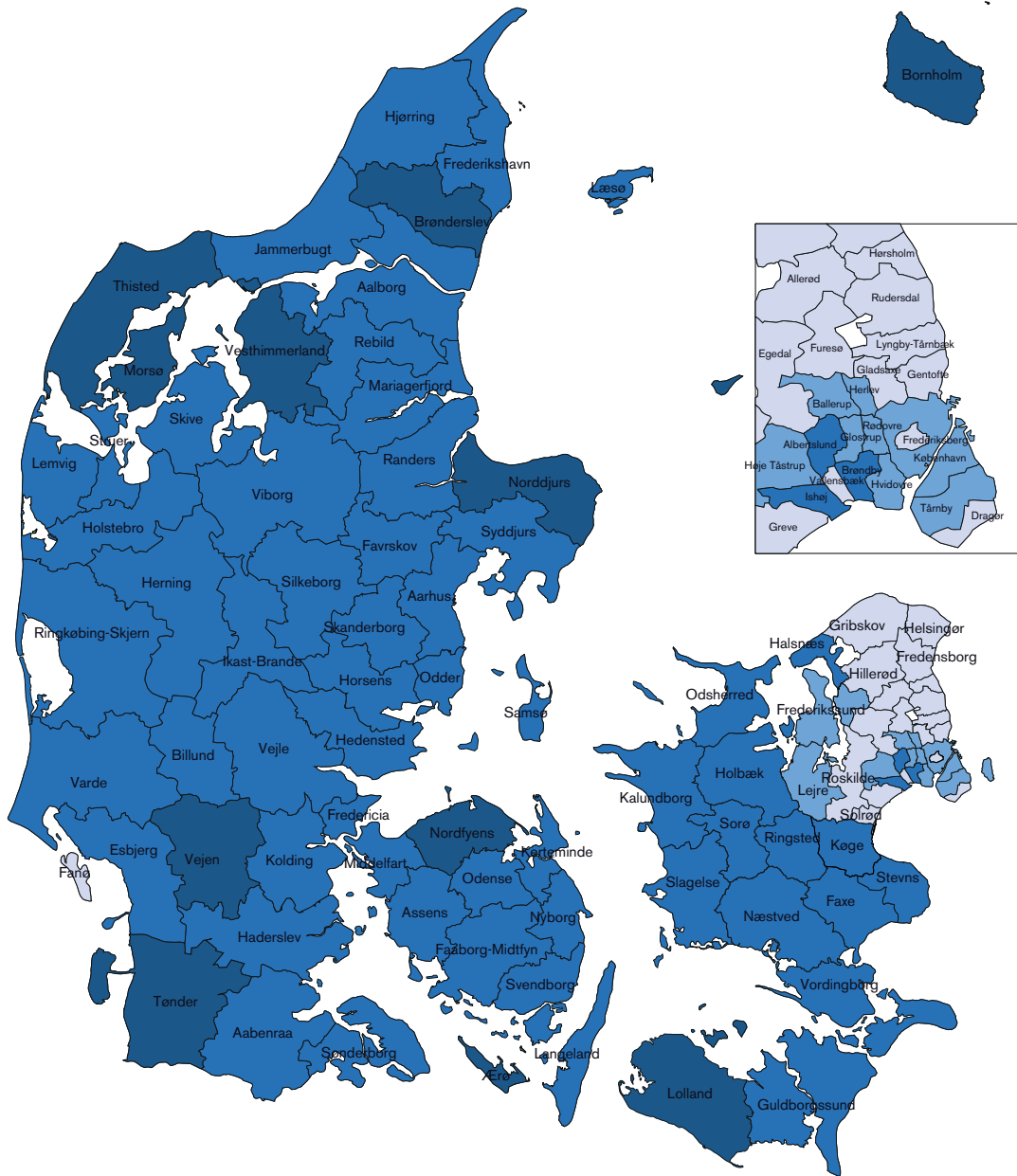
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

Mellem- og landkommunerne har i perioden haft en lidt højere vækst i beskatningsgrundlaget pr. indbygger end både by- og yderkommuner. Udviklingen kan bl.a. være påvirket af, at der i årene før

finanskrisen var tale om, at flere valgte at købe boliger længere væk fra de større bykommuner på grund af væksten i boligpriserne. Endvidere kan det forhold, at der er sket en tilflytning af unge til de

større byer have bidraget til at sænke gennemsnitsindkomsten i byerne og omvendt bidraget til et løft af indkomsten i de øvrige kommuner.

7.5 Kommunernes beskatningsniveau

Kommunernes beskatningsniveau opgøres som kommunernes samlede provenu af indkomstskat og grundskyld sat i forhold til grundlaget for udskrivningen af de to skattekloder.

I 2013 er det især kommunerne i Nordjylland, Fyn og Lolland-Falster og enkelte kommuner på Sjælland, der har høje beskatningsniveauer. Omvendt er det en række kommuner i hovedstadsområdet, der har de laveste beskatningsniveauer.

Helt generelt er der i 2013 større forskelle på kommunernes beskatningsniveau end i 2007. Størrelsen af forskellene mellem kommunerne har dog varieret noget i perioden, *jf. tabel 7.5*.

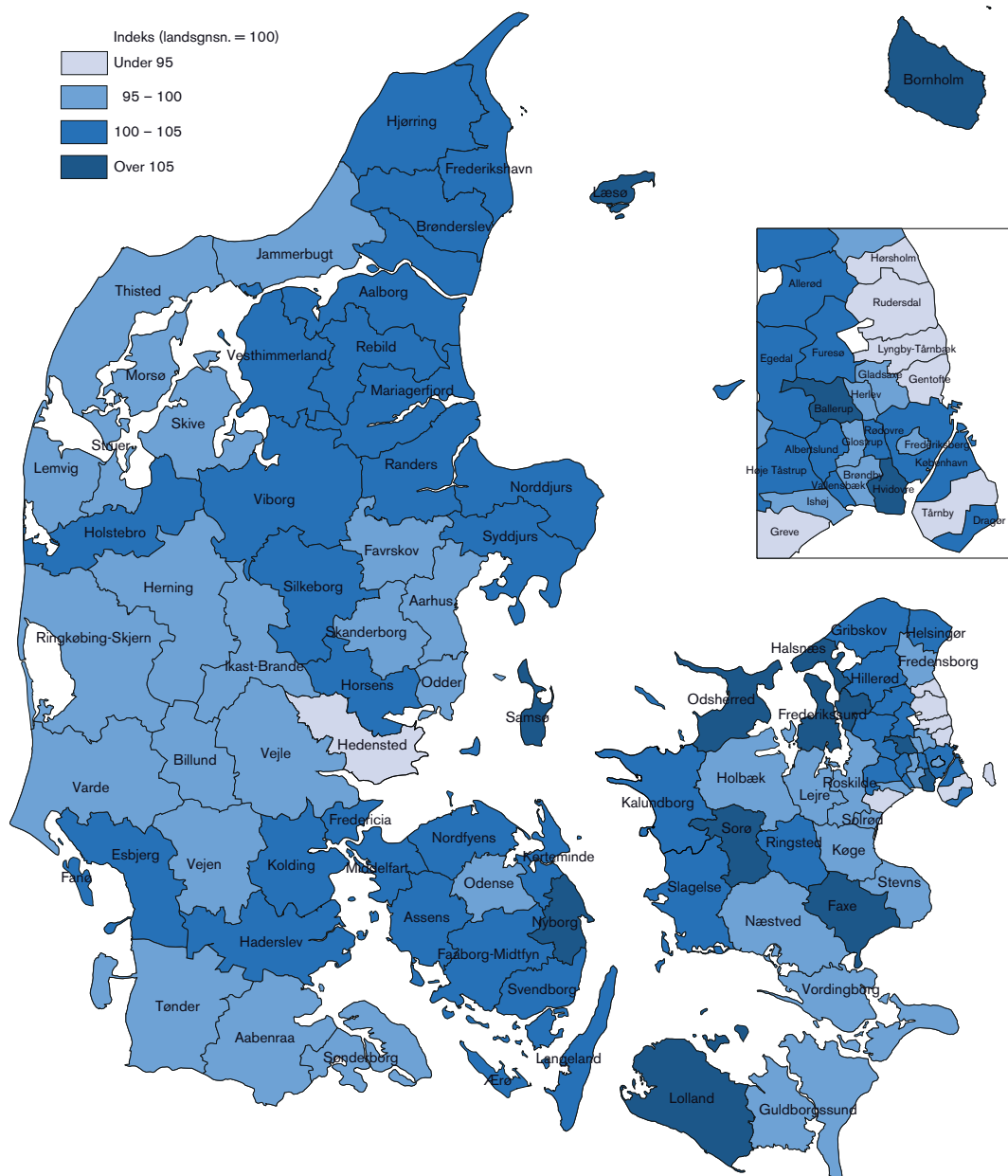
Tabel 7.5 Spredningen i kommunernes beskatningsniveau (målt på forskel til landsgennemsnittet)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	3,82	3,62	3,70	3,76	3,72	3,74	4,13

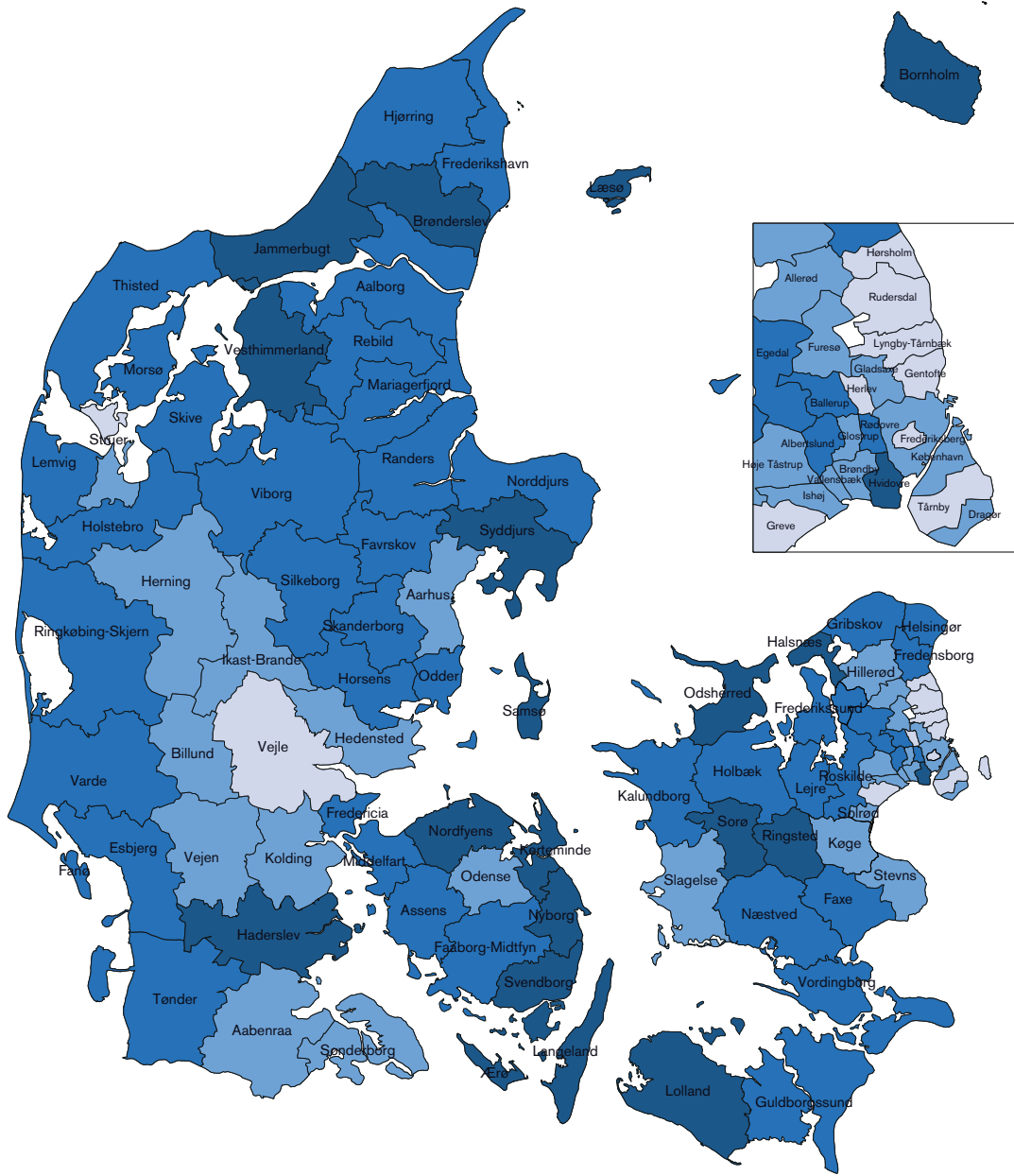
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

Figur 7.4 Beskatningsniveau i 2007 og 2013 (modstående side), (gnsn.=100).

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

7.6 Kommunernes skat/ serviceforhold

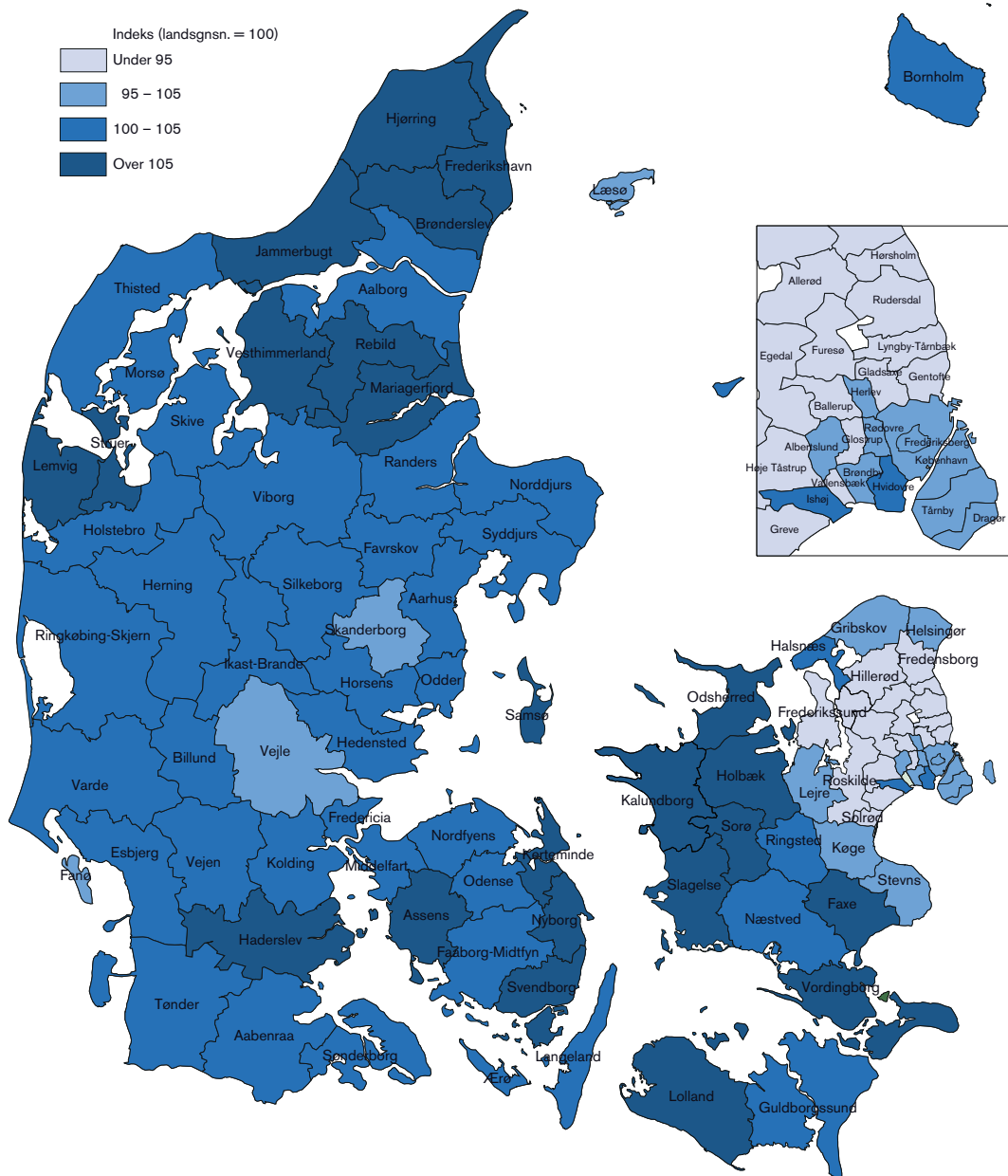
Skat/serviceforholdet belyser sammenhængen mellem kommunens serviceniveau og beskatningsniveau. Lands gennemsnittet for skat/serviceforholdet er sat til 100.

Hvis kommunen har et skat/serviceforhold større end 100, betaler borgerne mere i skat for den kommunale service, end borgerne ud fra en gennemsnitsbetragtning gør i andre kommuner for det samme serviceniveau. Et højt skat/serviceforhold kan skyldes et lavt skattegrundlag og/eller et højt udgiftspres som følge af borgernes alderssammen-

sætning eller den sociale struktur i kommunen. Endvidere kan nogle kommuner have svært ved at tilpasse udgifterne til et faldende folketal, *jf. afsnit 7.1.2.*

I 2007 var det kommunerne i Vestsjælland, Nordjylland, og Fyn, der sammen med Lolland havde de højeste skat/serviceforhold, *jf. figur 7.5.* Kommunerne med de laveste skat/serviceforhold var typisk lokaliseret i hovedstadsområdet. Helt generelt gælder det, at forskellene i kommunernes skat/serviceforhold er mindre i 2013 end i 2007, *jf. tabel 7.6.*

Figur 7.5 Skat/service-forhold i 2007 og 2013 (modstående side) (gnsn.=100).

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal.

7.7 Kommunernes udgifter til service

Kommunernes serviceudgifter er kommunernes samlede nettodriftsudgifter fratrukket nettoudgifterne på de brugerfinansierede områder (forsyning) og nettoudgifterne til overførsler (fx kontanthjælp og førtidspension).

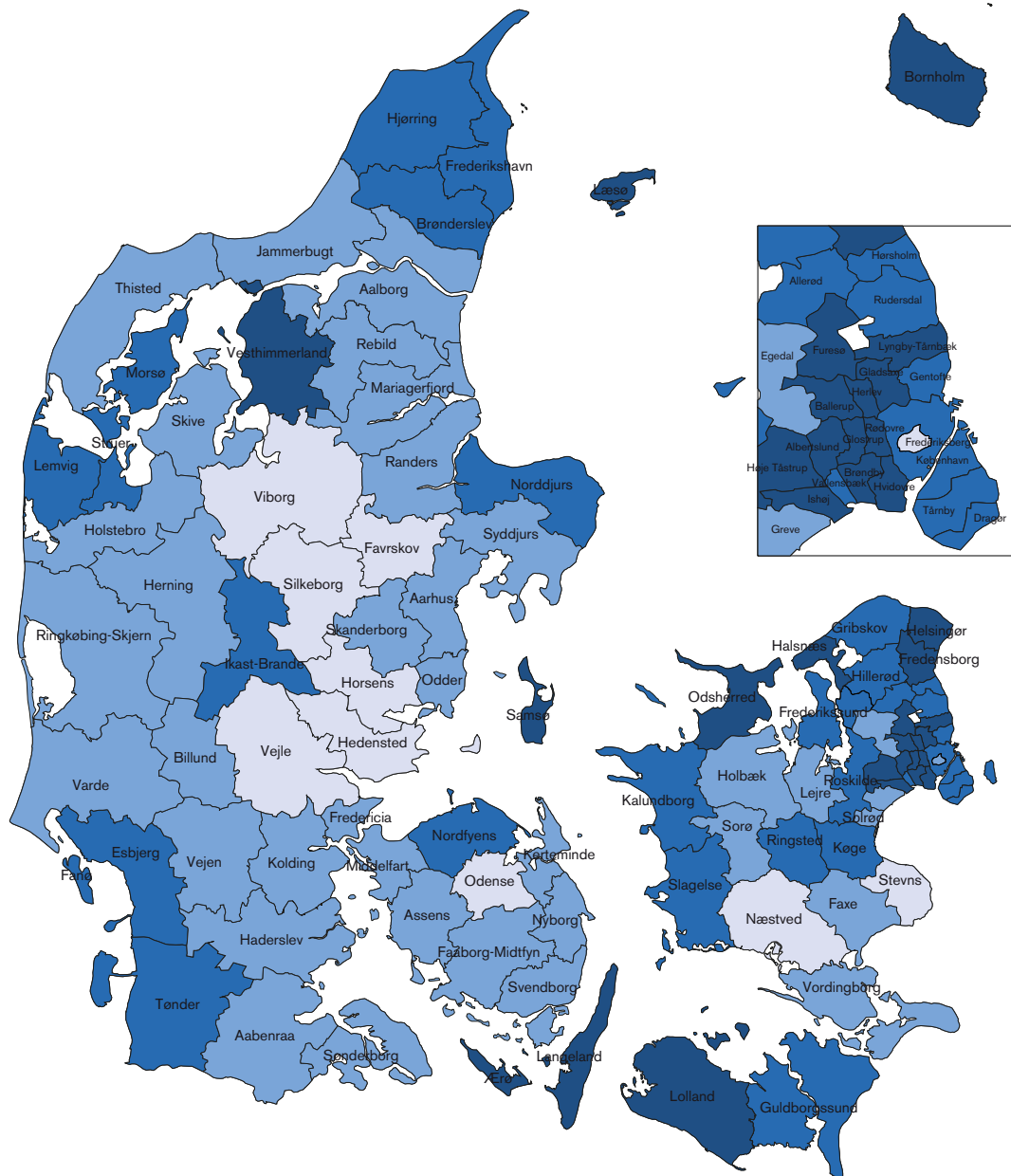
I 2007 var det især kommunerne i hovedstadsområdet, Lolland og ø-kommunerne, der havde høje serviceudgifter pr. indbygger, *jf. figur 7.6*. Udgifterne

er også høje for disse kommuner i 2013, men nogle kommuner i Nord- og Sønderjylland har set i forhold til andre kommuner fået et højere udgiftsniveau.

Generelt er der større forskelle på kommunernes serviceudgifter pr. indbygger i 2013, end der var i 2007. Størrelsen af forskellene mellem kommunerne har dog varieret noget i perioden, *jf. tabel 7.7*.

Tabel 7.7 Spredningen i kommunernes serviceudgifter pr. indbygger (målt på forskel til landsgennemsnittet)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	9,85	10,96	10,04	9,95	10,02	10,25	10,82

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

7.8 Kommunernes udgifter til forsørgelse

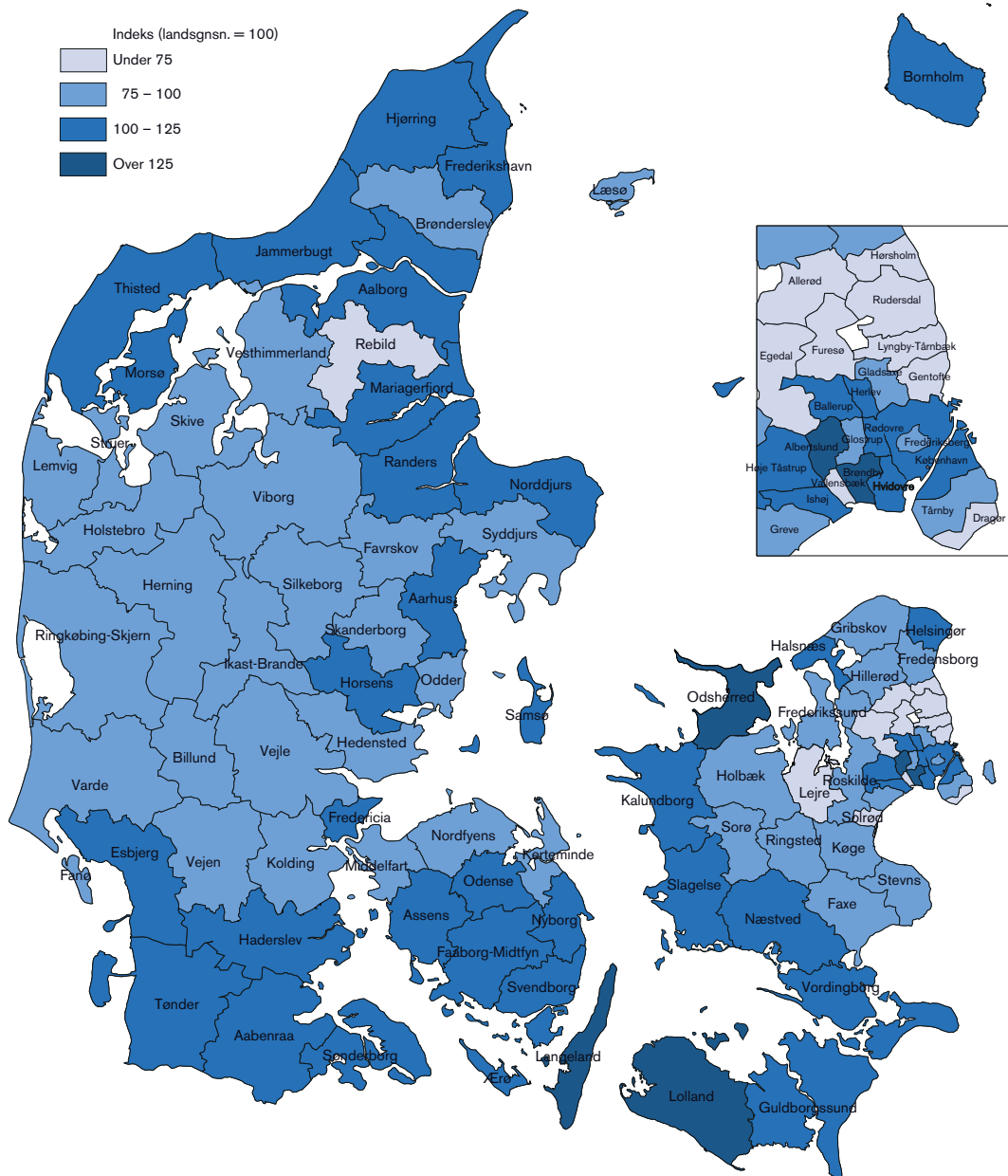
Kommunernes nettoudgifter til forsørgelse pr. 17-66 årig i 2007 og 2013 fremgår af kortene på næste side. Udgifterne til forsørgelse omfatter førtidspension, sygedagpenge, kontanthjælp, udgifter til sociale formål og personlige tillæg, revalidering samt løntilskud og servicejob. Udgifterne til de forsikrede ledige indgår ikke i denne opgørelse.

I 2007 er kommuner med høje udgifter til overførsler lokaliseret i de sydvestlige dele af Sjælland, Lolland-Falster, Bornholm samt i Sønderjylland, *jf. figur 7.7*. Enkelte kommuner i hovedstadsområdet har også høje udgifter. Kommunerne med lave udgifter til forsørgelse var typisk lokaliseret i hovedstadsområdet. I 2013 er billedet i store træk det samme. Generelt er forskellene mellem kommunerne dog blevet større i perioden, *jf. tabel 7.8*, vedr. spredningen i kommunernes udgifter i perioden 2007-2013.

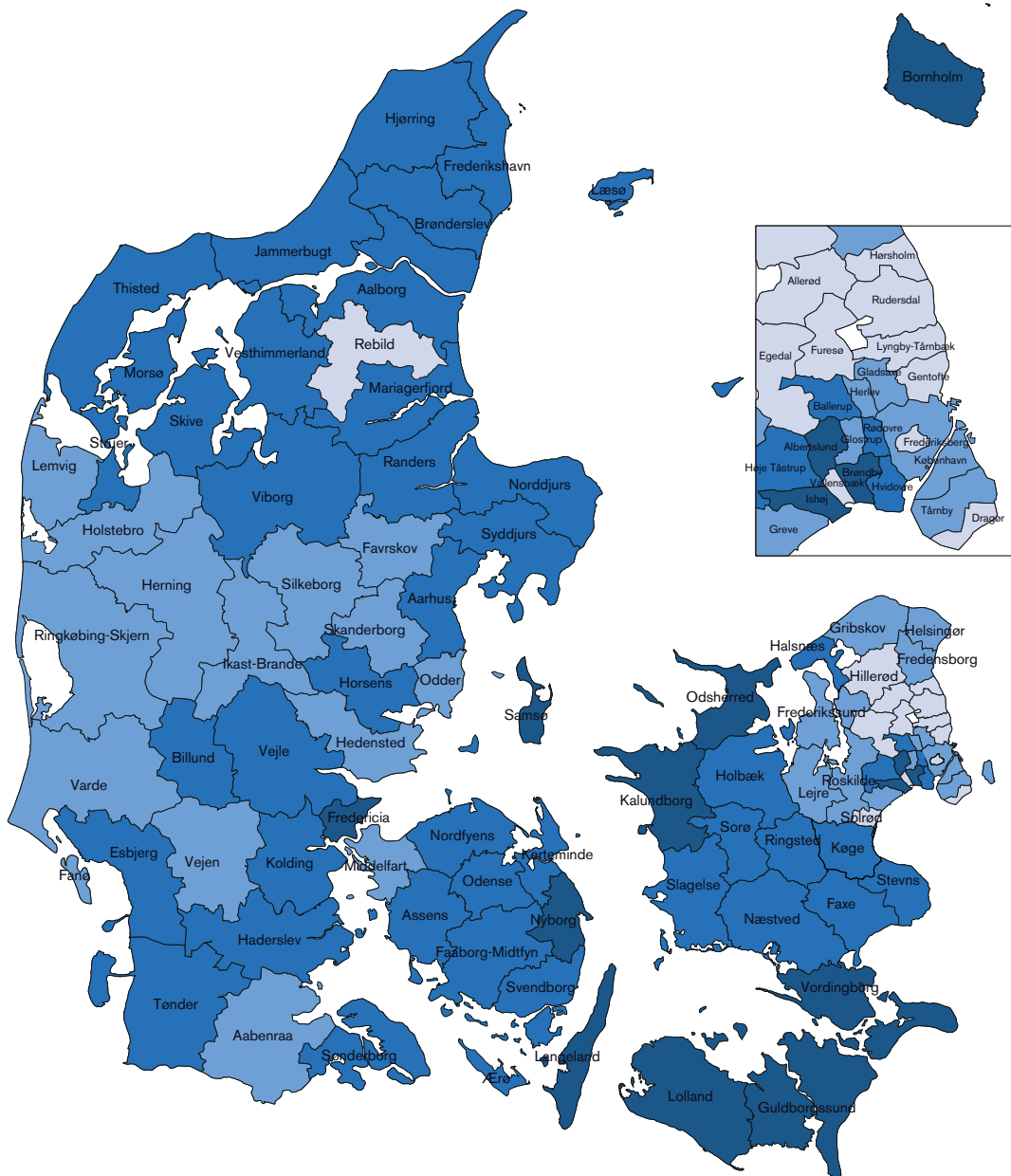

Figur 7.7 Udgifter til forsørgelse mv. (netto) pr. 17-64-årig i 2007 og 2013 (modstående side) (gnsn.=100).

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

Tabel 7.8 Spredningen i kommunernes udgifter til forsørgelse pr. indbygger (målt på forskel til landsgennemsnittet)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	20,09	20,28	20,38	19,97	21,68	20,77	21,90

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets nøgletal

7.9 Kommunernes anlægsudgifter

Det må som udgangspunkt forventes, at kommuner med en høj vækst i folketallet har noget højere udgifter til anlæg pr. indbygger end andre kommuner. Det kan eksempelvis dreje sig om udgifter til nybygning eller udvidelser af skoler og institutioner på dagpasningsområdet.

Det overordnede billede er, at kommunegrupperne med vækst i folketallet

i perioden 2008-2012 har haft de højeste gennemsnitlige anlægsudgifter pr. indbygger.

Ses der på opdelingen af kommuner i by-, mellem-, land- og yderkommuner, er det by- og mellemkommunerne, der i perioden samlet set har haft den højeste vækst i folketallet. Det er også disse kommuner, der har haft de højeste gen-

nemsnitlige anlægsudgifter pr. indbygger, *jf. tabel 7.9.*

Land- og yderkommunerne har samlet set omvendt haft et fald i folketallet og har også haft de laveste gennemsnitlige anlægsudgifter pr. indbygger i perioden. Yderkommunerne har haft lidt højere gennemsnitlige anlægsudgifter i perioden end landkommunerne.

Tabel 7.9 Vækst i folketallet 2008-2012 sammenholdt med de gennemsnitlige bruttoanlægsudgifter pr. indbygger (regnskab, 2012-priser)

	Vækst i folketal 2008-2012	Gennemsnitligt anlægsniveau 2008-2012
	Pct.	Kr. pr. indbygger
Kommuner med stigning i indbyggertallet	3,13	3.928
Kommuner med fald i indbyggertallet	-1,63	3.017
Bykommuner	4,00	4.109
Mellemkommuner	1,68	3.809
Landkommuner	-0,04	3.099
Yderkommuner	-2,36	3.210

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger.

7.10 Kommunernes langfristede gæld

Kommunernes langfristede gæld omhandler gæld til banker, realkreditforeninger og forsikringsselskaber m.m. I 2007 var det en række kommuner i de sydvestlige dele af Sjælland, Lol-

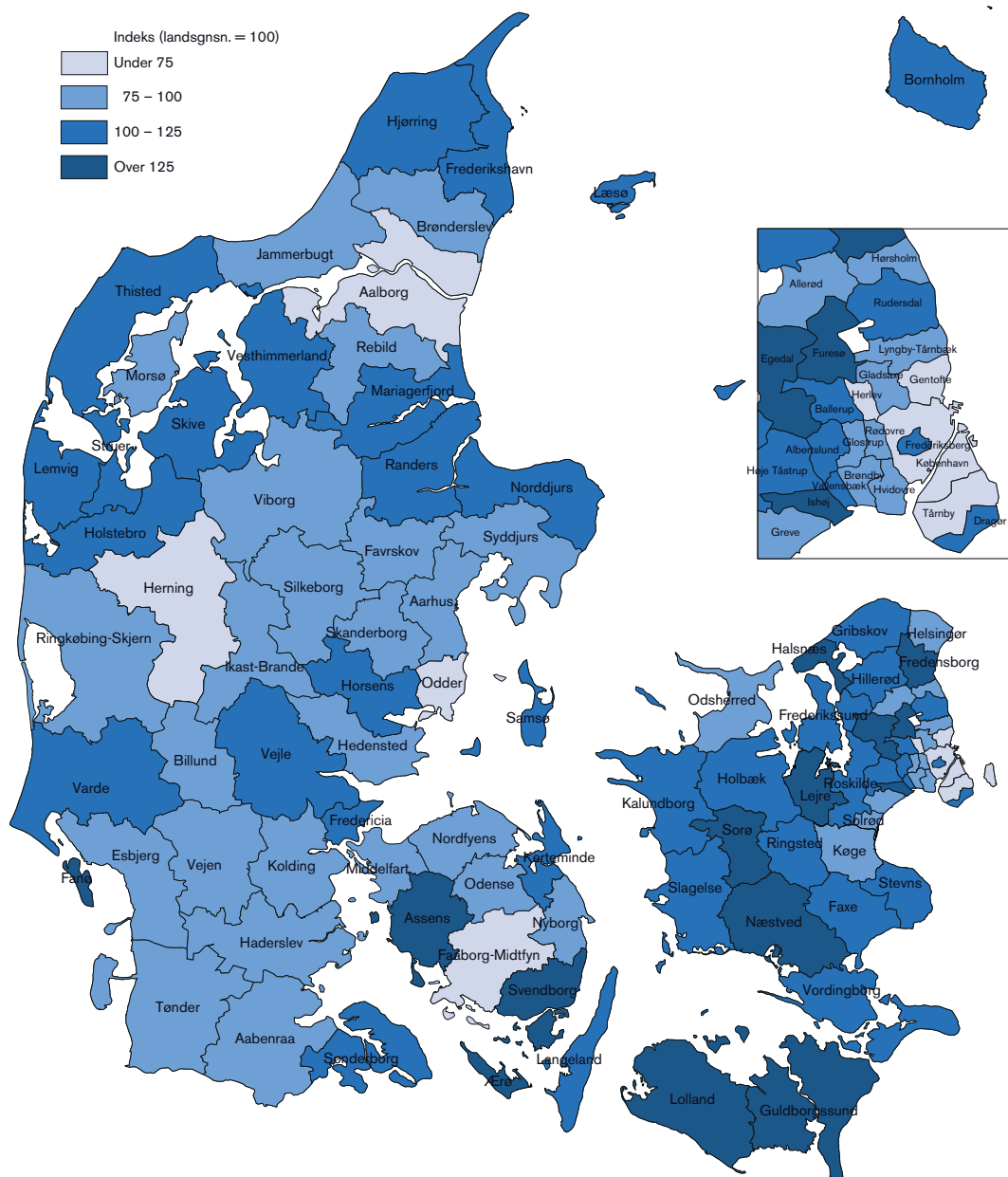
land-Falster, Fyn samt i hovedstadsområdet, der havde den højeste langfristede gæld pr. indbygger. Helt generelt er forskellene mellem kommunerne reduceret, *jf. tabel 7.10*.

Tabel 7.10 Spredningen i kommunernes langfristede gæld pr. indbygger (målt på forskel til landsgennemsnittet)

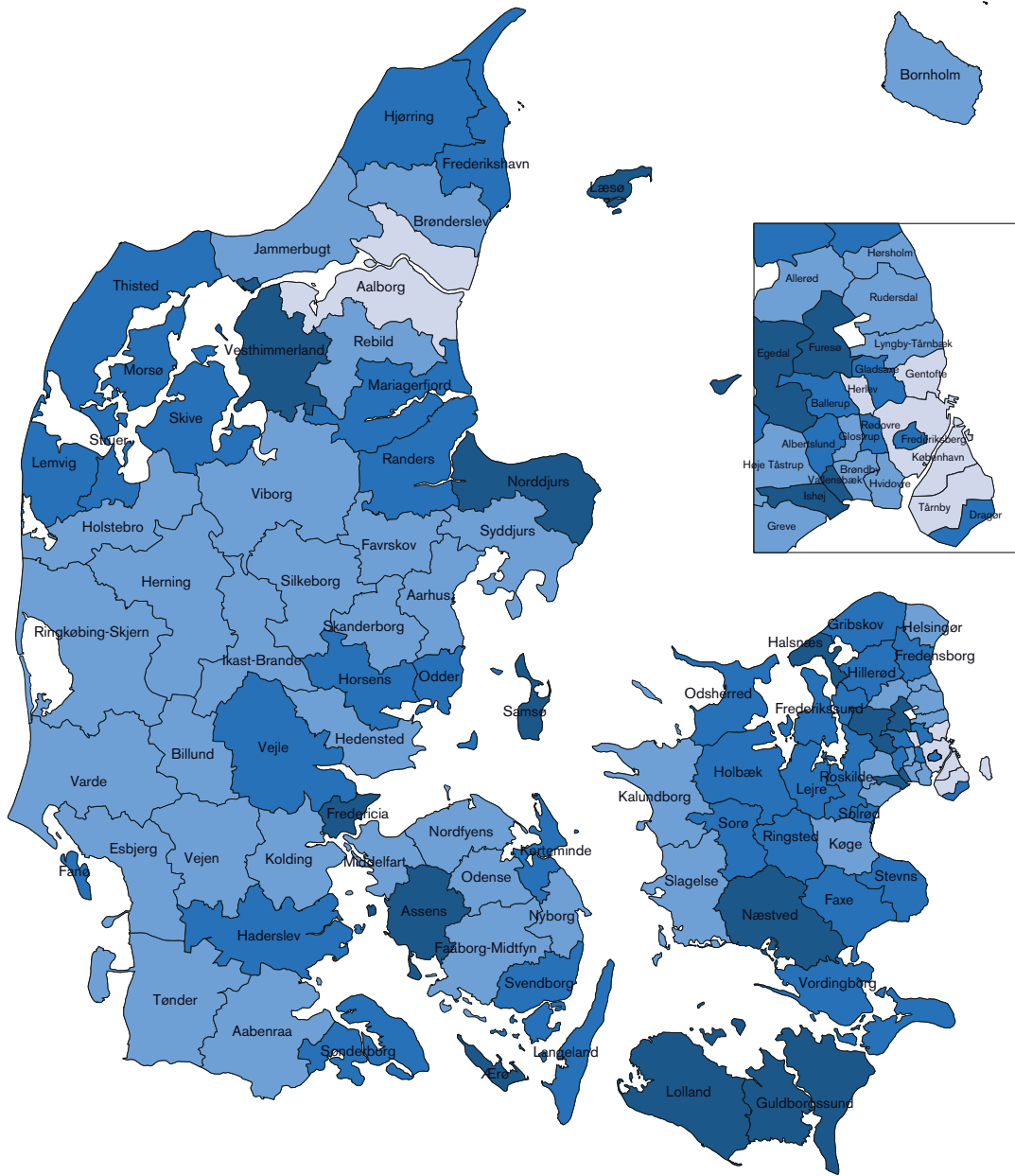
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Spredning	73,55	65,34	65,32	62,13	65,04	63,36	60,47

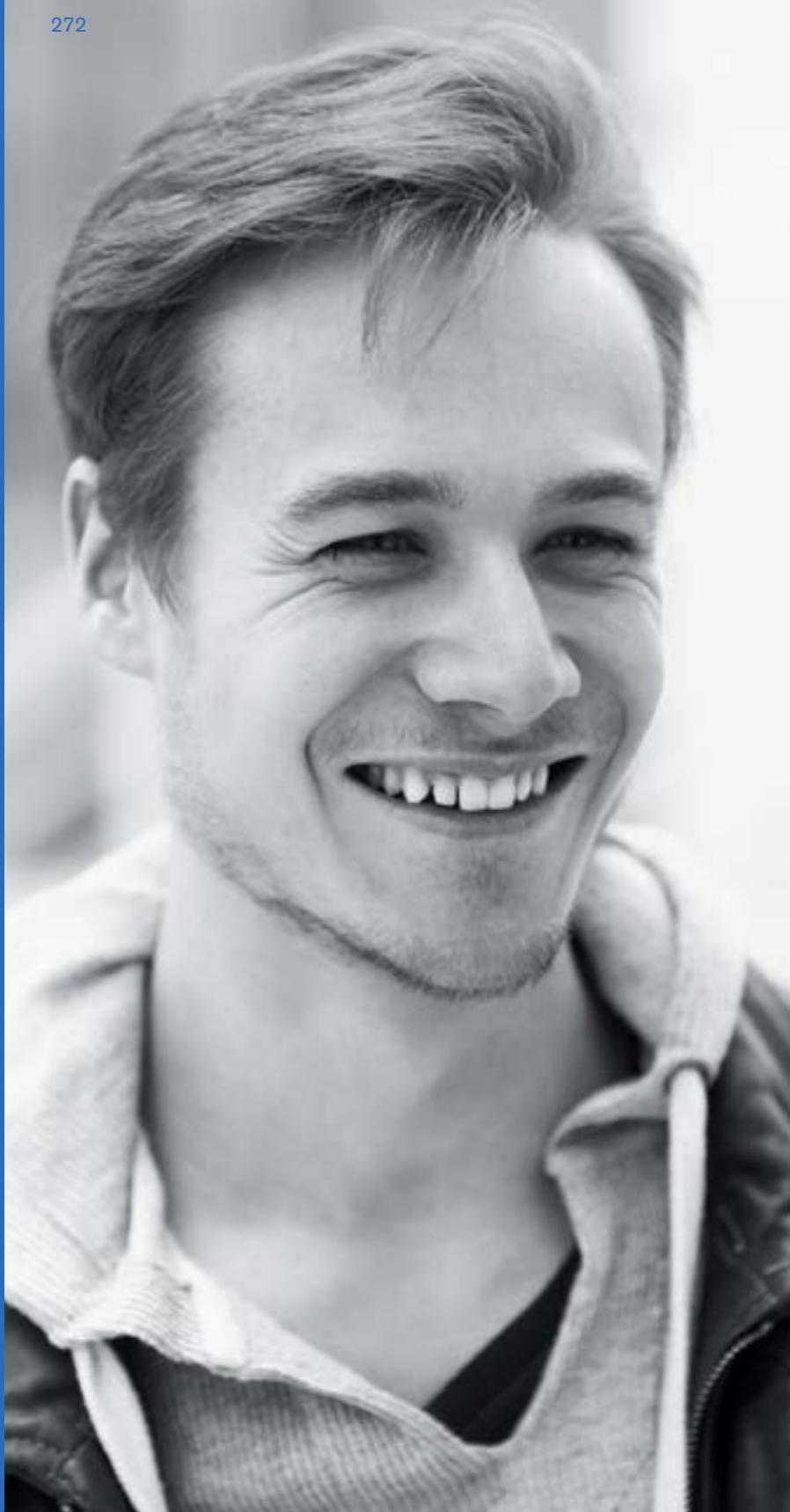
Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal samt egne beregninger.

Figur 7.8 Langfristet gæld pr. 1. januar pr. indbygger i 2007 og 2013 (modstående side) (gnsn.=100).

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal

7.11 Borgernes disponible indkomst

Borgernes disponible indkomst er i denne analyse opgjort som den samlede indkomst fratrukket renteudgifter, skat mv. Den gennemsnitlige disponible indkomst for borgerne var i 2012 højere end landsgennemsnittet i landsdelene Københavns Omegn, Nordsjælland og Østsjælland. Det var også tilfældet i 2000 og 2006, *jf. tabel 7.11.*

Tabel 7.11 Gennemsnitlig disponibel indkomst i forhold til landsgennemsnittet = 100; 2000, 2006 og 2012

	2000	2006	2012
Hele landet	100	100	100
Byen København	97,19	97,20	98,30
Københavns omegn	111,11	113,28	113,39
Nordsjælland	120,57	122,91	122,02
Bornholm	88,33	87,06	87,45
Østsjælland	111,65	111,69	109,20
Vest- og Sydsjælland	94,58	94,47	93,98
Fyn	93,40	92,05	92,84
Syddjylland	97,68	96,27	95,59
Østjylland	98,21	98,73	98,71
Vestjylland	96,80	96,20	96,16
Nordjylland	93,39	92,41	92,89

Kilde: Danmarks statistik, Statistikbanken, Indkp6.

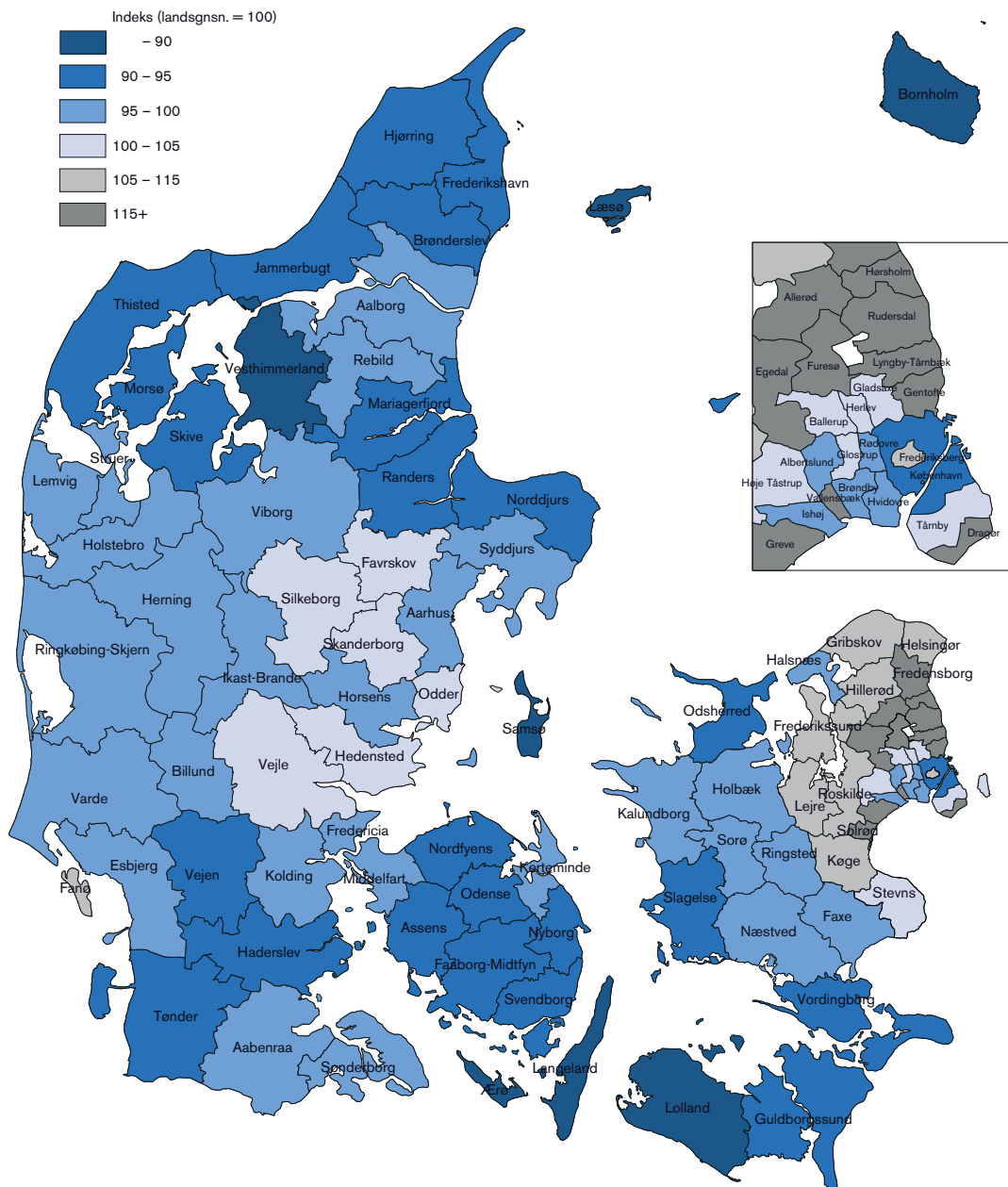
For Københavns Omegn og Nordsjælland er den relative afstand til landsgennemsnittet øget fra 2000 til 2012. For Københavns omegn er indeksværdien øget fra 111,1 i 2000 til indeks 113,3 i 2006. I 2012 er den kun en anelse højere. For Nordsjælland er indeksværdien øget fra 120,6 i 2000 til indeks 122,0

i 2012. I 2006 var indeksværdien for Nordsjælland dog lidt højere end i 2012.

Borgerne i landsdelene Bornholm, Fyn og Nordjylland havde både i 2000 og i 2012 de laveste disponible indkomster, og afstanden op til landsgennemsnittet var samtidigt større i 2012 end i 2000.

Resultaterne på landsdelsniveau slår også igennem på kommuneniveau, *jf. figur 7.9*. Borgerne i kommunerne med en grå farve har en gennemsnitlig disponibel indkomst, der er højere end landsgennemsnittet. De ses netop at befinde sig blandt kommunerne omkring København og Aarhus.

Figur 7.9 Gennemsnitlig disponibel indkomst i forhold til landsgennemsnittet 2000 og 2012 (modstående side)

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken, Indkp6.

Det er både i 2000 og i 2012, at det er borgerne i kommunerne omkring København og Aarhus, der har de højeste gennemsnitlige disponible indkomster. Der er dog også sket visse forskydninger. Enkelte kommuner i yderområderne er gået fra et relativt lavt niveau for den disponible indkomst til et endnu lavere niveau sammenlignet med landsgennemsnittet. Det gælder fx for kommunerne Morsø, Tønder, Norddjurs og Guldborgsund.

Borgerne i Langeland Kommune har i 2012 den laveste gennemsnitlige disponible indkomst svarende til 83,8 pct. af landsgennemsnittet, *jf. tabel 7.12*. Derefter følger Lolland, Tønder, Morsø og Bornholm Kommuner. Fra 2000 til 2012 har pågældende kommuner fået relativt længere op til landsgennemsnittet.

De fem kommuner med den højeste gennemsnitlige disponible indkomst befinder sig alle nord for København,

jf. tabel 7.12. Borgerne i disse kommuner har samtidigt i perioden fra 2000 til 2012 øget forspringet i forhold til landsgennemsnittet. Den gennemsnitlige disponible indkomst er markant højest i Gentofte, Rudersdal og Hørsholm Kommuner.

Tabel 7.12 Kommuner med laveste og højeste disponible indkomster i forhold til landsgennemsnittet, 2000, 2006 og 2012

	2000	2006	2012
Langeland	85,4	83,8	83,8
Lolland	85,8	84,0	84,2
Tønder	94,0	90,7	85,5
Morsø	90,1	88,6	87,1
Bornholm	88,3	87,1	87,4
Hele landet	100	100	100
Allerød	125,5	129,7	131,9
Lyngby-Taarbæk	126,6	129,8	134,1
Hørsholm	159,5	159,2	160,5
Rudersdal	155,5	165,6	166,1
Gentofte	151,4	173,3	174,7

Kilde: Danmarks statistik, Statistikbanken, Indkp6.

7.12 Indkomstfordelingen – andelen af fattige i kommunerne

Over en 10-årig periode er andelen af fattige, baseret på regeringens fattigdomsgrænse, mere end fordoblet – og særligt på Sjælland har stigningen i fattigdom været stor, *jf. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013b)*. Der bor flest fattige i landets store byer, men samtidig er koncentrationen af fattige i byerne mindre markant end tidligere.

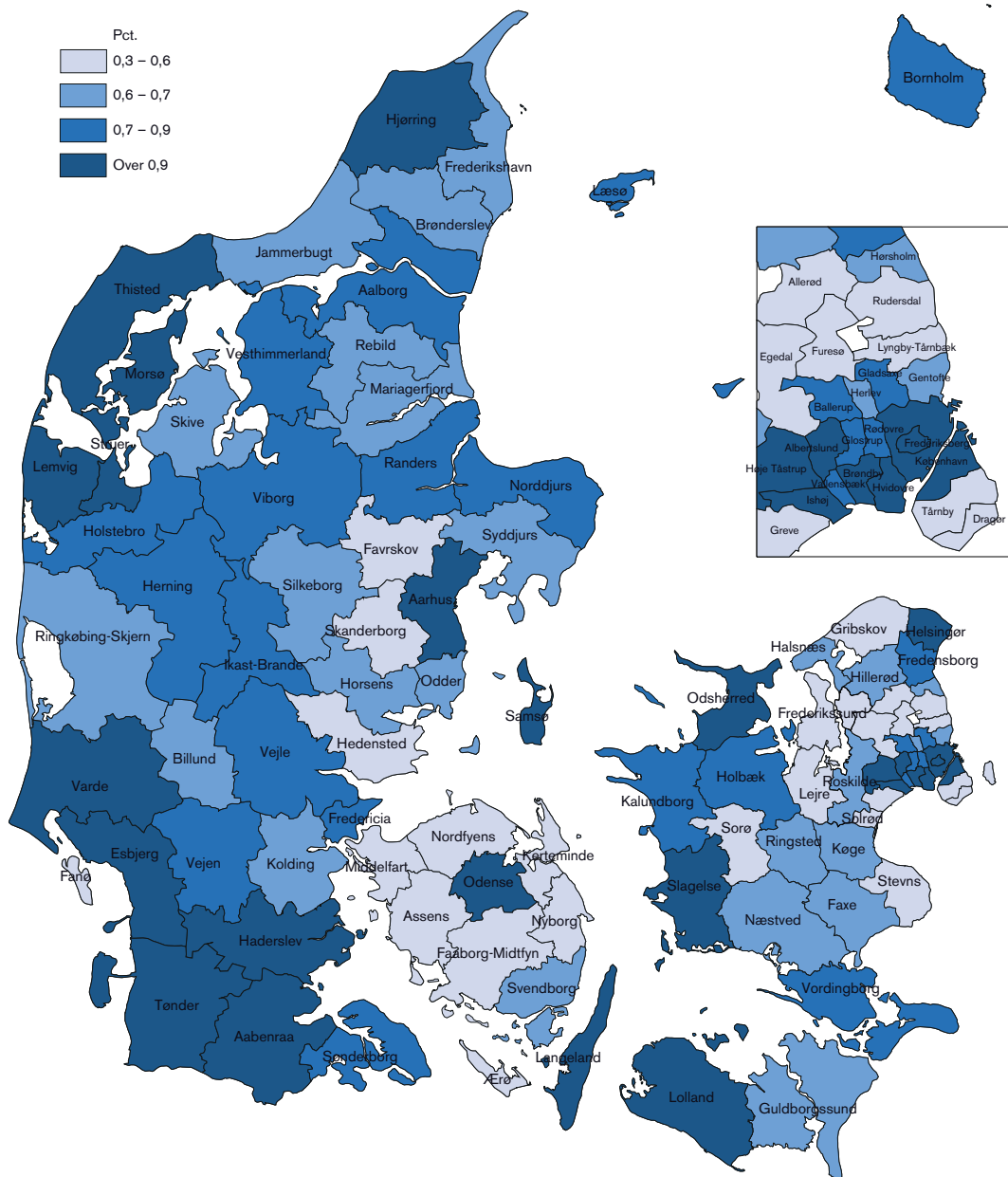
Københavns kommune er fortsat den kommune i landet med den største andel fattige. Andelen af fattige i

København er omkring dobbelt så høj som landsgennemsnittet. I alt er 9.600 københavnere fattige, svarende til knap 2 procent, *jf. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013b)*.

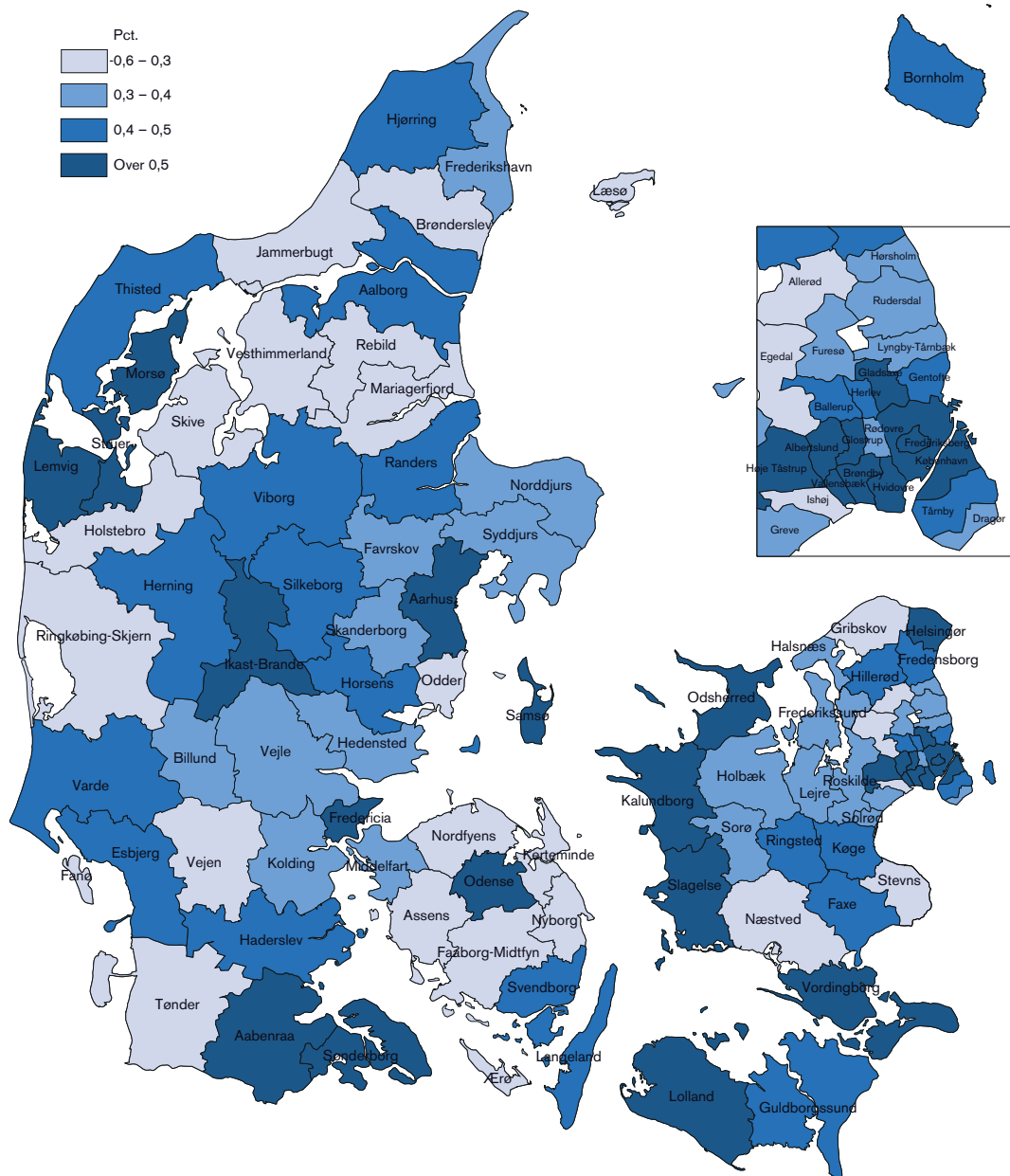
Fattigdommen har fra 2001 til 2011 i højere grad bredt sig udenfor de store byområder. På kommuneniveau er fattigdommen således mindre koncentreret i storbyerne i 2011 end tidligere, *jf. figur 7.10*.

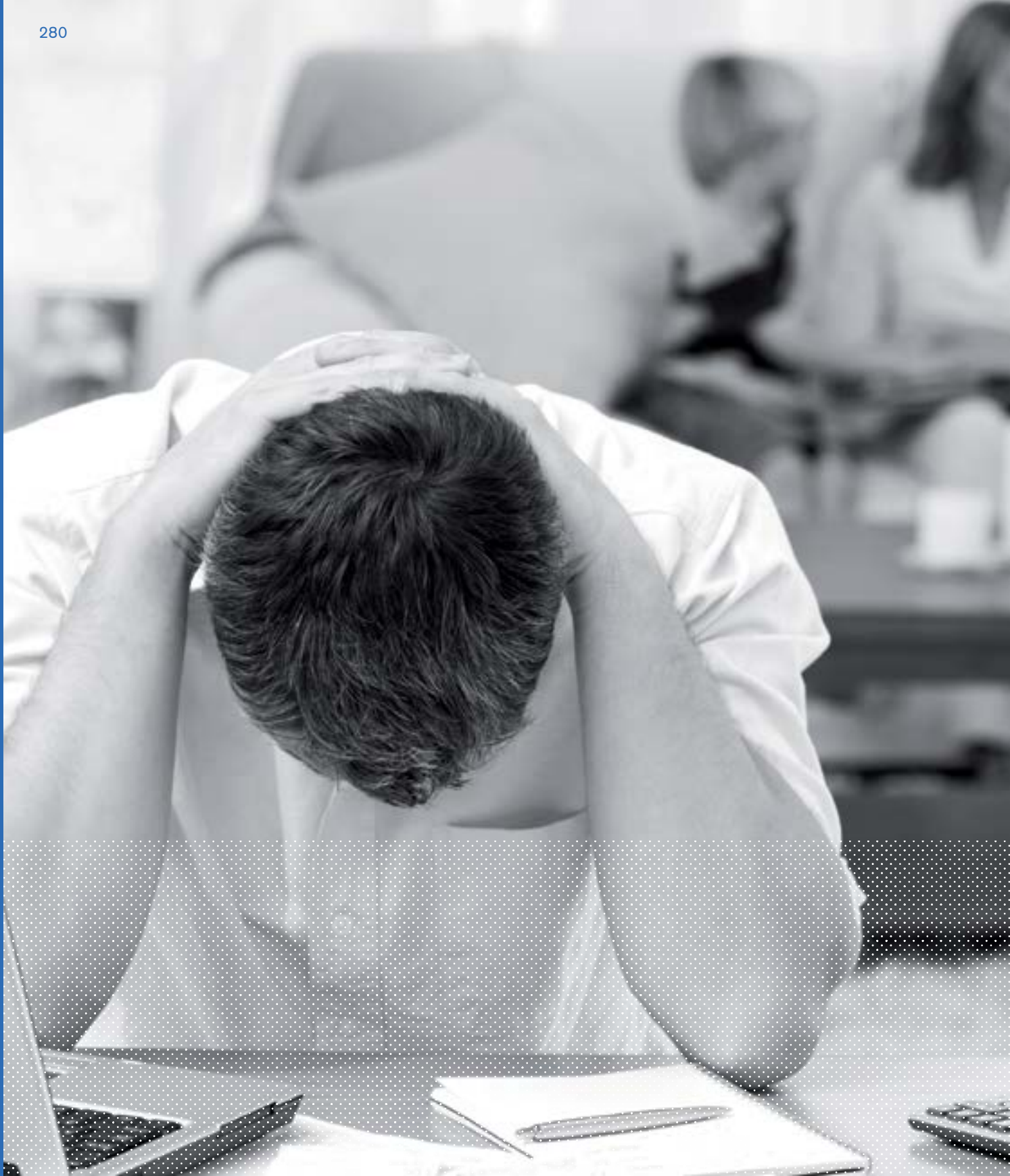
I 2001 var fattigdommen på Fyn, Jylland og Sjælland omtrent den samme, men i perioden frem til 2011 er fattigdommen steget klart hurtigere på Sjælland end på Fyn og i Jylland, *jf. figur 7.10*.

Figur 7.10 Andel økonomisk fattige 2011 og udviklingen i antallet af økonomisk fattige fra 2001 til 2011 (modstående side)

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013b).

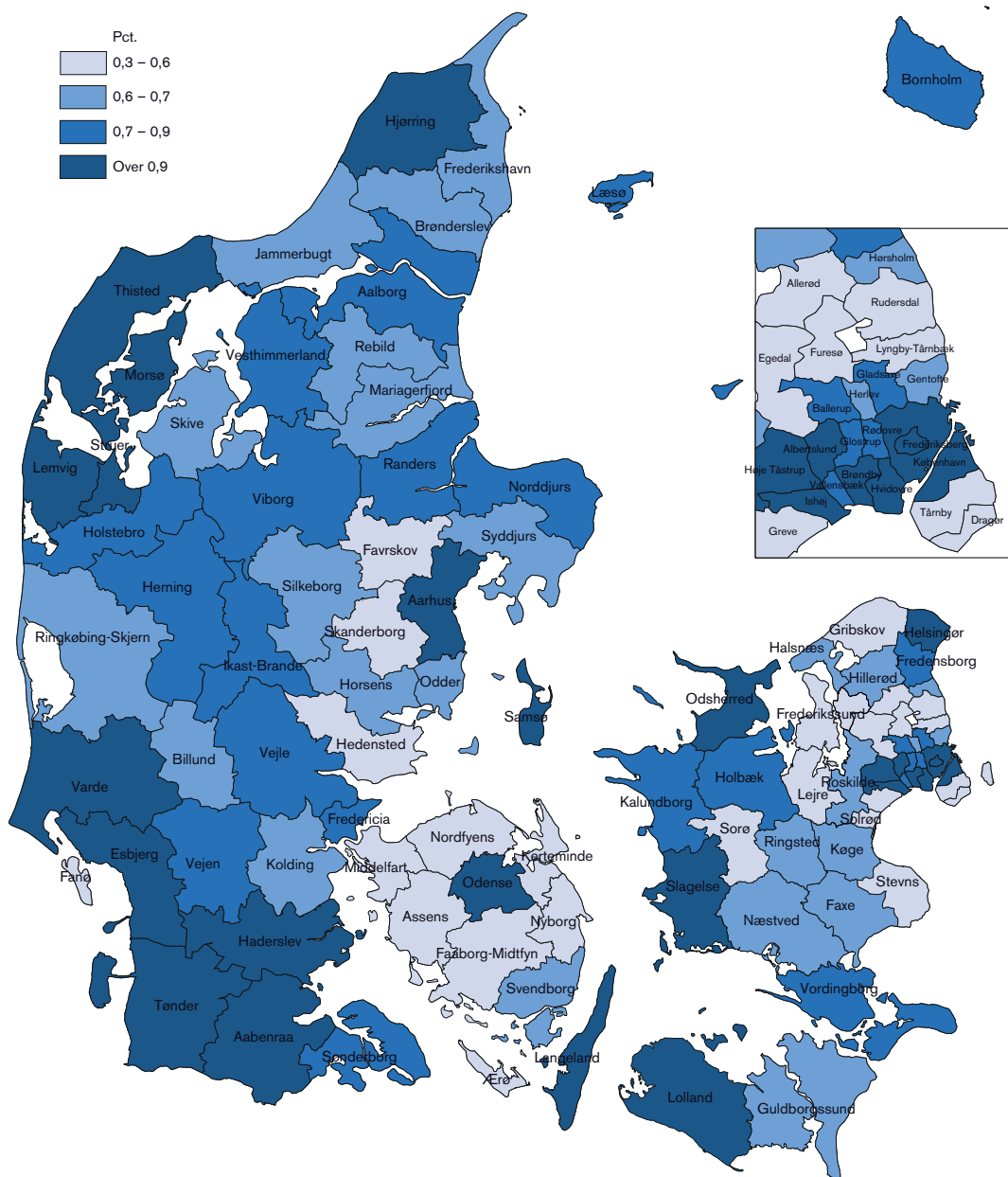

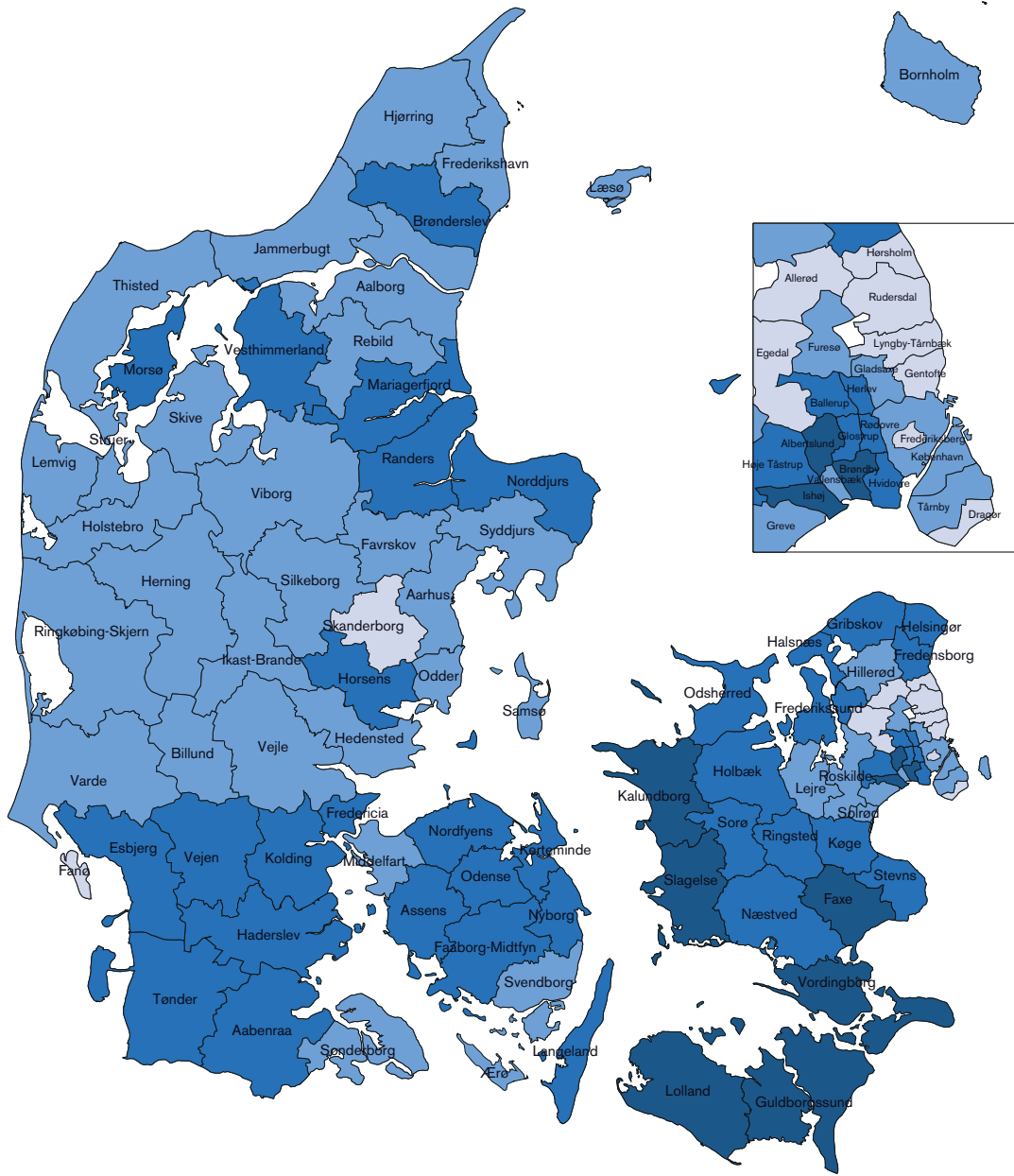
7.13 Borgere registreret i RKI

Det er kommunerne på Vest- og Sydsjælland, Lolland-Falster samt enkelte Vestegnskommuner, der relativt set har flest borgere registreret i RKI, kommunerne i de centrale og nordlige dele af Sjælland, Fyn samt Sønderjylland ligger dog også forholdsvis højt.

Kommunerne med de laveste andele af borgere registreret i RKI er typisk lokaliseret nord for København.

Samlet set er der i perioden 2011-2014 sket en stigning i antallet af kommuner med en høj andel af borgere registreret i RKI. Udviklingen er især markant på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og i Sønderjylland. Stigningen skal formentlig ses i sammenhæng med udviklingen i ejendomspriserne og ledigheden i de pågældende kommuner.

Figur 7.11 Andelen af borgere registreret i RKI, januar 2011 og januar 2014 (modstående side)

8

**URBANISERINGEN
I ET GLOBALT
PERSPEKTIV**

Sammenfatning

 Danmark er ikke alene om, at befolkningen flytter mod byerne, og Danmark er langt fra at være blandt de lande, hvor den største andel af befolkningen bor i byområder. Urbaniseringen er en tendens, der ses globalt og generelt tager fart. Den økonomiske vækst sker i byerne, som tiltrækker højt uddannet arbejdskraft og produktive virksomheder. Stigende økonomisk aktivitet øger urbaniseringsgraden. Drivkræfterne er den stigende internationalisering. Det betyder, at de store byer får en større trækraft, fordi de bliver knudepunkter for international kapital/ investeringer og tiltrækker højtuddannet arbejdskraft.

FN's prognoser peger på, at befolkningen i byerne vil stige med 72 pct. fra 2011 til 2050. Tilsvarende vil befolkningen i landområder falde. I europæisk sammenhæng er Danmark et af de mindst urbaniserede lande. Ifølge EU-kommissionens statistik-kontor Eurostat, boede 21,9 procent af danskerne i 2012 i meget tætbefolkede byområder. Hvis man ser bort fra småstater som Liechtenstein, Cypern og Luxembourg, er Danmark det land i Vesteuropa, hvor den laveste andel bor i storbyer. Der skal dog tages højde for, at Eurostat og FN anvender to forskellige opgørelsesmetoder, og at tallene derfor ikke direkte kan sammenlignes.

Kun en række østeuropæiske lande er mindre urbaniseret end Danmark. Danmark kommer ind på en 10. plads blandt 34 europæiske lande i forhold til, hvor andelen af befolkningen i byområder er lavest. Andelen af byboere er langt større i eksempelvis Frankrig (35,0 pct.), Tyskland (41,5), Spanien (59,2), Holland (72,4) og Storbritannien (73,8).

Selv om Danmark er relativt lidt urbaniseret i et europæisk perspektiv, er Danmark et af de europæiske lande, hvor rykket mod byerne er gået stærkest i de senere år. Andelen af danskere, der bor i storbyområder, er steget med 6,3 pct. fra 2007 til 2012. Det svarer til en mere vækst i forhold til befolkningsudvikling i resten af Danmark på 3,8 pct. Dermed er vi nummer syv ud af 33 lande på den målestok. Den danske udvikling overgås kun af fire østeuropæiske lande, Sverige og Norge.

Hvis Eurostats definition på mellemområder medtages, som i Danmark især består af de større provinsbyer, så bor 70,8 pct. af den danske befolkning i byområder. Det er relativt højt i EU. Danmark er ikke karakteriseret ved store meget tætbefolkede byområder eller deciderede megabyer, men derimod ved, at størstedelen af befolkningen bor i store og mellemstore byer.

I alle de nordiske lande er befolkningen i stigende grad blevet koncentreret i og omkring de største byer. Udviklingen fra 1990 til 2011 viser, at væksten i Danmark især er sket i og omkring Aarhus og København. I Sverige er væksten især sket omkring de tre største byer; Stockholm, Göteborg og Malmø. I Finland har der især været vækst i og omkring Helsinki (inkl. Espoo og Vantaa), Tampere og Turku. I Norge har der bl.a. været kraftigst vækst i Oslo og de øvrige større byer; Bergen, Stavanger og Trondheim. Endelig har væksten på Island især koncentreret sig omkring Reykjavik.

8.1 Stigende urbanisering - en global tendens

Stigende urbanisering er en global tendens. Det er en udvikling, der tager fart. Byer tiltrækker højt uddannet arbejdskraft og produktive virksomheder. De fungerer som dynamoer for økonomisk vækst, og med stigende økonomisk vækst følger stigende urbanisering, *jf. McKinsey (2012)*. 80 pct. af verdens BNP genereres i byområder. Udover højt uddannet arbejdskraft tiltrækker byer iværksættere, og det skaber grobund for nye ideer, innovation og øget produktivitet, *jf. FN (2011)*.

FN udarbejder hvert andet år en prognose for verdens urbanisering.

FN bruger ikke deres egen definition af "urban" befolkning, men følger den definition, der anvendes i hvert land. Definitionerne er generelt dem, der anvendes af de nationale statistiske kontorer i udførelsen af den nyeste tilgængelige folketælling.

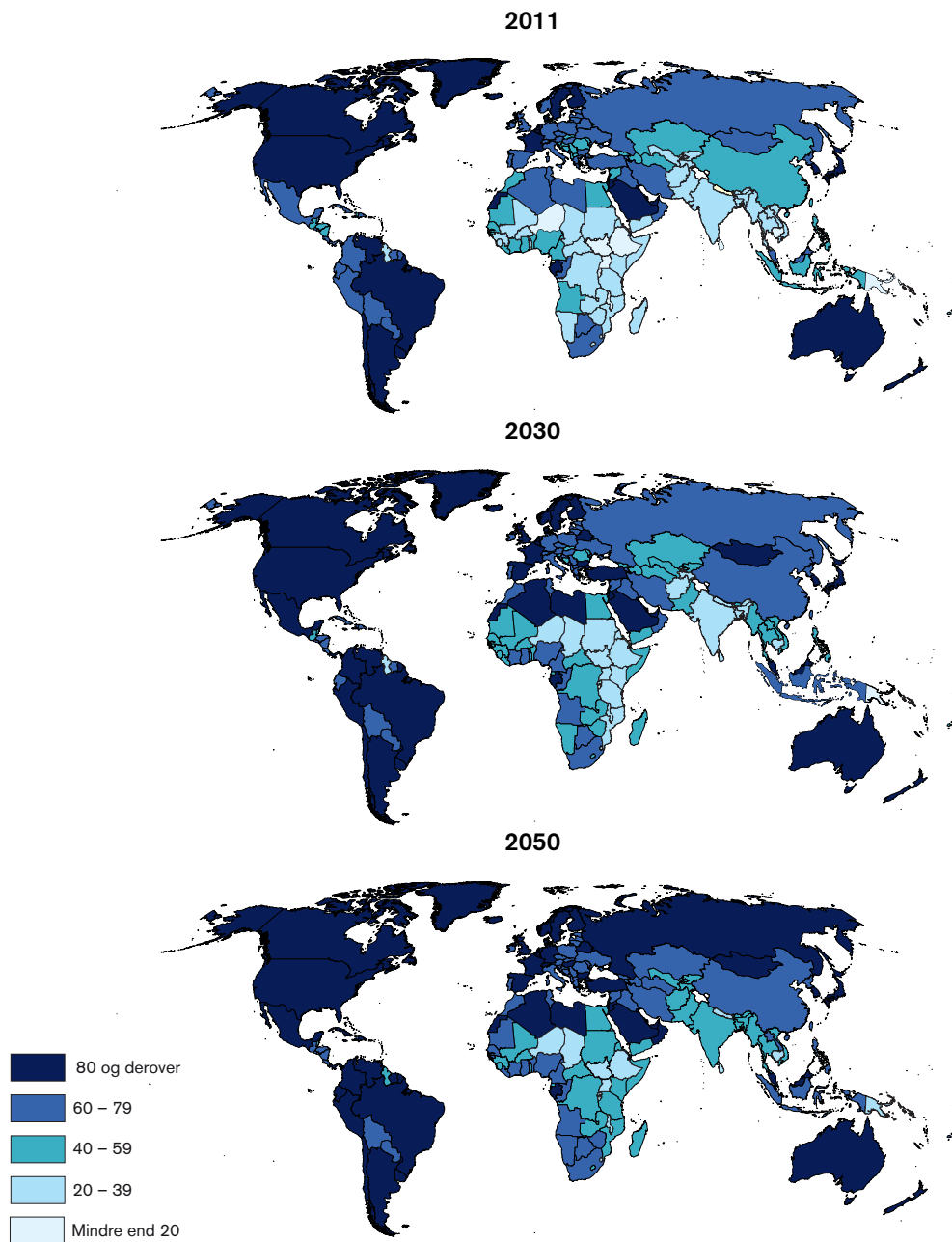
Ifølge FN er den stigende urbanisering begyndt i de vestlige lande, og har taget til i takt med industrialiseringen. I 1920'erne boede 30 pct. af befolkningen i de vestlige lande i byområder. I 1950'erne var det 50 pct. I 2011 var tallet 80 pct. i Australien, New Zealand, Nordamerika, og 73 pct. i Europa. Blandt de mindre udviklede verdensdele har Latinamerika og Caribien en befolkningsandel på 79 pct., der bor i byområder i

2011. For Afrika og Asien er andelen henholdsvis 40 pct. og 45 pct.

Frem mod 2050 forventes, at 90 pct. af befolkningen i Australien, New Zealand og Nordamerika vil bo i byområder, mens det vil være 82 pct. i Europa. Urbaniseringen forventes også at tage fart i Afrika og Asien, men andelen af befolkningen, der bor i byområder, vil fortsat være lavere end de vestlige verdensdele samt Latinamerika og Caribien, *jf. FN 2011*. FN's prognoser for urbaniseringen er vist i figur 8.1.

Figur 8.1 Befolkningsandel i urbaniserede områder 2011, 2030 og 2050

Kilde: FN (2012)

8.2 Den europæiske urbanisering

Ifølge EU-kommissionens statistikkontor Eurostat, boede 21,9 procent af danskerne i 2012 i storbyområder, *jf. Momentum (2014)*. Hvis man ser bort fra småstater som Liechtenstein, Cypern og Luxembourg, er Danmark det land i Vesteuropa, hvor den laveste andel bor i byer. Man skal dog være opmærksom på, at Eurostats definition af byområder adskiller sig fra FN's definition. Tallene er derfor ikke direkte sammenlignelige. Eurostats definition af byområder omfatter de meget tætbefolkede byområder, *jf. boks 8.1*.

Ud fra Eurostats opgørelse er det kun en række østeuropæiske lande, som er mindre urbaniserede end Danmark. Andelen af byboere er langt større i eksempelvis Frankrig (35,0 procent), Tyskland (41,5), Spanien (59,2), Holland (72,4) og Storbritannien (73,8).

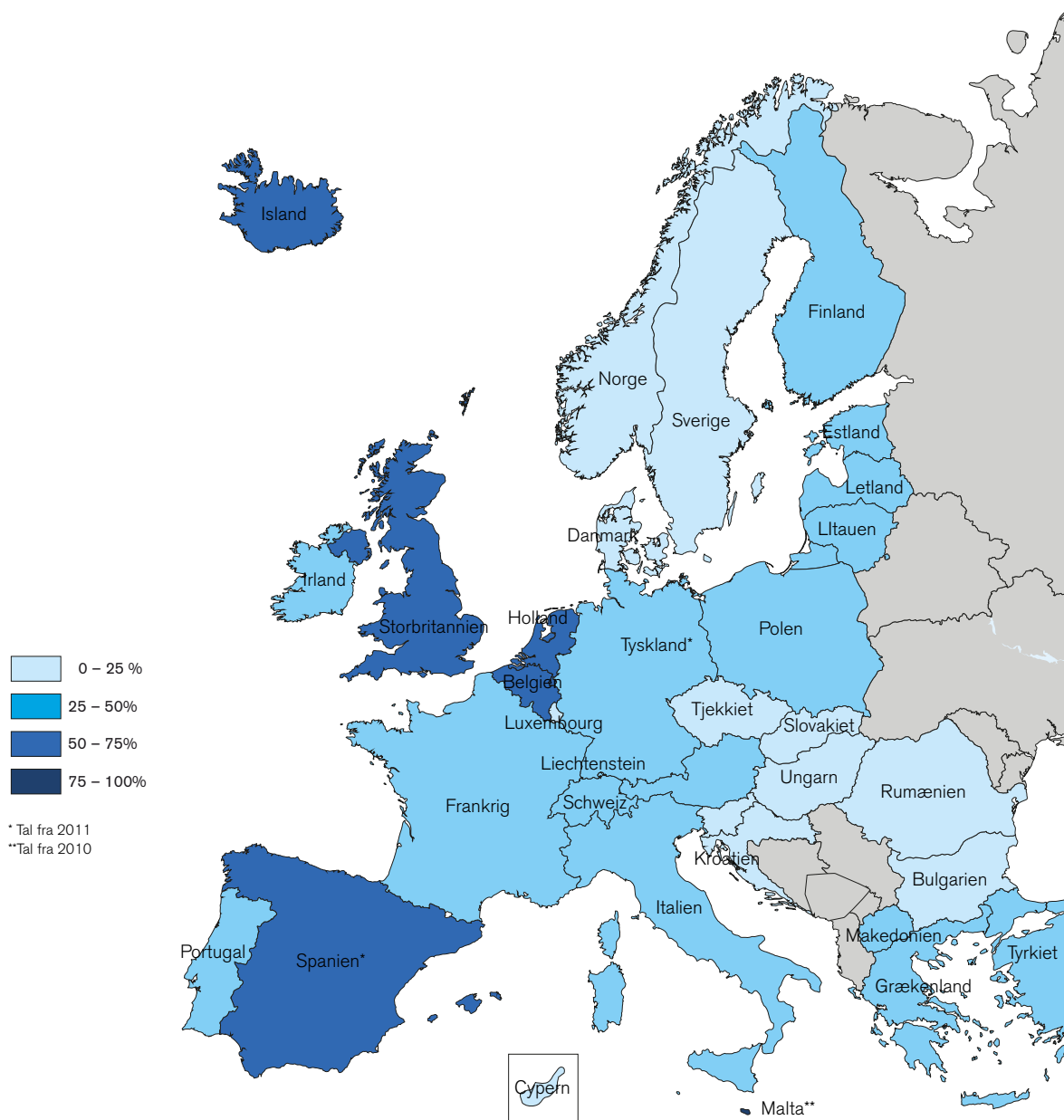
BOKS 8.1

Eurostats definition af byområder

EUROSTAT DEFINERER
BYOMRÅDER (EC.EUROPA.EU)
GIVET 4 TRIN.

- Områder hvor befolkningstætheden er større end 1.500 indbyggere pr. kvadrat km.
- Områderne samler sig i klynger, hvori kun klynger med over 50.000 indbyggere beholdes, som et urbant centrum.
- Alle kommuner med mindst halvdelen af deres befolkning inde det urbane centrum er udvalgt som kandidater til at blive en del af byen.
- Byen er defineret ved, at i mindst 50 pct. af byområdet bor befolkningen i en by, og at mindst 75 pct. af befolkningen i byområdet bor i en by.

Figur 8.2 Andel af befolkningen, der bor i byområder, 2012

Selv om Danmark altså er relativt lidt urbaniseret i et europæisk perspektiv, er Danmark et af de europæiske lande, hvor rykket mod byerne er gået stærkest

i de senere år. Antallet af borgere, der bor i byområder, er øget med 6,3 pct. fra 2007 til 2012. Danmark er et af de lande, hvor befolkningsvæksten i de me-

get tætbefolkede byområder, har været højest i den pågældende periode. Den danske udvikling overgås kun af Norge, Sverige, Schweiz og Tjekkiet, *jf. tabel 8.1.*

Tabel 8.1. Vækst i antal personer bosat i et byområde, 2007-2012

	Stigning i antal personer	Andel bosat i byområder, 2012, i pct.	Den generelle befolkningsvækst, i pct.	Befolkningsvækst i byområde, i pct.	Isoleret mervækst i byområde, i pct.
Norge	111.745	23,5	6,5	10,6	3,8
Sverige	173.369	22,1	4,1	9,0	4,8
Schweiz	196.688	38,3	5,9	6,9	0,9
Tjekkiet	157.629	24,0	2,1	6,7	4,5
Danmark	72.596	21,9	2,4	6,3	3,8
Island	11.675	63,7	3,9	6,1	2,1
Finland	81.605	28,7	2,4	5,6	3,1
Belgien	371.953	67,7	4,8	5,2	0,4
Irland	59.703	27,6	6,3	5,0	-1,2
Bulgarien	58.724	17,7	-4,6	4,7	9,8
Østrig	114.400	34,8	1,9	4,1	2,1
Frankrig	614.967	35,0	2,6	2,8	0,1
Makedonien	15.511	29,5	0,9	2,6	1,7
Ungarn	43.913	17,5	-1,1	2,6	3,7
Grækenland	107.246	46,7	1,1	2,1	1,0
Estland	7.751	39,6	-0,2	1,5	1,7
Rumænien	32.703	10,6	-1,0	1,5	2,5
Kroatien	10.476	18,1	-1,0	1,3	2,3
Portugal	29.945	48,9	-0,5	0,6	1,1
Polen	51.931	28,1	1,1	0,5	-0,6
Slovakiet	-216	11,2	0,2	0,0	-0,2
Litauen	-40.819	26,8	-11,1	-4,8	7,1
Letland	-77.026	49,9	-10,5	-7,0	3,9

Anm.: Den isolerede vækst i byområder er beregnet som den ekstra vækst, der har været i byområdet ud over den generelle vækst i det pågældende land. Ikke alle EU-lande er medtaget i tabellen. Spanien, Italien, Tyskland, Malta, Holland, Storbritannien og Tyrkiet er ikke medtaget pga. manglende data i perioden. Cypern, Luxembourg og Liechtenstein har ingen byområder.

Kilde: Eurostat

Hvis Eurostats definition på mellemområde medtages i beregningerne, bor 70,8 pct. af den danske befolkning i et byområde i 2012. Det er relativt højt i

EU. Danmark er dermed ikke karakteriseret ved store meget tætbefolkede byområder eller deciderede megabyer, men derimod ved, at befolkningen bor i

store og mellemstore byer. Siden 2007 er der sket en stigning på 3,4 pct. personer, der er bosat i et by- eller mellemområde, *jf. tabel 8.2.*

Tabel 8.2 Vækst i antal personer bosat i et mellem- og byområde, 2007-2012

	Stigning i antal personer	Andel bosat i mellem- og byområde, 2012, i pct.	Den generelle befolkningsvækst i pct.	Befolkningsvækst i mellem- og byområde i pct.	Isoleret mervækst i mellem- og byområde i pct.
Cypern	83.327	100,0	10,7	10,7	0,0
Luxembourg	48.666	100,0	10,2	10,2	0,0
Norge	263.700	70,7	6,5	8,1	1,5
Island	11.675	63,7	3,9	6,1	2,1
Schweiz	410.659	92,7	5,9	5,9	0,0
Irland	59.703	27,6	6,3	5,0	-1,2
Belgien	467.504	91,4	4,8	4,8	0,0
Sverige	363.315	83,8	4,1	4,8	0,7
Slovenia	42.435	56,2	2,2	3,8	1,5
Finland	114.247	59,3	2,4	3,7	1,3
Østrig	154.720	55,5	1,9	3,4	1,5
Danmark	130.155	70,8	2,4	3,4	0,9
Tjekkiet	188.065	67,0	2,1	2,7	0,6
Frankrig	1.174.268	70,1	2,6	2,6	0,0
Grækenland	132.840	57,3	1,1	2,1	1,0
Polen	295.011	66,7	1,1	1,2	0,1
Makedonien	16.837	91,6	0,9	0,9	0,0
Kroatien	16.594	43,5	-1,0	0,9	1,9
Ungarn	45.588	53,4	-1,1	0,9	2,0
Portugal	39.766	66,0	-0,5	0,6	1,1
Estland	2.551	52,0	-0,2	0,4	0,6
Slovakiet	8.303	49,7	0,2	0,3	0,1
Rumænien	-20.040	54,5	-1,0	-0,2	0,8
Bulgarien	-101.520	62,5	-4,6	-2,2	2,5
Letland	-116.765	62,9	-10,5	-8,3	2,4
Litauen	-161.908	57,9	-11,1	-8,5	3,0

Anm.: Den isolerede mervækst i mellem- og byområde er beregnet som den ekstra vækst, der har været i byområdet ud over den generelle vækst i det pågældende land. Ikke alle EU-lande er medtaget i tabellen. Spanien, Italien, Tyskland, Malta, Holland, Storbritannien og Tyrkiet er ikke medtaget pga. manglende data i perioden. **Kilde:** Eurostat

8.3 Befolkningstæthed

Målt ved indbyggertal er Danmark Nordens næststørste land efter Sverige. Danmark er samtidig det arealmæssigt mindste af de nordiske lande. Som konsekvens heraf har Danmark en befolkningstæthed, der er ca. 6-8 gange så stor som Finland, Norge og Sverige og mere end 30 gange så stor som på Island, *jf. tabel 8.3.*

Tabel 8.3 Befolkningstal, areal og befolkningstæthed, januar 2013

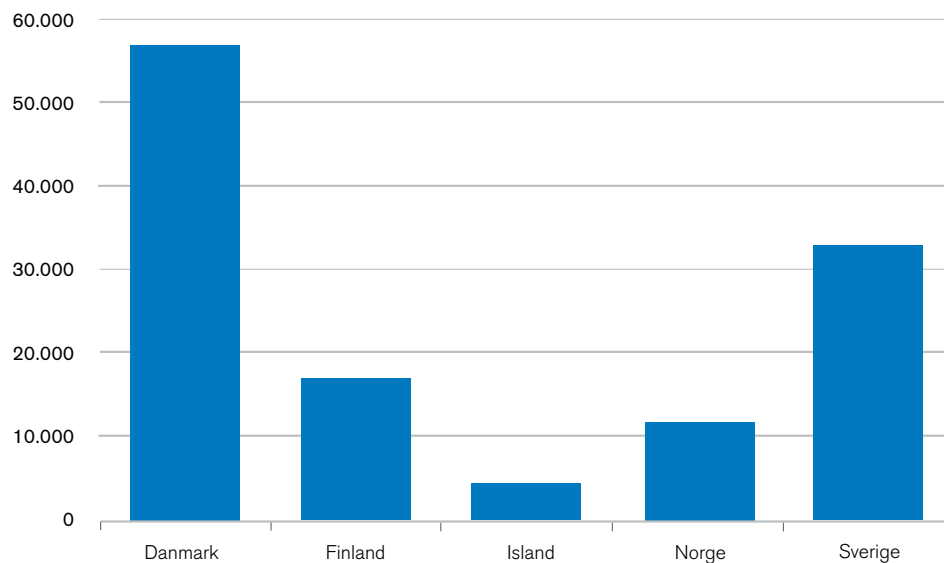
	Befolkningstal, 1.000 personer	Areal, 1.000 km ²	Landareal, 1.000 km ²	Befolkningstæthed, indb./km ² landareal
Danmark	5.602,6	43,6	42,9	131
Finland	5.426,7	338,4	303,9	18
Island	321,9	103,4	90,1	4
Norge	5.051,3	323,8	302,3	17
Sverige	9.555,9	447,4	407,1	23

Anm.: Der er i tabellen set bort fra Grønland, Færøerne, Svalbard og Jan Mayen. Landareal er opgjørt som det samlede areal ekskl. søer, floder, åer, iskapper, gletsjere mv.

Kilde: Nordisk Råd (2013).

De danske kommuner har i gennemsnit betydeligt flere indbyggere end kommunerne i de øvrige nordiske lande. Den gennemsnitlige danske kommune har f.eks. ca. $\frac{3}{4}$ flere indbyggere end en gennemsnitlig svensk kommune og ca. fem gange så mange indbyggere som den gennemsnitlige norske kommune, *jf. figur 8.3*.

Figur 8.3 Antal indbyggere i den gennemsnitlige kommune, 2013.

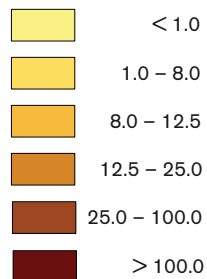
Kilde: Nordisk Råd (2013); www.samband.is, www.ks.no, www.skf.se og egne beregninger

Danmark har ikke på samme måde som de øvrige nordiske lande mange "befolkningsstynede" kommuner. Det understreges ikke mindst ved, at mere end halvdelen af kommunerne i Finland, Norge og Island har en mindre befolkningstæthed end Læsø, som er den danske kommune med den mindste befolkningstæthed.

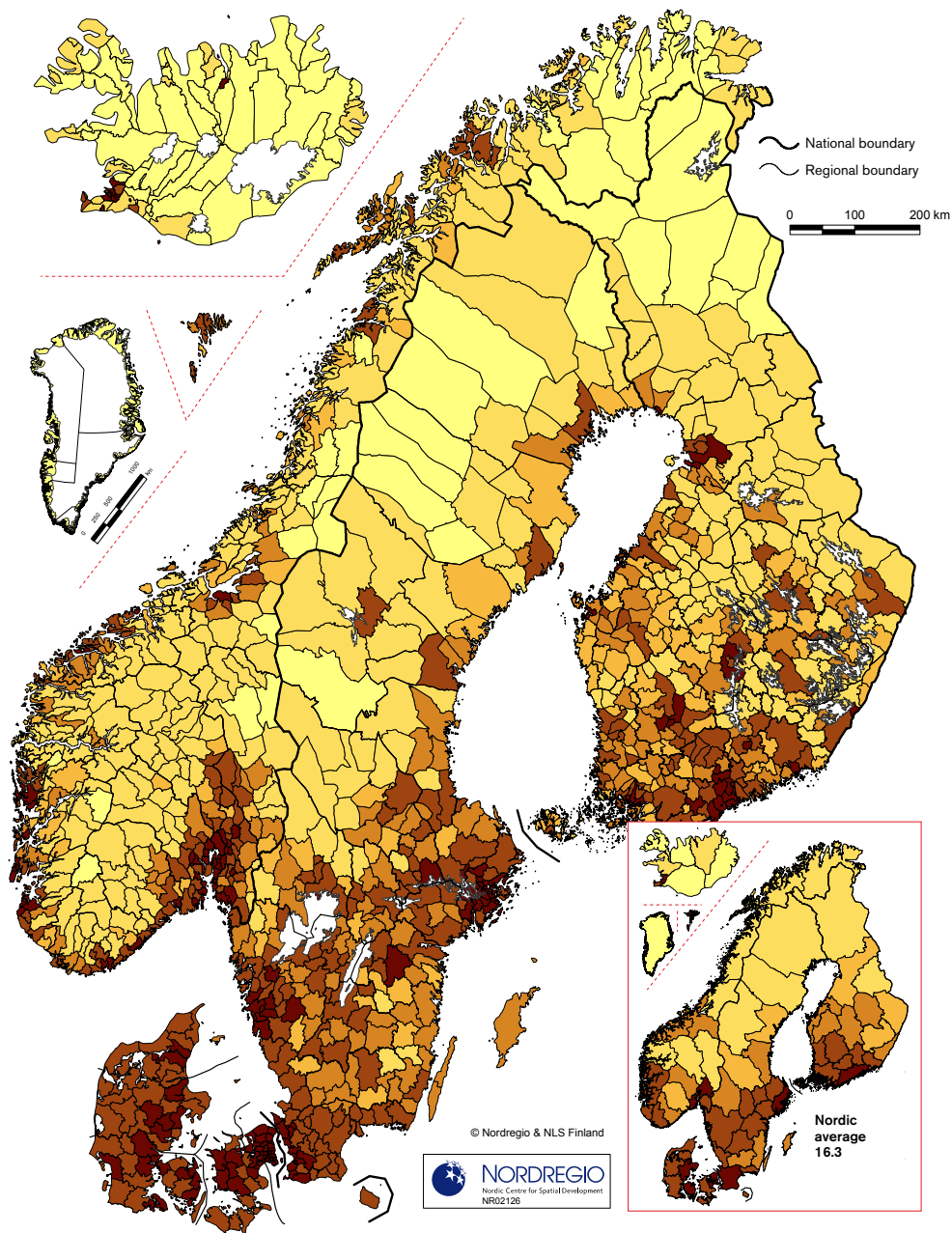
Den sydligste del af Norge, Sverige og Finland er de områder, der minder mest om Danmark mht. befolkningstæthed. I de øvrige dele af Norden er befolkningstætheden på niveau med eller mindre end befolkningstætheden i de dele af Danmark, som har den laveste befolkningstæthed, *jf. figur 8.4.*

Gennemsnitlige
tæthed i indbyggerantal i km²

Figur 8.4 Befolkningstæthed, 2011

Kilde: Kort nr. 02126 udarbejdet af Johanna Roto, Nordregio på baggrund af data fra de nationale statistiske institutioner, © Nordregio og NLS Finland

BEFOLKNINGSUDVIKLINGEN I NORDEN SIDEN 1980

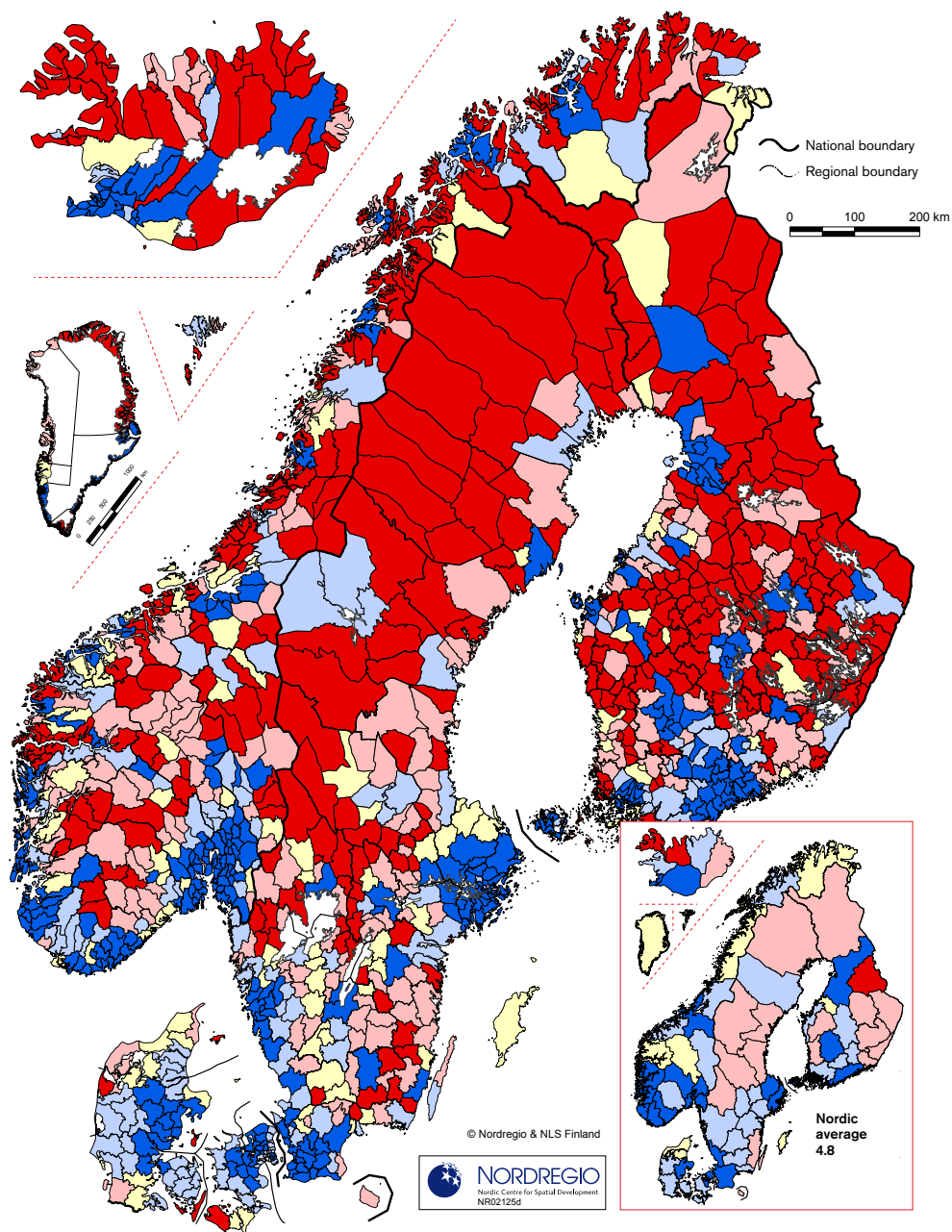
I alle de nordiske lande er befolkningen i stigende grad blevet koncentreret i og omkring de største byer. En opgørelse over udviklingen fra 1990 til 2011 viser bl.a., at:

- ▼ I Danmark er vækst især sket i og omkring Aarhus og København.
- ▼ I Sverige er væksten især sket omkring de tre største byer (Stockholm, Göteborg og Malmø).
- ▼ I Finland har der især været vækst i og omkring Helsinki (inkl. Espoo og Vantaa), Tampere og Turku (de tre sydligste mørkeblå områder på det finske fastland).
- ▼ I Norge har der bl.a. været kraftig vækst i Oslo og de øvrige større byer (bl.a. Bergen, Stavanger og Trondheim).
- ▼ Endelig har væksten på Island især koncentreret sig i omkring Reykjavik (Sydvestkysten), *jf. figur 8.5*

Årlig gennemsnit af ændringer i indbyggerantal per 1.000 beboere

Figur 8.5 Udviklingen i befolkningen kommuner og regioner, 1990-2011.

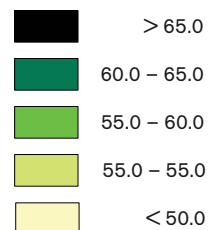
Kilde: Kort nr. 02125d udarbejdet af Johanna Roto, Nordregio på baggrund af data fra de nationale statistiske institutioner, © Nordregio og NLS Finland.

Områderne udenfor de store byer har derimod i vidt omfang oplevet stagnation eller tilbagegang i befolkningstallet. Dette billede er dog væsentligt mere udtalt i de øvrige nordiske lande, end det er i Danmark. En del af forklaringen er formentlig, at de kortere afstande i Danmark i højere grad muliggør pendling til studier og arbejde, mens en person bosiddende i fx det nordlige Sverige oftere vil være tvunget til at flytte for at påbegynde studier eller for at få et andet job, hvis lokale arbejdspladser lukker.

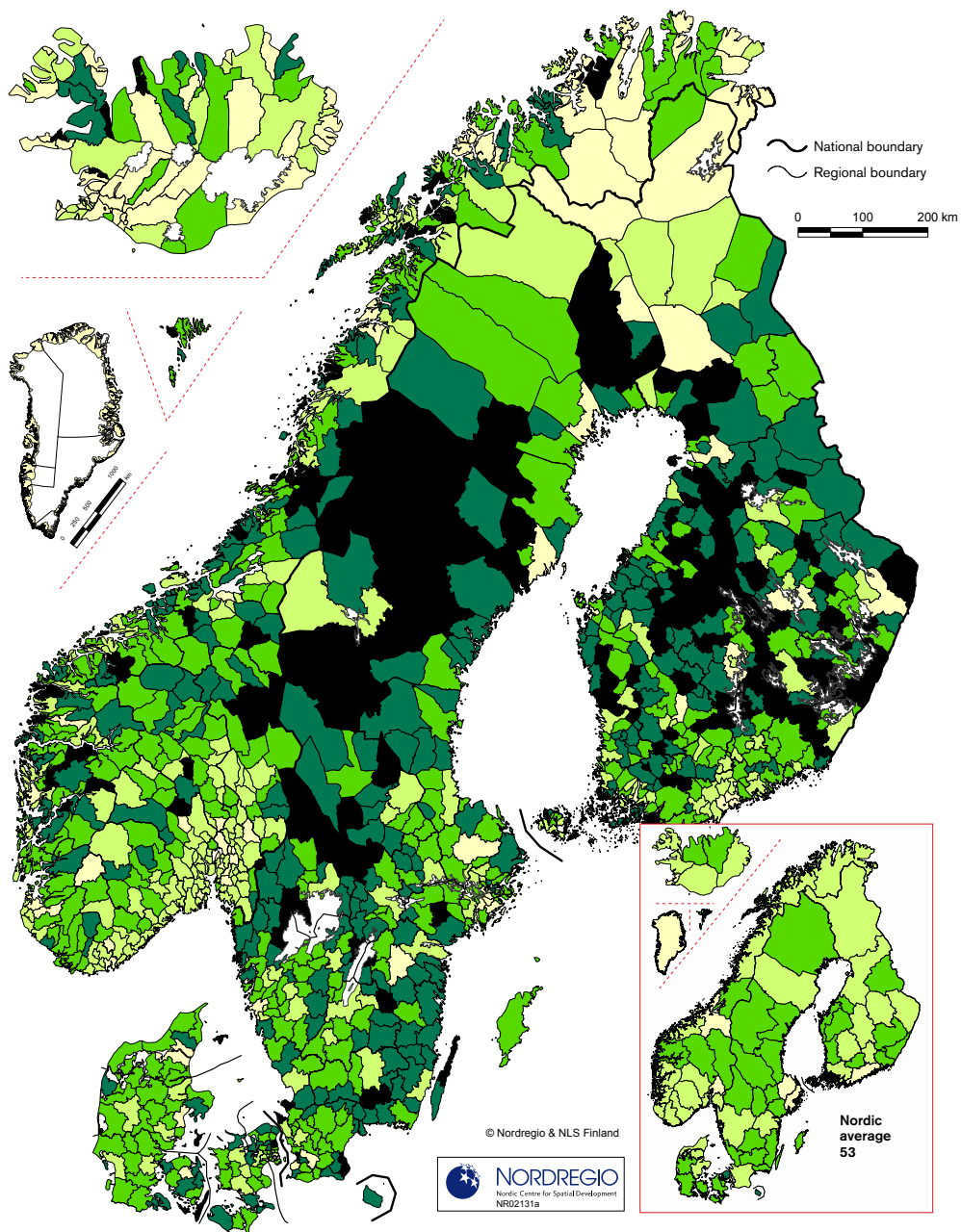
DE DEMOGRAFISKE UDFORDRINGER

De store byer er generelt begunstiget af en lav forsørgerbrøk, dvs. der er forholdsvis få personer udenfor de erhvervsaktive aldre. Det modsatte gør sig gældende i størstedelen af kommunerne med lav befolkningstæthed, hvilket kan ses ved at sammenholde *figur 8.4 og 8.6*.

Andel indbyggere mellem 0-14 år samt 65+ overfor den erhvervsaktive del af befolkningen

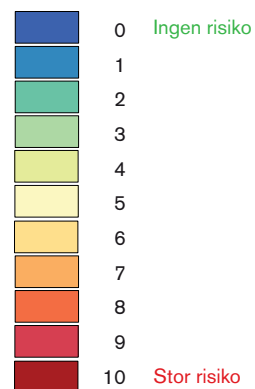
Figur 8.6 Forsørgerbrøken (Sum af 0-14-årige og 65+-årige i pct. af de 15-64-årige)

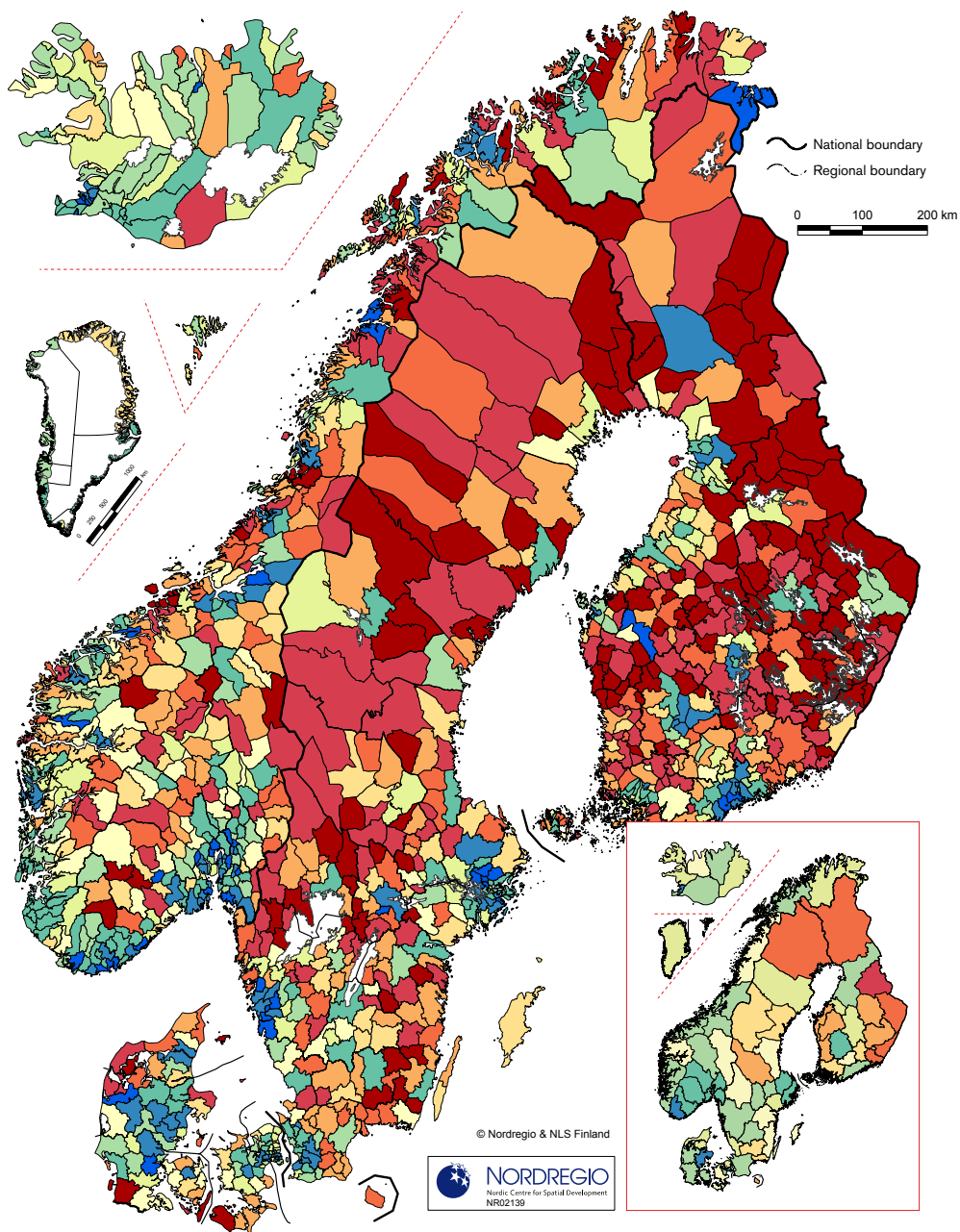
Kilde: Kort nr.. 02131a udarbejdet af Johanna Roto, Nordregio på baggrund af data fra de nationale statistiske institutioner, © Nordregio og NLS Finland

Den nordiske forskningsinstitution Nordregio har sammenlignet kommunernes demografiske sårbarhed. For Danmarks vedkommende er den demografiske sårbarhed mest udtalt i yderområder, herunder bl.a. kommuner i det nordvestjyske, Læsø, Norddjurs, Tønder, Langeland, Lolland-Falster og Bornholm. Sammenlignet med de øvrige nordiske lande har Danmark dog p.t. en forholdsvis lille andel kommuner med høj demografisk sårbarhed, *jf. figur 6.*

Totale sårbarhed i befolkningen

Figur 8.7 Kommuner efter antal demografiske sårbarheder, 2011

Kilde: Kort nr. 02139 udarbejdet af Johanna Roto, Nordregio på baggrund af data fra de nationale statistiske institutioner, © Nordregio og NLS Finland

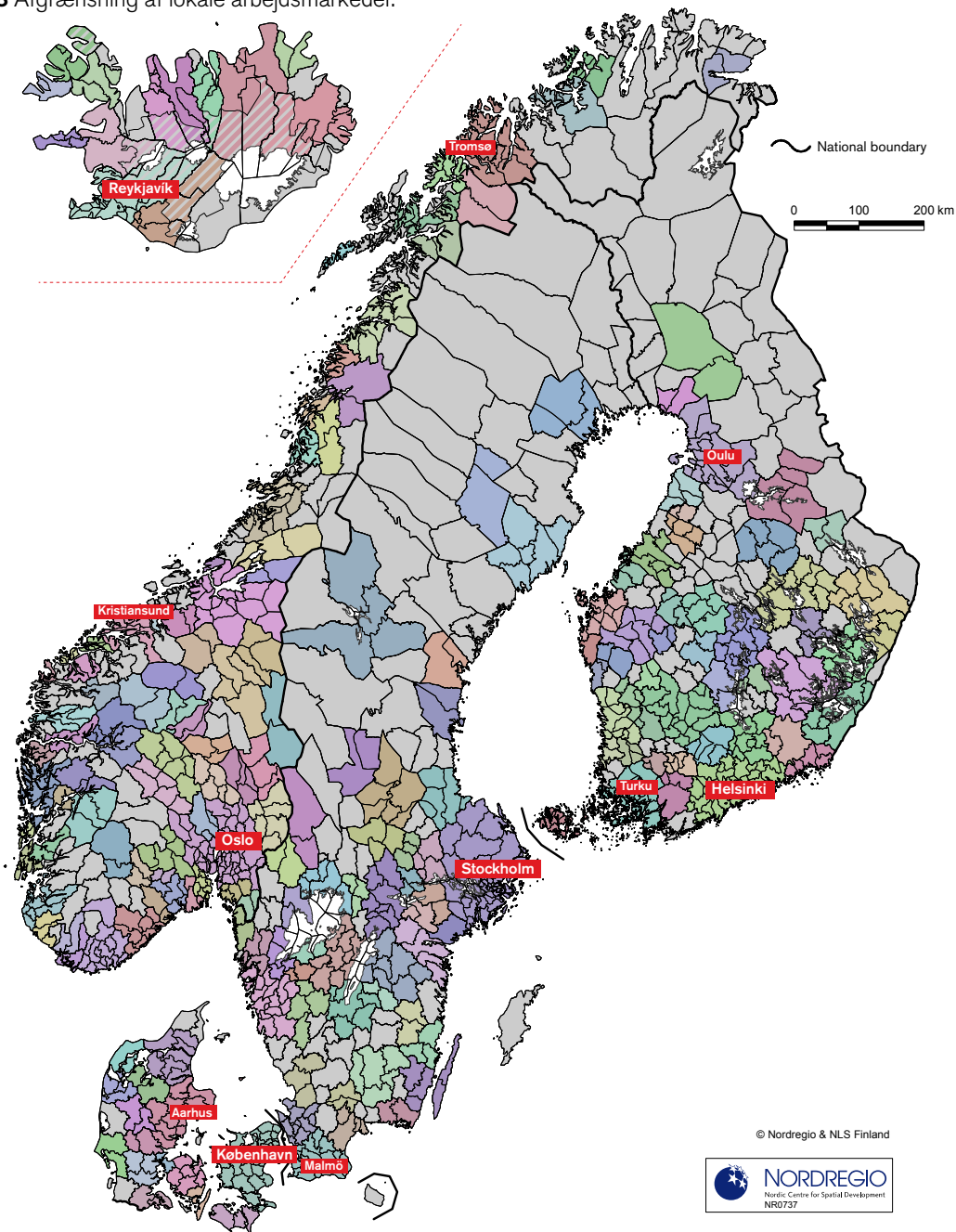

Forskellen mellem Danmark og de øvrige nordiske lande afspejler givetvis også, at de kortere afstande mellem kommunerne i højere grad muliggør pendling på tværs af kommunegrænserne.

Kommuner, der ikke er en del af et lokalt arbejdsmarkedsområde, er generelt karakteriseret ved at være kommuner med lille urbaniseringsgrad og lav befolkningstæthed. I eksempelvis Norge og Sverige gælder det en stor del af kommunerne i den nordlige del af de to lande. Disse kommuner er hver især på størrelse med danske landsdele, hvilket i sig selv begrundet en forventning om en lav pendling. I Danmark er det kun Frederikshavn, Læsø, Brønderslev, Ringkøbing-Skjern, Tønder, Samsø og Bornholm, der ikke indgår sammen med andre kommuner i et lokalt arbejdsmarkedsområde, *jf. figur 8.8*

Figur 8.8 Afgrænsning af lokale arbejdsmarkeder.

Kilde: Kort nr. 0737 udarbejdet af Johanna Roto, Nordregio på baggrund af data fra de nationale statistiske institutioner, © Nordregio og NLS Finland.

Litteraturliste

A

Analystik, (2014): Hver tredje praktiserende læge nærmer sig pensionen. Aarhus: Undersøgelse udarbejdet for sundhed.dk. og bragt i Ugeskrift for Læger 3/2014.

Andersen, (2002): Are Commuting Areas Relevant for the Delimitation of Administrative Regions in Denmark, *Regional Studies*, 36(8).

Aner, L., G., (2007): Flyttmønstre i "den grænseløse by". University of Copenhagen: Institute of Geography: TAPAS Working Paper 2007:01

Ankestyrelsen (2013): Anbringelsesstatistik. Årsstatistik 2012. København.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, (2010): Social slagside i brug af dagtilbud. København: Undersøgelse udarbejdet for BUPL.

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013a): Stigende pendling i Danmark, juni 2013. Analyse udarbejdet for DJØF

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2013b): Den danske fattigdom er mest udbredt på Sjælland. Sabiers, Sune Enevoldsen

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2014): Folk i job flytter til storbyområderne, Det delte Danmark, februar 2014.

B

Bloze, G. & Skak, M. (2012): Insolvens blandt danske boligejere 2010. Institut for Virksomhedsledelse og Økonomi, Syddansk Universitet.

Boligsiden Boliga/DR (2014): Postnummer afgør om du kan sælge dit hus, http://www.dr.dk/Nyheder/Penge/2014/01/10/postnummer_afgør_om_du_kan_sælge_dit_hus.htm

C

Capacent (2009): "Uddannelsesresultater og -mønstre for børn og unge med handicap", rapport udarbejdet for UVM.

Center for Vækstanalyse (2014): Vækstmonitor, udviklingen i selvstændige, Væksthus Sjælland, interaktivt kort på <http://vaekstanalyse.dk/selvstaendige>.

D

Danmarks Nationalbank (2013): Finansiell Stabilitet 2013, datagrundlaget hentes fra www.nationalbanken.dk.

Danmarks Statistik: Statistikbanken. www.statistikbanken.dk

Danmarks Statistik (2008): Folketallet topper i 2041, Nyt nr. 221.

Danmarks Statistik (2012): Størst befolkningsvækst i København By, Nyt nr. 231.

Danmarks Statistik (2013): Befolkningens udvikling 2012, publikation.

Danmarks Statistik (2014): Kvalitetsdeklaration for boligopgørelsen, seneste opdatering 25. juni 2012. www.dst.dk/kvalitetsdeklaration/931

Danmarks Vækstråd, (2010): Flere vækstvirksomheder. København, maj 2010.

Danmarks Vækstråd, (2011): Danmark som produktionsland. København, juni 2011.

Deding, M., & Filges, T., (2004): DER-FOR FLYTTER VI. Geografisk mobilitet i den danske arbejdsstyrke. København: Socialforskningsinstituttet 04:19

E

Erhvervs og vækstministeriet, (2012): Redegørelse om Vækst og konkurrenceevne 2013. København.

Erhvervsstyrelsen, (2011 & 2012): Iværksætterindeks. København.

Erhvervsstyrelsen (2013): Udkast til regionalfondsprogram for Danmark 2014-2020, www.hoeringsportalen.dk 9. Juli 2013

Experian (2014): Personer registreret med betalingsanmærkninger i RKI register, http://www.experian.dk/assets/presse/pdf/SAMLET_RKI_statistik_januar_2014_-_Faktaark.pdf

F

Finansministeriet (2014): Finansredegørelse 2014, Januar 2014. København.

FLIS: Fælleskommunalt Ledelsesinformationssystem, <http://www.kombit.dk/flis>.

FN (2011): World Urbanization Prospects, the 2011 Revision. New York.

FN (2012): World Population Prospects DEMOBASE extract. 2012. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

H

Hansen, Eigil Boll (2012): Ældre er blevet mere uafhængige af hjælp, Danske Ældreåd – nyhedsbrev 3, 14. årgang, september 2012.

I

Invest in Denmark, (2012): Håndborg i kommunal investeringsfremme. København: Udenrigsministeriet.

J

Juel K., Sørensen J. og Brønnum-Hansen H. (2006): Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark. København: Statens Institut for Folkesundhed.

K

KL (2013): Analyse af kronisk og psykisk syge borgeres tilknytning til arbejdsmarkedet. København.

KORA, (2013): Benchmarking- og effektivitetsanalyse på folkeskoleområdet. København.

Kristensen, H., & Skifter Andersen, H., (2009): Befolkningens boligønsker. København: Center for Boligforskning - Realdania forskning.

L

Lausten, M., Hansen, H. & Albæk Nielsen, A., (2010): Udsatte børnefamilier i Danmark. København: SFI.

Lindgreen, U. (2003). Who is the counter-urban mover? Evidence from the Swedish Urban System. *International Journal of Population Geography*.

M

McKinsey Global Institute, (2012): Urban world: Cities and the rise of the consuming class.

Ministeriet for Børn og Undervisning, (2012b): En fagligt stærk folkeskole – for alle. København.

Ministeriet for Børn og Undervisning, (2013): Profilmodellen 2011. København.

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (2008): Det danske landdistriktsprogram 2007-2013. København.

Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse (2012): Afrapportering fra arbejdsgruppen om evaluering af kommunalreformen på sundhedsområdet. København.

Momentum (2012): Danskerne pendler på kryds og tværs af kommuner, juni 2012.

Momentum (2014a): Danskerne er hjemmeføddinger, februar 2014.

Momentum (2014b): Tårnby og Jammerbugt kan trække de gamle bysbørn hjem, februar 2014.

Momentum (2014c): Flere og flere ældre har gode indtægter, januar 2014.

N

Nielsen og Ibsen (2011): Job Creation by Firms in Denmark, IZA DP No. 5458, Discussion paper series, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor.

Nordisk Råd (2013): Nordisk Statistisk Årbog 2013.

Nordregio (2013): Demographic changes, housing policies and urban planning, working paper 2013:4.

O

OECD, (2009): Territorial Reviews, Copenhagen. Paris

OECD (2014): Metropolitan Database, <http://measuringurban.oecd.org>, januar 2014.

P

Pilegaard, Ninette og Nielsen, Thomas Alexander Sick (2013): Pendling i Danmark, Afsnit i rapporten Transporthorisonter, DTU-Lyngby-Taarbæk.

Produktivitetskommissionen, (2012): Danmarks produktivitet – Hvor er problemerne?. København.

R

Rambøll og SFI (2013): Hjemløsestrategien – afsluttende rapport, udarbejdet for Social- og Integrationsministeriet, september 2013.

Realkreditforeningen og Nordea Kredit (2014): Her fylder tvangsauktioner meget. Bragt i JP/Erhverv s.7, 22. januar 2014.

REG LAB, (2014): Vækstkulturens DNA. København.

S

SFI (2010): Udsatte børnefamilier i Danmark, rapport 10:14.

SFI (2012): Ældres Ressourcer og behov. Status og udvikling på baggrund af ældredatabasen, rapport 12:26.

SFI (2013a): Hjemløshed i Danmark, rapport 13:14.

SFI (2013b): Kommunernes rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen, rapport 13:21.

Skifter Andersen, H., (2010): Når telt-pælene rykkes op – geografisk mobilitet i Danmark og dens årsager. Aalborg universitet: SBI.

Skifter Andersen, H., (2011): Explaining preferences for home surroundings and locations. Aalborg universitet: SBI.

Social- og Integrationsministeriet (2013): Fremtidens hjemmehjælp – ældres ressourcer i centrum for en sammenhængende indsats. Hjemmehjælpskommissionen, København.

Statens Institut for Folkesundhed (2006): Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark, Knud Juel, Jan Sørensen, Henrik Brønnum-Hansen.

Statens Institut for Folkesundhed (2008): Folkesundhedsrapporten 2007, Redigeret af Kjølner M, Juel K, Kamper-Jørgensen F.

Statens Institut for Folkesundhed (2013): Social ulighed i dødelighed i

Danmark gennem 25 år, Forfatter: Knud Juel, Mette Bjerrum Koch.

Statens Serum Institut (2014): Børnedatabasen. www.ssi.dk

Styrelsen for videregående uddannelser (2008): Uddannelse i Esbjerg. Upubliceret notat.

Sundhedsstyrelsen og SIF (2010): Databasen for Den Nationale Sundhedsprofil 2010. www.sundhedsprofil2010.dk

Sundhedsstyrelsen, (2011): Ulighed i sundhed – årsager og indsatser. København.

Sundhedsstyrelsen (2013a): Forebyggelsespakke om alkohol. København.

Sundhedsstyrelsen (2013b): Forebyggelsespakken om overvægt. København.

Sørensen, Jens F. L. (2012): Boligmarkedet i de danske yderkommuner. Esbjerg: Center for Landdistriktsforskning. Syddansk Universitet.

T

Teknologisk Institut (2014): Virkestrang i Danmark – på jagt efter den danske vækstkultur.

U

UNI-C: Statistikbanken hos Undervisningsministeriet, <http://uvm.dk/Service/Statistik>.

UNI-C (2013): Kortlægning af linjefagsdækning i folkeskolen 2013 – bilagsnotat

W

Wahlbeck, K., Westman, J., Nordentoft, M., Gissler, M. og Laursen (2011.): Outcomes of Nordic mental health systems: life expectancy of patients with mental disorders. *British Journal of Psychiatry*. Vol. 199, nr. 6.

Z

Zahavi, Yacov, (1979): "The Umot Project". Maryland

Ø

Økonomi- og Indenrigsministeriets nøgletal: www.noegletal.dk

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2013): Rapport om stabiliteten i de årlige tilskuds- og udligningsbeløb.